

# Universitätsbibliothek Wuppertal

## M. Tvllii Ciceronis Opera Omnia

Cicero, Marcus Tullius

Basileæ, MDCLXXXII

Tusculanae disputationes

---

**Nutzungsrichtlinien** Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1133)



minus igitur honoris erat poetis, eo minora studia fuerunt. nec tamen, si qui magnis ingenis in eo genere excellunt, non satis Græcorum gloriae responderunt. An censeamus, si Fabio, nobilissimo homini laudi datum esset, quod pingeret, non multos etiam apud nos futuros Polycletos, & Parrhasios fuisse? Honoris alit artibus, omnesque incendantur ad studia gloriae: jacentque ea semper, quae apud quosque improbantur. Summam eruditionem Græci si tam censebant in nervorum, vocumque cantibus igitur & Epaminondas, princeps, meo iudicio, Græcæ fidibus præclarè cecinisse dicitur: Themistoclesque aliquot ante annos, cum in epulis recusatet lyram, habitus est indoctior, Ergo in Græcia musici floruerunt, discabantque id omnes, nec, qui neciebat, satis excelsus doctrina putabatur. In summo apud illos honore geometria fuit, itaque nihil mathematicis illustrius. At nos metiendi ratiocinandique utilitate, hujus artis terminavimus modum. At contra oratorem celeriter complexi sumus: nec cum primò eruditum, aptum tamen ad dicendum: post autem eruditum, nam Galbanum, Africanum, Lælium 2 doctos fuisse traditum est: studiosum autem eam, 3 qui iis arate antebat, Catonem: post verò Lepidum, Carbonem, Græchos: deinde ita magnos nostram ad artem, ut non multum, aut nihil omnino Græcis cederetur. Philosophia jacuit usque ad hanc artem, nec ullum habuit lumen literarum Latinarum: quæ illustranda, & excitanda nobis est, ut, si occupati proficiamus: quid civibus nostris, profimus etiam, si possumus, otiosi. In quo eo magis nobis est elaborandum, quòd multi jam esse Latini libri dicuntur scripti inconsideratè ab optimis illis quidem viris, sed non satis eruditis, fieri autem potest, ut rectè quis sentiat, & id, quod sentit, politè eloqui non possit. sed mandare quemquam litteris cogitationes suas, qui eas nec disponere, nec illustrare possit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis est interperanter abutentis & otio, & litteris. Itaque suos libros ipsi legunt cum suis, nec quisquam attingit, præter eos, qui eandem licentiam scribendi sibi permitti volunt. Quare 4 si aliqui Oratoriae laudis nostra atulimus industria, multo studiosius philosophiæ fontem aperiemus, è quibus etiam illa manabant. Sed, ut Aristoteles vir summo ingenio, scientiæ copia, cum motus esset isocraetis rhetoris gloria, dicere etiam coepit, adolecentem docere, & prudentiam cum eloquentia jungere: sic nobis placet nec pristinum dicendi studium deponere, & in hac majore, & uberiore arte versari. hanc enim perfectam philosophiam semper judicavi, quæ de maximis questionibus copiosè posset, ornateque dicere, in quam exercitationem ita nos studiosè operam dedimus, ut jam etiam scholas Græcorum more habere auderemus: ut nuper tuum post discessum in Tusculano, si cum essent plures mecum familiares, tentavi, quid in eo genere possem, ut enim antea declamitabam causas, 6 quòd nemo me diutius fecit: sic hæc nunc mihi senilis est declamatio, Ponere jubebam de quo quis audire

vellet: 7 ad id aut sedens, aut ambulans disputabam itaque dierum quinque scholas, ut Græci appellant, in totidem libros contuli. fiebat autem ita, ut, cum is, qui audire vellet, dixisset, quid sibi videretur, tum ego contra dicerem, hæc est enim, ut scis, verus, & Sociatica ratio contra alterius opinionem differendi, nam illa facillimè, quid verisimillimum esset, inveniri posse Socrates arbitrabatur. 8 sed quò commodius disputationes nostræ explicentur, si eas exponam, quasi agatur res, non quasi narretur, ergo ita nascetur exordium. A. Malum mihi videtur esse mors. M. Iis ne, qui mortui sunt, an iis, quibus moriendum est? A. Utisque. M. Est miserum igitur, quoniam malum. A. Certe. M. Ergo & ii, quibus evenit jam, ut morerentur, & ii, quibus eveniturum est, miseri. A. Mihi ita videtur. M. Nemo ergo non miser. A. Profus nemo, M. Et quidem, si tibi constare vis, omnes, quicumque nati sunt, eruntve, non solum miseri, sed etiam semper miseri, nam si solos eos dices miseros, quibus moriendum esset: neminem tu quidem eorum, qui viverent, exciperes: moriendum est enim omnibus: erit tamen miseris hinc in morte, quoniam autem etiam mortui miseri sunt, in miseriam nascitur sempiternam, necesse est enim, miseros esse eos, qui centum milibus annorum ante occiderunt, vel postis omnibus, quicumque nati sunt. A. Ita profus existimo. M. Dic, quælo num te illa terrent: 9 triceps apud inferos Cerberus, Coccyi stremitus, transvectio Acherontis, mento summam aquam attingens. sicut enectus Tantalus? num illud, quod Sisyphus? versat

Saxum sudans nitendo, neque proficit hylum?

fortasse etiam inexorabiles iudices, Minos, & Rhadamanthus, apud quos nec te L. Crassus defendet, nec M. Antonius, nec, quoniam apud Græcos iudices res agetur, poteris adhibere Demosthenem: tibi ipsi pro te erit maxima corona causa dicenda. Hæc fortasse metuis, & idcirco mortem censes esse sempiternum malum. A. Adeone me delirare censes, 10 ut ista esse credam? M. An tu hæc non credis? A. Minimè verò. M. Malè hercule narras. A. Cur? quælo. M. 11 Quia dixeris esse possem, si contra ista dicerem. A. Quis enim non in ejusmodi causa? aut quid negotii est, hæc poetarum, & pictorum potentia convincere? M. Atqui pleni sunt libri contra ista ipsa philosophorum differantium. A. Ineptè sanè, quis est enim tam excors quem ista moveant? M. Si ergo apud inferos miseri non sunt, ne sunt quidem apud inferos ulli. A. Ita profus existimo. M. Ubi ergo sunt ii, quos miseros dicit? aut quem locum incolunt? si enim sunt, nusquam esse non possunt. A. Ego verò nusquam esse illos puto. M. Igitur ne esse quidem. A. Profus isto modo: & tamen miseros ob id ipsum quidem, quia nulli sunt. M. Jam mallem Cerberum metueres, quam ista tam inconsideratè diceres. A. Quid tandem? M. Quem esse negas, eundem esse dicit, tum eum, qui non sit, dicit esse. 12 Non sum ita hebes, ut istuc dicam.

M. Qui d

1. Nec tamen, si qui magnis ingenis in eo genere. Haec sperandum, quod inicit Vat. Nec tamen, si qui magis, adjectus à Pal. sec. qui paul. nulli mortione, Non tamen si, qui, etc.

2. Dicitur fuisse traditum est. Sic omnes Pall. Itemque Fabr. & Pindor. & delectaque vulgi illud memoria Victorii editio: Sicut & Vaticani accepta.

3. Qui iis arate antebat. Tenui lectonem Victorii, quem stabili quæ ut Pal. accedo atque reliqui tres Virich. qui hic arate antebat, vulgo in accusandis hic.

4. Si aliqui Oratoriae laudis nostra atulimus industria. Ita hunc locum in Crepundis restitimus, ex tribus Pall. accedit jam quart. Martenian. Gembl. Fabr. Pithor. Vide ibidem nos: nam vulgò nihil super, si aliqui Oratoriae laudis usq.

5. Compossent plures. Sic ex tribus Pall. Virich. restituo, vulgò Comphere.

6. Quòd nemo me diutius fecit. Calidiores acciperent Vat. Scripturam: Quòd nemo me diutius fecit. Excussit, mihi non admodum congruere videtur.

7. Ad id aut sedens aut ambulans disputabam. Debetur mihi quoque

hujus loci restitutio, sed ramen præterente Gulielmio, cum enim ille in Fabr. & Pithor. cod. reperisset et, quod juxta in p. tert. quart. Pall. est, ingeniosè ad extricavit: sed ut scripsi, est in Pal. sec. plura adduxit in Crepundis.

8. Sed quo commodius disputationes nostræ explicentur. Ita quinque Pall. quatuor Gulielm. in eisdem Victorii, vulgo, nisi a omittitur.

9. Triceps apud inferos. Septenarios duos hic quæ sit veteris aliquis Poetæ Guliel. ergò sic ord-nabat: Triceps apud inferos Cerberus, Coccyi stremitus, Acherontis transvectio.

10. Mentis summam aquam attingens. sicut enectus Tantalus.

11. Ut ista esse credam. Sic quinque Pall. itemque editio Victorii, vulgò, Ut ista esse credam.

12. Non sum ita hebes, ut istuc dicam. Afferri lectonem in Crepundis, Quòd scripsit esse possem, ex Pall. sec. sed quia neque editione neque ullom præterea codicem accedere video, non perrendo.

13. Non sum ita hebes, ut istuc dicam. Est lectio codicis Pithorani, quam asserimus in Crepundis ex primo quoque Pal. illud tunc quart. quint. Virich. suo ipsæ, vulgò: Ut istuc dicam.



animum, & corpus occidere, & animumque in corpore extingui, qui discedere animum censent, alii statim dissipari, alii diu permanere alii sempiternum. Quid sit porro ipse animus, aut ubi, aut unde, magna dissensio est. aliis cor ipsum, animus videtur: ex quo excordes, vecordes, concordesque dicuntur: & Nascia ille prudens, bis consul, Corculum, &

*Egregie cordatus homo catus Alia Sextus.*

Empedocles animam esse censet, cordi suffusum sanguinem. aliis pars quadam cerebri, visa est animi principatum tenere, aliis nec cor ipsam placet, nec cerebri quandam partem, esse animum: sed alii in corde, alii in cerebro dixerunt animi esse sedem, & locum. & animum autem, alii animam, ut ferè nostri declarant nomen. nam & agere animam, & efflare dicimus, & animosos, & bene animatos, & ex animi sententia: ipse autem animus ab anima dictus est. Zenoni Stoico animus, ignis videtur. Sed hæc quidem, quæ dixi, cor, cerebrum, animam, ignem, vulgò: reliqua ferè singuli, ut multi antè veteres, proximè autem Aristoxenus, musicus, idemque philosophus, ipsius corporis intentionem quandam, velut in cantu, & fidibus, quæ harmonia dicitur, sic ex corporis totius natura, & figura, varios motus cieri, tanquam in cantu sonos. Hic ab artificio suo non recessit, & tamen dixit aliquid, quod ipsum quale esset, erat multo antè & dictum, & explanatum à Platone. Xenocrates animi figuram, & quasi corpus, negavit esse, verum numerum dixit esse, cuius vis, ut jam antea Pythagoræ visum erat, in natura maxima esset, ejus doctor Plato triplicem finxit animam: cujus principatum, id est rationem, in capite, sicut in arce, posuit: & duas partes separare voluit, iram, & cupiditatem: quas locis disclusit: iram in pectore, cupiditatem subter præcordia locavit. Dicaearchus autem in eo sermone, quem Corinthi habitum tribus libris exponit, doctorum hominum disputantiam, primo libro multos loquentis facit: duobus Pherecratem quandam Phthiotam senem, quem ait à Deucalione ortum, disserentem inducit, nihil esse omnino animum, & hoc esse nomen totum inane, frustra que animalia, & animantes appellari: neque in homine inesse animum, vel animam, nec in bestia: vimque omnem eam, qua vel agamus, quid, vel sentiamus, in omnibus corporibus vivis æquabiliter esse fufam, nec separabilem à corpore esse, quippe quæ nulla sit, nec sit quidquam, nisi corpus unum, & simplex, ito figuratum, ut temperatione naturæ vigeat, & sentiat. Aristoteles longè omnibus (Platonem semper excipio) præstans & ingenio, & diligentia, cum quattuor illa genera principiorum esset complexus, è quibus omnia orientur, quintam quandam naturam censet esse, è qua sit mens, cogitare enim, & providere, & discere, & docere, & invenire aliquid, & tam multa alia, meminisse, amare, odisse, cupere, timere, angere, latari: hæc, & similia eorum, in horum quattuor generum nullo inesse putat. quintum genus adhibet, vacans nomine: & sic ipsum animum, *νοῦς* appellat: novo nomine, quasi quandam continuam motionem, & perennem. Nisi quæ tunc fortè fugiant, hæc sunt ferè omnium de animo sententia. Democritum enim magnam

quidem illum virum, sed levibus, & rotundis corpustulis efficientem animum concursu quodam fortuito, omittimus, nihil est enim a pud istos, quod non atomorum turba conficiat. Harum sententiarum quæ vera sit, deus aliquis viderit: quæ verisimillima, magis quæsitio est. utrum igitur inter has sententias judicare malimus, an ad propositum redire? A. Cuperem equidem utrumque, si posset: sed est difficile confundere, quare si, ut ista non differantur, liberari mortis metu possumus, id agamus, si id non potest, nisi hac quaestione animorum explicata, nunc, si videtur, hoc: illud, aliàs. M. Quod malle te intelligo, id puto esse commodius: efficiet enim ratio, ut quæcumque vera sit earum sententiarum, quas exposui, mors aut malum non sit, aut sit bonum potius, nam si cor, aut sanguis, aut cerebrum est animus, certe, quoniam est corpus, interibit cum reliquo corpore, si anima est, fortasse dissipabitur: si ignis, estinguetur: si est Aristoxeni harmonia, dissolvetur. Quid de Dicaercho dicam, qui nihil omnino animum dicat esse? His sententiis omnibus nihil post mortem pertinere ad quemquam potest pariter enim cum vita sensus amittitur, non sentientis autem, nihil est, ullam in partem quod interit, reliquorum sententiarum spem asserunt, si te fortè hoc delectat, posse animos, cum è corporibus excefferint, in cælum, quasi in domicilium suum, pervenire. A. Me verò delectat: idque, primùm ita esse velim: deinde, etiam si non sit, mihi tamen persuaderi velim. M. Quid tibi ergo opera nostræ opus est? num eloquentia Platonem imitari possimus? evolve diligenter ejus eum librum, qui est de animo: amplius quod desideres, nihil erit. A. Feci, mehercule, & quidem scriptus, sed nescio, quo modo, dum lego, assentior: cum posui librum, & mecum ipse de immortalitate animorum cœpi cogitare, assensio omnis illa elabatur. M. Quid hoc? dasne aut manere animos post mortem, aut morte ipsa interire? A. Do verò. M. Quid si maneat? A. Beatos esse concedo. M. Si intereant? A. Non esse miseros, quoniam ne sint quidem, jam istuc, coacti à te, paullo antè concessimus. M. quo modo igitur, aut cur: mortem malum tibi videri dicis, quæ aut beatos nos efficiat, animis manentibus, aut non miseros, sensu carentes? A. Expono igitur, nisi molestum est, primùm animos, si potes remanere post mortem; tum, si minus id obtinebis: (est enim arduum) 6 docebis carere omni malo mortem, ego enim istuc ipsum verorè, nec malum sit, non dico carere sensu, sed carendum esse. A. 7 Auctoribus quidem ad istam sententiam, quam vis obtineri, uti optimis possumus: quod in omnibus causis & debet, & solet valere plurimum, & primùm quidem omni antiquitate: quæ quo propius abest ab ortu, & divina progenie, hoc melius ea fortasse, quæ erant vera, cernebat, itaque unum illud erat insitum præsertim illis, quos Cæscos appellat Ennius, esse in morte sensum, & neque excessu vitæ sic deleri hominem, ut funditus interiret: idque cum multis aliis rebus, tum deponit iure, & caremonis sepulcrorum intelligi licet: quas maximis ingenii præditi nec tanta cura celsissent, nec violatas tam inexpiabili religione sanxissent, nisi habuissent in eorum mentibus, mortem non interitum esse omnia tol-

lentes.

1. *Animumque in corpore extingui.* Ita quinque Pall. Mart. Gembl. Fab. Pith. Vatic. Vir. & ed. no. Victorii, rectè: nam animos ex Epicuri sensu extinguitur statim; corpus sensum ex parte est, sed vulgarem videtur: Fabrice Claudianus in IV. Consul. Honorii Augusti patet. v. 231: *illa cum corpore lapsa intereant, cœci quævis ille aliò dicat.*

2. *Animum autem alii animam, ut ferè nostri declinant nomen.* Com multavi frontem, ut inducerem ex tot Mss. hanc lectionem, puch. secundè tert. quæ, quæ ne Pall. Mart. Gembl. Vatic. Fab. Pith. vulgòs. *Animum autem alii animam, ut ferè nostri declinant nomen.*

3. *Ex duobus partibus separata videtur.* Vatic. partem partem voluit, de qua dicitur in novam partem aliquid d. eam.

4. *Sed uti difficile confundere.* Vulgo non immittunt: Sed neque est in quinque Pall. neque editione Victorii, aut denique Vatic.

5. *Idque primùm ita esse velim.* Ex utraque velim vulgò: redun. ex editione Victorii quinque Pall. Fab. Pith. Vatic.

6. *Docere carere omni malo mortem.* S. c. est in omnibus Mss. & edit. non male tamen Guliel. ex conjectura: *Docere carere animosè & præclare, si subvenirent libri.*

7. *Auctoribus quidem ad istam sententiam, quam vis obtineri, uti optimis possumus.* Codex Fabricianus, quævis obtineri disti. sens. ait, Cui præclare. Dixerat enim paulò ante: *quævis obtineri, uti optimis possumus.* Adde uti, obtineri disti. dicitur usitato in primis Horatio Hellenismo, quæ difficultate obtinetur. Sententia sic. Idem Horatius, *Facile tenet.*

8. *Neque excessu vitæ sic deleri.* Nihil mutant Mss. & edd. Alii tamen neque excessu vitæ, alii excessu hominum. Sed excessu vitæ est, cum vitæ exit.

dentem, atque delentem, sed quandam quasi migrationem, commutationemque vitæ, quæ in claris viris, & feminis dux in cælum solet esse: in cæteris humi & tereretur, & permaneret tamen ex hoc, & nostrorum opinione.

*Romulus in calo cum diis agit ævum,*  
ut famæ assentiens dixit Ennius: & apud Græcos indeque perlapsus ad nos, & usque ad Oceanum Hercules tantus & tam præfens habetur deus. hinc Liber, Deus Semele natu, eademque famæ celebritate Tyndaridæ fratres: qui non modò adjuutores in præliis victorix populi R. sed etiam nuntii fuisse perhibentur. Quid? Ino, Cadmi filia, nonne Leucothea nominata à Græcis, Matuta habetur à nostris? quid? totum præpè cælum, ne plures persequar, nonne humano genere completum est? Si verò seruari vetera, & ex his ea, quæ scriptores Græcix prodiderunt, eruere coner; ipsi illi, majorum gentium dii qui habentur, hinc à nobis profecti in cælum reperientur. Quære, quorum demonstrantur sepulcra in Græcis: reminiscere, & quoniam es initiatus, quæ tradantur, mysteriis: tum de nique, quàm hoc late pateat, intelliges. Sed qui nondum ea, quæ multis post annis tractari cœpissent, physica didicissent, tantum sibi persuaserant, quantum natura admonente cognoverant: rationes, & causas rerum non tenebant: vitis quibusdam sæpe movebantur, hisque maxime nocturnis, ut viderentur illi, qui vita exceserant, vivere. Ut porro firmissimum hoc asserti videtur, cur deus esse credamus, quòd nulla gens tam fera, nemo omnium tam sit immanis, cujus mentem non imbuerit deorum opinio. multi de diis prava sentiunt, id enim vitioso more effici solet omnes tamen esse vim & naturam divinam arbitrantur. nec verò id collocutio hominum, aut consensus efficit: non institutis opinio est confirmata, non legibus. Omni autem in re consensus omnium gentium, lex naturæ putanda est. quis est igitur, qui suorum mortem primùm non eò legeat, quòd eos orbatos vitæ commodis arbitretur? Tolle hanc opinionem: lucum sustuleris. *nemo enim mores suo incommoda, dolent fortasse, & anguntur:* **U** **L** **L** **A** lugubris lamentatio, fletusque mærens, ex eo est, quòd eum, quem dileximus, vitæ commodis privatum arbitramur, idque sentire. Atque hæc ita sentimus natura dūce, nulla ratione, nullaque doctrina. Maximum verò argumentum est, naturam ipsam de immortalitate animorum tacitam judicare, & quòd omnibus curæ sunt, & maxime quidem, quæ post mortem futura sint. *Seris arbores, quæ alteri sacro profunt,* 4 ut ait Statius in Synephebis: quid spectans, nisi etiam postera secula ad te pertinere? Ergo arbores seceret diligens agricola, quarum adspiciet bacam ipse nunquam: 5 vir magnus leges, instituta, temp. non seret? Quid procreatio liberorum, quid propagatio nominis, quid adoptiones filiorum, quid testamentorum diligentia, quid ipsa sepulcrorum monumenta, quid elogia, significant, nisi nos futura etiam cogitare? Quid illud? num dubitas, quin specimen naturæ capi debeat ex optima quaque natura? quæ est igitur melior in hominum genere natura, quàm eorum, qui se natos ad homines iuvandos, tutandos, conservan-

dos arbitrantur? abiit ad deos Hercules, numquam abiisset, nisi, cum inter homines esset, eam sibi viam munivisset. Vetera jam ista, & religione omnium consecrata. Quid in hac rep. tot, tantosque viros ob temp. interfectos, cogitasse arbitramur? ita demne ut finibus nomen suum, quibus vita, terminaretur? Nemo unquam sine magna spe immortalitatis se pro patria offerret ad mortem, licuit esse otioso Theopistocli, licuit Epaminondæ, licuit, ne & vetera, & externa quæram, mihi. sed nescio quomodo inhaeret in mentibus quasi seculorum quoddam augurium futurorum; idque in maximis ingenii, altissimi que animi & existit maxime, & apparet facillime, quo quidem demto, quis tam esset amens, qui semper in laboribus, & periculis viveret? loquor de principibus, quid poetæ? nonne post mortem nobilitari volunt? unde ergo illud?

*Adspicite o cives senis Ennis imaginem formam.*  
6 *Hic vestrum pinxit maxima facta parum.*  
Mercedem gloriæ flagitat ab illis, quorum patres affecerat gloria, idemque  
*Nemo me lacrymis decoret, nec funera stent*  
*Faxit, cur? voluit vivum, per ora virum.*

Sed quid poetæ? opifices post mortem nobilitari volunt, quid enim Phidias sui similem speciem inclusit in clypeis Minervæ, cum inscribere non liceret? Quid nostri philosophi? nonne in his ipsis libris, quos scribunt de contemnenda gloria, sua nomina inscribunt? Quòd si omnium consensus, natura vox est: omnesque, qui ubique sunt, consentiant esse aliquid, & quòd ad eos pertineat, qui vita cesserint: nobis quoque idem existimandum est. & si, quorum aut ingenio, aut virtute animus excellit, eos arbitramur, quia natura optima sunt, cernere naturæ vim maxime: verisimile est, eam optemus quæ, maxime posteritati serviat, esse aliquid, cujus is post mortem sensum sit habiturus. Sed ut nos esse natura opinamur, qualesque sint, ratione cognoscimus, sic permanere animos arbitramur consensu nationum omnium: qua in sede maneat, qualesque sint, ratione discendum est, cujus ignoratio finxit inferos, easque formidines, quas tu contemnere non sine causa videbare. in terram enim cadentibus corporibus, hæc humo tectis, è quo dictum est *humani*, sub terra censabant reliquam vitam agi mortuorum. quam eorum opinionem magni errores consecuti sunt: quos auerunt poetæ, frequens enim consensus theatri, in quo sunt muliercula, & pueri, movetur audiens tam grande carmen:

*Adsum, atque advenio Athetonia, & via, via alta, atque ardua,*  
*Per speluncas saxi structas aspera pendentibus.*  
*Maximè ubi rigida consistat crassa caligo rufarum.*

tantumque valuit error, qui mihi quidem jam sublatus videtur, ut corpora cremata cum scirent, tamen ea fieri a pud inferos fingerent, quæ sine corporibus nec fieri possent, nec intelligi aut nos eorum per se ipsos, ut ventis non poterant motu complecti: formam aliquam, figuramque quærebant, inde Homeri tota *νεκρῶν*: inde ea, quam meus amicus Appius *νεκρογονία* faciebat: inde in vicinia nostræ Averni lacus,

Bbbb 4 Unde

1. *Hinc Liber Deus, Semele* Sic V. & edidit, pro quo stant pr. sec. quint. Pall. vulg. omiserat Deum.  
2. *Quoniam es initiatus, quæ tradantur, mysteriis* Lib. Pit. mysticis, de quo detigendum sibi, Gul. notaverat.  
3. *Quid omnibus curæ sunt, & maxime quidem* Si res mei arbitrio foret, totum hunc complexum orationis ex sec. Pall. resingerem Maximum verò argumentum est, naturam ipsam de immortalitate animarum tacitam judicare: quod omnino sine cura sunt eorum maxime quidem, quæ post mortem futura sunt, quæ per reliquidissima sunt, sed idem Codex pro *post mortem*, exhibet.  
4. *Ut ait Statius in Synephebis* Pall. quatuor: & Pithæi omnes clare ad oculum, Enn. ut ceterum optime duo libri Pall. quare & Fabr. omnia adhibent. & videtur ej. eundem; modo cevoas provocabunt illarum tale quod aut referat ad sequens *Age, cila*.  
5. *Vir magnus leges, instituta, temp. non seret* Kenninus lectio-

nem Lambini, quam tres Pall. confirmant; accedit quinquus, qui habet. *Reip. non seret*, vulgus, *lasi, rita, Reip. conseret*.  
6. *Hic vestrum pinxit maxima facta parum* Ita legitur in quatuor Pall. Virich. quoniam tantum antiqua scriptura *pinxit* pro *ex*, ut & Fab. Pith. *Pinxere est* Poetarum *πινκιδες, εἰ, αὐδαι, αἰδεις*, vulgus *pinxit*.  
7. *Quid ad vos pertinet cum vitæ esseritis* Hanc lectionem non præstat quinquus Pall. concordia; & Fab. Pith. est verò *via, cedere*, ut *bonis cedere* sit similia vulgò, cum de *via* esserent, ex gloria.  
8. *Via, via alta, atque ardua* Nihil mutant omnes mss. Quarecuz *Via alta atque ardua, via alta atque al. a*; ut appareat locum vultu affectum non corruptum esse, cui ex contextu à medicis succurrebat Gellius, pro *vix via* aciolando *in via*.

Unde anima excitantur obscura umbra, aperiſto oſtio

1 *Alti Acherontis falſo ſanguine, & imaginis mortuorum.*  
 has tamen imagines loqui volunt: quod fieri nec ſine lingua, nec ſine palato nec ſine faucium laterumve & pulmonum vi, & figura poteſt. nihil enim animo videre poterant: ad oculos omnia referebant. magni autem eſt ingenii, revocare mentem à ſenſibus, & cogitationem à conſuetudine abducere: itaque credo equidem 2 etiam alios tot ſeculis: ſed, quod litretis extiter, Pherecydes Syrus primum dixit, animos hominum eſſe ſempiternos: antiquus ſane. fuit enim meo regnante gentili. Hanc opinionem diſcipulus ejuſ Pythagoras maximè confirmavit: qui cum ſuperbo regnante in Italiam veniſſet, tenuit magnam illam Græciam cum honore, & diſciplina, tum etiam auctoritate: multaque ſecula poſtea ſic viguit Pythagoreorum nomen, ut nulli alii docti viderentur. Sed redeo ad antiquos. rationem illi ſententiæ ſuæ non ſerè reddebant, niſi quid erat numeris, aut deſcriptionibus explicandum. Platonem ferunt, ut Pythagoreos cognoſceret, 3 in Italiam veniſſe, & didiciſſe Pythagoream omnia: primumque de animorum æternitate non ſolum ſenſiſſe idem, quod Pythagoras, ſed rationem etiam attuliſſe, quam, niſi quid dicis, prætermittamus, & hanc totam ſpem immortalitatis relinquamus. A. An tu, cum me in ſummam expectationem adduxeris, deſeris? errare mehercule malo cum Platone, quem tu quanti facias, ſcio, & quem ex tuo ore admiror, quam cum iſtis vera ſentire. M. Maſte virtute, ego enim ipſe cum eodem ipſo non invitus erraverim. Num igitur dubitamus, an, ſicut pleraque, ſic & hoc? quamquam hoc quidem minimè perſuadent enim mathematici, 4 terram in medio mundo ſitam ad univerſi caeli complexum quaſi puncti inſtar obtinere, quod 5 illi vocant: eam porro naturam eſſe quatuor omnia gignentium corporum, ut quaſi partita habeat inter ſe, & diviſa momenta: terrena, & humida ſuoque nata, & ſuo pondere ad parva angulos in terram, & in mare ferantur, reliquæ duæ partes, una ignea, altera animalis, ut illa ſuperiore in medium locum mundi gravitate ferantur, & pondere, 6 ſic hæc rurſum rectis lineis in caeleſtem locum lubvolent: ſive ipſa natura ſuperiora appetente, ſive quod à graviſſimis leviora natura repellantur. quæ cum conſent, perſpicuum debet eſſe, animus, cum è corpore exceſſerint, 7 ſive illa ſint animales, id eſt, ſpirabiles, ſive ignei, ſublimè ferri. ſi verò aut numerus quidam ſit animus, quod ſubtiliter magis, quam dilucidè dicitur, aut quinta illa non nominata magis, quam non intellecta natura: multo etiam integriora, ac puriora ſunt, ut à terra longiſſimè ſe efferant. horum igitur aliquid animus eſt, ne tam vegeta mens aut in corde, cerebrove, aut in Empedocleo ſanguine demerſa jaceat. Dicit archum verò cum Ariſtotoeno æquali, & diſcipulo ſuo, 7 doctos ſane homines omittimus: quorum alter ne condoluſſe quidem unquam videtur, qui animum ſe habere non ſentiat: alter ita delectatur ſuis canibus, ut eos etiam ad hæc transferre co-

netur, Harmoniam autem ex intervallis ſonorum noſſe poſſimus, quorum varia compoſitio etiam harmonias efficit plures: membrorum verò ſitus, & figura corporis, vacans animo quam poſſit harmoniam efficit, non video: ſed hic quidem, quæ miſer eruditus ſit, ſicut eſt, hæc magiſtro concedat Ariſtotele: canere ipſe doceat. bene enim illo proverbio Græcorum præcipitur,

Quam quisque novit artem, in hæc ſe exercet.

illam verò funditus eiciamus individuorum corporum levium, & rotundorum conuſionem fortunam: quam tamen Democritus concaſam, & ſpirabilem, id eſt, animale eſſe voluit. ſi autem animus, qui ſiſt horum quatuor generum, ex quibus omnia conſtare dicuntur, ex inſtata anima conſtat, ut poſſimum videri video Panætio, ſuperiora capellaſſe neceſſe eſt. nihil enim habent hæc duo genera proni, & ſupera ſemper petunt. ita, ſive diſſipantur procul à terris, id evenit: ſive permanent, & conſervant habitum ſuum, hoc etiam magis neceſſe eſt ferantur ad cælum, & ab his perumpatur, & dividatur craſſus hic, & concretus ær, qui eſt terra proximus. calidior eſt enim, vel potius ardentior animus, quam eſt hic ær, quem modò dixi craſſum, atque concretum. Quod ex eo ſciri poteſt, quia 8 corpora noſtra terreno principiorum genere conſecta, ardore animi concaſcunt. accedit, ut eo facilius animus evadat ex hoc ære, 9 quem ſæpe jam appello cumque perumpat, quod nihil eſt animo velocius, nulla eſt celeritas, qua poſſit cum animi celeritate contendere. qui ſi permanet incorruptus, ſuique limitis neceſſe eſt ita teratur, ut penetret, & dividat omne cælum hoc, in quo nubes, imbres, ventique coguntur: quod & humidum, & caliginofum eſt propter exhalationes terræ. quam regionem cum ſuperavit animus, naturamque ſui ſimilem contigit, & agnovit: junctus ex anima tenuis, & ex ardore ſolis temperato, ignibus inſiſtit, & ſinem altius ſe efferendi facit, cum enim ſui ſimilem & levitatem, & calorem adeptus, tanquam paribus examinatus ponderibus, nullam in partem movetur, ſuoque ei demum naturali eſt ſedes, cum ad ſui ſimilem penetravit, in quo nulla re egens alitur: 10 & ſuſtentabitur ſiſtem rebus, quibus aſtra ſuſtentantur, & aluntur: cumque corpora facibus inflammari ſolentur ad omnes ferè cupiditates, eoque magis inveniunt quod in amolentur, quæ ea habent, quæ nos habere cupimus: proſeucto deati erimus, cum, corporibus relictis & cupiditatum, & æmulationum etiam expertes: quodque nunc ſcimus, cum laxari curis ſumus, ut ſpectare aliquid velimus, & viſere, id moito tum facilius liberius: totosque nos in conſemplandis rebus, perſpicendisque ponemus, propterea, quod & natura inſtituit mentibus noſtris: inſatiables quædam cupiditas veri videndi, & oræ ipſa locorum illorum, quæ pervenerimus, quo faciliorem nobis cognitionem rerum caeleſtium, eo majorem cognoscendi cupiditatem dant. hæc enim pulchritudinem in terris 10 patriam illam, & vitam, (ut ait Theophrastus) philoſophiam, cognitionis cupiditate incenſam,

exc.

1. *Alti Acherontis falſo ſanguine imaginis mortuorum.* Hæc Turnebi conjectura erat, eamque ſibi aſſerunt libri Miſ. tert. Pall. ſic præterea Mart. Gembl. Pith. In Pall. quarto ita extitit: *Alti aut Acherontis*, ut facile poſſit emendari *Alti autem Acherontis*. Ceterorum legendum putatur, propter veteris Galien. *Mortuorum imaginis*. in Vaticano. eſt: *Agriæ oſtia Alti*.  
 2. *Etiam alios ſeculis: ſed quod litretis extiter.* Repræſentat vi lectorem Lamb. cui adſtipulantur quatuor Pal. Vatic. & Pith. vulgo nimis luxuriante: *Etiam alios ſeculis diſputaſſe de animis ſed quodam in opere*.  
 3. *In Italiam veniſſe: & didiciſſe Pythagoream omnia.* Non agnoſcunt vulgo interta illa verba: *Et in cædis alios multos, tum Arceſidem, Timæumque* rigoribus, Pall. optimi tres, ſec. tert. quart. & videntur à prodigio. Ceterum verba hæc ita concipit Vatic. *Platonem ſerunt, qui ad Pythagoream vigintiſſe, in Italiam venit, didiciſſe Pythagoream omnia.* aliquo ex alio Cicerone: 1. b. hoc interſta, ut ad hunc locum non ignorarentur.  
 4. *Terram in medio mundo ſitam.* Sequitur Lambinus omnibus Pall. Fabr. Pith. amplius niſi.  
 5. *Sic hæc ruſum rectis lineis.* Ita eleganter tres Pall. ſec. tert. quart.

Vat. vulgo *ſuſum*.  
 6. *Sive illa ſunt animales, id eſt, ſpirabiles.* Sic plerique Codd. in tercio ſubſcriptum eſt, *ſpirabiles*. quod expreſſè quære in eorum. Gul. el. ex conjectura *ſpirabiles*. Sic infra paulò, quam tamen Democritus concaſam & ſpirabilem, id eſt, animale eſſe voluit. In Vaticano exceptus reſtat *ſp. tab. ter ſp. rigori*.  
 7. *Dicitur ſentiri homines mortuorum.* In optimo Pal. tercio, & emendatiſſimo erat, *amittimus*. Recte meo animo. *Amittit enim eſt amittit, obliſcere: & ut ferme, Amittit proſumit.* ita ſentire tam dicimus ſed hæc ſæpe conſunduntur optimi auctores.  
 8. *Corpora aſtra terrena principiorum genere conſecta.* Stant pro hæc lectone & codd. veteres omnes, & edd. al. itamen ex conjectura inſerunt ex. Gul. el. pro *conſecta conſerta* conſectas.  
 9. *Quem ſæpe jam appello, cumque.* Pall. quique & Pith. cod. illud *creſſum*, quod in vulgatis viſebatur *nier appello & cumque*, tanquam craſſam gloſſam, amittunt ad gemonias: Sicut quoque Vaticanus.  
 10. *Patriam illam & vitam.* Ita Lambinus, & ante illum Menæcius ex Nonio, vulgo *Patriam*.

I. (am)

excitavit, præcipue verò frequentur ea, qui tum etiam, cum has terras incolentes, circumfusi erant caligine, tamen acie mentis dispicere cupiebant. Etenim si nunc aliquid assequi se putant, qui ostium Ponti viderunt, & eas angustias, per quas penetravites, quæ est nominata

Argo, quæ Argi in ea delecta viri, Visti, petebant pillam, inauratam arctis; aut ii, qui Oceani freta illa viderunt,

Europam. Libyamque vapax ubi di vidit unda; quod tandem spectaculum fore putamus, i cum totam terram contueri licebit, ejusque cum situm, formam, circumscriptionem, tum & habitabiles regiones & rursum omni cultu propter vim frigoris, aut caloris, vacantis? non enim nunc quidem oculis erimus ea qua vidimus. neque enim est ullus scufus in corpore, sed, ut non solum phyfici dicunt, veram etiam medici, qui ista aperta, & patefacta videntur, vix quasi quædam sunt ad oculo, aureis, ad narces a sedenti in perforata. itaque saps aut cogitatione, aut aliqua vi nobis impediti. aperti atque integri & oculi, & auribus, nec videmus, nec audimus: ut facie intelligi possit, ANIMUM & videte, & audire, non eas partes, quæ quasi renftra sunt animi: quibus tamen sentire nihil queat mens. nisi id agat, & adit. Quid quod eadem mente res dissimilimas comprehendimus, ut colorem, saporem, calorem, odorem, sonum? quæ nunquam quinque nuntius animus cognosceret, nisi ad eum omnia referrentur, & in omni un judex solus esset. Atque ea profecto tum multo puriora, & dilucidiora cernentur, cum, quod natura fert, liber animus pervenerit. nam nunc quidem, quamquam foramina illa, quæ patent ad animum a corpore, calidissimo artificio natura fabricata est, tamen terrenis, concretis que corporibus sunt intercepta quodammodo. cum autem nihil eris præter animum: nulla res objecta impedit. quo minus perveniat, quale quidque sit. Quamvis copio: & hæc dicemus, si res positulari, 2 quæ sunt multa, quam varia, quanta spectacula animus in locis cœlestibus esset habiturus. quæ quidem cogitant, soleo sapere mirari nonnullorum inoleantiam philosophorum, qui naturæ cognitionem admirantur, ejusque inventori, & principi gratias exultantes agunt, eumque venerantur, ut deum. LIBER VOS enim se per eum dicunt gravissimis dominis, terrore sempiterno, & diurno, ac nocturno metu. quo terrore? quo metu? quæ est anus tam delira, quæ timeat ista, quæ vos videlicet, si physica non didicissetis, timere

Acheruntia templa, alia Orci, pallida; Latè, 3 obnubila, obfira teneris loca.

Non puderet philosophum in eo gloriari, quod hæc nontimeat, & quod talia esse cognoverit? ex quo intelligi potest, quam acuti natura sint, qui hæc sine doctrina credituri fuerint. Præclarum autem nescio quid a deo sunt, quod didicerunt, se cum tempus mortis venisset, totos esse perituros, quod ut ita sit (nisi enim pugno) quid habet ista res aut letabile, aut gloriosum? nec tamen mihi sanè quidquam occurrit, cui non Pythagoræ sit, & Platonis vera sententia. ut enim rationem Platonem nullam affer-

ret (vide, quid homini tribuam) ipsa auctoritate me frangeret. tot autem rationes attulit, ut vellet ceteris, libere etè persuasisse videatur. Sed plurimi contranituntur, animosque quasi capite damnatos, morte militant, neque aliud est quidquam, cui incredibilis his animorum videatur æternitas, nisi quod nequeunt, qualis animus sit vacans corpore, intelligere, & cogitatione comprehendere. Quasi vero intelligant, qualis sit in ipso corpore, quæ conformatio, quæ magnitudo, qui locus: ut, si jam possent in homine unà cerni omnia, quæ nunc tecta sunt, casuruse in conspectum videatur animus, an tanta sit ejus tenuitas, ut fugiat aciem. Hæc reputent isti, qui negant, animum sine corpore se intelligere posse. videbunt, quem in ipso corpore intelligant. mihi quidem naturam animi intuenti, multo difficilior occurrit cogitatio, multoque obcurior, qualis animus in corpore sit tanquam alienæ domus, quam qualis, cum exierit, & in liberum cælum, 4 quasi domum suam venerit, 5 nisi enim, quod nunquam videmus, id quale sit, intelligere non possumus, certe & deum ipsum, & divinum animum. Corpore liberatum, cogitatione completi, non possumus. Dicit archus quidem, & Aristoxenus, quia difficilis erat animi, quid, aut qualis esset, intelligenti, nullum omnino animum esse dixerunt: est illud quidem vel maximum animo ipso animum videre, & nimirum hanc habet vim præceptum Apollinis, quo monet, ut se quisque noscat. non enim, credo, id præcipit, ut membra nostra, aut staturam, figuramve noscimus: neque nos corpora sumus: neque ego tibi dicens hoc corpori tuo dico. cum igitur, NOS CERE, dicit, hoc dicit, nosce animum tuum. nam corpus quidem, quasi vas est, aut aliquod animi receptaculum. ab animo tuo quidquid agitur, id agitur à te: hunc igitur nosce, nisi divinum esset, non esset hoc acriter cujusdam animi præceptum, 6 sic, ut tributum deo sit hoc est, se ipsum posse cognoscere. Sed si, qualis sit animus, ipse animus nesciet: dic, quælo, ne esse quidem se sciet? ne moveri quidem se? ex quo illa ratio nata est Platoni, quæ à Socrate est in Phædro explicata, à me autem posita est in vi lib. de rep.

7 Quod semper movetur, æternum est. quod autem motum afferat aliud quidque ipsum agitur aliunde, quando finem habet, motum & movendi habet necesse est. sed non igitur quod se ipsum movet quia nunquam desinit a se, nunquam ne moveri quidem desinit, quin æternus ceteris, qua movetur. hic solum hoc principium est movendi, principii autem nulla est origo, nam è principio oriuntur omnia. ipsius autem nulla ex re alia nasci potest. nec enim esset principium, quod moveretur aliunde, quod si nunquam oritur, ne occidit quidem unquam. nam principium existitium nec ipsum ab alio renascitur, nec a se aliud creabit, siquidem necesse est à principio oriri omnia, ita sit, ut motus principium ex eo sit, quod ipsum a se movetur. id autem nec nasci potest, nec mori: vel concedat omne cælum, 9 omni que natura consistat, necesse est, nec vim ullam nanciscatur 10 qua prius impulsamoveatur. Cum patens igitur æternum id esse quod se ipsum movet, quoniam est qui hanc naturam animus esse tribuam negat? 11 animum est enim omne, quod pulsus agitatur externis. 11 quod autem est animal, id motu ceteris interiore, & suo. nam hæc est propria natura

Bbbb s.

1. Cum enim terram cœlestis libebit? Gai. ex cod. P. pith. cœlestis: quod nullibi in nostris apparet.  
2. Quam multis aequam varia quanta spectacula animus? Explent hunc locum palli per quæ quæ ne Vac. Marc. G. amb. pith. editio V. C. vulgo conc. sicut quædam variis sp. hactenus.  
3. Obnubila obfira teneris loca. Quinque pall. ut & Fabr. Gemb. Marc. pith. Nubila teneris loca quæ toto illo obfira quod tamen in hac ut editione sol. itarem, non in illis defendente. aut saltem retentante Victor. Vat. Lib. nubi la teneris loca & prius. Acheruntia.  
4. Quæ domum suam venerit. Quæque pall. exturbantia & sic Latine, & eleganter dicitur.  
5. Nisi enim quædam nunquam & dicitur. Sic quinque pall. Vat. germanice non sensu. Vulg. se fatuus.  
6. Sic aut tribuam. Vos scire est, se ipsum posse cognoscere. Hæc sic con-

spiciuntur in omnibus codicibus: etiam si Lamb. nimis imperiosus dedit: partim abjicienda dicit.  
7. Quod semper movetur, æternum est. Sic Fab. P. th. & quinque pall. vulgo, id ante æternum præmittunt Vat. Marc. & æternum pro istum.  
8. Movendi habet necesse est. Sic quo ex Gu. & tres pall. priores. vulgo l. xur. at. Movendi: quæque finem habet necesse est. non ad Gen. ac peccator. Suadæ Arginatus.  
9. Omni que natura consistat necesse est. Sic ed. V. & inff. adeoque o. A. li. tamen inter quos Mur. l. 8. Var. 3. Omni que terra & consistat.  
10. Quæ prius, nisi movetur. Sic Vat. Pall. præter quæ non in quæ. impulsus Fab. vulg. quæ prius impulsus mov. Alii ex eod. dicitur, quæ prius impulsus movetur.  
11. Quod est animal. Afferunt hoc omnes lib. Quinque Pall. Vatie. Marc. Gemb. Fab. Pith. vulg. animatum.

8. Nisi



matura animi atque vis, quae si est una ex omnibus, quae se ipsam semper movet: neque nata certè est, & aeterna est. Licet concurrant plebeji omnes philosophi, ( sic enim ii, qui à Platone, & Socrate, & ab ea familia dissident, appellandi videntur ) non modò nihil umquam tam eleganter explicabunt, sed ne hoc ipsum quidem quàm subtiliter conclusum sit, intelligunt. Sentit igitur animus se moveri, quod eum sentit, illud unà sentit, se vi sua non aliena moveri: nec accidere posse, ut ipse umquam à se deferatur. ex quo efficitur aeternitas: nili quid habes ad hæc. A. Ego verò facile sum passus, ne in mentem quidem aliquid contra venire: ita illi favore sententia. M. Quid illa tandem? num leviora censes? quæ declarant inesse in animis hominum divinarum quædam: quæ si cernerem quemadmodum nasci possent, etiam, quemadmodum interirent, viderem. nam sanguinem, bilem, pituitam, ossa, nervos, venas, omnem denique membrorum & totius corporis figuram viderè posse dicere, unde cœreta, & quo modo facta sint, per animum ipsum, si nihil esset in eo, nisi id ut per animum vivere, tam natura putarem hominum vitam sustineri, quàm vitam, quàm arborum. hæc enim etiam dicimus vivere, item si nihil haberet animus hominis, & nisi ut appeteret, aut refugeret, id quoque esset ei commune cum bestis, habet primam memoriam, & eam infinitam, rerum innumerabilium, quàm quidem Platonem recordationem esse vult superioris vita. nam in illo libro, qui inscribitur Menon, puerionem quandam Socrates interrogat quædam geometrica de dimensione quadrati, ad ea sic ille respondet, ut puer: & tamen ita faciles interrogationes sunt, ut gradatim respondens eodem perveniat, quasi geometrica didicisset. ex quo efficit vult Socrates, ut discere, nihil aliud sit, nisi recordari. quem locum multo etiam accuratius explicat in eo sermone quem habuit eo ipso die, quo excessit e vita: docet enim, quemvis, qui omnium rerum rudis esse videatur, bene interroganti respondentem, declarare, se non tum illa discere, sed reminiscendo recognoscere: nec verò fieri ullo modo posse, ut à pueris tot rerum, atque tantarum insitas, & quasi consignatas in animis notiones, quas *μνησὶς* vocant, haberemus nisi animus, 3. antequam in corpus intravisset, in rerum cognitione vigisset. cum que nihil esset, ut omnibus locis à Platone dicitur, ( nihil enim ille putat esse, quod oriatur & intereat, idque solum esse, quod sempiternum sit, qualem ideam appellat ille, nos speciem ) 4. non potuit animus hæc in corpore inclulus agnoscere, cognita autem. ex quo tam multarum rerum cognitionis admiratio tollitur: neque ea plane videt animus, cum tam repente in insolitum, tamque perturbatum domesticum immigravit, sed eum se colligit, atque recreavit, tum agnoscit illa reminiscendo. ita nihil aliud est discere, nisi recordari: ego autem majore etiam quodam modo memoriam admittor. 5. quid est enim illud, quo meminimus? aut quam habet vim? aut unde naturam? non quero, quanta memoria Simonides fuisse dicatur, quanta Theo-

doctes, quanta is, qui à Pytho legatus ad senatum est missus, Cyneas, 6. quanta nuper Carmadas, quanta, qui modò fuit, Sceptius Metrodorus, quanta noster Hortensius: 7. de communi omnium memoria loquor, & eorum maxime qui in aliquo majore studio, & arte versantur: quorum quanta mem sit, difficile est existimare: via multa memorantur. 8. Quorsum igitur hæc spectat oratio? 9. quæ sit illa vis, & unde intelligendum puto. non est certe nec cordis, nec sanguinis, nec cerebri, nec atomorum. 10. anima sit animus, ignisve, nescio. nec me pudeat, ut illos, fatari desine quod nesciam. illud, si ulla alia de re obicura affirmate possem, five anima, five ignis sit animus, 11. eum jurem esse divinum. Quid enim obsecro te, terranetibi, aut hoc nebuloso, & caliginoso cælo aut sata, aut concreta videtur tanta vis memoria? si, quid sit hoc, non vides: at, quale sit, vides. si ne id quidem? at, quantum sit, profectò vides. quid igitur? utrum capacitatem aliquam in animo putamus esse, quæ, tanquam in aliquo vase, ea quæ meminimus, insundatur? absurdum id quidem. qui enim fundus, aut quæ talis animi figura intelligi potest? aut quæ tanta omnino capacitas? an imprimi quasi ceram, animum putamus & memoriam esse signatarum rerum in mente vestigia? quæ sunt verborum, quæ rerum ipsarum esse vestigia? quæ potè tam immensa magnitudo, quæ illa tam multa possit effingere? Quid illa vis, quæ tandem est, quæ investigat occulta, quæ inventio, atque ex cogitatio dicitur? ex hacne tibi terrena, mortali que natura, & caduca concreta ea videtur? aut qui primus, quod summæ sapientiæ, Pythagoræ visum est, omnibus rebus imposuit nomina? aut qui dispersos homines congregavit, & ad societatem vitæ convocavit? aut qui sonos vocis, qui infiniti videbantur, paucis litterarum peris terminavit? aut qui errantium stellarum cursus, progressiones, institutiones notavit? OMNES magni: etiam superiores, qui fruges, qui vestitus, qui tecta, qui cultum vitæ, qui præsidia contra feras invenerunt, à quibus mansueti, & excolti, à necessariis artificibus ad elegantiora deluximus. 12. nam & auribus oblectatio magna pars est, inventa & temperata varietate, & natura sonorum: 13. & astra suspeximus, tum ea, quæ sunt infixa certis locis, tum illa non re, sed vocabulo errantia. quorum conversiones, omnesque motus qui animus videt, ut docuit similes animum suorum ejus esse, qui fabricatus esset in cælo. nam cum Archimedes lunæ, stellis, quinque errantium metus in sphaeram illigavit, effecit idem, quod ille, qui in Timæo mundum ædificavit Platonis deus, ut tarditate, & celeritate dissimilimos motus una regeret conversio. Quod si in hoc mundo fieri sine deo non potest, ne in sphaera quidem eodem modo Archimedes sine divino ingenio potuisset imitari. Mihi verò ne hæc quidem notiora, & illustriora carere vi divina videntur, ut ego aut poetam grave plenamque carmen sine cœlesti aliquo mentis initinela putem fundere, aut eloquentiam sine quadam vi majore fluere, abundantem sonantibus verbis, uberibusque senten-

1. Nisi ut appetere aut refugere. Non aulos sum credulitatem meam addicere m. s. Pall. o. habentibus pro refugere simplex fugere: alios tamen eodem sic legentes est secutus Vict.  
 2. Respondens eodem perveniat. Sic quatuor Pall. itemque Fabr. Pit. vulg. & s. p. d. e. s. p. e.  
 3. Antequam in corpore intravisset. Exhibuit lectionem Vict. quam ad aptem qui nunc Pall. referent. ac Vat. vulg. antequam corpus int. inisset.  
 4. Non potuit animus hæc in corpore inclulus agnoscere. Non male Vict. cum Pal. præterea in corpore ceterum agnoscere o. m. s. tam notici quam Gul. quod deo dico, ut evanescat eorum quædam conjectura, sequens refer. pponens.  
 5. Quid est enim illud, quo meminimus? M. s. quinque Vat. Fab. Pit. quod constantissimè.  
 6. Quanta nuper Carmadas. Lamb. accedunt, Fab. Vat. Pall. cert. quart. optimi libri. Illi enim Carmadas, vulg. Carmades.  
 7. De communi omnium memet à loquer. Sic quinque Pall. Vat. Fab. Pit. Genab. & Vict. longe melius quàm illud vulg. bonum.

8. Quorsum igitur hæc spectat oratio. Pall. optimi, cert. quart. item Mart. Gemb. Fab. Pit. Quorsum placet.  
 9. Quæ sit illa vis, & unde intelligendum. Ejeci alterum sit post unde, imperantibus Fab. & et hoc prioribus pall.  
 10. Anima sit animus? quærit. Communi suffragio oblegant 7. animus Fab. Pit. & quinque Pall. cum Vat.  
 11. Eum jurem esse divinum. Gul. ex conjectura annotabat, jurem me esse divinum non ept. s. s.  
 12. Nam & auribus oblectatio magna pars est, inventa & temperata. Emendationis hujus primi sumus Arch. recti in Crepundio nostræ ex Pal. pr. & cert. cod. optimo: accedit jam nihil illo deterior quart. supervacuum quoque quærit, ut nihil dubii relinquatur esse omnino genitricem in Vat. unice syllaba amplius & magna pars est, inventa & temperata. Erc. Quam ex vet. cod. Oblectatio magna pars est inventa & temperata adjuvant hæc nostra, Pal. sec. Fab. Pit. delentes ex.  
 13. Et astra suspeximus. Gul. ex Pit. lib. suspeximus. later. V. P. 8. 10.

sententia. PHILOSOPHIA verò omnium mater artium, quid est aliud, nisi, ut Plato ait, donum, ut ego, inventum deorum? **M**AJUS enim primum ad illorum cultum, deinde ad jus hominum, quod situm est in generis humani societate, tum ad modestiam, magnitudinemque animi eruditur; eandemque ab animo, tanquam ab oculis, caliginem dispulit, ut omnia supera, infera, prima, ultima, media videremus. *profus hac divina mihi videtur via, qua tot res efficit, & tantis, quid est enim memoria rerum, & verborum? quid potro inventio? profectò id, qua nec in deo quidem majus intelligi potest, non enim ambrosia deos, aut nectare, aut juventate pocula ministrante, letari arbitror: nec Homerum audio, qui Ganymede sem ad iustitiam ait propter formam, aut Jovi bibere ministraret, non justa causa, cur Laomedonti tanta fieret injuria. sin gebat hinc Homerus, & humana ad deos transferebat. divina mallem ad nos. quæ autem divini? vigere, sapere, invenire, meminisse. Ergo ANIMUS, qui, ut ego dico, divinus est, ut Euripides audeat dicere, deus: & quidem si deus, aut anima, aut ignis est, idem est animus hominis. nam ut illa natura celestis & terra vacat, & humore: sic utriusque horum rerum humanus animus est expers. sin autem est quinta quædam natura ab Aristotele induta: primum hæc & deorum est, & animorum. Hanc nos sententiam secuti, his ipsis verbis in consolatione hæc expressimus:*

*Animus nullus in terris origo inveniri potest: nihil enim est in animis mixtum, atque concretum, aut quod ex terra natum, atque solum esse videtur: nihil ne aut humidum quidem, aut friabile, aut igneum. hu enim in natura nihil inest, quod vim memoria, mentis, cogitationis habeat: quod & præterita teneat, & futura provideat, & completi possit præsentia: qua sola divina sunt, nec invenietur unquam, unde ad hominem venire possint, nisi a deo. singulari est igitur quadam natura atque vi animi, si quidem ab hu usinatis, notique natum. Ita quidquid est illud, quod sentit, quod sapit, & quod vult, quod veget, celeste & divinum est: hæc quoque rem æternam sit necesse est. Nec ratio deus ipse, qui intelligitur a nobis, alio modo intelligi potest, nisi mensura quadam, & libera, segregata ab omni conditione mortali, omnia sentiens, & movens: ipsaque prædita motu sempiterno. -- Hoc eger necesse, atque eadem natura est humana mens. Ubi igitur, aut qualis est ista mens? Ubi tua, aut qualis? potesne dicere? an, si omnia ad intelligendum non habeo, quæ habere vellem, ne iis quidem, quæ habeo, mihi per te uti licebit? non valet tantum animus, & ut se ipsum ipse videat, ut ut oculus sic animus se non videns, alia cernit. non videt autem, quod minimum est, formam suam, fortasse: quamquam id quoque: sed relinquitur: vim certè, sagacitatem, memoriæ, motum, celeritatem videt. **M**AJUS magna, hæc divina, hæc sempiterna sunt, qua facie quidem sit, aut ubi habitet, de qua quærendum quidem est, ut, cum videmus speciem primum candoremque cœli, deinde conversionis celeritatem tantam, quantam cogitare non possumus: tum vicissitudines die-*

rum atque noctium, commutationeque temporum quadripartitas, ad maturitatem frugum, & ad temperationem corporum aptas, eorumque omnium moderatorem & duces solem, lunamque accretionem, & diminutionem luminis, quasi factorum notantem, & significantem dies, tum in eodem orbe in XII, partibus distributo, quinque stellas ferri, eosdem cursus constantissimè servantes, dispersibus inter se motibus, nocturnamque cœli formam undique sideribus ornatum: tum globum terræ eminentem & mari, fixum in medio mundi universi loco, duabus oris distantibus habitabilem, & cultum: quarum altera, quam nos incolimus, sub axe posita ad stellas septem, unde *Horatius Aquilonis stellas gelidas molitur niveæ: altera australis, ignota nobis, & quam vocant Græci ἀρκτική, ceteras partibus incultas, quod aut frigore rigeant, aut urantur calore: hic autem, ubi habitamus, non intermittit suo tempore*

6 *Cultum miscere, arbores frondescere.*

7 *Virescunt, pampini pubescere,*

8 *Rami baccharum ubertate incurvati,*

9 *Segetes largiri fruges, flores omnia,*

10 *Fontes scaturire, herbis præta convulsis:*

tum multitudinem pecudum, partim ad vescendum, partim ad cultus agrorum, partim ad vehendum, partim ad corpora vestienda: hominemque ipsum quasi contemplatorem cœli ac deorum, ipsorumque cultorem: atque hominis utilitati agros omnes & maria parentia. **H**æc igitur & alia innumerabilia cum cernimus, possumusne dubitare, quin his præsit aliquis vel effector, si hæc nata sunt, ut Platoni videtur: vel, si semper fuerint, ut Aristoteli placet, moderator tanti operis, & muneris? sic mentem hominis, quamvis eam non videas, ut deum non vides: tamen ut deum agnoscis ex operibus ejus, sic ex memoria rerum, & inventionem, & celeritatem motus, omnique pulchritudine virtutis vim divinam mentis agnoscito. In quo igitur loco est? credo equidem in capite: & cur credam, afferere possum: 9 sed aliis: nunc ubi sit animus, certè quidem in te est. Quæ est ei natura? Propra puto, & sua. 10 sed hæc igneam, & spiritabilem: nihil ad id, de quo agimus, 11 & modo videto, ut deum noris, etsi ignes & locum, & faciem, sic animum tibi tuum notum esse oportere, etiam si ejus ignores & locum, & formam. in animi autem cognitione dubitare non possumus, nisi plane in physicis plumbei sumus. quin nihil sit animi admixtum, nihil concretum, nihil copulatum, nihil coagmentatum, nihil duplex: quod cum ita sit, certè nec secerni, nec dividi, nec discerni, nec distrahi potest: nec interire igitur, est enim interitus quasi discidium, 11 & secretio, ac directus earum partium, quæ ante interitum junctione aliqua tenebantur. 12 his, & cæteris rationibus adductus Socrates nec patronum quæsit ad iudicium capitis, nec iudicibus supplex fuit: adhibuitque liberam consummationem, 3 à magnitudine animi ductam, non a superbia: & lupremo vitæ die

1. *Adventus pocula ministrante.* Sic edidit Vict. quem secutus est Lamb. Ald. Nop. & sic est in Gemb. Fab. Pit. vulg. *adventus.*  
 2. *Ubi bibere ministraret.* Hoc asserunt quinque Pall. Var. quatuor Gul. casum ubertatis dixi in Crepundis. vulgo ex glossâ, nisi *ubi bibere ministraret.*  
 3. *Quid vult quod veget.* Quinque Pall. ut & Fab. itemque Pit. *quod veget.* Var. *quod veget.*  
 4. *Ubi se ipsum ipse videt.* Est lectio Vict. à quâ sunt quatuor posteriores Pall. vulg. *ut se ipse videt.*  
 5. *Quæ Græci dicunt ἀρκτική.* Ita legendum, accedunt fere om. Pall. et quæ cum P. *ἀρκτική.* Fab. *ἀρκτική.* sic tale aliqd. molitur ter.  
 6. *Cultum miscere.* Ita justè emendari in Crepundis ex Pall. accedit jam unus ex Gul. live si Pit. live Fab. sit, non possum propter ratiōnem discernere vulg. *miscere.*  
 7. *Uirescunt.* Idem hæc sum secutus Pal. pr. in certe tale quiddam fuisse subjicere ratiōem: & omnino accedit quart. in quo hujus verber

glossâ *miscere.* Man. nihil in certis hæc interpolat legendo: & edendos. *Uirescunt.* sic pampini pubescere. Dixi de his aliquid in Crepundis.  
 8. *Rami baccharum ubertate incurvati.* Gul. ex conjectura, *et rami baccharum ubertate incurvati.* & quia dicitur vestigiis cod. Fab.  
 9. *Segetes largiri fruges.* Vict. hanc lectiōnem confirmat quint. in p. ter. quart. *Segetes largiri fruges.* Sed de his aliqd. nunc.  
 10. *Fontes scaturire.* Text. & quart. Var. ut supra, *scaturire.*  
 11. *Et secretio ac directus earum partium.* Non libuit sequi Lamb. & Man. reponentem *Directio.* licet illi s. eniam faveant duo posteriores Pall. var. *nostram* defendunt junctio umbone: tres priores Pall. & Gul. ac den. que ipse Vict.  
 12. *His, & cæteris rationibus adductus.* Interferunt ratiōem. Mart. Gemb. Pit. Var. quinque Pall. Vict. ed. quorum conjutatum pertinaciam: fâh. dire per oisum dixi, vulg. *His, & cæteris adductis.*  
 13. *A magnitudine animi ductam.* Vict. *A magnitudine animi ductam.* quod in nullo m. postea videre contigit.

de hoc ipso multa differuit, & paucis ante diebus, cum facile posset educere custodia, noluit: & cum panem in manu iam moriterent illud teneret poculum, locutus ita est, ut non ad mortem tuam, verum in caelum videretur ascendere. ita enim cecebat, itaque differuit: duas esse vias, duplicemque cursum aurocorum e corpore excedentium, nam qui se humanis vitiis contaminavissent, & se totos libidinibus dedissent, quibus caecati velut domesticis vitiis, atque flagitiis se inquinavissent, & vel rep. violanda fraudes inexplabileis conceperant, & iis devium quoddam iter esse, seclusum a concilio deorum. qui autem se integros, castosque servavissent, quibusque fuisset minima cum corporibus contagio, seque ab his semper sevocassent, effertur in corporibus humanis vitam imitari deorum; his ad illos, a quibus essent profecti, reditum facile patere, itaque commemorat, ut CYGNI, qui non sine causa Apollini dicati sunt, sed quod ab eo divinationem habere viderentur, qua providentes quid in morte boni sit, cum cantu & voluptate moriantur. sic omnibus & bonis, & doctis esse faciendum. nec verò de hoc quisquam dubitare posset, nisi idem nobis accideret, diligenter de animo cogitantibus, quod his saepe usu venit, 4 qui cum ariter oculis deficientem solem intuerentur, ut ad spectum omnino amitterent: sic mentis acies seipsum inuens, nonnumquam hebescit: ob eamque causam contemplandi diligentiam amittimus. Itaque dubitans, circumspectans, haesitans, multa adversa revertens, 5 tanquam in rate, in mari immenso, 6 nostra vehitur oratio. Sed hæc & vetera & a Græcis. Cato autem sic abiit e vita, ut causam moriendi natum se esse gauderet. VERTAT enim dominans ille in nobis deus, 7 iniussu hinc nos suo demigrare, cum verò causam justam Deus ipse dederit, ut tunc Socrati, nunc Catoni, saepe multis: ne ille, medius fidius, vir sapiens, lætus ex histenebris in lucem illam excesserit: & nec tamen illa vincla carceris tuperit. leges enim vetant, sed tanquam à magistratu, aut ab aliqua potestate legitima, sic à deo evocatus, atque emissus, exierit. tota enim philosophorum vita, ut ait idem, commentatio mortis est. Nam quid aliud agimus, cum à voluptate, id est, à corpore, cum à re familiari, quæ est ministra, & famula corporis, cum à republica à negotio omni sevocamus animum? quid, inquam, agimus, nisi animum ad seipsum advocamus, secum esse cogimus, maximeque à corpore abducimus? scernere autem à corpore animum, nec quidquam aliud est, quam amori distare, quare hoc commentemur, mihi crede, disjungamusque nos à corporibus, id est, consuecamus mori. Hoc & dum erimus in terris, erit illi cœlesti vitæ simile: & cum illuc ex his vinculis emissi feremur, minus tardabitur cursus animorum, nam 10 qui in compediibus corporis semper fuerunt, etiam cum soluti sunt, tardius ingrediuntur, ut si, qui ferro vincili multos annos fuerunt. quò cum venerimus,

tum denique vivemus. NAM hæc quidem vita mors est: quam lamentari possem, si liberer. A. 11 Satis quidem tu in consolatione es lamentatus: quam cum lego, nihil malo, quam has res relinqueris, his verò modo auditis, multo magis. M. Veniet tempus, & quidem celeriter, & 12 sive retractabis, sive properabis, volat enim cæcis, tantum autem abest ab eo, ut malum mors sit, quod tibi dudum videbatur. ut verear, ne homini nihil sit non malum aliud certe, sed bonum aliud potius: si quidem vel dii ipsi, vel cum diis futuri sumus. A. Quid refert? adfuit enim, qui hæc non probent. M. Ego autem nunquam ita te in hoc sermone dimittam vlla uti ratione, ut mors tibi videri malum possit. A. Qui potest, cum ista cogoverim? M. Qui possit, rogas? caterva veniunt contra dicentium, non solum Epicureorum quos equidem non despicio, sed necio quo modo doctissimi quisque contemnit acerrime autem deliciae meæ, Dicæarchus contra hanc immortalitatem differuit, is enim treis libros scriptis, qui Lesbiaci vocantur, quod Mitylenis sermo habetur, in quibus vult efficere, animos esse mortales. Stoici autem usuram nobis largiuntur, tanquam cornicibus: diu mansuros ajunt animos, semper negant. Num vis igitur audire, cur, etiam si ita sit, mors tamen non sit in malis? A. Ut videtur: sed me nemo de immortalitate depeller. M. Laudo id quidem: 13 etsi nihil animis oportet confidere. movemur enim saepe aliquo acutè conclusio: labamur, mutamurque sententiam aliorum etiam trebimus. in his est enim aliqua obfuscatio, id igitur si acciderit, simus armati. A. Sane quidem: sed, ne accidat, providebo. M. Num quid igitur est causæ, quin amicos nostros Stoicos dimittamus, eos dico, qui ajunt animos manere, & corpore cum excesserint, sed non semper? A. Istos verò: qui, quod tota in hac causa diffisillimum est, suscipiant posse animum manere corpore vacante: illud autem, quod non modo facile ad credendum est, sed eo concessio, quod volunt, consequens, id certe non dant, ut, cum diu permanserint, ne intereat. M. Bene reprehendis: & se isto modo res habet. Credamus igitur Panatiæ Platone suo dissentienti, quem enim omnibus locis divinum, quem sapientissimum, quem sanctissimum, quem Homerus in philothorum appellat hujus hanc unam sententiam de immortalitate animorum non probat, vult enim, quod nemo negat, quidquid natum sit, interire: nasci autem animos; quod declarat eorum similitudo, qui procreantur: quæ etiam in ingenio non solum in corporibus appareret, alteram autem affert rationem, nihil esse, quod doleat, quin id agrum esse quoque possit. quod autem in mortuum cadat, id etiam interitum: dolere autem animos, ergo etiam interire, hæc refelli possunt. sunt enim ignorantis, cum de æternitate animorum dicatur, de mente dici, quæ omni turbido motu semper vacet, non de partibus iis, in quibus ægritudines,

ira.

1. Es se totos libidinibus dedissent. Sic enneas M. alii tamen, inter quos Vici. A. d. d. s. f. n.  
 2. Vel Rep. violanda fraudes inexplabileis. Delevi in ante Rep. auctoritate quingue Pall. m. f. & sic fortassis ibi Oratio.  
 3. In devium quiddam iter esse, seclusum. Sic indicavi legendum in Crepundis. ex tribus prioribus Pall. accedunt jam duo posteriores, ac V. C. edito, ubi totum sic habetur ut & in Fabr. Pith. codd. vulg. inoppositum. In devium quiddam, etc.  
 4. Quæ cum ariter oculis deficientem solem. Ita Vici. editio. Ceterum locus valde turbatus, pr. n. p. auctore Lamb. contra omnes libros hoc modo refert benter: Quæ ab oculis deficientem solem. In omnibus lib. cum vel quæ apparere in Martini. Dissertantibus: Vnde Gul. Cum qui ariter oculis deficientem.  
 5. Tanquam in rate in mari immenso. Obsecro sum majori consensu m. f. cum Turn. ac Lamb. fac. enim. Passerat. volebat. Tanquam in mari. Pal. tres prioribus. Tanquam in rate in mari in flautoris sequere. legem. Tanquam rate in mari immenso: prout est in Fabr. & tertio ad marg. nem. Videtur omnino aliquem ex veter. Poëtam respicere. Rateri autem pro Rate, ut Cæsar. talique Lucilius. Lanorum immant. ante ut, etc.  
 6. Nostra vehitur oratio. Nihil divertunt ulli lib. Lamb. verò ratis.

7. Injussu hinc nos suo demigrare. Quomodo placet iectio quart. Pall. remigrare? Exp. pendice sulci.  
 8. Non tamen ita vult existeri peris. Sic pr. tert. quart. quint. Pall. Fabr. & Cicero ipsemet sepius vulg. vincula.  
 9. N. f. autem ad se ipsum advocamus. Licet alii propugnent. T. C. vocamus quod & Pall. duo pr. ac tert. & Vat. servant; tamen Vici. sec. quint. & Pith. denique Man. avus & Nep. retentant alterum Pal. quart. Evocamus.  
 10. Videtur aliquid alere nervositas secund. Pal. etiam solari sine.  
 11. Satis quidem. Ita mutant verba Pal. pr. ac quint. vulg. satis in quidem.  
 12. Sive retractabis sive properabis. Lamb. lectionem stabilunt codd. m. f. Gembl. Mart. & Pall. quint. in quo reitatis hic. Sicque ante Lamb. edidi. Vici.  
 13. Etsi nihil animis oportet confidere. Sic o. m. f. quæ nostris quæ Gul. & edit. V. C. unde Gul. ex coniecta. A. animi. vulg. verò animi.  
 14. Sed eo concessio, quod vultu consiquat. id certe non dant. Quingue Pall. & Gab. Vat. id certe non dant, vel sic, legendum patem, id certe non dant. quid hoc sit, al. bi. dicimus.

ira, libidinesque verferentur: quas is, contra quem hæc dicantur, remota à mente, & disculsa putat. Jam similitudo magis apparet in bestiis. quarum animi sunt rationis expertes. *hominum autem similitudo in corporum figura magis exstat: & ipsi animi magis referuntur quali in corpore locati sint. multa enim in corpore exstant, quæ acuant mentem: multa, quæ obtundant.* Aristoteles quidem ait, omnes ingeniosos melancholicos esse: ut ego me tardiores esse non moleste feram. enumerat multos; idque quæsi conset, rationem, cur ita fiat asserit. Quod si tanta vis est ad habitum mentis in eis, quæ gignuntur in corpore: (ea sunt autem, quæ cumque sunt, quæ similitudinem faciunt) nihil necesse est asseri, cur nascatur animi similitudo. omitto similitudines. vellem adesse posset Panætius. vixit cum Africano. quærerem ex eo, cuius suorum similis fuisset Africani fratris nepos, i facie vel patris: vita, omnium perditiorum ita similis, ut esset facile determinis. eujus etiam similis, P. Craffus, & sapientis, 3 & eloquentis & primi hominis, nepos, multorumque aliorum virorum clarorum, quos nihil attinet nominare, nepotes, & filii. Sed quid agimus? oblitine fumus, hoc nunc nobis esse propositum, cum satis de æternitate dixissemus, ne si interirent quidem animi, quidquam mali esse in morte? A. Ego vero memineram: sed te de æternitate dicentem aberrare à proposito facile patiebar. M. Videor te altè spectare, & velle in coelum migrare. A. Spero fore, ut contingat id nobis, sed fac, ut isti volunt, animos non remanere post mortem. video nos, si ita sit, privati spe beatorum vite. M. Mali verò quid asserit ista sententia? 6 fac enim sic animum interire, ut corpus, 7 num igitur aliquis dolor, aut omnino post mortem sensus in corpore est? nemo id quidem dicit: 8 et si Democritum infumulat Epicurus: Democritici negant, ne in animo quidem igitur sensus remanet. ipse enim nusquam est: 9 ubi igitur malum est? quoniam nihil tertium est, an, quoniam ipse animi discessit à corpore non sit sine dolore? ut credam ira esse. 10 quam est in æquum? & saltem esse arbitror: & sit plerumque sine sensu: nonnamquam etiam cum voluptate: totumque hoc leve est, qualecumque esse sit enim ad punctum temporis illud angit, vel patitur excruciat, discessit ab omnibus in, quæ sunt bonæ in vita. Vide, ne a malis dici verius possit. quid ego nunc hęc vitam hominum? verè & jure possum. sed quid necesse est, cum id agam, ne post mortem miseris nos putemus fore, etiam vitam efficere deplorando miseriosam?

fecimus hoc in eo libro, in quo nosmetipsos, quantum potuimus, consolati sumus: a malis igitur mors abducit, non à bonis, verum si quærimus. Hoc quidem à Cyrenaico Hegesias sic copiose disputatur, ut is à Rege Ptolemaeo prohibitus esse dicatur illa in & holicis dicere, 11 quò multi, his auditis, mortem sibi ipsi confecerent: Callimachi quidem epigramma in 12 Ambraciota, Cleombrotum est: quem ait, cum nihil ei accidisset adversi, è muro se in mare abjecisse, lecto Platonis libro. ejus autem, quem dixi, Hegesias liber est, *De rege ptolemaeo* 13 quòd à vita quidam per inedia discedens, revocatur ab amicis: quibus respondens, vita humane enumerat incommoda: posse id facere, etsi minus, quam ille, qui omnino vivere expedire nemini putat. 14 Mitto alios. etiamne nobis expedit, qui & domesticis, & forensibus solatus, ornamentisque privati, certe si ante occidissent, mors nos à malis, non à bonis abstraxisset? Sit igitur aliquis, qui nihil mali habeat, nullum a fortuna vulnus acceperit. Metellus ille honoratus quatuor filiis: at quinquaginta Priamus, 15 quibus septem & decem, iusta uxore natus: in utroque eandem habuit fortuna potestatem: 16 sed ut in altero est. Metellum enim multi filii, filiar, nepotes, neptes in rogam imponerunt: Priamum tanta progenie orbatum, cum in aram confugisset, hostilis manus interemit. Hic si vivis filiis, incolum regno occidisset: 17 *Assante spe barbarica, Tella celatu, laqueatis,* utrum tandem à bonis, 18 an à malis discessisset? tum profecto videretur à bonis. At certe ei melius evenisset, nec tam flebiliter illa canerentur. *Hæc omnia vidi inflamurari, Priamo vitam exstari, Jovis aram sanguine temporari.* Quali verò ista, vel quidquam tum potuerit ei melius accidere. 19 quòd si autè accessisset, tamen eventum omnino amississet, hoc autem tempore sensum malorum amississet. Pompejo nostro familiari, cum graviter ægotaret Neapoli, melius est factum. 20 coronati Neapolitani fuerunt: nimirum etiam Puteolani vulgò ex oppidis publicè gratulabantur. Ineptum sane negotium, & Græculum: sed tamen fortunatum. Utrum igitur, si tum esset extinctus, à bonis rebus, an à malis discessisset? Certe à miseris, non enim cum focero bellum gessisset, non imperator arma sumisset, non domum reliquisset: non ex Italia fugisset. non.

1. *Inter patriam vitam.* Sic omnia & tres Gul. Viç. *Faci patrii* sed illud vel conditionem h. ponens non bene tollitur.  
2. *Ut ipse animi deterrimus.* Tuentur id o. m. s. unanimo consensu. licet Lamb. & agte eum Viç. *deterrimus.*  
3. *Memoria & primi hominis nepos.* Vulg. abell. & primi. Refertur ex Viç. o. Pall. & tribus Gul. Mart. Gomb. Fab. Vat.  
4. *Aberrare à proposito facit le patiebar.* Ita communis o. m. s. cum Lam. consensu. vulg. propositio abell. & in Viç. edit.  
5. *Videor te altè spectare.* A. *De rebus,* hæc elegantiam debemus quinque Pall. Mare. Gomb. Fab. vulg. *alia.*  
6. *Ita enim sic animam interire.* P. Pallom divertit ab hac lectione Vi. mario. quam quatuor Pall. Mart. Gomb. Fab. Pith. Var. cuentur. Sec. ut Viç. sic enim animam sic vulg. *fac animam interire.*  
7. *Non igitur aliquis dolor.* Præteream, si penas me esset, lecto certis Pall. codicibus. Non igitur. Enammet, cor aceto cor aceto in pectore  
8. *Res Democritum infumulat Epicurus.* Pal. pr. & quænt. *quæ Democritum vel quænt.*  
9. *Ubi igitur malum?* Quoniam nihil tertium est. Lamb. lectioni addit palmita. quique Pall. Fab. Pith. Vat. ipequemet Viç. vulg. *Ubi igitur malum est, quæntur nihil tertium?*  
10. *Quam est in æquum.* In Crepundis docui, legendum ex sec. terr. Bell. *Quam est ad æquum non deo.*  
11. *Quamvis hic aut. in mortem sibi ipsi confecerent.* Ita partim veteres Codices partim Lamb. & Viç. vulg. *quid mali hic audi in mortem sibi ipsi confecerent.* Gul. ex conjectura quæ pro quæ. Pal. lib. *confecerent.*

11. *Ambraciota Cleombrotum.* Nescio quid velint o. Pall. cum Vat. & Pith. ingerendo oculis clarè Theodor. vel trembratum.  
12. *Quod à vita quidam per inedia discedens.* Tuentur hanc lect. unà voce m. s. & edit Lamb. tamen, à vita, unde conjiciens Gul. quod de vita, quia in Fabrico pro quod erat quo.  
13. *Mitto alios.* Sic sec. terr. quart. Fab. Viç. edit. vulg. *emitto.*  
14. *Quibus septem & decem iusta uxore natus.* Accessit Lamb. ratione meliori suffulso. & auctoritate secundi Pall. motus. ceteri propositionem tollunt. Fab. Pith. pr. terr. quart. quint. Pall. Viç. edit.  
15. *Sed usque in altero est.* Quam lectionem ex pr. sec. indicavi in Crepundis, jam licet accedente quarto, veritus sum in eorum rec. per se, *facta in altero est.*  
16. *Assante spe barbarica.* Nihil variant libri hæc quidem. Gm. tamen legendum censebat, *Assante, & illud ex secundo offic. hac trahit, per primam enim, ut stant res facere sileamus, in agendo plus, quam scribendo spera poverimus.* Mibi aliud videatur, nec vacat jam dicere.  
17. *Assante spe barbarica.* Distimunt ita plerique libri. Gal. tamen sic leg. *assantesse eum, Prif.*  
18. *Quod si animi accessisset.* Ita Fab. Pith. quinque Pall. & si accurati ore auct exigatur, omnino melius erit. vulg. *accessisset à solo invecum primò.*  
19. *Coronati Neapolitani fuerunt nimirum etiam Puteolani vulgò ex oppidis.* Ita omnes libri, præter Gomb. partim ante vulg. in ferentem: unde Gultelmus arylabac. fuerunt nimirum etiam Puteolani: partim vulgò est.

non, exercitum amittit, nudus in castrorum ferrum, & manus incidisset: non liberi deficerent: non fortunæ omnes à victoribus possiderentur, qui, si mortem tuam obiisset, in amplissimis fortunis occidisset. is propagatione vitæ quæ, quantas, quàm incredibilem hæsit calamitates? Hæc morte effugiuntur, etiam si non evenerint, tamen quia possunt evenire, sed homines ea sibi accidere posse non cogitant. Metelli sperat sibi quisque fortunam: *proinde quasi aut plures fortunati sint, quam enselices, aut certe quidquam sit ea rebus humanis, aut sperare sit prudentius, quam timere.* Sed hoc ipsum concedatur, bonis rebus homines morte privati: ergo etiam carere mortuos vitæ commodis, idque esse miserum, certe ita dicant necesse est. An potest is, qui non est, re ulla carere? triste enim est nomen ipsum carendi, quia subjicitur hæc vis: habuit, non habet: desiderat, requirit, indiget. opinor, hæc incommoda sunt carentis, caret oculis, odiosa cæcitas. liberis, orbitas, valet hoc in vivis: mortuorum autem non modo vitæ commodis, sed ne vitæ quidem ipsa quisquam caret. de mortuis loquor, qui nulli sunt, nos, qui sumus, num aut si coramibus caremus, aut penais, sit qui id dixerit? certe nemo, quid ita? quia *etiam si non habebas, quod tibi nec usu, nec natura sit aptum, non careas, etiam si sentias te non habere.* Hoc premendum etiam atque etiam est argumentum, confirmato illo, de quo, si mortales animi sunt, dubitare non possumus, quoniam tantus interitus in morte sit, ut ne minima quidem suspicio sensus relinquatur. hoc igitur probe stabilito, & fixo, illud excutiendum est, ut sciat, quid sit carere, ne relinquatur aliquid erroris in verbo. **CARERE** igitur hoc significat, egere eo, quod habere velis. inest enim velle in carendo, nisi cum sic, tanquam in febris, dicitur, alia quadam notione verbi. dicitur enim alio modo etiam carere, cum aliquid non habeas, & non habere te sentias, etiam si id facile patiare. carere enim in morte non dicitur, nec enim esset dolendum, dicitur illud, *bono carere quod est malum.* sed ne vivus quidem bono caret, si eo non indiget: sed in vivo intelligi tamen potest, regno carere: dici autem hoc in te satis subtiliter non potest: possit in Tarquinio, cum regno esset expulsus, at in mortuo ne intelligi quidem potest. *carere enim sentiant est: nec sensus in mortuo:* nec carere quidem igitur in mortuo est. quamquam quid opus est in hoc philosophari, cum sem non magnopere philosophia egere videamus? Quoties non modo doctores nostri, sed universi etiam exercitus ad non dubiam mortem concusserunt? quæ quidem si timeretur, non L. Brutus arcens eum reditu tyrannum, quem ipse expulerat, in prælio concidisset: non cum Latinis decertans pater Decius, cum Etruscis filius, & cum Pyrho nepos, se hostium telis objecissent: non uno bello pro patria cadentes Scipiones Hispania vidisset, & Paullum & Geminum Capnæ, Venustia Marcellum, Latini Albinum, Lucani Græcchum. num quis horum miser hodie? *non enim quidem post spiritum extremum: nec enim potest esse miser quisquam sensu perempto.* At id ipsum odiosum est sine sensu esse. Odiosum, si id esset carere. cum vero peripicuum sit, nihil posse in eo esse, qui ipse non sit: quid potest esse in eo odiosum, & qui nec careat, nec sentiat? quamquam hoc quidem nimis sæpe, sed eo, quod in hoc inest omnis animi contractio, ex metu mortis, qui enim satis videtur, id quod est luce clarius, animo, & corpore con-

sumto, totaque animante deleto, & factio interitu univer-  
 so, illud animal, quod fuerit, factum esse nihil, is plane  
 peripiciet, inter Hippocentaurum, qui nunquam fuerit  
 & regem Agamemnonem, nihil interest: nec plures,  
 nunc facere M. Camillum hoc civile bellum, quam ego  
 illo vivo fecerim Romam captam. Cur igitur & Camil-  
 lus doleret, si hæc post trecentos, & quinquaginta ferè  
 annos eventura putaret, & ego dolessem, si ad decem millia  
 annorum gentem aliquam nostram potituram pu-  
 tem? quia **TANTA CARITAS patria est, ut eam non sensu  
 nostros, sed salute ipsius metiamur.** Raque non detoret sapientes  
 mori, quæ propter incertos casus quotidie imminet, propter brevitatem  
 vitæ nunquam longe posse abesse, quo minus in omne tem-  
 pus reipub. suisque contulæ, & posteritatem ipsam, cujus  
 sensum habiturus non sit, ad se putet pertinere. Quæ  
 licet etiam mortalem esse animam judicantem, æterna moliri, non  
 gloriæ cupiditas, quam enervat nec sit, sed virtutis, quam necessarij  
 gloria, etiam si tu id non agas, consequatur. natura vero hæc  
 habet, ut, quo modo initium nobis certis omnium ortus nostris as-  
 ferat sic exitum mors: *ut nihil pertinet ad nos ante ortum, sic nihil  
 post mortem pertinet.* in quo quid potest esse mali, cum  
 6 mor: nec ad vivos pertinet, nec ad mortuos? alteri nulli sunt,  
 alteros non attingit: quam qui leviores faciunt, somni  
 simillimam volunt esse, quasi verò quisquam ita non-  
 ginta annos velit vivere, ut, cum sexaginta confecerit,  
 reliquos dormiat, ne suos quidem id velit, non modo ipse.  
 Endymion verò, si fabulas audire volumus, nescio quan-  
 do in Latino obdormivit, qui est mons Caræ, nondum,  
 opinor, ex perpetuo, num igitur eum curare censes,  
 cum Luna labore, à qua consopitus putatur, ut eum doc-  
 mientem oscularetur? quid curet autem, qui ne sentit  
 quidem? *habet somnum imaginem mortis, eamque quotidie induit.*  
 Et dubitas, quin sensus in morte nullus sit, cum in ejus  
 simulacro videas esse nullum sensum? Feilantur ergo  
 istæ inepæ præne aniles, ante tempus mori, miserum esse,  
 quod tandem tempus? natura ne? At ea quidem dedit  
 usuram vitæ, tanquam pecuniæ, nulla præstituta die. Quid est igitur,  
 quod querat, si repetit cum vivit? ea enim condi-  
 tione acceperat. Iidem, si puer parvus occidit, æquo ani-  
 mo ferendum putant: si verò in cunis, ne querendum  
 quidem. Atqui ab hoc acerbius exegit natura, quod dedit.  
 Nondum gustaverat, inquam, vitæ suavitatem: hic autem  
 iam sperabat magna: quibus frui ceperat. At id  
 quidem ipsum in ceteris rebus melius putatur, aliquam partem,  
 quam nullam, attingere, cur in vitæ fecus? Quamquam  
 non male ait Callimachus, *nullo sapio lacrymas Priamum,*  
*quam Troiam,* eorum autem qui exacta ætate moriuntur,  
 fortuna laudatur. cur? *nam, æor, nullis, si vitæ lon-  
 gior daretur, posset esse jucundior.* **NIHIL EST ENIM  
 profecto homini prudentia dulcius, quam, ut cetera asse-  
 rat, affert certe senectus.** **QUAE VERO ÆTAS longa est?** aut  
 quid omnino homini longum? nonne modo pueros, mo-  
 do adolescentis, in curia, à te go insequens, nec opi-  
 nanteis affecta est senectus? sed quia ultra nihil habemus,  
 hoc longum ducimus. omnia ista, perinde ut cui-  
 que data sunt, & pro rata parte à vitæ, aut longa aut brevia  
 dicuntur. Apud Hypanim fluvium, qui ab Europæ parte  
 in Pontum insluit, Aristoteles ait bestiolas quasdam nasci,  
 quæ unum diem vivunt, ex his igitur, hora octava quæ  
 mortua est, proventus: ætate mortua est: quæ verò occiden-

1. An potest is, qui non est, re ulla carere. Lepidus Fab. qui non est, qui cui accedit, etc. in supponens. Mihi videtur pro qua legendum quid. Sed nihil refert.  
 2. Carere enim in morte non dicitur. Quinque Pall. Vat. Fab. Pic. hanc lectonem præstant. ed. Vici. Carere enim male, id non dicitur.  
 3. Cum Pyrho nepos. Dele vi partem etiam antiquam, sequutus quinque Pall.  
 4. Paullum & Geminum Ira V. & quinque Pall. non habent amplius, Geminum ac inepæ vulg. Paullum & Geminum, nam & Vat. Paullum Geminum causa.

5. Qui nec careat, nec sentiat? Prebant Lamb. hæc quinque Pall. æque ipse Vici.  
 6. Mors nec ad vivos pertinet, nec ad mortuos? Eleganter mihi videtur illud pertinet subauditum, princeps Pall. qui eo definitur.  
 7. Nescio, nulli si vitæ longior daretur. Ita Lamb. ita Fab. duoque Pall. tert. quin. vulg. Nam, vero, non alia, prævia cong.  
 8. Pro rata parte à vitæ, aut longa aut brevia dicuntur. Secuti somus Vici obsequentes habentem Pall. per. quart. quæ. Ceterum Grut. videbatur illud pro rata partibus. Vulg. omittunt à vitæ Lamb. post. à parte vitæ aut longæ.

te sole, decrepita: eo magis, si etiam solstitiali die. confer  
 nram longissimam aetatem cum aeternitate, in eadem propemodum  
 brevitate, qua illa bestialia, reperimus. Contemniamus igitur  
 omnes ineptias: (quod enim levius huic levitati nomen  
 imponam?) totamque vitam bene vivendam in auro robore, ac ma-  
 gnitudine. Et in omnium rerum humanarum contentione, ac despi-  
 cencia. I. Et in omni virtute ponamus. nam nunc quidem  
 cogitationibus molestissimis excaminamur, ut, si ante  
 mors adventet, quam Chaldaeorum promissa consecuti su-  
 mus, spoliati magnis quibusdam bonis, illius, desituri i-  
 que videamur. Quod si exspectando, & desiderando  
 pendemus nimis, cruciamur, angimur: pro dii immor-  
 tales! quam iter illud jucundum esse debet, quo confecto, nulla reli-  
 qua cura, nulla sollicitudo futura sit! quam me delectat Thera-  
 mene, quam elato animo est! cui enim stemus, cum legi-  
 mus, tamen non miserabiliter viri clarus evoritur, qui  
 cum coniectus in carcerem tringinta iussu tyrannorum,  
 & venenum ut sitiens obduxisset, reliquum sic est populo e-  
 jecit, ut id resonaret, & quo sonitu reddito, arridens. Pro-  
 pter, inquit, hoc pulero Crisita, qui in eum fuerat raterimus.  
 Graeci enim in convivis solent nominare, cui poculum  
 tradituri sint. Lulii vir egregius extremo spirititu, cum  
 jam procerditis conceptam mortem contineret: & vereque  
 ei, qui venenum praeberat, mortem esse eam auguratus,  
 quæ brevi consecuta est. Quis hanc animi maxime agilitatem  
 in ipsa morte laudat, si mortem, malum judicaret? Vadit in  
 eundem carcerem, aique in eundem paucis post annis scy-  
 phum Socrates, eodem scelere judicium, quo tyrannorum,  
 Theramenes. quæ est igitur ejus oratio, qua facit eum  
 Plato usum apud iudices, jam morte multatum? Magna  
 me, inquit, spes tenet, iudices, bene mihi evenire, quod mittar ad  
 mortem. necesse est enim, sit alterum de duobus; ut aut sensus e-  
 immo omnia mors auferat, aut in alium quemdam locum ex huius lo-  
 ci morte migretur. quamobrem sine sensu existimatur, morique ei  
 sensus similis est, qui nonnunquam, etiam sine visis somniorum,  
 & placidissimam quietem affert: dii boni, quid lucris est emori? aut  
 quam multi dies reperiri possunt, qui saltem anteponatur, cui si-  
 mili futura est perpetuitas omnis consequenti temporis? quæ me bea-  
 tior? si vera sunt, qua dicuntur, migrationem esse, mortem, in eas  
 res, quas, qui è vita exceperunt, incolunt: id multo jam beatius est,  
 si, cum ab eis, qui se iudicem numero haberi volunt, evaseris, ad  
 eis venire, qui vere iudices, appellantur. Minos, Rhadamantum,  
 Eacum, Triptoleum: convenireque eos, qui iusti, & cum fide vi-  
 ventium, hac peregrinatione medicorum vobis videtur potissimum vero colloqui  
 cum Orpheo, Musæo Homero Hesiodo liceat, quanti tandem estimatus  
 equidem sepe emori, si fieri posses, vellem, ut ea, qua dico, mihi li-  
 beret invenire. quanta delectatione autem afflueret, dicit Palama-  
 dem, cum Ajaxem, cum aliis, iudicio iniquorum circumventis, con-  
 ventum tentarem etiam summorum regum, qui maximas copias duxit  
 ad Trojam, & Ulyssis. Si sphyraque prudentiam: nec ob eam rem, cum  
 hac exquirem, sicut hic faciebam, capite damnaret, ne vos qui-  
 dem iudices, si, qui me absistis, mortem timueris. nec enim

cuiquam bono malo quidquam evenire possit, nec viros, nec mortuos;  
 nec unquam ejus res a diis immortalibus negligentur. nec mihi ipse  
 hoc accidit fortuito, nec vero ego, a quibus accusatus sum, aut a  
 quibus condemnatus, habeo quod succensam, nisi quod mihi nocere se  
 crediderunt. 9 & hæc quidem hoc modo, nihil autem meo-  
 lius astimo. Sed tempus est, inquit, jam hinc abire me, ut mor-  
 riar, nos, ut vitam agatis, utrum autem sit melius, dii immorta-  
 les sciunt: homines quidem scire arbitror noninem. Ne ego  
 haud paullo hunc animum malim, quam eorum omnium  
 fortunas, qui de hoc judicaverunt. et si quod præter deos  
 negat scire quemquam, id se ipse, utrum melius sit, nam  
 dixit ante. sed suum illud, nihil ut affirmet, tenet ad ex-  
 tremum: nos autem tenemus, ut nihil centesimos esse  
 malum, quod sit à natura datum omnibus. intelligamus-  
 que, si mors malum sit, esse sempiternum malum. nam  
 vita miseræ, mors finis esse videtur, 10 mors si est mise-  
 ra, finis esse nullus potest. Sed quid ego Socratem, aut  
 Theramenem, præstantes viros virtutis, & sapientie glo-  
 ria, commemoro, cum Lacedæmonius quidam, cujus ne  
 nomen quidem proditum est, mori em tantopere contem-  
 perit, ut, eam ad eam duceretur, damnatus ab iphoris, &  
 esset vultu hilari, atque lato, dixissetque ei quidam ini-  
 micus, Contemnisme leges Lycurgi? responderit, Ego ve-  
 ro illi maximam gratiam habeo, qui me ea parva multaverit, quam  
 sine mutatione, & sine versura possem dissolvere. O virum Spar-  
 ta dignum! ut mihi quidem, qui tam magno animo fue-  
 rit, innocens damnatus esse videatur. Taleis innumera-  
 biles nostra civitas tulit. Sed quid dices & principes  
 nominem, cum legiones scribat Cato sæpe alacris in eum  
 locum profectas, unde redituras se non arbitrentur?  
 Partimimo Lacedæmonii in Thermopylis occiderunt, in  
 quo Simonides:

Dis hospes Sparta, nocte hic vidiſſe jacentiſ,  
 Dum ſacraſ patria legibus obſequitur.  
 Quid dux Leonidas dicit? Pergite animo forti, Lacedæ-  
 monii; hodie apud inferos fortasse cenabimus. fuit  
 hæc gens fortis, dum Lycurgi leges vigeabant. è quibus u-  
 nus, cum Perſes hostis in colloquio dixiſſet glorians, So-  
 lem præ faciebant multitudinem, & ſagittarum non viderent. In  
 umbra, inquit, igitur pugnabimus. Viros commemoro. qua-  
 lis tandem Lacæna? 11 quæ cum filium in prælium mi-  
 ſiſſet, & interfectum auდიſſet, Idæreo, inquit, genueram, niſi  
 eſſet 12 qui pro patria mortem non dubitaret occumbere. 13 Eſto  
 fortis, & duri Spartiata: magnam habet vim reip. dici-  
 plina. quid? Cyrenæam Theodorum, philoſophum non  
 ignobilem, nonne miramur? cui cum Lyſimachus rex  
 crucem minaretur, Iſtis quæſo inquit, iſta horribilia mi-  
 nitare purpuratiſtis: Theodor: quidem nihil intereſt, huma-  
 ne, an ſublime putreſcat, cujus hoc dicto admoneor, ut aliquid  
 etiam de humatione, & ſepultura dicendum exiſtimem:  
 rem nõ difficilem, iſis præſertim cognitis, quæ de nihil ſenti-  
 tiendo

1. In omni virtute ponamus. J. Adde Pall. pr. tert. quart. quine cum  
 Pit. r. m. post ponam. in sua aeternitate, in infer. oribus ita doctum.  
 2. Quæstio: bene melesignum esse videtur. J. Sic V. & Pall. pr. tert.  
 quart. quine vulg. nulli sunt.  
 3. Quam illud iter jucundum esse debet. J. Duda ante Lamb. qui tamen  
 tanquam princeps in hac commendatione triumphat, sic edidit V. & sic  
 habet ad verbum in Pall. tert. quart. Pit. in pr. ac quint. ubi am-  
 plius, vulg. quam sperabiliter iter illud in eundem est.  
 4. Venenum si fuerit obduxisset. Primus V. & laudem huius emen-  
 datio: tunc, in Lamb. ceter. quæ sunt hinc hoc quoque Pall. Vat.  
 5. Qui finem reddi et videtur. Ita V. & Pall. pr. quart. quine.  
 6. Si magis placere lectio tert. Pall. quæd si finem reddi et videtur, quod al-  
 ludic etiam pr. quæd si finem reddi et videtur, in unum leviss. poculum &  
 vultu tranquillo aliquid, vulg. quæd si finem reddi et videtur.  
 7. Videret ei, qui venenum praeberet. Recino: vulg. etiam si praebe-  
 ret, etiam in Pall. tert. quart. libri optimis, quam etiam in Gryph. repe-  
 ditur testatur Mich. Breot, quid si quis praeberet aut praeberet mali? &

præbe vel praeberet quod est præbeo.  
 7. Sine igitur somnium. J. Opt. mus Pal. tert. la. fr.  
 8. Placuisse hanc quietem affert. J. Fab. Pal. quart. pace huiusmodi.  
 9. Et hoc quidem hoc modo, nihil autem meo-  
 lius astimo. J. Sic Lamb. post  
 Man. & V. & quibus assentitur pr. Pall. vulg. pro astimo, extrens.  
 10. Mors si est misera, finis esse nullus potest. O. & m. nostri, & editio  
 Lamb. mors si est misera, finis esse nullus potest. quod etiam est in m. Suf-  
 fredi.  
 11. Quam filium in prælium mississet. J. Pal. sec. m. pr. quint. amississet, hoc  
 est, mandasset, ut lupra.  
 12. Qui pro patria mortem non dubitaret occumbere. J. In huius vulgati edi-  
 tionibus cum quibus conspirat hinc V. & licet ver. cod. itemque Pit.  
 Fab. & tert. prior et Pall. ac Vat. mors occumbere, unde Lamb. mors occum-  
 bere quine denique plane omittit T. m. pr.  
 13. Ego fortis & duri Spartiata. Et hic vulgatz eum Man. subscriptum  
 mus. V. & iste fortis & duri Spartiata. sed quinque Pall. & iste fortis.

dicendo paullo ante dicta sunt, de qua Socrates quidem quid sentierit, apparet in eo libro, in quo moritur: de quo jam tam multa diximus, cum enim de immortalitate animorum disputavisset, & jam moriendi tempus urgeret, rogatus à Critone, quem admodum sepeliri vellet, Multam vero, inquit, operam, amici, frustra consumsi. Critoni enim nostro non persuasi, me hinc avolaturum, neque quidquam mei relicturnum, verum tamen, Crito, si me asequi poteris, aut sibi natus eris, ut tibi videbitur, sepelias. sed, mihi crede, nemo me vestrum, cum hinc excessero, consequetur. Præclare id quidem, qui & amico permiserit, & se ostenderit de hoc toto genere nihil laborare. Durior Diogenes, & id quidem sentiens, sed, ut Cynicus, asperius, proies se quasi inhumatum. tum amici, Volucresque, & seris? Minime vero, inquit: sed bacillum propter me, quo abigam, ponitote. Qui poterit? illi, non enim sentis. Quid igitur tibi, serarum laniatus oberis, nihil sentiens? Præclare Anaxagoras: qui cum Lampro mole retur, querentibus amicis, velle ne Cræomenus 2 in partem, si quid ei accidisset, afferri: nihil vacasse est, inquit. undique enim ad inferos tantundem via est. Totaque de ratione humani nominis unum tenendum est: ad corpus illam pertinere, sive occiderit animus, sive vigeat. In corpore autem perspicuum est, vel extincto animo, vel elapso, nullum residere sensum. Sed plena errorum sunt omnia, trahit Hectorem, ad currum religatum, Achilles: lacerari eum, & sentire, credo, putat, ergo hic ulciscitur, ut quidem sibi videtur. At illa sicut acerbissimam rem moræret:

*Vidi vitæ quod me passa agerem,*  
*3 Hectorem quadrupago curru raptarier,*  
 quem Hectorem? aut quamdiu ille erit Hector? melius Accius & aliquando sapiens Achilles, Immo enim verò corpus Priamo reddidi, Hectorem abstuli. Non igitur Hectora traxisti, sed corpus, quod fuerat Hectoris. Ecce alius exoritur à terra, qui matrem dormire non sinat.  
*Mater, se appello, tu qua curas somno suspensa levata,*  
*Neque se mei miseres: surge, & sepeli natum,*  
 Hæc cum pressis, & siebilibus modis, 4 qui totis theatris moestitiam inferant, concinuntur: difficile est, non eos, qui inhumati sunt, miseros judicare:  
 — prius quam sera, volucresque:  
*Hæc velle quia semias regis, deusdatus ossibus,*  
*Per terram sania delubus fœdè direxerit.*  
 Non intellego, quid metuat, cum tam bonos septenarios fundat ad tibiam. Tenendum est igitur, nihil curandum esse post mortem, 5 cum multi inimicos etiam mortuos pœnantur. Exlectatur luculentis sanè versibus apud Ennium Thyestes, primum ut naufragio pereat Atreus, durum hoc sanè: talis enim interitus non est sine gravi sensu, illa inania,  
 — Ipse sum vni saxo fixus asperis,  
*Evulsoratus, latera pendens, saxa spargens tabo;*

*Sanis & sanguine atro.*  
 Non ipsa taxa magis sensu omni vacabunt, quam ille, latera pendens, cui se hic cruciatum cenfer optare, quam essent dura, si sentiret? & nulla sine sensu sunt. Illud verò perquam inane,  
*Neque sepulcrum, 7 quod recipias, habeat, partem corporis:*  
*Ubi, remissa humana vitta, corpus & requiescat à malis.*  
 Vides quanto hæc in errore ventitent: porum esse corporis, & requiescere in sepulcro putat mortuum, magna culpa Pelopis, qui non eruditi filium, nec docuerit, quatenus esset quidque curandum. Sed quid lingu orum opiniones animadvertem, nationum varios errores perspicere cum liceat? condiunt Egypti mortuos, & eos domi servant: 9 Persæ etiam cetera circumlitos condunt, ut quam maxime permaneant diuturna corpora. Magorum mos est non humare corpora luorum, nisi à fœtis sint antè laniata, in Hærcyana 10 plebs publi colitantes: optimates, domesticos, nobile autem genus canum illud scimus esse, sed pro sua quisque facultate parat, à quibus lanietur: camque optimam illi esse censent sepulcrum, permulta alia colligit Chryppus, ut est in omni historia curiosus, sed ita terra sunt quedam, ut ea fugiat & reformidet oratio. Totus igitur hic locus est contemnendus in nobis, non negligendus in vestris: ita tamen 11 ut mortuorum corpora nihil sentire sentiamus, quantum autem consuetudini, fama que dandum sit, id carent vivi, sed ita, ut intelligant, nihil ad mortuos pertinere, sed profecto mori tum aquisimam animo appetit, cum sui se laudibus vita occidens consolari potest, nemo parum diu vixit, qui virtutem per se per se fundum est numerare. multa mihi ipsi ad mortem tempestita fuerunt: que utinam potuissem obire, nihil enim jam acquirerebatur: cumulata erant officia vite, 12 cum fortunæ bella restabant, quare si ipsa oratio minit perficeret, ut mortem negligere possimus: at vita acta pecciat, ut satis, superque vixisse videamur, quosquam enim sensus abierit, tamen summi, & proprii boni & laudis, & gloriæ, quam vi non sentiant, mortui non carent. **13** **14** **15** **16** **17** **18** **19** **20** **21** **22** **23** **24** **25** **26** **27** **28** **29** **30** **31** **32** **33** **34** **35** **36** **37** **38** **39** **40** **41** **42** **43** **44** **45** **46** **47** **48** **49** **50** **51** **52** **53** **54** **55** **56** **57** **58** **59** **60** **61** **62** **63** **64** **65** **66** **67** **68** **69** **70** **71** **72** **73** **74** **75** **76** **77** **78** **79** **80** **81** **82** **83** **84** **85** **86** **87** **88** **89** **90** **91** **92** **93** **94** **95** **96** **97** **98** **99** **100** **101** **102** **103** **104** **105** **106** **107** **108** **109** **110** **111** **112** **113** **114** **115** **116** **117** **118** **119** **120** **121** **122** **123** **124** **125** **126** **127** **128** **129** **130** **131** **132** **133** **134** **135** **136** **137** **138** **139** **140** **141** **142** **143** **144** **145** **146** **147** **148** **149** **150** **151** **152** **153** **154** **155** **156** **157** **158** **159** **160** **161** **162** **163** **164** **165** **166** **167** **168** **169** **170** **171** **172** **173** **174** **175** **176** **177** **178** **179** **180** **181** **182** **183** **184** **185** **186** **187** **188** **189** **190** **191** **192** **193** **194** **195** **196** **197** **198** **199** **200** **201** **202** **203** **204** **205** **206** **207** **208** **209** **210** **211** **212** **213** **214** **215** **216** **217** **218** **219** **220** **221** **222** **223** **224** **225** **226** **227** **228** **229** **230** **231** **232** **233** **234** **235** **236** **237** **238** **239** **240** **241** **242** **243** **244** **245** **246** **247** **248** **249** **250** **251** **252** **253** **254** **255** **256** **257** **258** **259** **260** **261** **262** **263** **264** **265** **266** **267** **268** **269** **270** **271** **272** **273** **274** **275** **276** **277** **278** **279** **280** **281** **282** **283** **284** **285** **286** **287** **288** **289** **290** **291** **292** **293** **294** **295** **296** **297** **298** **299** **300** **301** **302** **303** **304** **305** **306** **307** **308** **309** **310** **311** **312** **313** **314** **315** **316** **317** **318** **319** **320** **321** **322** **323** **324** **325** **326** **327** **328** **329** **330** **331** **332** **333** **334** **335** **336** **337** **338** **339** **340** **341** **342** **343** **344** **345** **346** **347** **348** **349** **350** **351** **352** **353** **354** **355** **356** **357** **358** **359** **360** **361** **362** **363** **364** **365** **366** **367** **368** **369** **370** **371** **372** **373** **374** **375** **376** **377** **378** **379** **380** **381** **382** **383** **384** **385** **386** **387** **388** **389** **390** **391** **392** **393** **394** **395** **396** **397** **398** **399** **400** **401** **402** **403** **404** **405** **406** **407** **408** **409** **410** **411** **412** **413** **414** **415** **416** **417** **418** **419** **420** **421** **422** **423** **424** **425** **426** **427** **428** **429** **430** **431** **432** **433** **434** **435** **436** **437** **438** **439** **440** **441** **442** **443** **444** **445** **446** **447** **448** **449** **450** **451** **452** **453** **454** **455** **456** **457** **458** **459** **460** **461** **462** **463** **464** **465** **466** **467** **468** **469** **470** **471** **472** **473** **474** **475** **476** **477** **478** **479** **480** **481** **482** **483** **484** **485** **486** **487** **488** **489** **490** **491** **492** **493** **494** **495** **496** **497** **498** **499** **500** **501** **502** **503** **504** **505** **506** **507** **508** **509** **510** **511** **512** **513** **514** **515** **516** **517** **518** **519** **520** **521** **522** **523** **524** **525** **526** **527** **528** **529** **530** **531** **532** **533** **534** **535** **536** **537** **538** **539** **540** **541** **542** **543** **544** **545** **546** **547** **548** **549** **550** **551** **552** **553** **554** **555** **556** **557** **558** **559** **560** **561** **562** **563** **564** **565** **566** **567** **568** **569** **570** **571** **572** **573** **574** **575** **576** **577** **578** **579** **580** **581** **582** **583** **584** **585** **586** **587** **588** **589** **590** **591** **592** **593** **594** **595** **596** **597** **598** **599** **600** **601** **602** **603** **604** **605** **606** **607** **608** **609** **610** **611** **612** **613** **614** **615** **616** **617** **618** **619** **620** **621** **622** **623** **624** **625** **626** **627** **628** **629** **630** **631** **632** **633** **634** **635** **636** **637** **638** **639** **640** **641** **642** **643** **644** **645** **646** **647** **648** **649** **650** **651** **652** **653** **654** **655** **656** **657** **658** **659** **660** **661** **662** **663** **664** **665** **666** **667** **668** **669** **670** **671** **672** **673** **674** **675** **676** **677** **678** **679** **680** **681** **682** **683** **684** **685** **686** **687** **688** **689** **690** **691** **692** **693** **694** **695** **696** **697** **698** **699** **700** **701** **702** **703** **704** **705** **706** **707** **708** **709** **710** **711** **712** **713** **714** **715** **716** **717** **718** **719** **720** **721** **722** **723** **724** **725** **726** **727** **728** **729** **730** **731** **732** **733** **734** **735** **736** **737** **738** **739** **740** **741** **742** **743** **744** **745** **746** **747** **748** **749** **750** **751** **752** **753** **754** **755** **756** **757** **758** **759** **760** **761** **762** **763** **764** **765** **766** **767** **768** **769** **770** **771** **772** **773** **774** **775** **776** **777** **778** **779** **780** **781** **782** **783** **784** **785** **786** **787** **788** **789** **790** **791** **792** **793** **794** **795** **796** **797** **798** **799** **800** **801** **802** **803** **804** **805** **806** **807** **808** **809** **810** **811** **812** **813** **814** **815** **816** **817** **818** **819** **820** **821** **822** **823** **824** **825** **826** **827** **828** **829** **830** **831** **832** **833** **834** **835** **836** **837** **838** **839** **840** **841** **842** **843** **844** **845** **846** **847** **848** **849** **850** **851** **852** **853** **854** **855** **856** **857** **858** **859** **860** **861** **862** **863** **864** **865** **866** **867** **868** **869** **870** **871** **872** **873** **874** **875** **876** **877** **878** **879** **880** **881** **882** **883** **884** **885** **886** **887** **888** **889** **890** **891** **892** **893** **894** **895** **896** **897** **898** **899** **900** **901** **902** **903** **904** **905** **906** **907** **908** **909** **910** **911** **912** **913** **914** **915** **916** **917** **918** **919** **920** **921** **922** **923** **924** **925** **926** **927** **928** **929** **930** **931** **932** **933** **934** **935** **936** **937** **938** **939** **940** **941** **942** **943** **944** **945** **946** **947** **948** **949** **950** **951** **952** **953** **954** **955** **956** **957** **958** **959** **960** **961** **962** **963** **964** **965** **966** **967** **968** **969** **970** **971** **972** **973** **974** **975** **976** **977** **978** **979** **980** **981** **982** **983** **984** **985** **986** **987** **988** **989** **990** **991** **992** **993** **994** **995** **996** **997** **998** **999** **1000**

1. quæ hæc illam propter me.] Lamb. suffragantur Nart. Gemb. Fab. Vat. Pal. quart. vulg. prope me.  
 2. In partem, si qui ei accidisset, afferri.] Secutus est Lamb. V. & qui ita edidit, verum Pall. tollunt ei ac quatuor priores pro afferri, afferri. Pit. conferri.  
 3. Hectorem curru quadrupago.] Ita ordinant quinque Pall. & antiquiores, mediâ producebant, ut multa infinita Cælorem, & solum sicut Anibal.  
 4. Qui tibi ibeantur moestitiam inferant, concinuntur.] V. & sic edenti adfunt quatuor Pall. Fab. Pith. vulg. concinuntur.  
 5. Cum multi inimicos etiam mortuos pœnantur.] Ita imprimendum curru, quia etiam sic Lamb. & veteri cod. nec al. ter Gemb. Gryph. Vat. de. nique Pall. omnium optimas: quali nempe formâ restituit & Lang. Officiorum l. c. 43 p.  
 6. Nulla fuit sensu fuit.] Sensu abest ab o. Pall. itemque Fab. Pit.  
 7. Quæ recipias habes.] Sic V. & Lamb. lectio quæ recipias, videtur in Pall. tert. quint. & Fab. quæ præ nostrâ nauci non est.  
 8. Requiescat à malis.] Omittunt Mart. Gemb. Fab. Pall. quart. quint.

propositionem. Ego eam omnino delendam censo, & ne officiat trochaico.  
 9. Persæ etiam cetera circumlitos condunt.] Ita Lamb. cui acced. V. & l. x. c. 8. ut & Man. Nepos. Sic denique Pall. tert. quart. quint. Fab. Pith. quid multistota lunt condunt. a. legum. A. Egypt.  
 10. Plebs publica alit tener.] Nescio quid velit Pall. tert. quart. quint. pro publi. ceteris plebsi reponens.  
 11. Ut mortuorum corpora nihil sentire sentiamus.] Quinque Pall. mff. Suffridi Mart. Gemb. Pit. nihil sentire viri sentiamus, quemadmodum & Vat. exceperat.  
 12. Cum fortuna bella restabant.] Ita legendum, produxi in Crepunditæx optimo Pal. tert. acced. et bonitate geminatus germanus quatuor vulg. cum fortuna bella restabant.  
 13. Duo Scipiones, duo Africanos.] Gemb. sec. tert. pall. melius, duo Scipiones duo Africanos & sic Vat. exceperat, nec auctori insolens.  
 14. Sic restat.] Sic Pall. tert. cum tali glossa, expendit. itemque quart. quint. Gryph. Mart. Gemb. Fab. Pith. vulg. sic restat fuit.

rebus volet etiam mori. non enim tam cumulus bonorum iudicatus esse potest, quam molestia decessio. hanc sententiam significare videtur Laconia illa vox, qui cum Rhodius Diogoras, Olympionices nobilis, uno die duos suos filios victores Olympix vidisset, accessit ad senem, & gratulatus, *Morte Diogora*, inquit, non enim in eadem adfensurus es. Magna hæc, & nimium fortasse Græci putant, vel tum potius putabant, isque qui hoc Diogora dixit, permagnam existimans, treis Olympionicas una e domo prodire, cunctari illum diutius in vita, fortunæ obiectum, inutile putabat ipse. Ego autem tibi quidem quod satis esset, paucis verbis, ut mihi videbar, responderam. concesseris enim, nullo in malo mortuos esse: sed ob eam causam contendi, ut plura dicerem, quod in desiderio, & luctu hæc est consolatio maxima, nostram enim, & nostra causa susceptum dolorem, modice ferre debemus, ne & nosmetipsos amare videamur. *illa suspicio intolerabilis dolore cruciat, si optinatur eis, quibus oratio sumus, esse cum aliquo sensu in iu malo, quibus vulgo optinatur.* hanc excutere opinionem mihi met volui radicis, etoque sui fortasse longior. A. Tu longior? non mihi quidem, prior enim pars orationis tua faciebat, ut mori cuperem; posterior, ut modò non nollem, modò non laborarem. 1. omni autem oratione illud certe perfectum est, ut mortem non ducerem in malis. M. Num igitur etiam thetorum epilogum desideramus? an jam hanc artem planè relinquitur? A. Tu verò istam ne reliqueris, quam semper ornasti: & quidem iure. illa enim, 2. verum si loqui volumus, ornaverat. sed quanam est iste epilogus? 3. vobis enim audite, quicquid est. M. Deorum immortalium iudicia solent in scholis profere de morte, nec verò et fingere ipsi, sed Herodoto auctore, aliisque pluribus. Primum Argæ sacerdotis, 4. Cleobis & Biron filii, prædicantur. nota fabula est: cum enim illam 5. ad solenne, & statum sacrificium curru vehi jus esset, satis longè ab oppido ad sanum, morarenturque iumenta: tunc juvenes ii, quos modò nominavi, veste posita corpora oleo perunxerunt: ad jugum accesserunt. ita sacerdos advecta in sanum, cum currus esset ductus à filiis, precata à dea dicitur, & ut illi præmium daret pro pietate, quod maximum homini dari possit à deo: post epulatos cum matre adolefcentis. somno se dedisse, mane inventos esse mortuos. Simili precatone Trophonius, & Agamedes, ut dicuntur: qui, cum Apollini Delphis templum exedificavissent: venerantes deum, petierunt mercedem non parvam quidem speris, & laboribus, nihil certi, sed quod esset optimum homini, quibus Apollo se id daturum offendit, post eius diei tertium: qui ut illuxit, mortui sunt reperti. Iudicavisse deum dicunt & eum quidem deum, cui reliqui dii concessissent, 7. ut præter ceteros divinaret. Affertur etiam de Sileno fabella quædam: qui cum à Mida captus esset, hoc ei muneris pro sua missione dedisse scribitur: docuisse regem. NON NASCI HOMINI LONGÈ optimum esse: proximum autem quam primum mori. qua est sen-

tentia in Ctesphonte usus Euripides:

*Nam nos decebat carnis celebratis demum, Lugere, ubi esset aliqui in lucem editus, Humana vita varia reputantia mala:*

*At qui labores morte finisset gratos,*

*8 Hunc omnium amicos laude, & lætitia exequi.*

simile quiddam est in consolatione Crantoris: 9. ait enim Terentium quendam Elisium, cum graviter filii mortem moereret, venisse in Pnychomantium, quæ rentem quæ fuisset tantæ calamitatis causa: huic vo in tabellis tuis hujusmodi vericulos datos:

*Ignarus hominum in vita menibus errant:*

*Euthymos potius 27. fatorem munera, letibe.*

*Sic fuit utulus finis, utique, ubique.*

His, & talibus auctoribus usi, 12. confirmant causam, rebus à diis immortalibus iudicatum. Alcidas quidem, amator antiquus, in primis nobilis, scripsit etiam l. uditionem mortis, quæ constat ex enumeratione humanorum malorum. cui rationes ex, quæ exquisitiùs à philosophis colliguntur, defuerunt, ubertas orationis non defuit: clara verò mors pro patria oppedita, non solum gloriose rhetoribus, sed etiam beata videtur solent, repetunt ab Erichæo: cujus etiam filii cupide mortem expetiverunt pro vita civium: Cædrius, qui se in medios immisit hosteis, veste famulati, ne possent agnosci, si esset ornatu regio: quod oraculum erat datum, serex interficere esset, vestricum Athenæi fore. 13. Menocæus verò non præmittitur: qui oraculo edito largitus est patris suum sanguinem. Iphigenia Aulide ducta se immolandum iubet, ut hostium sanguine elictatur suo Veniant inde ad propiora. Harmonius in ore, & Aristogiton, Laq cedæmonius Leonidas, Thebanus Epaminondas vigent, nostros non norunt: quos enumerare magnum est: ite sunt multi, quibus videmus optabileis mortis fuisse cum gloria. quæ cum ita sint, magna tamen eloquentia est utendum, atque ita velut superiore e loco concionandum, ut homines mortem vel optare incipiant, vel certe timere desistant. nam si supremus ille dies non existitiorum, sed commutationem esset loci, quid optabilius? sin autem perimit, ac delet omnino, quid melius, quam in mediis vitæ laboribus obdormiscere, & ita conniventem, omnino consopiri sempiterno? quod si fiat, melior Eaniti, quam Solonis oratio. hic enim noster,

*Nemo me lacrymis decoret ( inquit ) nec funera stat.*

*Facit.*

At verò sapiens ille,

*Mors mea ne careat lacrymis: liquamus amens*

*Mortem, ut celebrem funera cum gemitu.*

Nos verò, si quid tale acciderit, ut à deo denuntiatum videatur, ut exeamus è vita, læti & agentes gratias parteamus, emittique nos è custodia, & levati vinculis arbitremur, ut aut in æternam, 14. & clarè in nostram domum remigremus, aut omni sentu, molestia que careamus: sin autem nihil denuntiabitur, eo tamen limus animo 15. ut

Cccc

horri-

1. *Omni autem oratione illud certe perfectum est, ut mortem non ducerem in malis.*  
 2. *illa suspicio intolerabilis dolore cruciat, si optinatur eis, quibus oratio sumus, esse cum aliquo sensu in iu malo, quibus vulgo optinatur.*  
 3. *ut illi præmium daret, pro pietate, quod maximum homini dari possit à deo: post epulatos cum matre adolefcentis. somno se dedisse, mane inventos esse mortuos.*  
 4. *Simili precatone Trophonius, & Agamedes, ut dicuntur: qui, cum Apollini Delphis templum exedificavissent: venerantes deum, petierunt mercedem non parvam quidem speris, & laboribus, nihil certi, sed quod esset optimum homini, quibus Apollo se id daturum offendit, post eius diei tertium: qui ut illuxit, mortui sunt reperti.*  
 5. *Iudicavisse deum dicunt & eum quidem deum, cui reliqui dii concessissent, 7. ut præter ceteros divinaret.*  
 6. *Affertur etiam de Sileno fabella quædam: qui cum à Mida captus esset, hoc ei muneris pro sua missione dedisse scribitur: docuisse regem.*  
 7. *NON NASCI HOMINI LONGÈ optimum esse: proximum autem quam primum mori.*  
 8. *qua est sen-*

And. Schol. in Nod. l. 2. c. 11. Var. excerpta Terentium. Sed o. ferè nulli discrepant. Fab. Pall. pr. quart. *terram autem sec. ubi amicum, tert. terbinam, Gemb. Terentium, Mart. Terentium.*  
 10. *In tabellis tuis hujusmodi vericulos datos.* Ita Viç. quinque Pall. Pit. vulg. *teris.*  
 11. *fatorem munera, letibe.* Ita debet scribi, ut dudum annotavit Terent. & ferè ita Memb. pr. *lato, letis.* Mart. Gemb. Fab. vulg. *namis lato, perperam.*  
 12. *Confirmant causam, rebus à diis immortalibus iudicatum.* Terent. delect. quart. Pal. ceterum Gul. ex conject. leg. *volubac, ut verus.*  
 13. *Menocæus verò.* Lamb. ita emendavit, quod v. deo confirmari ab Pit. Pall. tert. quint. Vat. excerptis. Sed Schol. ex Cod. *Menocæus, vulgò Menocæus.*  
 14. *Et clarè in nostram domum remigremus.* Mart. Fab. Pit. Vat. tert. Pal. *plene:* unde ex conject. Gul. *plene, quod v. visitur in pr.*  
 15. *Ut heri dilectum diem.* Sic quinque Pal. V. et ed. vulg. *non duplici Fab. in vobis illam diem.*



horribilem illum diem aliis, nobis fastum putemus, nihil quæ in malis ducamus, quod sit vel à diu immortalibus, vel à natura parente omnium constitutum, non enim temerè, nec fortuito facti, & creati sumus, sed profectò fuit quædam vis, quæ generi consulere humano: nec id gigneret, aut aleret, 1. quod, cum exiret, omnes labores, tum incidere in mortis malum sempiternum: 2. portum potius paratum nobis, & per fugium putemus, quo urina velis passis pervehi liceat, sin resiantibus ventis rejiciemur, tamen

paullo tardius referamur necesse est. Quod autem quonibus necesse est, id ne miserum esse uni potest? Habes epilogum, ne quid prætermisum, aut relictum putet. A. Ego verò, & quidem fecit etiam iste me epilogus firmiorem. M. Optimè inquam, sed nunc quidem validitudo tribuamus aliquid, cras autem, & quot dies erimus in Tusculano, agamus hæc, & ea potissimum, quæ levationem habeant ægritudinis, formidinis, cupiditatum, 3. qui omni è philosophia est fructus uberrimus,

1. Quod cum exiret, omnes labores. Ita quinquæ palliatiam Non. vulg. exantleris. D. d. am. ut scripsimus legendum docuit Mur. porro codex P. r. exantleris. quod si presilius litterarum ductum tineris, eodem recidit tamen evoluit Gul. exudavisse.

2. Portum potius paratum nobis. Et per fugium putemus. Ita o. omnino editi, & libri vet. Vi& tamen pres. gum.

3. Qui omni è philosophia est fructus uberrimus. Vt et hæc lectionem habet. pall. tamen tres cum Fab. vit. qui in mai. phi. sophia est. quart. quinqu. omittunt præpositionem: quart. amplius phi. sophia: unde proclive legitur qui omni philosophia est fructus uberrimus. quam lectionem postea omnibus apicibus inventi in vat. exscriptis.

M. TVLLII CICERONIS  
TVSCVLANARVM QVÆSTIONVM,  
AD  
M. BRVTVM,  
LIBER SECVNDVS.  
DE  
TOLERANDO DOLORE.

**N**EOPTOLEMVS quidem apud Ennium philosophari sibi: aut necesse esse, sed paucis: nam omnino haud placere, ego autem Brute, necesse mihi quidem esse arbitror philosophari: nam quid possim, præteritum nihil agens, agere melius? sed non paucis, ut ille, difficile est enim, in philosophia paucas esse ei nota, cui non sint aut pleraque, aut omnia, nam nec paucas, nisi è multis, eligi possunt: 1. nec, qui paucas perceperit, non idem reliqua eodem studio persequetur, sed in vita tamen occupata, atque, ut Neoptolemitum erat, militari, pauca ipsa multum saepe proficiunt, & ferunt fructus, 2. si non tantos, quanti ex universa philosophia percipi possunt; tamen eos, quibus aliqua ex parte interdum aut cupiditate, aut ægritudine, aut metu liberemur: velut ex ea disputatione, quæ mihi nuper habita est in Tusculano, magna videbatur mortis effecta contentio: quæ non minimè valet ad animum metu liberandum, nam qui id, quod vitari non potest, meruit, is vivere animo quieto nullo modo potest, sed qui, non modò quia necesse est mori, verum etiam quia nihil habet mors, quod sit horrendum, mortem non timet,

magnum, is sibi præsidium ad beatam vitam comparat, quamquam non sumus ignari, multos studiosè contra esse dicturos, quod vitare nullo modo potuimus: nisi nihil omnino scriberemus, etenim si orationes, quas nos multitudinis iudicio probari volebamus, popularis est enim illa facultas, & effectus eloquentiæ est audientium approbatio, sed si reperiebantur nonnulli, qui nihil laudarent, nisi quod se imitari posse confiderent, quem que sperandi sibi, eundem, & bene dicendi finem proponerent, & cum obruerentur copia lententiarum, atque verborum, se junctatem, & famem se mallo quàm ubertatem, & copiam dicerent, 3. unde erat exortum genus Atticorum, iis ipsis, qui id sequi se profitebantur, ignotum: qui jam conticere, pando ab ipso foro irrisi: quid futurum puta mus, cum, ad iurore populo, quod utebantur antea, nunc minimè nos uti posse videamus? est enim philosophia paucis contenta iudicibus, multitudinem consilio ipsa fugiens, etque ipsi & suspecta, & inuisa: ut vel, si quis universam velit vituperare, secundo id populo facere possit: vel, si in eam, quam nos maximè sequimur, conetur invadere, magna habere possit auxilia à reliquorum philosophorum disciplinis, nos autem universæ philosophiæ vituperatoriibus respondimus in Hortensio. Pro Academia autem.

1. Et qui paucas perceperit. Retinui Vi& lectionem, consensum Fab. pall. sec. rest. quart. Vaz trahentem, vulg. perceperit.

2. Si non tantos, quanti. Ex lib. rom. Misp. p. 20. & Vi& sed non, & c.

3. Vnde erat exortum genus Atticorum, iis ipsis, qui id sequi se profitebantur. Ampliè ferret lectionem, pall. quint. & vit. sed si p. nec me stare,

qui se profitebantur, val. tamen sec. qui affequi id se proficib.

4. Qui jam conticere pando ab ipso foro irrisi. Vnde recepim in textum lectionem, pall. quart. adeo per blandebatur, pando ab ipso foro irrisi.

5. Magna habere possit auxilia à reliquorum Philosophorum disciplinis. Secut. sumus Turn. l. X. c. 8. item Lamb. præpositionem à inferentes, quibus sociatissimum in partem concessum Fab. cod. præferens.



animos ad satus accipiendos, & eaque mandat his, & ut  
 ita dicam, feris, qui adulta fructus uberrimos ferant. A  
 gamus igitur, ut carpimus. dic, si vis, de quo disputari  
 velis. A. DOLORUM existimo maximum malorum o  
 mnium. M. Etiamne majus, quam dedecus? A. Non  
 audeo id dicere quidem, & me pudet tam cito de senten  
 tia esse delectum. M. Magis esset pudendum, si in senten  
 tia permaneres, quid enim minus est dignum, quam tibi  
 pejus quidquam videri dedecore, flagitio, turpitudine?  
 quare ut effugias, quis est non modo non recusandus, sed  
 non ulro appetendus, subeundus, excipiendus dolor?  
 A. Ita prolixus existimo, quare ne si sane summum ma  
 lum dolor: malum certe est. M. Videtur igitur, quan  
 tum, breviter admonitus, de doloris terrore deieceris?  
 A. Video plane: sed plus desidero. M. Experiar equi  
 dem: sed magna res est, animusque mihi opus est non repugnante.  
 A. Habebis id quidem. ut enim heri feci, sic nunc ratio  
 nem, quo ea me cumque ducet, sequar. M. Primum igitur  
 de imbecillitate multorum, & de variis disciplinis  
 philosophorum loquar: quorum princeps & auctoritate,  
 & antiquitate Socraticus Aristippus non dubitavit sum  
 mum malum dolorem dicere, 3 deinde ad hanc enervatam  
 & pulcherrimam sententiam satis doctum se Epicu  
 rus praeiit. hunc post Rhodius Hieronymus, dolore va  
 care, summum bonum dixit: tantum in dolore duxit ma  
 li. ceteri, praeter Zenonem, Aristonem, Pyrrhonem, 4 i  
 dem fere quod modo tu: malum illud quidem, sed alia pe  
 jora, ergo id, quod natura ipsa, & quaedam generosa virtus  
 statim respuit, 5 ne dolorem summum malum diceret, oppo  
 sitoque dedecore, sententia depelleret, in eo magistra vita, phi  
 losophia tot secula permanet. 6 quod huic officium, quae laus,  
 quod decus erit tanti quod adipisci cum dolore corporis  
 velit, qui dolorem summum malum sibi esse persuaserit?  
 7 quam porro quis ignominiam, quam turpitudinem non  
 pertulerit, ut effugiat dolorem, si id summum malum esse  
 decreverit? quis autem non miser non modo tunc, cum  
 premetur summis doloribus, si in his est summum ma  
 lum, sed etiam cum scierit id sibi posse evenire? & quis est,  
 cui non possit? ita fit, ut omnino nemo esse possit beatus.  
 Metrodorus quidem eum perfecte putat beatum, cui corpus bene  
 constitutum sit, & exploratum ita semper fore, quis autem est  
 iste, cui id exploratum possit esse? Epicurus vero ead  
 em locum, 8 sicutur sapiens, si vincatur: expectas fortasse  
 dum dicat, Partitur, perferet, non succumbet. Magna me  
 hercule laus, & eo ipso, per quem iuravi, Hercule digna:  
 sed Epicuro homini aspero, & duro non est hoc tatis: in  
 Phalaridis tauro ferat, dicit. Quam suave est hoc? quam hoc non cu  
 ro? Saave etiam? an parum est, si non amarum? at id  
 quidem illi ipsi, qui dolorem, malum esse negant, non

solent dicere, cuiquam suave esse cruciari, asperum, diffi  
 cile, odiosum, contra naturam dicunt, nec tamen ma  
 lum. Hic, qui solum hoc malum dicit, & malorum o  
 mnium extremum, sapientem censet id suave dictum,  
 ego à te non postulo, ut dolorem eisdem verbis afficias,  
 quibus Epicurus voluptatem, homo, ut scia, voluptarius,  
 ille dixerit sane idem in Phalaridis tauro, quod, si esset in  
 lectulo. 9 ego tantam vim non tribuo sapienti contra do  
 lorem. 10 sit fortis in perferendo, officio satis est: ut  
 tetur etiam, non postulo, tridit enim res est sine dubio,  
 aspera, amara, inimica naturae, ad patendum, toleran  
 dumque difficilia. Adspice Phalaridam: cui conceden  
 dum est gementi. ipsam enim Herculem viderat in Oeta  
 11 magnitudine dolorum ejulantem: nihil igitur hunc  
 virum sagitta, quas ab Hercule acceperat, tum consolaban  
 tur: 12 cum E vipera morsu bene viscerum, 13 Veneno imbu  
 te terro cruciatus esset. itaque exclamat auxilium expetens,  
 14 mori cupiens:

15 Heu qui fasces fluctibus mandet  
 Me ex sublimi verberare saxi?  
 Jamjam absursum conficit animam  
 Vix vulnera, vulnera astitit.

Difficile dictu videtur, cum non in malo esse & magno  
 quidem qui ita clamare cogitur. Sed videamus Hercu  
 lem ipsum, qui tum dolore frangebatur, cum immortalita  
 tem ipsa morte quarebat, quas hic voces apud Sopho  
 clem in Trachinis edit? cui cum Dejanira sanguine Cen  
 tauri tinctamunicam induisset, imhaesissetque ea viscere  
 bus, ait ille:

O multa didu gratia, perpassu aspera,  
 15 Qua corpore exanclato, atque animo parvulo,  
 Nec mihi Junonia terro implacabili,  
 Nec tantum innoxio tristis Eurystheus mali,  
 Quantum uno videri Oene partu edita,  
 Haec me irrevit velle furi ali infamam.  
 Qualateri inhaerens morsu lacerat viscera,  
 Urogenique graviter pulmonum hauris spiritus?  
 Jam nec dolorem sanguinem omnem exhorbit?  
 Sic corpus claud horribili absursum extabuit.  
 Ipse iugatus posse intermor tentis.  
 Hos non hostilu dexera, non terra edito  
 Moles gigantum, non bifurcata impetu  
 71 Centaurus istius corpori inficere mox,  
 Non Graea viri non barbaravulla immantat?  
 Non scia terris geni relegata ultima.  
 Quas peragrans undique omnia hinc feritatem expulso  
 18 Sed faminea vi, fermina intermor manu,  
 O nate, vere hoc nomen usurpa patri,  
 19 Nec me occidendum matris superet caritas,  
 Heu atque ad me manibus abstractam pio,

Jam

1. Inque mandat his. Pal. sec. rec. ter. q. Pi. F. Vet. Vlt. mendat.  
 2. Sed non ulro appetendus. Lamb. sic placuit, firmantque Pit. quinq;  
 Pall. Fab. m. f. Vult. vulgo non accepserant.  
 3. Deinde ad hanc enervatam. Sic quatuor priores Pal. vet. quidam  
 praeterea cod. Fab. & Geoph. lib. vulg. deb. ne.  
 4. Idem fere, quod modo tu. V. Et idem fere. A. Quam deus M. Malum. ut  
 & quare. Pal. ceteri quatuor, quomodo tu quod & in Pit. & F. Vat.  
 5. Ne dolorem summum malum diceret. 5. oppositumque dedecore sententia de  
 pelleret. Pal. pr. quart. quint. Pit. Vat. decet, & deponit. pr. sequitur am de  
 pelleret. Vlt. repelleret.  
 6. Quid huic officium. Pal. sec. sed quae quid huic.  
 7. Quam porro quis ignominiam. Pall. pr. sec. quinq. edet. aquo. quom.  
 8. Quid quidem illi ipsi. V. & Pall. ter. ad id. quinq. atque.  
 9. Ego tantam vim non tribuo sapienti contra dolorem. Per. vit. au. cu  
 ritas Lamb. ut sic edet. om. affeclam habens Man. Nep. & Pal. p. immanis  
 quo sapienti. & causa.  
 10. Sit fortis in perferendo. Ita cod. Mur. & ex eo Lamb. in priore ed.  
 sic quoque in Pal. quint. at. pr. sec. h. fortis. Lamb. tamen ipse maluit, ut  
 fortis. vulg. h. fortis in. ref.  
 11. Magnitudine dolorum ejulantem. Gomb. Pall. ter. quart. huius laudem.  
 h. infra lib. i. habent. & 13. m. nec digno viro videtur. s. emet. h. e. l. a. i. s. p.

mentari. &  
 12. Cum, E. vipera morsu. Fab. E.  
 13. Veneno imbuta terro cruciatus esset. Ita quinq. Pall. Fab. Vario.  
 Schedz Longobardice vulg. erant.  
 14. Mor expens. Gul. scribi volebat cupiens mori notaque exilissim  
 verum Poetz, & ideo à Cleorone molitum vulgatum tunc ut omnes  
 libri.  
 15. Heu qui fasces fluctibus. Recte sic Viç. Pall. quart. quint. Fab. Pit.  
 quid vulgo cum fasces fluctibus agant, an desipiant meum non est cura  
 re. Vix referretur quicquid.  
 16. Qua corpore exanclato. Ita Viç. cum omnibus libris nostris Lam.  
 tamen exanclato. ex abhor. lib. vet. probat etiam aliorum partem exan  
 clata ut est in Vlt. partim exanclata. ut va. tim. lacerat. in sole. Pal. tercio  
 super. re. erat. scriptum. ad. h. habentque exanclata. Fab. & Pith. eod.  
 17. Cuiusmodi istius corpori inficere mox. Torn. mille inficere. sicque est  
 in Pal. pr. quod Lamb. secutus.  
 18. Sed faminea vi. Sic eleganter Viç. pr. tert. quinq. Pall. at vulgo  
 vir. à naturalis interpolatum, quia erat in missiquibusdam vi.  
 19. Nec me occidendum. Ita vulgo & Turn. contra Viç. quinq. Pall.  
 Fab. Pit. non.

Jam cernam, meno, an illam potiorum pueri.  
 Perge, auda nata, illacryma patri pestibus;  
 Misere, gentes nostras stibunt miseras.  
 Huius virginalem meos ploratum edere,  
 Quem vidit nemo illi ingemiscens malo?  
 Sic formata virtus ossilia occidit.  
 Accedat, assiste, miserandum aspice.  
 Evisceratum corpus lacerasi patri.  
 Videte cuncti, tuque caelestem sator,  
 Jace, obsecro, in me vim coruscato fulminis.  
 Nunc munc dolorem amiseri torquent vertices;  
 Nunc serpit arbor. O ante victrices manus,  
 O postora, o terga, o lacertorum teri!  
 Vestrone pressu quondam Nemeas leo  
 Frondens ossilavit gravior extremum halitum?  
 Hæc dextra Lernam totam molata excetra,  
 Placavit; hæc bitperem affixit manum?  
 Erimanthiam hæc vastificam abiecit belam;  
 Hæc à Tartara tenebrica abstrahitum plaga  
 Tricipitem eduxit Hydra generatum lanem;  
 Hæc interemti torquimultiplicabili  
 Draconem, & auristram obtusa observantem arboram.  
 Multa alia vitæ nistra lustravit manus,  
 Nec quinquam è nostris spolia cepit laudibus.

Postquam ne nos continere dolorem, cum ipsum Hercule  
 lem tam intocierant dolere videamus? Veniat Æ-  
 schylus non poeta solum, sed etiam Pythagoreus. Sic enim  
 accepimus, quo modo fert apud eum Prometheus dolo-  
 rem, quem excipit ob furtum Lemnium, unde ignis luce  
 mortalibus clam dicitur? cum dolens Prometheus clesisset dolo,  
 pœnasque Jovi facti expendisse supreme. Has igitur pœnas pen-  
 dens, affixus ad Caucasum hæc dicit:

Titanum sceleris, sociamistri sanguinis,  
 Generata celo, adspicite religatum asperis  
 Vinculumque saxo, nam vem ut horrisano fito  
 Noctemque paventes cum id adnectunt navita.  
 Saturnus me sic infixit Jupiter,  
 Jovis que nomen Mulis libri asceris manus;  
 Hos ille cuneos fabrica crudeli inserens,  
 Perrupit artus: qua miser solerti  
 Titan verberatus, castrum hoc furiarum incole.  
 Jam tertio me quoque funesto die,  
 Tristes ad volatu, adunch lacerasi ungibus  
 Jovis satellites passu dilantant fero,  
 Tum jecore optimo facta, & satiata affatim  
 Clangorem facit fastum, & sublimis advolans  
 Primata cauda nostrum adulas sanguinem.  
 Cum verò adestum inflatu renovatum est jecur,  
 Tum rursus raris avida se ad passus refert.  
 Sic hunc custodem mazsi cruciatus alo?  
 Qui nec peremni virum fadit miseria.  
 Namque, ut videtis, un tu constritus Jovis,  
 Atrens nequeo diraro volucem a pectore.

Sic me ipse viduus pestis accipio anxius,  
 6 Amore mortu terminum anquirem mali.  
 7 Sed longè à leonumine aspellor Jovis,  
 Atque hæc vetusta sacis glomerata horridus,  
 Luctifica clades nostro infixa est corpori  
 E quo liquata solu ardore euclidum  
 Guita, qua saxa assiduo instruant Cauca.

Vix igitur posse videtur ita affectum non miserum dice-  
 re: & si hunc miserum, certè dolorem, malum. A. Tu  
 quidem adhuc meam causam agis, sed hoc mox videro.  
 interea unde isti versus? non enim agnosco. M. Dicam  
 hercle. etenim rectè requiris. videsne abundare me otio?  
 A. Quid tum? M. Fuisi sæpe, credo, cum Athenis es-  
 ses in scholis philosophorum. A. Verò, ac libenter qui-  
 dem. M. Animadvertebas igitur, etsi tum nemo erat  
 admodum copiosus, verumtamen versus ab his admiseri  
 orationi. A. Ac multos quidem à Dionysio Stoico.  
 M. Probè dicis. sed is quasi distata, 9 nullo dilectu, nul-  
 la elegantia, 10 Philo noster & proprium numerum 11 &  
 lecta poemata, & loco adungebat. Itaque postquam a-  
 damavi hanc quasi senilem declamationem, studiosè e-  
 quidem utor nostris poetis, sed, sicubi illi defecerunt  
 12 Verti enim multa de Græcis, ne quo ornamento in hoc  
 genere disputationis careret Latina oratio. Sed videsne,  
 poetæ quid mali afferant; lamentanteis inducunt fortissi-  
 mos viros: molliunt animos nostros: ita sunt deinde dul-  
 ces, ut non legantur modò, sed etiam ediscantur. sic ad  
 malam domesticam disciplinam, vitamque umbratilem, & delica-  
 tam cum acceperunt etiam poeta, nervos omni virtutis elidunt. rectè  
 igitur à Platone educantur ex ea civitate, quam sinit ille,  
 cum mores optimos, & optimum reip. statum exquireret.  
 At verò nos, docti scilicet à Græcia hæc & 13 à pueritia le-  
 gitimus, & discimus: hanc eruditionem liberalem, & doctri-  
 nam putamus. Sed quid pueris irascimur? virtutis magistri  
 philosophi inveniunt, qui summum malum dolorem de-  
 cerent at tu adolescens cum id tibi paulo antè dixisses vi-  
 deri, rogatus à me, etiam nemajus, quàm dedecus, verbo de-  
 sententis destitisti. 14 Rogo hoc idem Epicurum, majus di-  
 cet esse malum, mediocrem dolorem, quàm maximum de-  
 decus, in ipso enim dedecore mali nihil esse, nisi sequantur  
 dolores. quis igitur Epicurum sequitur dolor, cum hoc ip-  
 sum dicit, summum malum esse dolorem, quò dedecus  
 majus à philosopho nullum expecto? quare satis mihi de-  
 disti, cum respondisti, majus tibi videri malum, dedecus,  
 quàm dolorem. hoc ipsum enim si tenebris intelliges, quàm  
 sit oblitendum dolori. nec tam quarendum est, dolor, malumne  
 sit, quàm firmandus animus ad dolorem ferendum. 15 Con-  
 cludunt ratiunculis Stoici, cur non sit malum: quasi de  
 verbo, non de re laboreretur. Quid me decipis Zeno? nam  
 cum id, quod mihi horribile videtur, tu omnino malum  
 esse negas, capior, & scire cupo, quo modo id, quod ego  
 miserimum existimem, ne malum quidem sit. Nihil est,  
 inquit, malum, nisi quod turpe, atque vitiosum est. Ad inep-  
 tias

Cccc 3

1. Nunc nunc dolorem amiseri torquent vertices. V. sic ac Lamb præho  
 sunt quinque Pall. Fab. p. 1. volg. dicitur. V. sic dolorem & amiseri.  
 2. Auristram obtusa observantem arboram. V. sic com Pall. tert. quart.  
 Fab. P. Cass. v. anton. Var. optatum edserantem akerem.  
 3. Veniat Æschylus non poeta solum, sed etiam Pythagoreus. V. sic  
 accedit in par. em. Fab. qui sicut sed & Pyth. volg. v. anton.  
 4. Unde ignis luce. P. quart. & P. c. elact.  
 5. Tum jecore optimo. Pall. quart. quint. Tum jecur optimo facta.  
 6. Amore mortu terminum anquirem mali. Ita docet legendum in  
 Crepundio hæc & plures alios locos harum disputationum. Video  
 jam hic vid. edidisse & sic omnino in Pall. tert. Pith. Var. V. Pal. verò  
 quart. acquirere volg. inquirere.  
 7. Sed longè à leonumine aspellor Jovis. Ita rectè Lamb. sic que in o-  
 mibus Pall. præter pr. V. & e. j. os. aspellor. It. l. l. c. v. c. o. e.  
 8. A verò ac libenter quidem. S. e. o. m. s. Lamb. præponit sui. sed ipse  
 postea rejicit. Sic Cicero Div. in l. i. c. 46. verò, mea postea, tibi cetera meo

sedes. & alias frequenter. V. sic omittit quidem.  
 9. Nullo dilectu. Rectè sic Lamb. sic quoque Pall. pr. tert. quart. Vol.  
 & liber Gryph. volg. delictu.  
 10. Philo noster & proprium numerum. Accommodavimus nos Lamb.  
 cum cont. adeant Pall. pr. quint. Fab. nu. ppe. Pall. tert. Philo & proprium  
 noster, sic Philo. ut an proprie noster volg. omittunt. T. noster.  
 11. Et lecta poemata. Probavimus hoc com Lamb. afferentibus Pall.  
 pr. sec. quart. Fab. Gryph. liber est in Pal. tert. l. a. v. l. g. l. l. l. a.  
 12. Verti enim multa de Græcis. Lectio hujus cultus V. & ed. quam  
 addit Pall. tert. quart. quint. sed reliqui duo erant pro vulg. ipse.  
 13. A pueritia legitimus & discimus. Conuenit cum V. sic Lamb. item  
 pol. tres priores, Var. Fab. p. 1. volg. didicimus.  
 14. Rogo hoc idem Epicurum. Rectè sic V. sic cum quinque Pall. p. 1. volg.  
 Rega hoc.  
 15. Concludunt ratiunculis Stoici. Pall. sec. tert. quart. Fab. ratiunculis.  
 quemadmodum V. l.

rijas redis, illud enim, quod me angebat, non eximis. scio dolorem non esse nequitiam. desine id me docere: hoc doce, doleam, necne doleam, nihil interesse. Numquam quidquam, inquit, ad beatè quidem vivendum, quod est in una virtute positum: sed est tamen rejiciendum. Cur? Asperum est contra naturam, difficile per se, triste, durum: Hæc est copia verborum, quod omnes uno verbo malum appellamus, id tot modis posse dicere. desinis tu mihi, non tollis dolorem, cum dicas asperum, contra naturam, vix quod ferri, toleratque possit: nec mentiris: sed resucubere non oportebat, verbis gloriantem, dum nihil bonum, nisi quod honestum: nihil malum, nisi quod turpe. 1. Operare hoc quidem est, non docere. illud & melius, & verius: omnia, quia natura, aspernatur, in malis esse: quæ aspicat, in bonis, hoc posito, & verborum concetratione sublata, tatum tamen excellit illud, quod recte amplexatur isti, quod honestum, quod rectum, quod decorum appellamus; quod si dem interdum virtutis nomine amplectimur, ut omnia præterea quæ bona capitis, & fortuna putantur, 2. perexigua, & minuta videantur: 3. ne malum quidem illum, 4. nec, si in unum locum collata omnia sunt, cum turpitudinis malo comparanda. Quare, si, ut initio concessisti, turpitudine pejus est, quam dolor: nam dum tibi turpe, nec dignum viro videbitur, genere ejulare, lamentari, frangi, debilitari, dolere, & tum honestas, tum dignitas, tum decus aderit: 5. tuque in ea intueberis, te continebis: cedit profecto viruti dolor, & animi inductione languescit: antequam nulla virtus est, aut contemendus dolor, prudentiamne vis esse, sine qua ne intelligi quidem ulla virtus potest? 7. quid ergo ea? patienter te quidem facere nihil proficientem, & laborantem? an temperantia sinet te immoderate facere quidquam? an eoli justitia potest ab homine propter vim doloris enantiante commissa, prodente conscio, multa officia relinquere? Quid? Fortitudini, comitibusque ejus, magnitudini animi, gravitati, patientiæ, ætatem humanam despicientiæ, quo modo respondebis. afflicta, & jacens, & lamentabili voce deplorans, audies, O virum fortem? 8. Te verò ita affectum ne virum quidem dixerit quisquam. amittenda igitur fortitudo est, aut sepelienda in dolor. 9. Equid scis igitur, si quid de Corinthiis tuis amiseris, posse habere te reliquam suppellestem salvam: virtutem autem si unam amiseris: estis a virtuti non potest virtus: sed si unam confessus fueris te non habere, nullam te esse habituram? num igitur fortem virum, num magno animo, num patientem, num gravem,

10. num humana contemnentem potes dicere aut Philoctetato illum? A te enim malo discere. Sed ille certe non fortis: 11. qui jacet in lecto humido, qui Epulatur, quæsit, gemitur, fremitibus, Resonando, multum sibi voce refert, non ego dolorem, dolorem esse nego: 12. cur enim fortitudo desideraretur? sed cum opprimi dico patientia, si modo est aliqua patientia: si nulla est quid exornamus philosophiam? aut quid ejus nomine gloriosi sumus? Pungit dolor. Vel sed ar sane, si nudus es, da jugulum, sin tectus Vulcanus armis, id est, fortitudine, rehte. hæc enim te, nisi ita facies, custos dignitatis, relinquet, & deseret. 13. Cretum quidem leges, quas sive Jupiter, sive Minos sanxit, de Jovis quidem sententia, ut poeta ferunt, itemque Lycurgi laboribus erudiunt juventutem, venando, currendo, cæsiendo, sitiendo, algendo, æstuando. Sparta verò pueri ad arm. sic verbis accipiuntur, 14. ut multus est viseribus sanguis exeat: nonnunquam eriam, ut, cum ibi essem, audiveram, ad necem: quorum non modo nemo exclamavit unquam, sed ne ingemuit quidem. Quid ergo? hoc pueri possunt, viri non poterunt? 15. & mos valet, ratio non valet? Interest aliquid inter laborem, & dolorem. sunt finitima omnino, 16. sed tamen differt aliquid. LABOR est functio quædam vel animi, vel corporis gravioris operis: & muneris: DOLOR autem, motus asper in corpore, alienus à sensibus. Hæc duo Græci illi, quorum copiosior est lingua quam nostræ, uno nomine appellant, itaque industrius homines, illi studiosos, vel potius amantes doloris appellant: nos cominodius laboriosos, aliud est enim laborare: aliud dolere. O verborum inopiam interdum, quibus abundare te semper putas, Græcia? aliud inquam, est dolere, aliud laborare, cum varices secabantur C. Mario: dolebat, cum aflu magno ducebat agmen: laborabat, est inter hæc tamen quædam similitudo, 17. consuetudo enim laborum perpersionem dolorum effici faciliorem. itaque illi, qui Græciæ formam rerum publicarum dederunt, corpora juvenum firmari laboribus voluerunt, quod Spartiæ etiam in feminas transfulerunt: quæ casere in viribus molitissimo cultu, parietum umbris occultantur. illi autem voluerant: 18. nihil horum simile esse apud Lacanas virgines: quibus magis palastra, Eurotas, sol, pulvis, labor, militiam studio esse, quam fertilitas barbara, ergo his laboriosis exercitationibus & dolor intercurrit nonnunquam, 19. impelluntur, feruntur, abiciuntur, cadunt: & ipse labor quasi calum quoddam ebducit dolori. Militiam verò nostram dico, non

1. Operare hoc quidem est, non docere. Conjecturam P. Fab. quam tantopere laudat Lamb. nulli libi oven. est autem ea operare.  
 2. Perexigua & minuta. Non male Pal. pr. perexigua & perminuta.  
 3. Ne malum quidem illum. Lamb. lectionem asserunt v. c. Pall. sec. æt. Var. q. art. vulg. nec malum quidem illud.  
 4. Nec si in unum locum collata omnia sunt. Vict. hæc est lectio, sed quæque est à quatuor Pal. prior. bus Fab. P. c. vulg. nec si unum in locum collata omnia sunt.  
 5. Tum honestas, tum dignitas. Ita Vict. ita Lamb. cum congrege Pall. tarbâ Fab. P. c. m. Soffr. Vac. Vir. vulgo om. et tunc tum honestas.  
 6. Tuque in ea intueberis. Assentiantur fere Pall. tres Lamb. ita legent: intueberis in ea intueberis: quippe pr. lec. empon. quart. sumque. Vatic. Vir. inque. n. ea intueberis.  
 7. Quid ergo ea? patienter te. Sic fere plures auctor. tate Vict. quing. Pall. vulg. quid ergo? ea patienter.  
 8. Te verò ita affectum ne virum quidem. Nescio quid in mentem fuerit Vict. ita exhibenti hanc locum: Te verò ita affectum ne virum quidem: virtuosè.  
 9. Equid scis igitur, si quid de Corinthiis tuis amiseris. Fab. P. c. si quem de Corinthiis. tabaud. & Gul. ita elisionem, aut scyphum.  
 10. Num humana contemnentem potes dicere aut Philoctetato illum? A te enim malo discere. Reduximus lectionem Vict. à mss. nostris plerisque confirmatam pr. tert. quart. quon. Fab. P. c. Vac. licet Lani. cum Man. assignatam Præterea aut Philoctetato illum. Ille enim, quom. te, malo dicitur, cum Gul. in suis à repex. sic conjectura ductus volebat ac. vulg. pr-

ter dicere aut Philoctetato illum? [quam te enim malo discere: sed illi certe non fortis.]  
 11. Qui jacet in lecto humido. Hanc lectionem ex mss. vindicavit Vict. Lamb. ego. iterum ex Pall. quatuor posterioribus Fab. P. c. Vac. s. lib. lib. lib.  
 12. Cur enim fortitudo desideraretur? Pal. quart. deservire.  
 13. Cretum quidem leges, quas sive Jupiter, sive Minos sanxit, de Jovis quidem sententia. Meo palato lapidus Pal. quart. & Vir. cretam quidem leges Minos sanxit: de Jovis quidem sententia: de Jovis quidem sententia: de Jovis quidem sententia.  
 14. Ut multus est viseribus sanguis exeat. Sic est in omnibus lib. alii tamen: ut multus est viseribus sanguis exeat. pro viseribus legit visceribus.  
 15. Eo multus est viseribus sanguis exeat. Vict. lectionem à Lamb. receptam in quinque Pall. Fab. P. c. Vac. repositam vulg. & quæ meo valde.  
 16. Sed tamen differt aliquid. Quod existat in ed. Vict. reperi quoque in quinque Pall. Vac. itaque admittendum duxi. vulg. differt aut.  
 17. Consuetudo enim laborum perpersionem dolorum effici faciliorem. Ita fere. pl. in lib. Pall. quart. quint. Fab. vulg. efficiat.  
 18. Nihil horum simile esse apud Lacanas virgines, quibus dicitur. Clarissimus putean. indicavit Joseph. Scal. arbitratum, hæc fuisse veteris poetæ eujuspiam, atque ita d. gerenda: Nihil horum simile apud Lacanas virgines: Quis magis palastra staret, sol, pulvis, labor. Del. ita in studio æthydam fertilitas barbara.  
 19. Impelluntur, feruntur, abiciuntur. Ita om. mss. Vict. tamen, feruntur.



sophia profiretur. venit Epicurus, homo minimè malus, vel potius vir optimus: tantum monet, quantum intelligit: *Negligo, inquit, d'itrew* Quis hoc dicit? Idem, qui dolorem summum malum. vix satis constanter audiamus. *Si summus dolor est, inquit, necesse est brevem esse* Iteradum eadem isti mihi; 1 non enim satis intelligo, quid summum dicas esse, qui breve. *Summum, quoniam nihil sit superius: breve, quoniam nihil brevius* Contemno magnitudinem doloris, à qua me brevitatis temporis vindicabit ante prænè, quam planè magnus mihi quidem videtur, sed tamen non summus: nihil enim dolet, nisi pes, possunt oculi: potest caput, latera, pulmones: possunt omnia. Longe igitur abest à summo dolore. *Ergo, inquit, dolor dicturus habet latitiam plus, quam moleste*. Nunc ego non possum, tantum hominem, nihil sapere dicere, sed nos ab eo derideri putato. ego summum dolorem (summum autem dico, etiam si decem atomis est major alius) non continuè dico esse brevem: multosque possum bonos viros nominare, qui complureis annos doloribus podagræ crucientur maximis. sed homo cautus numquam terminat nec magnitudinis, nec diuturnitatis modum, ut sciat quid summum dicat in dolore, quid breve in tempore. Omittamus hunc igitur, nihil prioris dicentem: cogamusque conficere, non esse ab eo doloris remedia querenda, qui dolorem, malorum omnium maximum dixerit. quamvis idem forniculum se in torminibus, & in stranguria sua præbeat. aliunde igitur est querenda medicina, & maximè quidem, si, quid maxime consentaneum sit, querimus, ab iis, quibus, quod honestum sit, summum bonum, quod turpe, summum videtur malum. his tu præsentibus gemere. & te iactare non audebis profectò. loquitur enim eorum voce virtus ipsa tecum. Tunc cum pueros Lacedæmone, adolescentes Olympiæ, barbaros in arena videris excipientes gravissimas plagas, & ferentis silentio, si te fortè dolor aliquis pervellerit, exclamabis, ut mulier? non constanter, & sedatè feres? & ferri non potest: natura non patitur. Audio pueri ferunt, gloria ducti: ferunt pudore alii, multi metu: & & tamen veterum, ut hoc, quod à tam multis, & quod tot locis perferatur, natura non patitur? Illi verò non modo patitur, verum etiam postulat, nihil enim habet præstantius, nihil, quod magis expectas, quam honestum, quam laudem, quam dignitatem, quam decus. Hisce ego pluribus nominibus unam rem declarari volo, sed utar, ut quam maximè significem, pluribus voio autem dicere, illud homini longè optimum esse, quod ipsum sit optandum per se, à virtute profectum, vel in ipsa virtute situm, sua sponte laudabile: 3 quod quidem citius dixerim solam, quam non summum bonum. Atque, ut hæc de honesto, sic de turpi contraria, nihil tam satrum, nihil tam asperandum, nihil homine indignius. quod si tibi persuasum est: principio enim dixisti, plus in dedecore mali tibi videri, quam in dolore: reliquam est, ut tute tibi imperes. quamquam

hoc nescio, quo modo dicatur, quasi duo simus, ut alter imperet, alter pareat: non inicitè tamen dicitur. 4 Est enim animus in partem tributus duas: quarum altera, rationis est particeps, altera expertus. cum igitur præcipitur, ut nobismetipsis imperemus, hoc præcipitur, ut ratio coereat temperatam. Est in animis omnium ferè natura molle quiddam, demissum, humile, & enervatum quodammodo & languidum, sensile. si nihil aliud: nihil esset homine deformius. sed præsto est domina omnium, & reginaria ratio, 6 quæ connixa per se, & progressa longius sit perfecta virtus. hæc ut imperet illi parti animi, quæ obedire debet, id videndum est viro. quonam modo? inquit, velut dominus servo, veluti imperator militi, veluti parens filio. si turpissimè se illa pars animi geret, quam dixi esse mollem, si te lamentis muliebriter, lacrymisque dedit, vinciat? & constringatur amicorum, propinquorumque custoditis, *sape enim videmus, fractos pudore, qui ratione nulla vincuntur*: ergo hos quidem, ut famulos, 7 vincis prope ac & custodia coereamus, qui autem erunt firmiores, nec tamen robustissimi, 9 hos admonitum oportebit, ut bonos milites, revocatos dignitatem tueri. non nimis in Niptris ille sapientissimus Græciæ saucius lamentatur, vel modicè potius:

*Pedeteurum (inquit) ite, & sedato visu, ne successu arripas major dolor.*

Pacuvius hæc melius, quam Sophocles, apud illum enim perquam flebiliter Ulysses lamentatur in vulnere: tamen huic leviter gementi, illi ipsi, qui ferunt saucium, personæ gravitate inveniunt, non dubitant dicere:

*Tu quoque Ulysses, quamquam graviter cernimus istum, Viri si patre animo es molli, qui consuetus in armis ævum ageras*

Intelligit poeta prudens, ferendi doloris consuetudinem, esse non contemendam magnifram. Atque ille non immoderatè magno in dolore,

*Resinate, tenete, 10 opprimite, Uleus nudate heu miserum me, exerucior.*

Incipit labi: deinde illico desinit, *Operite, abscedite, 11 jamjam mittite.*

Nam arreclat, & quæso sanum amplificatione dolore. Videsne, ut obmutuerit non sedatus corporis, sed castigati animi dolor? itaque in extremis Niptris alios quoque objurgat, idque moriens,

*Conqueri fortunam adversam, non lamentari deces. Id viri est officium: stectus muliebri ingenio addidit.*

Hujus animi pars illa mollior rationi sic parit, 12 ut se vero imperatori miles pudent. In quo viro erit perfecta sapientia (quem adhuc nos quidem videmus neminem: sed philosophorum sententia, qualis futurus sit, si modò aliquando fuerit, exponitur) is igitur, 13 si ea ratio, quæ erit in eo perfecta, atque absoluta, sic illi parti imperabit inferiori, ut justus parens probis filiis: nutu, quod volet, conficiet, nullo labore, nulla molestia: 14 eriget ipse se,

1. Non enim satis intelligo. ] Auctoris adverbio satis ed. Viç. quinque pall. Fab. pi.  
 2. Ferri non potest ] Viç. & quinque pall. Var. Vlr. ferri non potest.  
 3. Quod quidem citius dixerim solam, quam non summum bonum. ] Hæc est mss. eod. etiam Lamb. (est, scriptura: quam etiam præferi Viç. ed. pal. quart. pit. Var. Vlr. nuper Schot. in Nodis] It. c. 13.  
 4. Est enim maxime in parte vitæ dicitur. ] Ita Viç. Gryph. liber Væ. Vlr. pall. sec. tert. quart. quint. pit. alias distribuitur.  
 5. Accertatum quodammodo & languidum, sensile. ] Ita Viç. Gryph. liber Væ. Vlr. pall. sec. tert. quart. quint. pit. alias distribuitur.  
 6. Quæ connixa per se & progressa longius. ] Ed. Viç. cum quinque pall. Fab. pit. exhibet connixa ut & Var. Vlr.  
 7. Vincis prope ac custodia. ] Ita Viç. editio pall. pr. tert. quart. quint. ut vulg. deest 1199.

8. Custodia coereamus. ] pal. quart. Var. membranz Toletanz. ut notat Schot. l. 2. c. 13. Nod. carebant T. coereamus. Meo animo pgn. enim abesse  
 9. Hæc ut dominus imperet illi parti animi, quæ obedire debet. ] Delevi ex mss. pall. quart. quint. pit. Var. post admissum T. sicut ut supervacuum.  
 10. Opprimite Uleus ] sic opprimite. unde Gul. legebat opprimite, heni.  
 11. Jamjam mittite. ] Muret hæc lectio à Viç. pall. sec. tert. quart. quint. Fab. pit. in editis dimittit.  
 12. Ut se vero imperatori miles pudent. ] Cuius hæc respiciendum sit quæritur disputavit in Crepundio. Rationem inde petantur, sic ed. cum aliis annotavit Gouffier. erat à manu prima in pall. tert. ad apices in Fab. Var. vulg. pudent.  
 13. Si ea ratio, quæ erit in eo perfecta, atque absoluta, sic illi parti imperabit inferiori. ] Editionem Viç. præ. vultimus. vulg. sic ea ratio, quæ erit in eo perfecta, atque absoluta, sic illi parti imperabit inferiori.  
 14. Eriget ipse se, sicut servat. ] Sic est in Viç. ed. pall. tribus prioribus Fab. Var. vulg. suscribitur.

fufcitabitur, instruet, armabit, ut tanquam hosti sic ob-  
stat dolori, quia sunt ista arma? contentio, confirmatio, ser-  
moque intus, cum ipse secum? Cave tunc quidem, lan-  
guadam, non virile obvertitur species honestae animo: Ze-  
no proponatur Eleates, qui perpeffus est omnia potius,  
quam conficiis delenda tyrannidis indicaret, de Anaxar-  
cho Democritio cogitur, 2 qui cum Cyprum in manus Ni-  
cocreonis regis incidisset, nullum genus supplicii depre-  
catus est, neque recusa vit. Calanus Indus, indoctus, ac bar-  
barus, in radicibus Caucasus natus sua voluntate vivus com-  
bustus est, nos, si pes condidit, si dens, 2 sed fac totum  
dolere corpus, ferre non possumus. opinio est enim quaedam  
effaminata, ac levis, nec in dolore magis, quam eadem in voluptate:  
qua cum liquefcimus, fuimusque in illis, apud acul. ū sine  
clamore ferre non possumus. At verò C. Marius, rusticianus  
vir, sed plane vir, cum leicaretur, ut supra dixi, principio  
vetuit se alligari: nec quisquam ante Marium solutus di-  
citur esse factus. cur ergo postea alii? Valuit auctoritas, vi-  
desne igitur opinionis esse non naturae malum? & tamen  
fuisse scirem mortum doloris, idem Marius ostendit. crux  
enim alterum non praebuit, ita & tulit dolore et vir, &  
ut homo, maiorem ferre sine causa necessaria noluit to-  
tum igitur in eo est, ut tibi imperes, ostendi autem, quod  
esset imperandi genus, atque hanc cognatio, quod patien-  
tia, quid fortitudine, 3 quid magnitudine animi dignissi-  
mum sit, non solum animum comprimer, sed ipsum etiam  
dolorem nescio quo pacto mitiorem facit ut enim sit in  
periculo, ut ignavus miles, ac timidus, simul ac viderit ho-  
stem, abjecto seuto fugiat, quantum possit, ob eamque cau-  
sam perire nonnumquam, etiam integro corpore, cum ei,  
qui iterit, nihil tale venerit: sic, qui doloris speciem fer-  
re non possunt, abiciunt se, atque ita afflicti, & exanimati  
jacent: qui autem resistunt, discedunt sapientissime supe-  
riores: sunt enim quaedam animi similitudines cum cor-  
pore: ut onera contentis corporibus facilius feruntur, re-  
missis opprimunt: simillimè animus intentione sua depellit  
pressum quoniam ponderum, remissione autem se urgetur, ut si nequeat  
extollere. Et, si verum quaximus, in omnibus vicibus perse-  
quendis animi est adhibenda contentio: ea est sola offi-  
cui tanquam custodia, 4 sed hoc quidem in dolore maxime  
est providendum, ne quid abjicit, ne quid timide, ne quid  
ignave, ne quid serviliter, muliebriterve faciamus: in pri-  
misque refutetur, ac rejiciatur Philoctetis ille clamor,  
ingemisse: ne nonnumquam viro concessum est, idque raro:  
ejulatus ne mulierum quidem, & nec misurum esse fleus,  
quem duodecim tabulae in funibus adhiberi vetuerunt,  
nec verò umquam ne ingemisse quidem vit. fortis, ac sa-  
piens, nisi forte ut se intendat ad summatem, ut in stadio  
cursores exclamant quam maxime possunt, faciunt idem,  
cum exercentur athletae. pugiles verò, etiam cum ferunt  
adversarium, in jactandis cessibus ingemiscunt: non quòd  
doleant, animove succumbant sed quia profundenda voce  
omne corpus intenditur, venitque plaga vehementior, quid?  
qui voluit exclamare majus, num satis habent lacera, fau-  
ces linguam intendere? 5 & quibus elici vo. em, & fundi vi-  
demus: toto corpore, atque omnibus unguibus, ut dicitur, con-  
tentioni vocis asserviant genu mehercule M. Antonium vi-  
di, cum contentè pro se ipse lege Varrā diceret, terra m. tige-  
te, ut enim balisae lapidum, & reliqua tormenta telorum,

eo graviores epifiones habent: quo sunt contenti, atque  
adducta vehementius: sic vox, sic cursus, sic plaga, hoc gra-  
vior, quo est missa contentius, cujus contentiois cum  
tanta vis sit, si gemitus in dolore ad confirmandum ani-  
mum valebit, utemur. 6 sin erit ille gemitus elementabi-  
lis, si imbecillus, si abjectus, si flebilis: ei qui se dedit,  
vix eum virum dixerim, qui quidem gemitus si levatione  
aliquid afferret, tamen videremus, quid esset fortis, & anie-  
mof viri, cum verò nihil imminuat doloris, cur frustra tur-  
pes esse volumus? quid est enim scru multiori viro turpius  
atque hoc praeceptum, quod de dolore datur, patet latius,  
omnibus enim rebus, non solum dolori, simili contentio-  
ne animi resistendum est, ita exardescit: libido concita-  
tur, in eandem arcem confugiendum est: eadem sunt arma  
sumenda, sed quoniam de dolore loquimur, illa omitta-  
mus, ad ferendum igitur dolorem placidè & sedatè, pluri-  
mum proficit toto pectore, ut dicitur, cogitare, quam id ho-  
nestum sit, sumus enim natura, ut ante dixi (dicendum est  
enim sapienter) studiosissimi, appetentissimi que honestatis,  
cujus si quasi lumen aliquid adspexerimus, nihil est, quod,  
ut eo potiamur, non parati sumus & ferre, & perpeti, ex  
hoc cursu, atque impetu animorum ad veram laudem, at-  
que honestatē, illa pericula advenit in proliis, non sen-  
tiunt viri fortes in acie vulneta, vel sentiant, sed mori  
malunt, quam tantum modo de dignitatis gradu demove-  
ri, fulgentis gladios hostium videbant Decii, cum in aciem  
eorum irruerant, his levabas omnem vulneta meum nobi-  
litas mortis, & gloria, num tum ingemisse Epaminondam  
patas, cum una cum sanguine vitam effluere sentiret? im-  
perantem enim patriam Lacedaemonis relinquebat, quam  
acceperat servientem, haec sunt solatia, haec fomenta sum-  
morum dolorum Dices, quid in pace? quid domi? quid  
in lectulo? ad philosophos me revocas, qui in aciem non  
saepè prodeunt, è quibus homo sanè levis Heracleotes Dio-  
nyfius, cum à Zenone fortis esse didicisset, à dolore dedu-  
ctus est, nam cum ex renibus laboraret ipso in ejulatu cla-  
mitabat, falsa esse illa, quae antea de dolore ipse sensisset, quem cum  
Cleanthes condiscipulus rogaret, quaxnam ratio eius de  
ferentia deduxisset, respondit, Quia, 7 cum tantum opera  
philosophia dedissem, dolorem tamen ferre non possem: satis est ar-  
gumentum, malum esse dolorem, plurimos autem annos in philosophia  
consumsi, nec ferre possum: malum est igitur dolor. Tum Clean-  
them, cum pede terram percussisset, 8 versus ex Epigonis  
ferant dixisse: Audisne haec Amphorae sub terram abiste?  
Zenonem significabas: à quo illum degenerare volebat, Az  
non noster Posidonius: quem & ipse saepe vidi, & id dicam,  
quod solebat narrare Pompejus: se, cum Rhodum venis-  
set decedens ex Syria, audire voluisse Posidonium: sed cum  
audivisset, eum graviter esse aegrum, quòd vehementer  
ejus artus laborarent, voluisse tamen nobilissimum phi-  
losophum visere: quem ut vidisset, & salutavisset, hono-  
rificisque verbis profectus esset, molestique se dixisset  
ferre, quòd eum non posset audire, at ille, Tu verò, in-  
quit, potes: nec committaris, ut dolor corporis efficiat ut frustra  
tantum vis ad me venaris. Itaque narrabat, eum graviter, &  
copiose de hoc ipso, nihil esse bonum, nisi quòd hone-  
stum esset, cubantem disputavisse: cumque quasi facegi  
ei doloris admoveerentur, saepe dixisset, Nihil agis dolor: quoniam  
vis si molestus, numquam te esse constabor malum. Omni-  
noque

Cccc 5

1. Epim. Cypr. in manus Nicocreonis. Ita V. G. G. cum omnibus fer-  
re noluit, nisi sed illi tamen germano consensu Timocreonis, ut &  
Pith. vulgo quae cum in manus Cyprum.  
2. Sed hoc quidem dolore maxime est prope dendum. Quotum: Pal. pri-  
ores, sed hoc idem, puo me indicatam ceperat di.  
3. Quod magnitudinis animi digni sumum sit. Adhuc non tamen in Zenonem  
V. G. edit. reliquaque quaeque Pall. Fab.  
4. Sed hoc quidem dolore maxime est prope dendum. Quotum: Pal. pri-  
ores, sed hoc idem, puo me indicatam ceperat di.  
5. Et quae hinc dicitur de fundi videntem. S. e. est in omnibus m. tam  
notum Goliem, denique editione Victorii reliquias. Lambi-

nos ex duobus, ut ante in illi, è quibus ipse dicitur: quaxnam, quod Latinis  
ejicere & mittere & fundere videntem: hoc Graeci dicunt, à Πίσις & Φωφίη,  
sed quid hac novitate opus?

6. Sin erit ille gemitus elementabilis. Extra controversiam haec est  
hujus loci vera lectio in vet. cod. est, elementabilis, solentem mutat: one  
e. in e. in Pal. tercio elementabilis, sed in quart. & Fabr. elementabilis  
vulgo laenabilis.

7. Cum tantum opera Philosophia dedissem. Pal. cert. sententia, quax-  
tante opere, re. G.

8. Versum ex Epigonis ferant dixisse. Pal. primus, Epigonis, reliqui  
quart. Epigonis, ut & Fabr. Pith. Vatis.



noque omnes clari, & nobilitati labores contemnendo  
sunt etiam tolerabiles. Videmusne apud quos eorum lu-  
dorum, qui Gymnici nominantur, magnus honos sit, nul-  
lum ab illis, qui in id certamen descendant, devitari dolo-  
rem? apud quos autem venandi, & equitandi laus viget,  
qui hanc petessant, nullum fugiunt dolorem. Quid de no-  
stris ambitionibus, quid de cupiditate honorum loquar?  
quæ flamma est, per quam non cucurterint illi, qui hæc olim  
punctis singulis colligebant, itaque semper Africanus So-  
craticum Xenophontem in manibus habebat: cuius in pri-  
mis laudabat illud, quod diceret, *eisdem labores non esse æque  
graves imperatori, & militi, quod & ipse hunc laborem levem  
faceret imperatorum.* sed tamen hoc event, ut in vulgus insi-  
pientium opinio valeat honestatis, cum ipsam videre non  
possint, itaque fama & multitudinis iudicio moventur, cum  
id honestum putent, quod à plerisque laudatur. Te autem, si in o-  
culis sis multitudinis, tamen ejus iudicio stare nolim,  
& nec, quod illa putet, idem putare pulcherrimum, tu o tibi  
iudicio est utendum: 3 tibi si recta probanti placebis, tum  
non modò tu te viceris, quod paulo ante præcipiebam, sed  
omnes, & omnia. Hoc igitur tibi propono: 4. amplitudi-  
nem animi & quasi quandam exaggerationem quam Aristis-  
simam animi, quæ maxime emingit contemnendis, & de-  
spiciendis doloribus: unam esse omnium rem pulcherrimam,  
eoque pulchriorem, si vacet populo, neque plausum  
captans, se tantum ipsa delectet, quinetiam mihi quidem  
laudabiliora videntur omnia, quæ sine venditione, & sine populo  
esse sicut: non quo fugiendus sit (omnia enim beneficia in  
luce se collocari volunt) sed tamen nullum theatrum virtuti con-  
scientiam magis est. Atque in primis meditemur illud, ut hæc  
patientia dolorum, quam sæpe jam animi intentione dixi  
esse firmandam, in omni genere se æquabilem præbeat, sæ-  
pe enim multi, qui aut propter victoriæ cupiditatem, aut  
propter gloriæ, aut etiam ut jus suum, & libertatem tene-  
rent, vulnera exceperunt fortiter, & tulerunt, iidem omif-

sa contentione dolorem morbi ferre non possunt, neque  
enim illum, quem facile tulerant, ratione, aut sapientia tu-  
lerant, sed studio potius, ut gloria, itaque & barbari qui-  
dam, & immanes, ferre deceat acerrimè possunt. agio-  
tate viri iter non queunt. Græci autem homines non satis  
animosi, prudentes, ut est capius hominum, satis, & hostem  
adspicere non possunt, eidem morbo: tolerantiter atque hu-  
mane ferunt; At Cimbræ, & Celtiberi in præliis exultant,  
lamentantur in morbo: *nihil enim potest esse æquabile,  
quod non à certa ratione proficiatur.* 7 sed cum videas, eos, qui  
aut studio, aut opinione ducantur, in eo persequendo, ar-  
que ad patiendo dolore non frangi: debeas exultare aut  
non esse malum, dolorem aut, etiam illi, quid quid aspectum,  
alienumque natura sit, id appellari placeat malum, tantu-  
lum tamen esse, ut a virtute ita obruat, ut nequam appareat,  
quæ meditare, quæ solò, dies, & nocteis, latius enim manabit  
hæc ratio, & aliquanto majorem locum, quam de uno do-  
lore, occupabit, nam si omnia fugiendæ turpitudinis, ad-  
ipiscendæque honestatis causa faciemus, non modò stimu-  
los doloris sed etiam fulmina fortunæ contemnamus lice-  
bit, præsertim cum paratum sit illud ex hesternis disputa-  
tione periculum; 8 ut enim sicuti naviganti, prædones in-  
sequantur, deus quis dixerit, *Ejice te navi: pressio est qui exci-  
piat:* vel delphinus, ut Arionem Methymnam, vel equi  
Pelopis illi Neptunii, qui per undas cæcis suspensos rapu-  
isse dicuntur, excipientes, & quod velis perferent: omnem  
omittat timorem: sic urgentibus asperis & odiosis dolori-  
bus, 9 si tanti non sint, ut ferendi sint, quo sit confugien-  
dum, vides hæc ferè hoc tempore putavi esse dicenda, sed  
tu fortasse in sententia permanes. a. Minime verò: meque  
bido duarum rerum, quas maxime timebam, spero liber-  
ratum metu. m. Cetero ergo ad clepsidram. 10 sic enim dixi-  
mus. 11 & tibi hoc video non posse deberi. a. Ita pro-  
fus & illud quidem ante meridiem, hoc eodem tempore.  
m. Sic faciemus, tuisque optimis studiis obsequemur.

M. TVL-

1. Ipse hunc laborem levem faceret imperatorum. Ita Victor. Pall.  
recte. quine Fabr. Pith. mihi tamen magis placeat quartæ scriptura, *levem  
faceret imperatori.* vulgò, *imperatori.*  
2. Nec, quod illa putet, idem putare pulcherrimum. Ita Lambinus, quem  
tenentur quinque Pall. Fabr. ablegantes ræ se, ante putare.  
3. Tibi si recta probanti placebis. ER à Victorio, & quatuor prioribus  
Pal. Vatic. Fabr. Pith. alias ræ se.  
4. Amplitudinem animi. Hoc etiam loco & post ræ alijssimam, in-  
ferunt Victor. quinque Pall.  
5. Barbari quidam immanes. Pith. *Barbaria immanes.*  
6. Satis hystem aspiciere non possunt, eidem morbo. Lambinus sic rectè  
edidit cui ferè quatuor Pal. adleniuntur: nam solum quartus & in-  
dit morbo, vulgò possunt, sed videm morbo.  
7. Sed cum ræ dicitur, qui aut studio aut opinione ducantur. Vaticanus  
pudet: videm quo quis aut studio aut opinione ducatur. omnino melius.

8. Ut enim sicuti naviganti prædones insequantur, deus quis dixerit, *ejice  
te navi.* Sic ferè est in quinque Pall. Var. cano; nam paulum divertit  
ferrius, sed or nostram stabilita: *insequantur, demque quis dix.* cetero-  
rum tres Pall. priores Pith. Var. pro quo, qui. Pal. q. arcos ræ. Deus o-  
mittit vulg. ut enim si cui naviganti, quem prædones insequantur, Deus quis  
dixerit, *ejice te de navi.*  
9. Si tanti non sint, ut ferendi sint. Nihil mutant Mss. et Vi-  
ctorius, Palat. quartus, si tanti sint ut ferendi sint. Lambin. si tanti  
sint, ut ferendi non sint, sic temerè mutavit, non expena lectio-  
nis vulgæ acrimonia. Melius Guhelin. si tanti non sint, sed ex con-  
jectura.  
10. Sic enim diximus. Pal. quart. Fabr. Vatic. diximus.  
11. Ex tibi hoc video non posse deberi. Prævaluit apud me auctoritas  
Turnebi libro 19. cap. 18. Advers. sic emendans. Alias; sed tibi hoc  
vide.

M. TVLLII CICERONIS  
TVSCVLANARVM QVÆSTIONVM,

A D

## M. B R V T V M.

LIBER TERTIVS,

DE ÆGRITVDINE LENIENDA.



QVÆNAM esse, Brute, causæ putem, cur  
non contemamus ex animo & corpore, cor-  
poris curandi, inveniendæ, causâ q. xista  
ut ais ejus, atque utilitas, deorum immor-  
taliū inventioni consecrata: animi autem  
medicina, nec tam desiderata sit, an-  
tequam inventa, nec tam curata, posteaquam cognita est,  
nec tam multis grata, & probata, pluribus etiam suspecta  
& inuisa? an quod corporis gravitatem, & dolorem animo  
judicamus, animi morbum corpore non sentimus? ita fit,  
ut animus de se ipse tum judicet, & cum id ipsum, quo ju-  
dicatur, ægrotet. quod si taleis nos natura genuisset, ut  
eam ipsam intueri, & perspicere, eademque optima duce  
cursum vitæ conficere possemus: & haud erat sanè, quod  
quisquam rationem, ac doctrinam requireret. nunc patvulo  
nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus,  
& opinionibusque depravati sic restingimus, ut nulquam  
naturæ lumen appareat. sunt enim ingenii nostri femina innata  
ta virtutum: quæ si adolefere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natu-  
ræ perduceret. nunc autem, simul atque editi in lucem, &  
suscepti sumus, in omni continuo pravitæ, & in summa  
opinionum perversitate versamur: ut pænè cum lacte nu-  
tritis errorem suscipere videamur: & cum verò parentibus  
redditi demum magistris traditi sumus, tum ita variis im-  
buimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinionis confir-  
mationis natura ipsa cedat. Accedunt etiam poeetæ: qui cum  
magnam speciem doctrinæ, sapientiaque præ se tulerunt,  
audiuntur, leguntur, ediscuntur, & in hæc seunt penitus in-  
mentibus. 3. cum verò eodem quasi maximo quidam mag-  
ister populus, atque omnis undique ad vitam consentiens  
multitudo, tum planè inficimus opinionum pravitæ, 6. à  
naturæque deservimus: 7. ut nobis optimam naturam in-  
vidisse videantur, qui nihil melius homini, nihil mag-  
is expetendum, nihil præstantius honoribus, imperiis, popu-  
lari gloria judicaverunt, ad quam fertur optimus quis-  
que, veramque illam honestatem expetens, 8. quam una

natura maximè inquit, 9. in summa inanisitate versatur,  
consecraturque nullam eminentem effigiem virtutis, sed  
adumbratam imaginem gloriæ. 10. ut enim gloria, solida qua-  
dam res, & expressa, non adumbrata, ea est consensus tam bonorum,  
incorrupta vox bonè judicantium de excellente virtute. 10. ea virtutis  
resonat tanquam imago, quæ quia rectè factorum plerumque  
comes est, non est bonis viris repudianda. Illa autem, quæ se  
ejus imitatricem esse vult, temeraria, atque inconsiderata,  
& plerumque peccatorum, vitiorumque, laudatrix, fama  
popularis, simulatione honestatis formam ejus, pulchritu-  
dinemque corrumpit. quæ cæcitate homines, eum quædam  
etiam præclara cuperent, eaq. nescitent nec ubi, nec qualia  
essent, funditus alii everterem suas civitates, alii ipsi occi-  
derunt. atq. hi quidem optima petentes, non tam volun-  
tate, quam cursu errore falluntur. Quid, qui pecunie cu-  
piditate, qui volupratum libidine, feruntur: quorumque ita  
perturbantur animi, ut non multum abint ab insania,  
quod insipientibus consingit omnibus, his nullane est ad-  
hibenda curatio? utrum quod minus noceant animi ægro-  
tationes, quàm corporis? an quod corpora curari possint,  
animorum medicina nulla sit? At & morbi perniciosio-  
res, pluresq. sunt animi, quàm corporis. hi enim ipsi odiosus  
sunt, quod ad animum pertinent eumque sollicitant: ani-  
mum q. ager, ut ait Ennius, semper errat, neq. pati, neq. perpeti po-  
tuit: cupere numquam desinit quibus duobus morbis (ut omit-  
tam alios) ægrotudine & cupiditate, qui tandem possunt in  
corpore esse graviores? qui verò probari potest, ut sibi me-  
dici animus non possit, 11. cum ipsam medicinam corpo-  
ris animus invenerit, cumque ad corporum sanationem  
multum ipsa corpora, & natura valeant, nec omnes, qui cu-  
rari se passii sunt, continuo etiam convalescant: animi au-  
tem, qui sanari voluerint, præceptisque sapientium parve-  
rint, sine ulla dubitatione sanentur? Est profecto animi medi-  
cina, philosophia: cujus auxilium non, ut in corporis mor-  
bis, petendum est foris: omnibusq. opibus, viribus, ut nos-  
metipsi nobis mederi possimus, elaborandum est: quam  
quam

1. *Quid ipsum, quo judicatur, ægrotet.* Sic est in edito Victorii Lambi. quinquè Pall. Pith. Fabr. Vaticano. vulg. cum id ipsum, quo judicatur, ægrotet. sunt tamen qui hanc veterem scripturam afferentes nostræ præstantior quibus omne, quod creditur, sumere credidi.  
2. *Haec res (sive quid quæquam virtutum ac doctrinam requireret).* Hæc lectio videtur ac patronos habet Adrian. Turnebum, Lambinum ex tribus suis libris profertem, & Pall. quint. librum, ut non optimus, ut nec pessimus. In editione Victorii, quatuor Pall. Fabr. Pith. Vtriusque quædam ratione de doctrinâ requireret.  
3. *Opinionibusque depravati sic restingimus.* Cæd. d. Lambino sic emendandi, add. et sicut ce Vaticano in Pall. pr. sec. quinto, depravati ad illas depravati. post. d. præressi ægrotamus, Pal. tert. optimus codex restingimus.  
4. *Cum verò parentibus redditi, demum magistris traditi sumus.* Ita veteris codex, atque in Lambino: quæ lectio est etiam Fabr. mih. magis placeat. Væ. lectio, redditi deo magistris. vulg. d. d. magistris, quod quibus: Græterus in idem.  
5. *Cum verò parentibus redditi, demum magistris traditi sumus.* Sic Victor, & tres

Pall. posteriores extrito illo ante eadem accedit. Vario. tamen: cum verò redditi demum magistris traditi sumus.  
6. *Ad naturamque deservimus.* Cautum hosp. lectio s. habent Victor, Lamb. Pall. præter Vaticano. ite. verò ad naturamque deservimus. quart. d. naturamque cedimus. vulg. ad. c. cum ipsa sponte natura agere.  
7. *Ut sibi medici animus non possit.* Sic editi Lambini, quod tamen conveitunt inque Pall. ver. cod. Fabr. Pith. Væ. editio Victor. d. ber. Gryphus. optime natura. vel naturam.  
8. *Quam unam naturam maximè inquit.* Victor. ver. cod. quinque Pall. Væ. ut. de. natum.  
9. *In summa inanisitate versatur.* Pall. sec. quart. Fabr. Vaticano.  
10. *Ut virtutis resonat tanquam imago.* Vario. q. tatus locus præ-  
tuli conjecturam Lambini, excoementis illud glorie: quod vocabulum  
etiam omnifitum est in Pall. prom. tert. Vaticano. hucque inclinat etiam  
Andr. Schorvus.  
11. *Cum ipsam medicinam corporis animus invenerit.* Sic est in quinque  
Pall. Fabr. Pith. Væ. vulg. etiam ipse.

quam de universa philosophia, quantopere experienda esset, & colenda, satis, ut arbitror, dictum est in Hortensio, de maximis autem rebus nihil ferè intermissimus postea nec disputare, nec scribere, his autem libris exposita sunt ea, quæ à nobis cum familiaribus nostris in Tusculano erant disputata. Sed quoniam duobus superioribus, de morte, & de dolore dictum est, tertius dies disputationis hoc tertium volumen efficit. Ut enim in Academiam nostram descendimus, inclinatio jam in postmeridianum tempus dirigitur, poposci eorum aliquem, qui aderant, causam differendi. Tum res acta sic est. A. Videtur mihi cadere in sapientem ægrotudo. M. Num reliquæ quoque perturbationes animi, formidines, libidines, iracundiæ? hæc enim ferè sunt ejusmodi, quæ Græci *πάθη* appellant: ego poteram morbos, & id verbum esset è verbo; sed in consuetudinem nostram non caderet, nam misereri, invidere, gessire, latari, hæc omnia morbos Græci appellant, motus animi rationi non obtemperantis: nos autem hos eisdem motus concitati animi, reddere, ut opinor, perturbationes dixerimus; morbos autem non satis usitate: nisi quid aliud tibi videtur. A. Mihi verò isto modo. M. hæcne igitur cadere in sapientem putas? A. Profrus existimo. M. Ne ista gloriosa sapientia non magno æstimanda est, siquidem non multum differt ab insania. A. Quid tibi omnine animi commotio videtur insania? M. Non mihi quidem soli: sed, id quod admirari sæpe soleo, majoribus quoque nostris hoc ita visum intelligo multis sæculis ante Socratem; à quo hæc omnia, quæ est de vita, & de moribus, philosophia manavit. A. Quoniam tandem modo? M. Quia nomen insaniam significat mentis ægrotationem, & morbum, id est, in insanitatem, & ægrotum animum, quam appellarunt insaniam. omnes autem perturbationes animi, morbos philosophi appellant: negantque, stultum quemquam his morbis vacare: qui autem in morbo sunt, sani non sunt; & omnium insipientium animi in morbo sunt: omne insipientes igitur insanunt. sanitatem enim animorum, positam in tranquillitate quadam, constantiaque censebant, his rebus mentem vacuam, appellarunt insaniam, à propterea quod in perturbato animo, sicut in corpore, sanitas esse non possit. Nec nimis illud acute, & quod animi affectionem, lamine mentis carentem, nominaverunt amentiam, eandemque dementia, ex quo intelligendum est, eos, qui hæc rebus nomina posuerunt, sensisse hoc idem, quod à Socrate acceptum diligenter Stoici retinuerunt, omnium insipientia esse non sanam. A. qui enim animus est in aliquo morbo (morbos autem, hos perturbatos motus, ut modo dixi, philosophi appellant) non magis est sanus, quam id corpus, quod in morbo est, ita sit, ut sapientia, sanitas sit animi: insipientia autem, quasi insanitas quædam, quæ est insania, eademque dementia, multo quoque melius hæc nostra sunt verbis Latinis, quam Græcis; quod aliis quoque multis locis reperitur, sed id alias: nunc, quod iustat.

Totum igitur id, quod querimus, quid & quale sit, verbi vis ipsa declarat. 5. eos enim sanos intelligi necesse est, 6. quorum mens motu, quasi morbo, perturbata nullo sit, qui contra affecti sunt, hos insanos appellari necesse est, itaque nihil melius, quam quod est in consuetudine sermonis Latini, cum exisse ex potestate dicimus eos, qui effrenati feruntur aut libidine, aut iracundia, quamquam ipsa iracundia, libidinis est pars: sic enim definitur iracundia, *ulciscendi libido*. Qui igitur exisse ex potestate dicuntur, idcirco dicuntur, quia non sunt in potestate mentis: cui regnum totius animi à natura tributum est. 7. Græci autem *πάθη* unde appellant, non facile dixerim, eam tamen ipsam distinguimus nos melius, quam illi, hæc enim insaniam, quæ iuncta stultitia patet latius, & à furore disjungimus. Græci volunt illi quidem, sed parum valent verbo: quem nos furorem, *μεγαθυμία* illi vocant, quasi verò atra bili solum mens, ac non sæpe vel iracundia graviore, vel timore, vel dolore moveatur, quo genere Athamantem, Alcemonem, Ajacem, Orestem furere dicimus, qui ita sit affectus, cum dominum esse rerum suarum vetaat duodecim tabulis, itaque non est scriptum, si *INSANUS*, sed si *FURIOSUS ESSE INCIPIT*. 9. stultitiam enim censuramus, inconstantiam, id est, sanitate vacantem, posse tamen tueri mediocritatem officiorum, & vitæ contrarium custom, atque usitatum, furorem autem esse rati sunt, 10. mentis ad omnia excitationem, quod cum majus esse videatur, quam insaniam tamen ejusmodi est, ut furor in sapientem cadere possit, non possit insania, sed hæc alia quæstio est, nos ad propositum revertamur. Cadere, opinor, in sapientem ægrotudinem tibi dixisti videtur. A. Et verò ita existimo. M. Humanum id quidem, quod ita existimas, non enim silice nati sumus 11. sed est naturabile in animis teneurum quiddam atque molle, quod à gritudine, quasi tempestate, quatitur. Nec absurde Crantor ille, qui in nostra Academia vel in primis fuit nobilis, *Μινιμή*, inquit, *ἀσπίστην εἶναι, qui sciam nescio quam insolentiam magnopere laudant: que nec potest ulla esse, nec debet*. 12. Ne *ἀγροῦς σῆμ*, inquit, *sed si fuerim, sensus adit, sicut scietur quid, sicut arcellatur à corpore, nam: sicut nihil delere, non sine magna mercede contigit, immanitatem in animo, stuporem in corpore*. Sed videamus, ne hæc oratio sit hominum astutantium nostræ imbecillitati, & indulgentium mollitudini: nos autem audeamus non solum ramos amputare miseriarum, sed omnem radicem fibras evellere, tamen aliquid relinquatur, fortasse, ita sunt alta stirpes stultitiæ, sed relinquatur id solum, quod erit necessarium, illud quidem sic habeto, nisi sanatus animus sit, quod sine philosophia fieri non potest, sanam miseriarum nullum fore, quamobrem, quoniam cœpiamus, tradamus nos ei curandos, sanabimur, si volemus, & progrediar quidem longius, non enim de ægrotudine solum, quamquam id quidem primum, sed de omni animi, ut ego posui, perturbatione, morbo, ut Græci volunt, explicabo.

1. Insaniam esse ægrotum animum. Retinuit electionem veterem Victorius, quam postea produxit Turn. lib. 1. Adverf. Cap. 6. ea verò est in cod. quique Pall. Fabr. Pith. Vat. vulg. & ægrotudinem animi.  
2. Proposita quæ in perturbato animo, sicut in corpore, sanitas esse non possit. Diversim habet Fabr. quod in perturbatione animi, sicut in corpore perturbata, sanitas esse non possit, quod non probat.  
3. Quid animi affectum lamine mentis carentem nominaverunt amentiam, eandemque dementia. Melius meo an. mo. cod. Fabr. lamine mentis carentem nominaverunt dementia, omnia ista med. s.  
4. Qui enim animus est in aliquo morbo. Pall. pr. quint. Videtur quæ est enim sanus in aliquo morbo. Pall. quart. quod est enim animus & in aliquo morbo. sed vulgatam defendit juncto umbone cetera mss. & editionum cohort.  
5. Hoc enim sanos intelligi necesse est. Recepiſſem penè ante intelligi. Et quoniam, conspicuum in Pall. sec. tert. quart. Vat. si pr. quint. item Videtur edit add. x. sicut. quoniam vero eam ipsam exturbat Laminus, desideratam esse palli sumus.  
6. Quoniam mens motu quasi morbo perturbata nulla sit. Non temerarium est, quod hic demittent Pall. sec. tert. quart. quasi morbo perturbata nulla sit.

7. Græci autem *πάθη* appellant. Ita Victorius, & quaque Pall. Pith. vulgo appellant.  
8. A furore diungimus. Pall. sec. quart. quint. Ulrich. Fabr. distinguimus. male.  
9. Sensus autem enim cœsus: nec constantiam, id est, sanitate vacantem. Sic quæcunque Pall. Fabr. Pith. legitur ita ex vet. cod. Scotus Nodor. 1. a. c. 22. Vat. c. ramon, stultitiam enim cœsus: nec constantiam, id est, sanitate vacantem, vulgo: enim cœsus: nec constantiam, &c.  
10. Mentis ad omnia excitationem. Indicavi in Crepandis legi in Pall. primo certatim.  
11. Sed est naturabile in animis teneurum. Secutus sum optimos mss. codd. Pall. pr. tert. quart. Pith. Fabr. sic in Lælio ipſi Cic. legitur, Videtur Insipientis ad Lucret. vulgo naturale.  
12. Ne ægrotus sim, inquit, sed si fuerim. Magnæ huic loco turbæ à mss. Pall. quart. & Vat. nec ægrotus sim, sicut inquit fuerat sensus, adit, sicut scietur, pr. sec. tert. verò ad marginem: si in qui fuerat sensus adit, in textu verò sicut inquit, id fuerat, quint. nec ægrotus est, si in qui fuerat sensus adit, in Vaticano denique in scripturum: sicut inquit, quas sensus, adit.

placbo. Et primò, si placet, Stoicorum more agamus, qui breviter adstringere solent argumenta: deinde nostro instituto vagabimur. Qui fortis est, idem est fidens: quoniam contrarius mala consuetudine loquendi in vitio ponitur, ductum verbum à confidendo, quod laudis est, qui autem est fidens, in profecto non exilimescit, discipere enim à timendo, confidere, atque in quem cadit ægritudo, in eundem timor. quarum enim rerum presentia sumus in ægritudine, eisdem impendentis. & venientis timemus, ita fit, ut fortitudini ægritudo repugnet, verisimile est igitur, in quem cadat ægritudo, cadere in eundem timorem, & infractionem quidem animi, & demissionem, quæ in quem cadunt, in eundem cadit ut serviat, & ut victum se quandoque esse fateatur, quæ qui recipit, recipiat idem necesse est timiditatem, & ignaviam, non cadunt autem hæc in virum fortem, igitur ne ægritudo quidem, si nemo sapiens, nisi fortis, non cadet ergo in sapientem ægritudo, præterea necesse est, qui fortis sit, eundem esse magis animi: qui magni animi sit, invictum: qui invictus sit, eum res humanas despiciere, atque intra se positæ arbitrari, despiciere autem nemo potest eas res, propter quæ ægritudine affici potest, ex quo efficitur, fortem virum ægritudine numquam affici, omnes autem sapientes, fortes, non cadit igitur in sapientem ægritudo, & quemadmodum oculis conturbatus, non est probe affectus ad suum munus fungendum: & reliqua partes, 4. totumve corpus statim cum est motum deest officio suo, & inveni: sic conturbatus animus, non est aptus ad exsequendum munus suum, munus autem animi est, ratione bene uti: & sapientis animus, ita semper affectus est, ut ratione optimè utatur, numquam igitur est perturbatus, at ægritudo, perturbatio est animi, semper igitur es sapiens vacabit. Veri etiam simile illud est, qui sit temperans, quem Græci *σωφρονες* appellant, tamque virtutem *σωφροσύνη* vocant, quam 10. eo equidem tum temperantiam, tum moderationem appellare, nonnumquam etiam modestiam: sed haud scio, an rectè ea virtus frugalitas appellari possit, quod angustius apud Græcos valet: qui frugi homines *σοφρονας* appellant, id est, tantummodò uti se: at illud est 6. latius omnis enim abstinentia, omnis innocentia, quæ apud Græcos usitatum nomen nullum habet, sed habere potest *ἀσφάλεια*, nam est innocentia, & sic talis animi, quæ noceat nemini. 7. reliquas etiam virtutes frugalitas continet, quæ nihil tanta est, & si his angustius, quibus plerique putant, teneretur, numquam esset L. Pisonis cognomen ratione laudatum. Sed quia nec qui, propter metum, præsidium reliquit, quod est ignavia: nec qui, propter avaritiam, clam depositum

non reddidit, quod est iniustitia: nec qui, propter temeritatem, male rem gessit, quod est stultitia, frugi appellari solent, et tres virtutes, fortitudinem, iustitiam, prudentiam, frugalitas est complexa: et hoc quidem commune est virtutum, omnes enim inter se connexæ, & iugatae sunt, & reliqua igitur, & quarta virtus, ut sit ipsa frugalitas, ejus enim videtur esse proprium, motus animi appetentis rege, & sedare, semperque adversantem libidini, moderatam in omni re servare constantiam, cui contrarium vitium nequitia dicitur. FRUGALITAS, ut opinor, à fruge: 10. quæ nihil melius è terra, nequitia ab eo, (et si hoc erit fortasse durius, 11. sed temerius lusisse putemus, si nil sit) ab eo, 12. quod nec quidquam est in tali homine: 13. ex quo idem, nihil dicitur, qui sit frugi igitur, vel, si mavis, moderatus, & temperans, eum necesse est esse constantem: qui autem constans, quietum: qui quietus, perturbatio omni vacuum: ergo etiam ægritudine, & sunt illa sapientis: obicit igitur à sapiente ægritudo, itaque non incitè Heracleotes Dionysius ad ea oï putat, quæ apud Homerum Achilles queritur, hoc, ut opinor, modo,

*Coram meum proutis turgescit nrislibus, iris,  
Cum decet, aqua omni me orbatum laude recorder.*

Num manus affecta rectè est, cum in timore est? 14. aut num aliquod quippiam membrum tumidum, ac turgidum, non vitiose se habet? sic igitur inflatus, & tumens animus, in vitio est: sapientis autem animus semper vacat vitio, 15. numquam turgescit, numquam tumet, 16. at itatus animus, ejusmodi est: numquam igitur sapiens irascitur, nam si irascitur, etiam concupiscit, proprium est enim irati, cupere, à quo lapsus videatur, 17. ei quàm maximum dolorem inurere, qui autem id concupierit, eum necesse est, si id consecutus sit, magnopere lætari, ex quo fit, ut alieno malo gaudeat, quod quoniam non cadit in sapientem, ne ut irascatur quidem cadit, sin autem caderet in sapientem ægritudo, caderet etiam iracundia, qua quoniam vacat, ægritudine etiam vacabit, etenim si sapiens in ægritudinem incidere posset, etiam in misericordiam, posset in invidentiam: non dixi in invidiam, quæ tum est, cum invidetur: ab invidendo autem invidentia rectè dici potest, ut effragianus ambiguum nomen invidix: quod verbum ductum est à nimis intendo fortunam stertius, ut est in Menalippo,

*Quoniam florem liberos invidis melior?*

male Latine videtur, sed præclare Accius, ut enim videtur, 18. sic invidere florem rectius, quàm florì, nos consuetudine prohibemur: poeta *que suum tenet*, & dixit audacius: Cadit:

1. In quem cadat ægritudo, cadere in eundem timorem, & infractionem quidem animi, & demissionem, quæ in quem cadit. Ita emendavi de mss. pene omnium Pall. (nam secundas uno atque altero apice abijt) sententiam, & Var. tum Fabr. & Lamb. vulgò: in quem cadit ægr. in eundem cadere timorem & inf. quædam animi & demissionem, in quem quæ cad. Multum quoque nos in vi Victor. ed. 10.  
2. Ut nihil superantem esse heronem. Stomus pro vulgato, quæm cunctis sua nob. locum Victor. Pall. pr. sec. quart. quæm, licet Lamb. videtur aliquando esse fortasse propogner: quod semel est in Vatic. diversitas in hoc: f. off. Pal. ter. vitium h. quædamque se esse.  
3. Qui magni animi sit, invictum: qui invictus sit. Ita Victorius: cui se locum in propoganda hac lectione Pallat. pr. sec. quint. Fabr. Pall. ter. & quart. qui fortis sit, eundem esse magis animi, sine rationibus, quæ in dicitur. Vatic. qui autem magni animi sit, vulgus geminum sit omittunt.  
4. Timore etiam frugi, cum est in virum. Ita est in Pall. et b. prioribus Var. Fabr. Pith. nam in ed. T. Victoris, & duobus reliquis Pall. est tunc corpus statim cum est motum.  
5. Veri etiam simile illud est. Ita repert. in quinque Pall. Fabr. Pith. Vatic. G. yph. vulgò, ver. simile etiam illud est.  
6. Latius, unum enim ab abstinentia, omni innocentia, Victorius sic habet edito, quæm lectionem conficiunt quinque Pall. Fabr. Pith. Vatic. vulgò: latius est cum omni abstinentia.  
7. Reliquas etiam virtutes frugalitas continet. Pal. secund. consuetudine frugalitas.  
8. Nec iracundia. Post Victorium sic edidit Lamb. & sic quinque Pall. Fabr. Pith. nec & conjugata.

9. Reliquæ igitur, & quarta virtus, ut sit ipsa frugalitas, ejus. Ejectum Victorio 7. necesse est, in nullo mss. Pall. neque Fabr. Pith. comparent. in Vaticano: dicitur ut sit ipsa frugalitas, unde quidam conjiciunt: ut quomodo igitur, ut quædam virtus sit.  
10. Quæ nihil melius è terra, nequitia ab eo. Neque Victor. neque Pall. quinque cum P. th. Fabr. agnoscunt T. editum, post terra. Pal. tamen quart. quæ nihil melius è terra.  
11. Sed tunc ut sit pariter, hanc scripserunt repperi in Pal. quinto. Fabr. & Pal. tert. ut etiam in br. Lamb. tamen non possit, hinc tamen Lamb. tamen habet: quæm tamen non Lambum sit à tener. Vaticano: sed tamen tunc habet, vulgò: sed tamen tunc habet p. tenet.  
12. Quæ nec quicquam est in tali homine. S. C. Lamb. emendavit, quod est ex hoc quoque in Pall. pr. tert. Fabr. vulgò, nequidquam.  
13. Ex quo idem, nihil dicitur. Pall. quin. ut nihil.  
14. Qui non ab aliis quæ ipsam membrum. Ita quinque Pall. G. eim. pro al. q. ut magis ab aliis laudo ego magis sit pram Pal. quart. num. ab aliis quippiam membrum tunc.  
15. Numquam turgescit, numquam tumet. Pal. sec. omittit T. numquam tumet.  
16. At itatus animus, ejusmodi est. Laudo Vatican. eod. lectionem: ut itatus animus.  
17. Et qui maximum del. rem in. Victor. Pal. tert. in. Victor.  
18. Sic ut deus situm est, ut quæm sit. ut. Conventus quinque Pall. cum Fabr. Pith. hanc præter lectionem, ejecto T. dicitur post hanc.

Cadit igitur in eundem & misereri, & invidere. nam qui dolet rebus alicujus adversis, & idem alicujus etiam secunda soler; ut Theophrastus interitum deplorans Calisthenis, sodalis sui, rebus Alexandri prosperis angitur: itaque dicit Calisthenes incidisse in hominem lumina potentia, summaque fortuna, sed ignarum, quemadmodum rebus secundis uti conveniret. Atqui quemadmodum misericordia, ægritudo est ex alterius rebus adversis: sic invidentia, ægritudo est ex alterius rebus secundis: in quem igitur cadit misereri, in eundem etiam invidere. non cadit autem invidere in sapientem: ergo ne misereri quidem. 2. quod si hoc ægre ferre sapiens solet, misereri etiam solet. abest ergo à sapiente ægritudo. Hæc sic dicuntur à Stoicis, concludunturque contortius, sed latius alquanto dicenda sunt, & diffusius: sententia tamen utendum eorum potissimum, qui maxime forti, & ut ita dicam, virili utuntur ratione, atque sententia. nam Peripatetici, familiares nostri, quibus nihil est uberius, nihil eruditius, nihil gravior, 3. mediocritates vel perturbationum, vel morborum animi, mihi non sanè probant. omne enim malum, etiam medicare, magnum est. nos autem, id agimus, ut id in sapiente nullum sit omnino. nam ut corpus, etiam si mediocriter ægrum est, sanum non est. 4. sic in animo ista mediocritas, caret sanitate, itaque præclare nostri, ut alia multa, molestiam, sollicitudinem, angorem, propter similitudinem corporum ægrorum ægritudinem nominaverunt. hoc prope modum verbo Græci omnem animi perturbationem appellant: vocant enim *πάθος*, id est, morbum, quicumque est motus in animo turbidus. nos melius: ægris enim corporibus simillima est animi ægritudo, 6. at non similis ægritationis est libido, non immoderata lætitia, quæ est voluptas animi elata, & gestiens, ipse etiam metus non est morbi admodum similis, quamquam ægritudinis est finitimus, sed propriè, ut ægritatio in corpore, sic ægritudo in animo, nomen habet non lejectum à dolore. doloris igitur hujus origo nobis explicanda est, id est, causa efficiens ægritudinem in animo, tanquam ægritationem in corpore. nam, ut medici causa morbi inventa, causationem esse inventam putant: sic nos, causa ægritudinis reperta, medicandi facultatem reperimus. Est igitur causa omnis in opinione, nec verò ægritudinis solum, sed etiam reliquarum omnium perturbationum: quæ sunt genere quattuor partibus plures. nam cum omnis perturbatio sit animi motus vel rationis expers, vel rationem aspernans, vel rationi non obediens, istæque motus aut boni, aut mali opinione citentur: bifariam quattuor perturbationes æqualiter distribute sunt: nam duæ sunt ex opinione boni: quarum altera, voluptas gestiens, id est, præter modum elata lætitia, opinio- ne præsentis magni alicujus boni: 7. altera cupiditas, quæ

rectè, vel libido dici potest: quæ est immoderata appetitio opinati magni boni, & rationi non obtemperans, ergo hæc duo genera, voluptas gestiens, & libido, bonorum opinione sciantur, ut duo reliqua, metus & ægritudo, malorum. nam & metus, opinio magni mali impendentis: & ægritudo, est opinio magni mali præsentis: & quidem recens opinio talis mali, ut in eo restum videatur esse angere: id autem est, ut is, qui doleat, oportere opinetur se dolere his autem perturbationibus, 9. quæ in vita hominum solertia quasi quadam furia immittit, argue incitat, omnibus viribus, atque opibus repugnandum est, si volumus hoc, quod datum est vitæ, tranquillè, placideque traducere. 10. sed cetera aliis: nunc ægritudinem si possumus, depellamus, id enim sic propositum: quandoquidem eam tu videri tibi in sapientem cadere dixisti, quod ego nullo modo existimo. tanta enim res est, misera, detestabilis, omni contentione, velis, ut ita dicam, remisque fugienda. Qualis enim tibi 11. ille videtur *Horatio prognatus, Pelope natum, qui quondam à sacro Oenoeo rege 12. Hippodamiam rapinatus, nuptus?* Jovis ite quidem pronepos, tamne ego abjectus, tamque fractus?

*Nolite (inquit) hospites 13. ad me adire, isco istis, Ne contagio mea bona, umbrarum obstit: Tanta vi scelerum in corpore hæret.*

Tu te, Thyesta, damnabis, orbabisque luce propter vim sceleris alieni? quid? illum filium Solis nonne patris ipsius luce indignum putas?

*Refugio oculi: corpus macia extabit: Lacryma peredere humore exanguis genas: Situ nidori barba padore horrida, Atque intansâ infuscat præter illucis scabrum.*

Hæc mala, 6. multissime Ætæa, tibi addidisti. 14. non inerant in his, quæ tibi casus invexerat. & quidem inveterato malo 15. cum tumor animi resedisset, est autem ægritudo, ut docebo, in opinione mali recentis, sed mæres videlicet regni desiderio, non filia, illam enim oderas, & jure fortasse, regno non æquo animo carebas. est autem impudens huius ratione se conficiens, quod temperare non licet libere. Dionysius quidem tyrannus, Syraculis expulsi, Corinthi pueros docebat, utque eò imperio carere non poterat. Tarquinio verò quid impudentius, qui bellum gereret cum iis, qui ejus non tolerant superbiam? is, cum restitui in regnum nec Vejentium, nec Latinorum armis potuisset, Cumas se consulisse dicitur, inque ea urbe senio, & ægritudine esse confectus. Hoc tu igitur censes sapientem accidere posse, ut ægritudine opprimatur, id est, miseria? nam cum omnis perturbatio, miseria est, tum carnicina est, ægritudo, habet ardorem libido, levitatem lætitia gestiens, humilitatem metus: sed ægritudo major quæ-

1. Idem alicujus etiam secunda soler. Recepti Victorii lecti onem, etiam à Pal. tere. redhibeant vulgo dicit. Si mei res paris esse et idem quoque ex parte auctoritate ostendem, & ex pr. Pal. sic dixerem: nam qui dolet rebus alicujus adversis, sic etiam alicujus secunda soler. 2. Quod si hoc ægre ferre sapiens solet, Pal. tere. quart. quod si hoc sapiens referre solet: quint. quod si hoc ferre sapiens sit. 3. Mediocritates vel perturbationum. Mazon. 4. Ita quattuor Pal. priores. Fab. edit. Victorii: vulgo, mediocritatem. 5. Sic in animo ista mediocritas cause sanitatis. Veteris codicis hæc lectio est: quam quoque Lamb. a se vit: estque in Pal. quart. quint. Fab. Pith. vulgò: sic in animo est ista mediocritas: caret sanitas. 6. Vocant enim *πάθος*, id est, morbum, quicumque est motus. Pal. quart. verbum, quibus quicumque est motus. 7. At non similes ægritudinis est libido. M. revar. ant. in hoc loco nullo est quem quoque Lamb. a se vit: estque in Pal. quart. quint. Fab. Pith. vulgò: sic in animo est ista mediocritas: caret sanitas. 8. Rationi non obtemperans, etc. Locupletant hanc locum cum Vi-

torio quinq. Pal. hoc modo: *obtemperans, quæ vel cupiditas vitæ, vel libido dicitur.* Ergo. 9. Quasi quadam furia immittit atque. Victorius hæc sic ed. dicitur illisque constituta. Lamb. nus ut aliquo d. invenit, reponit *obtemperans* contra libros sed hæc eandem viginti vocum Pal. quæ non approbit, nec videtur necessaria. 10. *destruere aliis.* Vulgò, sed certus aliar. hoc sic produnt Victor. quinq. Pal. Fab. Pith. Vatic. 11. *obvidens Taranto prognatus.* Pith. eod. prenatæ, ut pronepos. 12. *Hippodamiam rapinatus natus nuptus.* Vulgò, rapinatus natus nuptus. nimis asper: nostrum autem ingesse Palat. quæ in Pith. 13. *Ad me adire istis sit.* Sic Victorius & partim Pal. nam solus quint. ista e. in cetera conlonans. Guallelmus ex conjectura: *istis sitis* amplectar ego d. hinc onem meam & lectionem. P. th. codicis. *Nolite, inquit, hospites ad me adire, istis sitis.* Neccontagis, etc. 14. *Non inerat in his.* Victorii ead. tam sic lectionem susceperant quinq. Pal. Fab. Pith. vulgò, non erat in his. 15. *Cum tumor animi resedisset.* Lectionem tenui Victorii. Pal. pr. sec. quart. quinti, ut & Fab. Pith. missa vulgata, animo resedisset.

quendam habem; 1 cruciatum afflictationem fuditatem; lacerat, excelsi animum, planeque conficit. hanc nisi exuimus sic, ut obiciamus, miseria carere non possumus. 2 Atque hoc quidem perspicuum est: tum aegritudinem existere; cum quid ita visum sit, ut magnum quoddam malum adesse, & ut gere videatur. Epicuro autem placet, opinionem mali, aegritudinem esse natura, ut quicumque intueatur in aliquod majus malum, si id sibi accidisse opinetur, 3 sit continuus in aegritudinem. Cyrenaisi non omni malo aegritudinem effici censent, 4 sed in sperato, & nec opinato malo. est id quidem non medio cre ad aegritudinem augendam. videntur enim omnia repentina graviora: ex hoc & illa iure laudantur:

Ego, cetero genus, 5 tum morituros fieri, & ei rei sustuli.

Tristitia ad Troiam cum nisi ob defendendam Graciam,

6 Sciebam me in moriferum bellum, non in epulas mitti.

Hae igitur praemeditatio futurorum malorum, lenit eorum adventum, 7 quae venientia longe ante videbitur, itaque apud Euripidem a Theseo dicta laudantur: licet enim, ut saepe fecimus, in Latium illa convertere:

Blas qui haec audita a dolo meministi viro,

Futuras mecum commentabar miseras;

Aut mortem acerbum, aut exilium maestam fugam;

Aut semper aliquam molem meditabar mala:

Ut signa in velle diritas casu foret,

Ne me imparatum cura laceraret repenti;

8 Quod autem Theseus a docto se audisse dicit, id de se ipso loquitur Euripides. fuerat enim auditor Anaxagoras: quem ferunt, nuntiata morte filii, dixisse, Sciebam me genuisse mortalem: quae vox declarat, 9 vis esse haec acerba, quibus non fuerint cogitata, ergo id quidem non dubium, quibus omnia, quae mala putantur, sunt improvisae, graviora: ita quae quamquam non haec una res efficit mortalem aegritudinem: tamen quoniam multum potest provisio animi, & praeparatio ad minuendum dolorem, sunt semper omnia homini humana meditata. 10 & NIMIRUM HARE est illa praerans, & divina sapientia, 10 & percepta penitus, & pertractata humanas res habere: nihil admirari, cum acciderit, nihil, antequam evenerit, non evenire posse arbitrari.

Quamobrem omnia, 11 cum secunda res sunt maxime, tum maxime

Meditari, secum oportet, quo pacto adversari erumant ferant;

12 Pericula damna, peregre rediens semper secum cogitare;

Aut filii peccatum, aut uxor mortem, aut morbum filia;

13 Communia esse haec, ne quid horum unquam accidat animo nostrum;

Quidquid praeter spem eveniat, omne id deputare esse in lucro.

Ergo hoc Terentius a philosophia sumit cum tam commodè dixerit, nos, e quorum fontibus id haustum est, non & dicimus hoc melius, & constantius sentimus? hic est enim ille vultus semper idem, quem dicitur Xantippe praedicare solita in viro suo fuisse Socrate, 14 eodem vultu semper se vidisse exeuntem illum domo, & revertentem, 15 nec verò ea frons erat quae M. Crassi filius veteris, quem Seneca ait in omni vita reffisse Lucilius: sed traxit quilla, & serena: sic enim accepimus, iure autem erat semper idem vultus, cum mentis, a qua is fingitur, nulla fieret mutatio. Quare accipio equidem a Cyrenaisi haec arma contra casus, & eventus, quibus eorum adventibus impetus diuturna praemeditatione frangantur: simulque quod malum illud, opinionis esse non natura: si enim in re essent, cur fierent provisio leviora? Sed est iisdem de rebus quod dici possit subtilius, si prius Epicuri sententiam viderimus: qui censet, necesse esse omnem in aegritudine esse, qui se in malis esse arbitretur, sive illa sunt provisio, & expectata sint, sive inveteraverint: nam neque vestigiis meruit mala, nec fieri praemeditata, leviora: stultamque etiam esse meditationem futuri mali, aut fortasse ne futuri quidem, satis esse odiosum malum omne cum venisset: qui autem semper cogitavisset, accidere posse aliquid adversi, si fieri illud sempiternum malum: si verò de futuro quidem sit, frustra suscipi miseriam voluntariam: ita semper angere, aut accipiendo, aut cogitando malo levationem autem aegritudinis in duabus rebus ponit, avocatione a cogitanda molestia, & revocatione ad contemplandas voluptates, patere enim censet a nimum rationi posse, & quod illa ducat, sequi. verat igitur ratio inter molestias, 16 abstrahit ab acerbis cogitationibus, hebetem aciem ad miseras contemplandas: 17 a quibus cum cecinit receptui, impellit rursus, & incitat ad conspiciendas, totaque mente contrahendas varias voluptates: quibus ille & praeteritarum memoria, & spe consequentium, 18 sapientis vitam referant putat. Hec nosito more nos diximus. Epicurei dicunt suo, sed: quae dicant, videamus: quo modo, negligamus. Principio male reprehendunt praemeditationem rerum futurarum, NITITUR enim, quod tam obtundat, elevetque aegritudinem, quam perpetua in omni vita cogitatio, nihil esse, quod accidere non possit: quam meditatio conditionis humanae, quam vitae lex, commentatioque parendi: quae non hoc afferit, ut semper

1. Cruciatum afflictationem fuditatem. Victorius sic edidit, pro quo pugnant Pall. pr. terr. quare Pith. Vatic. vulgo, afflictationem. sunt omnino haec ex veteri potè delumpia.  
2. Atque hoc quidem perspicuum est. Sic quoque Pall. Fab. Pith. Vatic. longe Victorius argui hic. vulgus. At hic quidem.  
3. Sit continuus in aegritudinem. Similem locum supra restitui: sic autem legendum ducunt Pall. terr. Vatic. vulgus in aegritudine.  
4. Sed in sperato & nec opinato mali. Ita verò codex, item mss. Suffred. Pall. secundus, terr. quare Vatic. vulgus & immutentur.  
5. Tum morituros fieri. Victorius recepit hanc lectionem, quam habet & vet. codex quatuor Pall. Vatic. Fabr. Pith. vulgus, cum quod non Pall. restituitur.  
6. Sciebam me in moriferum. Non erat Lambini omnium librorum auctoritate in superhabita scribere. exilat enim in quinque Pall. edit. V. Grotii. Fabr. Pith.  
7. Quae venientia longe ante videbitur. Mf. Pall. quart. qua evenientia.  
8. Quod autem Theseus a docto se audisse dicit. Ita Victorius quinque Pall. Fabr. Pith. vulgus. a dolo rivi se audisse.  
9. In efficit haec acerba, quibus non fuerint cogitata. Elegantiſsimam hanc lectionem repono ex Pall. prim. sec. terr. quare. quare Fabr. Pith. sic Terent. Blotum omnia in hoc cogitata sunt, al. as illepidiat.  
10. Nimirum hae. Et praerans. T. & sic praerans Victor.

Pall. quinque, duo germani seu coniarati Fabr. Pith. porro pro preceptae non ponit in Crepundis aliter sic ex Pall. pr. sec. praerans.  
11. Cum secunda res sunt maxime, tum maxime Meditari fecim. Ita Victor. Manucius Nep. Pall. pr. secund. quare. alia cum maxime desit.  
12. Pericula damna, peregre rediens semper secum cogitare. Hoc modo referunt quinque Pall. (solus quartus iens. Fabr. Pith. in edit. illa formâ).  
13. Communia esse haec, ne quid horum unquam accidat animo nostrum. Vultus consensus Libror. & veritas vultus ita scripti ex Pall. quinque, Fabr. Pith. demique Vaticano. vulgus communia esse haec, fieri posse: ne ne quid animo sit nostrum.  
14. Xantippe semper se vidisse exeuntem. Tanquam supervacuum rectè ablegat: vultus quinque Pall. Fabr. Pith. Vatic. Victor. editior.  
15. Nec verò ea frons erat. Melius tres Pal. priores, eadem frons.  
16. Abstrahit ab acerbis cogitationibus elevetque aciem. Fabr. hibernum de Pal. terr. hibernum. omnino legendum hibernum. sic apud Eubium, intra vagantem hibernum gladio: ut quidem non restitutum in Crepundis.  
17. A quibus cum cecinit receptui. Palae. quare Fabr. Pith. Vatic. accidit receptui. Pal. sec. accidit, receptum impellit: terr. accidit receptui.  
18. Sapientis vitam referant putant. Pal. quint. referant.

semper mereamus: sed ut numquam. neque enim qui re-  
rum naturam, qui vitæ varietatem, qui imbecillitatem ge-  
neris humani cogitat, moreretur cum hæc cogitat, sed tum  
vel maxime sapientiam fungitur munere. utrumque enim  
consequitur, ut & considerandis rebus humanis proprio  
philosophiæ fruatur officio, & adversis casibus triplici  
consolatione fanetur: primum, quod posse accidere diu  
cogitaverit, quæ cogitatio una maxime molestias omnibus  
& extenuat, & diluit: deinde, 2 quod humanè ferenda  
intelligit: postremo, quod videt malum nullum esse, nisi  
culpam, culpam autem malum esse, cum id, quod ab homi-  
ne non potuerit prestari, evenerit. 3 Nam revocatio illa,  
quæ affert, cum à contuendis nos malis a vocat, nulla est.  
non est enim in nostra potestate, si ea bona sentires esse, quæ  
quam malas esse opinemur, dissimulatio, vel oblitio. la-  
cerant, vexant, stimulos admovent, igneis adhibent, res-  
pirare non sinunt. Et tu oblitisci jubes, quod contra na-  
turam est? 4 quia natura datum est auxilium, extorques  
inveterati doloris? est enim tarda illa quidem medicina, sed  
tamen magna, quam afferi longinquitas, & dies jubes me bona  
cogitare, oblitisci malorum, dices aliquid, & magno  
quidem philosopho dignum, si ea bona sentires esse, quæ  
essent homine dignissima. 6 Pythagoras mihi si diceret,  
aut Socrates, aut Plato: Quid jaces? aut quid moreris?  
aut cur succumbis, cedi que fortunæ? quæ pervellere te  
fortitan potuerit, & pungere: non potuit certe visis fran-  
gere, magna vis est in virtutibus. eas excitis, si forte dormiunt.  
jam tibi aderit princeps fortitudo, quæ te animo tanto esse  
coget, ut omnia, quæ possint homini evenire, contemas.  
& pro nihilo putes, adierit temperantia, quæ est eadem  
moderatio: à me quidem paullo ante appellata frugali-  
tas: quæ te turpiter, & nequiter facere nihil patiatur. Quid  
est autem nequius, aut turpius effaminato viro? 7 ne ju-  
stitia quidem finet te ista facere: 8 cui minimum esse vi-  
detur in hac causa loqui: quæ tamen ita dicit, dupliciter  
essere iniustum, cum & alienum appetas, qui mortalis na-  
tus, conditionem postules immortalium, & graviter feras,  
te, quod utendum accepseris, reddidisse. prudentiæ verò  
quid respondebis. 9 dicenti virtutem sese esse contentam, quo  
modo ad bene vendendum, sic & ad bene? quæ si extrinsecus re-  
ligata pendeat, & non oriatur a se, & rursus ad se reverta-  
tur, & omnia sua complexa nihil querat aliunde: non in-  
telligo, cur aut verbis tam vehementer ornandis, aut te tan-  
topere expectanda videatur. Ad hæc bona me si revocas,  
Epicure, pareo, sequor, utote ipso ducere, oblitiscor etiam  
malorum, ut jubes, eo que facilis, quod ea ne in malis qui-

dem ponenda censeo. sed traducis cogitationes meas ad  
voluptates, quas? corporis credo, aut quæ propter corpus  
vel recordatione, vel spe cogitur. numquid est aliud?  
reclene interpretor sententiam tuam? solent enim isti ne-  
gere nos intelligere, quid dicat Epicurus, hoc dicit, te &  
hoc ille acriculus, me audiente, Athenis senex Zeno, ito-  
rum acutissimus, contendere, & magna voce dicere sole-  
bat: eum esse beatum, qui presentibus voluptatibus frue-  
retur, consideretque se fruiturum aut in omni, aut in ma-  
gna parte vitæ, dolore non interveniente: aut si interveni-  
ret, si summus foret, futurum breve: si productior, plus  
habiturum jucundi quam mali: hæc cogitationem fore bea-  
tum, preteritum si & ante præceptis bonis contentus esset,  
11 nec mortem, nec deos extimesceret. Habes formam  
Epicuri vitæ beatæ, verbis Zenonis expressam nihil ut pos-  
sit negari. 12 Quid ergo? hujus vitæ propositio, & co-  
gitatio ut Thyesten levare poterit, aut Æetam, de quo  
paullo ante dixi, aut Telamoneum, pulsum patria, exulan-  
tem atque egentem? in quo hæc admiratio sebat:

*Hicne est Telamo ille, modo quem gloria ad calum extulit?*

13 *Quem aspiciabant? curus ob os Graji ora obvertebant sua.*

Quod si cui, ut ait idem, 14 simul animus cum te concidit,  
à gravibus illis antiquis philosophis petenda medici-  
na est, non ab his voluptariis. quam enim isti bonorum  
copiam dicunt? fac sanè esse summum bonum, non dole-  
re quamquam id non vocatur voluptas, sed non necesse  
est nunc omnia, idem est, quod traducit iustum levemus? sit  
sanè summum malum, dolere, in eo igitur, qui non est,  
si malo careat, continuo fruitur summo bono? quid  
tergiverfamur, Epicure, nec fatemur eum nos dicere volu-  
ptatem, quam tu idem, 15 cum os perfricuisi, soles dice-  
re? sunt hæc tua verba, necne? in eo quidem libro, qui  
continet omnem disciplinam tuam (fungar enim jam in-  
terpretis munere, ne quis me putet fingere) dicit hæc.  
*Nec equidem habeo quod intelligam bonum illud, detrahens eas volu-  
ptates, quæ sapore percipiuntur detrahens eas, quæ auditu, & can-  
tibus: detrahens eas etiam, quæ ex formis percipiuntur oculis,  
suaves motiones, sive quæ aliæ voluptates in toto homine gignuntur  
quolibet sensu. Nec vero ita dixi potest, mentis lenitiam solum  
esse in bonis, latentem enim mentem ita novi, spe eorum  
omnium, quæ supra dixi, fore ut natura iis portens, dolo-  
re careat. Atque hæc quidem his verbis, quibus ut intelli-  
gat, quam voluptatem norit Epicurus. deinde paullo in-  
frà, SAPIENTIA QUÆSTIVI (inquit) ex iis, qui appellantur sa-  
pientes, 16 quid haberent, quod in bonis relinquerent, si  
illa detraherent, 17 nisi si vellent voces inanem fundere,*  
nihil

1. *Eximius & diluit.* In nullo reperi Lambini delat.  
2. *Quid humani ferenda intelligit.* Sic Victorius edidit: & sic habe-  
tur in Pall. secund. tert. quint. primus, *inmane*. præterò lectionem  
Vaticanam, quod *humana humane ferenda*, utpote liquidissimam & prop-  
riam Ciceroni iussit cap. 7. p.  
3. *Nam revocatio illa quam afferi.* Lamb. *revocatio*; quod licet damnet  
G. Helm. tanquam è conjectatione Lambini ortum; tamen præfert  
Vaticanam.  
4. *Postquam hæc in vobis.* Pal. pp. *substantibus* & quod est à *sedare*. sic  
cut calesi illi, esse Festo, dixerunt pro *sedare*.  
5. *Quia natura datum est auxilium extorques inveterati doloris.* Quia  
juvent in melioribus cod. Pall. tert. quart. Pith. Va. ic. hanc lectio-  
nem recepi in contextum: at illud *extorques* certam reliquit tres Pall.  
amplius alligant. vulgo: *quia à natura datum est auxilium, extorques ju-  
vet. inoffensio quidem curis, proter Magistelli capiebant; sed vererò  
an legi imo.*  
6. *Pythagoras mihi si diceret.* Ita Pall. pr. sec. quart. quin. mss. Suf-  
frid. Var. sed negotio dissimulamus, in quarto sic scriptum ostendi: *mihi  
itaque. alius tam hi diceret.*  
7. *Nejustitia quidem finet ista facere.* Immissi ante ista particulam  
seu provocabulum *et*, ex Pall. quart. quint. Feb. Vatic.  
8. *Cui minimum esse videtur in hac causa loqui.* Ita cum vulgatis Victo-  
rius, Fabr. cui minimum esse videtur in hac causa loqui, ceterum quinque  
Pall. Pith. min. esse vid. in hac causa loqui. quam veram esse lectionem,  
evincent loquentia: 2. quæ remota dicit.  
9. *Dixit virtutem sese esse contentam.* Partim Victorio, partim Pall.

sec. Feb. Pith. Vaticano debes hanc lectionem: nam hi integram; ille  
se minus præstat, vulgo *virtutem esse contentam*, sed illud etiam scias  
dixit restare in Pal. tert. Pith. Fabr. non dicitur.  
10. *Et hæc ille acriculus me audiente.* Fancissima hæc est Tornebi  
conjectura à Vatic. ad ortum reposita: quam adjuvat Pal. tert.  
agrestis, scribendo, quid *senex*, à spuro in Crepundio. Pal. quart.  
arist. in solenni mutatione spuro, quæ de scriptura de plano lectio-  
nem hanc dubio eximit. Nam Victorio ipsimet suum *acriculus*.  
dupliciter; qui *Senex* nobis obrosus sit, à graculis fortan accep-  
pit. vulgo *Graculus* mendose, ut indicatum est Victorio atque Lam-  
bino.  
11. *Necne tenes deos extimesceret.* Auctior est duobus primis  
vocius editio Victorii: Pall. qu. novo. mss. Suffrid. Fabr. Pith.  
12. *Quid ergo? hujus vitæ propositio est cogitatio.* Non addidi me-  
hic Victorio propositio ulteranti: eum illud *propositio* exisset in omni-  
bus nostris mss.  
13. *Quem aspiciabant.* Ita Victorius, Pal. pr. sec. quint. Vatic. Pith.  
Pall. vero, tertius, quart. Fabr. respiciabant.  
14. *Similiter enim cum te concidit.* Ver. codex Pall. prim. secund. tert.  
quint. *quod animus rem concidit*, qua *reconcidit*, sed illud nostrum tu-  
entur Vict. ceterique editionum: manipuli.  
15. *Cum os perfricuisi.* Fabr. *os perfricuisi*.  
16. *Quid haberent, quod in bonis relinquerent.* Pall. tert. quart. quod  
hominis vel n. quint. quod quidem in bonis vel.  
17. *Nisi si vellent voces inanem fundere.* Eleganter sic Victorius, ut & Pall. pr.  
tert. quart. Fabr. alius omittitur s.

nihil ab his potui cognoscere: qui si virtutes ebullire volent, & sapientias, nihil aliud dicent, nisi eam viam, qua efficiantur ea voluptates, quas supra dixi. Quae sequuntur, in eadem sententia sunt: totumque liber, qui est de summo bono, i referentur, & verbis & sententiis talibus. Ad hancine igitur vitam Telemoneum illum revocabis, ut leves aegritudinem? & si quem tuorum siliicium moerore videris, huc accipere potius, quam aliquem Socraticum libellum dabis? & hydrantem hortare ut audiat voces potius, quam Platonis? expones, qua sperles florida, & varia? fasciculum ad naris admovere? incendere odores? & si frivolum iudicabis, & risa? & si vero aliquid etiam: tum plene laudam omnem abstinentiam? Haec Epicuro conficienda sunt, aut ea, quae modo exi: res illa ad verbum dixi, tollenda de libro vel totus liber potius abiciendus, est enim confertus voluptatibus, quarendum igitur, quemadmodum aegritudine privemus eum, qui ita dicat:

— pot mihi fortuna magis nunc desit, quam genus. Namque regnum suspeserat mihi: ut scias quanto clero,

Quantum opibus, quibus de rebus, & lapsa fortuna accidit.

Quid? haec calix mihi impingendus est, ut plorare desinat, aut aliquid ejusmodi? Ecce tibi ex altera parte ab eodem poëta:

Ex opibus formis opes egens Hektor tua.

Huc subvenire debemus, quare enim auxilium.

Quid petam praesidi, aut exsequar, & quove nunc auxilio, aut fuga

Fretus sim? arce & urbe orba sum, quò accedam? quò applicem,

Cu nec arca parit a domi flamm: fractis, & dissejtae jacent: Fana flammae dissejgata: & resti alii flant parvities, Deformati, atque abiete crispis.

Scitis quae sequantur: & illud in primis,

O pater, & patria, & Priami domus, Sepulchrum altissimo cardine templorum: Vultu ego te, adstante ope barbarica, Tectis calatis laqueatis, Auro, ebore instructam regisific.

O poëtam egregium! quamquam ab his cantoribus Euphorio: is contemnitur, sentit omnia & repentina, & nec opinata esse graviora, exaggeratis igitur regis opibus, quae videbantur sempiternae fore, quid adjungit?

Hec omnia vade infamiam, Priami ut vitam evitatis, Jovis aram sanguine tu pari.

Præclarum carmen, est enim & rebus, & verbis, & modis lugubris, eripimus hanc aegritudinem, quo modo? collocemus in cul. tra plumea: psaltriam adducamus:

20 hedrychum incendamus: demus scutellam dulciciz potonis: si aliquid videamus, & tibi. Hac tandem bona sunt quibus aegritudines gravissimae detrahantur? tu enim paullo ante 12 ne intelligere te quidem alia ulla dicebas. revocari igitur oportere a moerore ad cogitationem bonorum, conveniret mihi cum Epicuro, si, quid esset bonum, conveniret. Dicit aliquis: Quid ergo? tu Epicurum existimabas ista voluisse, aut libidinofas ejus fuisse sententias? Ego vero minime, video enim ab eo dici multa severe, multa praclare. Itaque, ut saepe dixi, de acumine agitur ejus; non de moribus, quamvis spernat voluptates eas, quae modo laudavit: ego tamen meminero, quod videtur ei summum bonum, non enim verbo solum posuit voluptatem, sed explanavit quid diceret. Saporem, inquit, & corporum complexum & ludos, atque cantus, & formae eas, quibus oculi jucunde morantur. Num fingo? num mentior? cupio refelli, quid enim laboro, nisi ut veritas in omni quaestione explicetur? At idem ait, non crescere voluptatem dolore detractio sum: moque voluptatem esse, nihil dolere. Paucis verbis tria magna peccata unum, quod secum ipse pugnat, modo enim, ne suspicari quidem se quidquam bonum, nisi sensus quasi titillarentur voluptate: nunc autem, summam voluptatem esse, dolore cedere, potestne magis secum ipse pugnare? alterum peccatum, quod, cum in natura tria sint: unum, gaudere: alterum, dolere: tertium nec gaudere, nec dolere: hic primum, & tertium putat idem esse, nec distinguit a non dolendo voluptatem, tertium peccatum commune cum quibusdam, quod, cum virtus maxime expetatur, ejusque adspicienda causa philosophia quaestio sit, ille a virtute summum bonum separavit. At laudat, & saepe, virtutem. Et quidem C. Gracchus, cum largitiones maximas fecisset, & effudisset avaritium, verbis tamen defendebat avaritium. Quid verba audiam, cum facta videam? Piso ille Frugi, semper contra legem frumentariam dixerat, is lege lata, consularis ad frumentum accipiendum venerat, animo dicitur Gracchus in concione Pisonem stantem, quare audiente pop. Rom. qui sibi constet, cum ea lege frumentum petat, quam diffuserat. 13 Nolim, inquit, mea bona, Gracche, tibi virtutem dividere libeat: sed si facias, partem petam. Parumne declaravit vir gravis, & sapiens, lege Semproniam patrimonium publicum dissipari? Lege orationes Gracchi: patronum avaritium esse dices. Negat Epicurus jucunde posse vivi, nisi cum virtute vivatur: negat ullam in sapientem vim esse fortunam: tenuem victum antefert copioso: negat ullam esse tempus, quo sapiens non beatus sit, omnia philosopho digna, sed cum voluptate pugnantia. Non istam dicit voluptatem. Dicit quamlibet, nempe eam dicit, in qua virtutis nulla pars infit. Agè, si voluptatem non intelligimus,

D d d d ne

1. Referuntur & verbis & sententiis talibus. Ita quinq. Pall. Fab. V. tit. vulgo: referunt & sententiis & verbis talibus est. Doleo quoquo est V. etor.  
2. Hydrantem hortare ut audiat voces potius. Securus sum majorem partem hanc scripturam agnoscat tum: ita ver. codex. n. ff. Sulle di. Gypsiu liber. Pal. tert. Pal. HYPADAI quart. hydrantem. quint. HYΔΑΝΤΗ. Vatic. hydrantem. Lamb. hydrantem. Vic. Υδραντ. 605, vulg. Hydr.  
3. Et veris redimere jubebis. Placemiss. lectio Pall. pe. quart. Pich. dicitur, noto helleminio: nam videntur hae expoëta veteris huc infort.  
4. A vero aliquid estiam. Non laudo Pith. cod. mutationem: estiam & lipid. nostrum venosum sumum est. Pith. Tricent. utaque sumum aliquid.  
5. Lapsa fortuna accidit. Sic, non videtur, ut vulgo habent Pall. tert. quart. Fabr. Vatic. editio V. etor.  
6. Lapsa fortuna accidit. Sic, non videtur, ut vulgo habent Pall. tert. quart. Fabr. Vatic. editio V. etor.  
7. Quae nunc non est tui fuga. Fabr. Pall. prim. sec. tert. quint. auct. expit. unde 5. horus. b. 2. Nolorum exp. 2. quae nunc est tui fuga. 7. Lapsa fortuna, vel potius, quae nunc est tui fuga. illud expit. est a male grad. tam est tui fuga.  
8. Resti alii flant parvities. Sic V. etor. Pal. quint. tamen Vat. & resti alii. Fabr. resti alii. Pith. resti alii.

9. Scitis quae sequantur. Sic Victoriana. Pal. tert. quart. quint. P. th. Var. al. as. scis quae seq.  
10. Repentia & nec opinata. Ut supra, ita hic quoque loces reformatae est a Lambino; et adiungit quinq. Pall. Fabr. Pith. Vic. & Vatic. ut non nec opinata.  
11. Hedrychum incendamus: demus scutellam. Infirmus Victorii editioni: quam comprobat Pall. pr. adducimus — ed. cum incendamus, demus scutellam. secund. demus hedrychum, incendamus scutellam dulciciz pot. 11. tert. demus hedrychum, incendamus scutellam. quart. demus hedrychum, incendamus scutellam. vulgo, ed. cum incendamus.  
12. Aliquid videmus & tibi. Recte sic sic Victor. cum Lambino, item Pall. quart. quint. Fabr. Pith. Var. al. h. pr. videmus inepte. Sic Torent. Hearmont m. Leno. visum videtur, exempli plora coactere G. tanus in Observat. enibus Linguar. Lat. n. 2. quae videantur.  
13. Ne mihi gerere quidem alia ulla dicebamur. Rectus ita ex Fabr. & Vatic. quam ut con. falsitudo iteretur bona. al. as. est in Pall. sec. tert. quart. multa, ut X. in P. h.  
14. Nolim, inquit, mea bona, Gracche, tibi virtutem dividere libeat. Sic est in multis mss. S. Fridi, ut notat Gulielmus; sic Fabr. Pith. Pall. quart. ac Vatic. vulgo. L. etat. in P. th. eto. parvo est. libeat dividere. Libeat e. am. considerate h. pr. tam Fabr. Nolim, inquit, mea bona, tibi virtutem dividere & tibi. q. & absque dub. o. aut vero pro X. in est. Firmè h. in G. yphi. h. o. 1. Nolim, inquit, mea bona, Gracche, tibi virtutem dividere libeat. 2. Quam



ne dolorem quidem? nego igitur ejus esse, qui dolore summum malum metiatur, mentionem facere vitium. Et queruntur quidam Epicurei, viri optimi (nam nullum genus est minus inlicitum) me studiose dicere contra Epicurum. Ita credo, de honore, aut de dignitate contendimus. mihi summum in animo bonum videtur, illi autem in corpore; mihi in virtute, illi in voluptate. & illi pugnant: & quidem vicinorum fidem implorant. multi autem sunt, qui se rem convolent. ego sum is qui dicam me non laborare, & actum habitatum quod egerint. quid enim? de bello Punico agitur? de quo ipso cum aliud M. Catoni, aliud L. Lentulo videretur. nulla inter eos concertatio unquam fuit: hi nempe tractande sunt, praesertim cum ab his non sane animo defensorum sententia, pro qua non in senatu non in concione, non apud exercitum, & neque apud censores dicere audeant. sed cum istis aliis & eo quidem animo, nullum ut certamen institutum: verum dicentibus facile cedam. tantum admovebo; si maxime verum sit, ad corpus omnia referre sapientem: sive, ut honestius dicam, nihil facere, nisi quod expediat: sive omnia referre ad utilitatem suam: quoniam haec placibilia non sunt: & ut in sinu gaudeant gloriose loqui desinant. Cyrenaicorum testat sententia: qui tum aegritudinem esse sent existere, si nec opinatio quid evenerit, est id quidem magnum, ut supra dixi, etiam Chryippo ita videri scio, quod provisum ante non sit, & ad ferre videmur. sed non sunt in hoc omnia: quamquam hostium repens adventus magis aliquando conturbat, quam expectatus: & maris subita tempestas, quam ante provisum, terret navigantes vehementius: & ejusmodi sunt pleraque. sed cum diligenter nec opinatorum naturam consideres, nihil aliud repetas, nisi omnia videri subita majora: & quidem ob duas causas: primum, quod, quanta sint quae accidunt, considerandi fortium non datur: deinde cum videtur praecaveri potuisse, si provisum esset, quali culpa contractum malum aegritudinem acriorem facit, quod ita esse dies declarat: quae procedens ita mitigat, ut iisdem malis manentibus non modo leniatur aegritudo, sed in plerisque tollatur. Karthaginenses multi Romae servierunt, Macedones rege Perse capto, vidi etiam in Peloponneso, cum essem adolefens, quosdam Corinthios, hi poterat omnes eadem illa de Andromacha deplorare,

*Hac omnia vidi.*

Sed jam decantaverant fortasse, eo enim erant vultu, oratione, omni reliquo motu, & statu, ut eos Argivos, aut Sicyonios diceret, & magisque me moverant Corinthi subiti adspexerant parietem, quam ipsos Corinthios: quorum animis dumtaxat cogitatio callam venustatis obduxerat. Legimus librum Andromachi, quem ille eversa Karthagine misit consolandi causa ad captivos civis suos. in eo est disputatio scripta Carneadis: quam se ait in commentarium zero hille cum ita posuisset, videri fore in aegritudine sapientem, patria capta: quae Carneades contra dixerit scripta sunt. Tanta igitur calamitatis praesentis adhibetur a philosopho medicina, quanta in veterate ne desideratur

quidem, nec si aliquot annis post idem ille liber captivus in usus esset, vulneribus mederetur, sed cicatricibus. *scilicet enim, & potestatem progrediam extenuatur dicitur, non quo ipsa res immutari soleat, aut possit: sed id, quod ratio debuerat, usque docet, minora esse ea, quae sunt visa majora.* Quid ergo opus est, dicit aliquis, ratione, aut omnino contolatione ulla, quae solemus uti, cum levare dolorem incertentium volumus; hoc enim fere tum habemus in promptu, nihil operari inopinatum videri. At qui tolerabilius feret incommodum, qui cognoverit, nec esse esse homini tale aliquid accidere. hoc enim oratio de ipsa summa mali nihil detrahit: tantum modo affert, nihil eventisse, quod non opinatum fuisset, neque tamen genus id orationis in contolando non valet: sed id haud sciam an plurimum, ergo illa nec opinata non habent tantam vim, ut aegritudo ex his omnis oriatur. ferunt enim fortasse gravibus: non id efficiunt, ut ea, quae accidunt, majora videantur: quia recentia sunt, non quia repentina. duplex est igitur ratio veri rependi, non in his solum, quae malo, sed in his etiam, quae bona videntur. nam aut de ipsius rei naturae, qualis, & quanta sit, quærimus, ut de paupertate nonnumquam, cuius onus disputando levamus, docentes, quam parva, & quam pauca sint, quae natura desiderat, aut a disputandi subtilitate orationem ad exempla traducimus, hic Socrates commenoratur, hic Diogenes, hic Caelianum illud.

*Sape est etiam sub palliolo sordido sapientia.*

Cum enim paupertatis una, eademque sit vis, quidnam dici potest, quam obrem C. Fabricio tolerabilis ea fuerit, alii negent se ferre posse? huic igitur alteri generi similis est ea ratio consolandi, quae docet humana esse, quae acciderint, non enim solum id continet ea disputatio, ut cognitionem afferat generis humani; sed lignificat, tolerabilia esse, quae & tulerint, & ferant ceteri. De paupertate agitur: multi patientes pauperes commemorantur. De contemendo honore: multi in honore proferuntur, & quidem propter id ipsum beatiores: eorumque, qui privatum otium negotiis publicis antulerunt, nominatum vita laudatur: nec siletur illud potentissimum regis anaxastum, qui laudat senem, & fortunatum esse dicit quod inglorius sit, atque ignobilis ad laetum diem perventurus. similiter commemorandis exemplis, orbantes quoque liberorum praedicantur, eorumque qui gravius ferunt, luctus, aliorum exemplis leniuntur. sic perpessio ceterorum facit, ut ea, quae acciderint, multo minor, quam quanta sunt existimata, videantur, ita sit sententia cogitantibus, ut, quantum si ementia opinis, appareat, atque hoc idem & Telamo ille declarat,

*Ego cum genui,*

*& Theseus,*

*Futura mecum commentabar miseria.*

& Anaxagoras, *Sciebam me genuisse mortalem.* Hi enim omnes diu cogitantes de rebus humanis, intelligebant, eas nequaquam pro opinione vulgi esse extrinsecendas, & mihi quidem videri idem fere accidere his, qui ante meditantur,

1. *Alium habitatum quod egerint.* Sic Vici. ex consensu quoque quinque Pall. Fabr. ac Pith. Lamb. libris omnibus, ut ait, in vitiis repositis, rationem habitatum. Schottus emendat alium habitatum, lib. 2. Nod. cap. 22. aliam rationem habitatum, est in vulgatis.

2. *Non sunt anaxastus desiderare sententia.* Sic recte Pall. quatuor (nam quartus vulgi est hoc loco, in mss. Suffridi. Fabr. Pith. in editis erat, non sunt anaxastus).

3. *Non est apud censorum dicere audeant.* Peculiaris est, sed praecleara Vaticanus cod. lectio, neque ad censuram.

4. *Ut in sinu gaudeant.* Pall. tert. quart. Pith. in signum gaudent.

5. *Ad ferre videmur.* Quamquam hoc in nullo nostrorum reperitur, tamen quia à Vicio sic emendatum approbat Lambinus, & nesci aoxi hominis illius fidem damnare, qui nihil sine mss. audebat, vulgo ferri.

6. *Magisque me moverant Corinthios subiti adspexerant parietem.* Miror hanc editionem in vulgatis edit. Ciceronis circulare, cum eam dudum post-

liminio reduxerit Victorius: quid multis? Pall. tert. quart. quint. Pith. etiam, expressit sic tenent. sunt autem Parietem semiviti parietes. Victorius & Cicero. 1. 13. Epist. ad Memmianum, & perperam in seipso quid Epicuri parietem sibi consideret, vulgo, Parietem rursus.

7. *Qua recentia sunt, non quia repentina.* Ita Victorius cum Fabr. Pith. Pall. tert. quart. lenius est: malum recentis non videtur gravius in veterato, quia recens: sed quia repente & nec opinatum, videtur. Turneb. tamen ubertus hoc modo: quia recentia sunt majora videntur, non quia repentina: quae lectio quoque conspicitur in Pall. pr. sec. libris sequioris saeculi, licet elegantis manus alius, quia repentina.

8. *Nam aut de ipsius rei natura.* Pall. pr. tert. quart. Vatican. non ut ipsius rei natura, quint. nam ipsius rei natura. V. Cl. omittit V. de.

9. *Ego cum genui, & Theseus.* Sic rectius quam vulgo: nam solet Cicero, quae semel protulerat, postea abrumperet, hoc ingessit, quia iam non fides haberi solet hominibus, Pall. tert. Ego cum genui, & hoc quoque Vatican.

eur. quod his, quibus medetur dies: nisi quod ratio qua-  
dam sanat illos, hos ipsa natura, i intellectu eo, quod re-  
medium illud cogitaret, malum, quod opinatum sit esse  
maximum, nequamquam esse tantum, ut vitam bestiam pos-  
sit evertere. hoc igitur efficitur, ut ex illo nec opinato pla-  
ga major sit, non ut illi putant, ut, cum duobus pares casus  
evenierint, is modò agitudine afficiatur, 2 cui ille nec  
opinatio casus evenierit, itaque dicuntur nonnulli in mœ-  
tore, 3 cum de hac communi hominum conditione audi-  
visent, ea lege esse natos, ut nemo in perpetuum esse possit cœperit  
mali, gravius etiam tulisse. Quocirca Carneades, ut video  
nostrum scribere Antiochum, reprehendere Chrysiptum  
solebat, laudantem Euripideum carmen illud,

4 Mortali nemo est, quem non attingit dolor,  
Morbosq; multi sunt humani libri,  
Rursus erandi: & morique est finis omnibus,  
Que generi humano augerem nequidquam asserunt,  
Reddenda est terra terra: tum vita omnibus,  
Mitanda, ut fruges, sic jubet necessitas.

Negabat genus hoc orationis quidquam omnino ad levandam  
agritudinem pertinere, id enim ipsum dolendum esse  
dicebat, quod in tam crudelem necesse sitatem incidissemus,  
nam illam quidem orationem ex commemoratione alie-  
norum malorum ad malivolos consolandos esse accom-  
modatam mihi verò longè videtur fecus, nam & necessitas  
ferende conditionis humane, quasi cum deo pugnare co-  
hibet, admodum esse hominem: quæ cogitatio magnopere  
luctum levat: & enumeratio exemplorum, non ut anim-  
mum malivolorum oblectet, affertur, sed ut ille, qui mœ-  
ret, ferendum sibi id censeat, quod videat multos modera-  
tè & tranquille tulisse. omnibus enim modis fulciendi sunt qui  
vivent, nec coherere possunt propter magnitudinem agri-  
tudinis: & ex quo ipsam agritudinem λυπη Chrysiptus,  
quasi solutionem totius hominis, appellatam putat, quæ  
tota poterit evelli explicata, ut principio dixi, causa agri-  
tudinis. EST ENIM nulla alia nisi opinio, & iudicium ma-  
gni presentis, atque urgentis mali, itaque & dolor corpo-  
ris, cuius est motus a. erimus; perferetur spe proposita  
boni: & acta atas honestè, ac splendide, tantam affert con-  
solationem, ut eos, qui ita vixerint, aut non tangat agri-  
tudo, aut perleverit pungat animi dolor. 7 Sed ad hanc  
opinionem magni mali: cum illa etiam opinio accesserit,  
oportere: rectum esse: ad officium pertinere, ferre illud æ-  
grè, quod acciderit: tum denique efficitur illa gravis agri-  
tudinis perturbatio, ex hac opinione sunt illa varia, & de-  
testabilia genera legendi, pædores, muliebres lacerationes  
genarum, pectoris, faminum, capitis percussiones. 8 Hinc  
ille Agamemnon Homericus, & idem Accianus,

Scindens dolore identidem intonsam comam.

In quo facerem illud Bionis, perinde stultissimum regem  
in luctu capillum sibi evellere, quasi calvitio mœretor leva-  
retur. Sed hæc omnia faciunt opinantes ita fieri oportere.  
Itaque & Alcibiades in Demosthenem invehitur, quod is  
septimo die post filia mortem hostias immolasset. At  
quàm rhetorice? quàm copiose? quas sententias colligit?  
quæ verba contorquet? ut licere quidvis rhetori intelligas,  
quæ nemo probaret, nisi insitum illud in animis habere-  
mus, omnes bonos interitu suorum quàm gravissimè mœrere opte-  
tere, ex hoc evenit, ut in animi doloribus alii solitudines  
captent, ut ait Homerus de Bellerophonte,

Qui miser in campis motrens errabas Aletis,  
Ipse suum cor adeni, hominum vestigia vitans.

& Nioba fingitur lapidea, propter æternam, credo, in luctu  
silentium. Hecubam autem putant propter animi acerbi-  
tatem quandam, & rabiem, fingi in canem esse conversam.  
sunt autem alii, quos in luctu cum ipsa solitudine loqui  
sæpe delectat, ut illa apud Ennium nutritrix:

Cupido cepis miseram nunc me, prolequi,  
Celo atque terra q; Mædea miseris.

Hæc omnia recta, vera, debita putantes, faciunt in dolore  
maximeque declaratur, hoc quasi officii iudicio fieri, quod  
si qui fortè, totum se in luctu esse vellent, aliquid fecerunt  
humanius, aut si hilarius locuti sunt, revocant se rursus ad  
mœstissimam, peccatiq; se insimulant, 11 quod dolere inter-  
miserint, pueros verò matres, & magistri castigare etiam  
solent, nec verbis solum, sed etiam verberibus, si quid in  
domestico luctu 12 hilarius ab his factum est, aut dictum;  
plorare cogunt, quid? ipsa remissio luctus cum est conse-  
cuta, 13 inelle itaque nihil profici mœrendo, 14 nonne  
res declarat fuisse totum illud voluntarium? 15 quid ille  
Terentianus ipse se puniens, id est, εαυτην τιμωροσδου?

Decrevi tantisper me nimis injuria,  
Chremes, meo gnato sacere, dum sum miser.

Hic decernit, ut miser sit, num quis igitur quidquam de-  
cernit invitus?

Malo quidem me quovis dignum deputem,  
malo se dignum deputat, nisi miser sit, vides ergo opinio-  
nis esse, non naturæ malum. 16 quid, quod res ipsa lugere  
prohibet? ut apud Homerum quotidianæ neces, interitus-  
que multorum, sedationem mœrendi offerunt: apud quem  
ita dicitur,

Namque nimis multos 17 atque omni luce cadentes  
Cervicibus: ut nemo possit mœrere vacare,  
Quo magis est æquum tumulis mandare peremptos,  
Fermo animo, & luctum lacrymis finire diantur.

Ergo in potestate est abjicere dolorem, cum velis, temporè  
servientem An est ullum tempus? quoniam quidem res in  
nostra potestate est? cui non ponendæ cura agritudinis

Dddd 2 causa

1. Intellectu in quod venedum illud continet, Melum quod opinionem sit, Pal-  
lat, quart. Vac. quod non illud cont. nec melum, quinc. quod rem carnis mar-  
tum. Fab. quod opinionem sit, & sicem carnis esse maximum.  
2. Cui est nec opinatio casus evenierit, Sic rectè Victorius, Pall. pr. sec.  
quint. Fabr. Pith. Vatic. vulgò nec opinatio casus.  
3. Cui de hac communi humani conditionis ambigens, Dicant alii  
quod libet: jure præterito hanc lectionem à Victor. admittam, in Pal-  
latinoque, Vaticanoque copertam, vulgò de hac communi omnium conditi-  
one audient.  
4. Mortali nemo est, quem non attingit dolor, Ita scripsi fiduciâ Pal-  
latinoque priorum: Euripid. εἰς μὲν ἀδελφῶν ὄντις & πῆνις ὄντων.  
Quod si non hoc fatisdat; obtrudatur illud Placii: Ed i crevit alium  
necesse.  
5. Mo sicut est finis omnibus, Quod ex h. ben. Victorius, habent.  
Pall. pr. tert. quart. quint. Pith. secundus tamen ac tertius ad oram-  
mentum, vulgò est finis omnibus.  
6. Ex quo ipsam agritudinem λυπη Chrysiptus quasi solutionem, Hoc  
rectè V. Corius & Caponnedum Pall. sec. quart. quint. Vat. Fabr. Pith.  
alii in editione sua: λυπη Chrysiptus quasi λύπη: id est solutionem.  
7. Sed ad hanc opinionem magis, Inscruent è magis editio Victor-  
ian. Pall. quinquè Fabr. Pith. Vatic. vulgò omnino.  
8. Hinc ille Agamemnon, Pall. secund. quart. Agamemnon: ut & Pi-

thæanus codex.  
9. Mædea miseris, Reno Turnebus lib. X. cap. 5. Mædeæ: sed cum  
in nullo non sit reperitur, non ausus sum introducere editionem.  
10. Cum se in luctu esse vellent, Eleganti pleonasmò, ut indicavi in  
Crepundio, sic Pall. sec. tert. quart. quint. Fabr.  
11. Quod dolere intermiserint, Pall. pr. sec. quart. delens.  
12. Hilarius ab his factum est, aut dictum, Laudo Pal. quart. præsentem  
tem aut editum: ut edicere sua primo signo sic proferte, et obquendo di-  
cere, ipse infra de Fin. II. Et enim tibi dicendum, quæ si observaturus in  
in quæ dicendum.  
13. Intellectuque nihil profert, Sic edentem Victorius defensicant  
quinq; Pall. alii: intellectuque est in his profert.  
14. Nonne res declarat, Iudem h. x. à Vict. & quinq; Pall. Fabr. Pith.  
Vat. in tractatus exempli Terent. deservunt.  
15. Quid illa Terentianus ipse se punit, Pall. tert. Fabr. Pith. peni-  
tent, Pall. sec. quint. penitent. quart. penit. Ex Pith. & Fab. libb. Gu-  
l. e. m. coniecerat penitent; quod verissimum est, ne supra lib. i.  
16. Quod quod vixit, Pall. tert. à primâ manu quod quod res ipsa,  
quod ad apicem æque in Vatic. est.  
17. Atque omni luce cadentes, Hom. ἐπιτεταμει ἡμέτερον περὶ  
πῆνις, tamen in omnibus editionibus & in selectis Pall. quinq;  
Pith. Vatic. carnis vel cervicis.  
7. Quæ

causa serviamus? Constabat, eos, qui concidentem vulneribus Cn. Pompejum vidissent, cum illo ipso acerbissimo, misericordique spectaculo sibi timerent, et quod se classe hostium circumfusos viderent, nihil tum aliud egisse, nisi ut remiges horerentur, & ut salutem adipiscerentur fuga: posteaquam Tyrum venissent, tum afflicti, lamentarique coepisse, timor igitur ab iis aegritudinem potuit repellere, ratio ac sapientia vera non poterit? Quid est autem, quod plus valeat ad ponendum dolorem, quam cum est intellectum, nihil profici, & frustra esse susceptum? si igitur deponi potest, etiam non suscipi potest, voluntate igitur, & iudicio suscipi aegritudinem consentendum est, idque indicatur eorum patientia, qui cum multa sint expeperesse facilius ferunt, quidquid accidit: obdurusque se contra fortunam arbitrantur: ut ille apud Euripidem,

*Si mihi non tristis primium illuxisset dies,  
Nec tam arvensi navigavisset malo:  
Esset dolendi causa; ut impellit equales  
Frens repente saltu exagitantur novo.  
2 Sed iam subacta miserum ubi corpui.*

Defatigatio igitur miserorum aegritudines cum faciat leniores, intelligi necesse est, non rem ipsam atque causam, fontem esse mororis. Philofoophi summi, neque dum tamen sapientium consecuti, nonne intelligunt, in summo se malo esse? sunt enim insipientes: neque sapientia ullum magis malum est: neque tamen lugent, quid ita? quia 5 huic generi malorum non affigitur nisi opinio rectum esse, & aequum: & ad officium pertinere aegre ferre, quod sapiens non sit, quod idem affigimus huic aegritudini, in qua luctus inest: quae omnium maxima est. Itaque Aristoteles, veteres philosophos accusans, qui existimavissent, philosophiam suis ingeniis esse perfectam, ait, *non aut sustulissimos, aut gloriosissimos fuisse: sed se videre, quod pauci animi magna accessio facta esset, brevi tempore philosophiam plane absolutam fore.* Theophrastus autem: mortens accusasse naturam dicitur, 6 quod cervis, & cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil interesset: hominibus, quorum maxime interfuisset, tam exiguam vitam dedisset: quorum si aetas potuisset esse longinquior, futurum fuisse, ut, omnibus perfectis artibus, omni doctrina hominum vita erudiretur, querebatur igitur se tum, cum illa videre coepisset, exstingui. Quid? ex ceteris philosophis nonne optimus, & gravissimus quisque conficitur, multa se ignorare & multa sibi etiam, atque etiam esse discenda? neque tamen, 7 cum se in media kultitia, qua nihil est pejus, habere intelligant, aegritudine premuntur, nulla enim admittitur opinio officii, si doloris, quid, qui non putant lugendum vitis? qualis fuit Q. Maximus effrensus filium

consularem: qualis L. Faullus duobus paucis diebus amissis filiis: qualis M. Cato, pratore delignato, mortuo filio: quales reliqui quos in consolatione collegimus. Quid hos aliud p accivt, nisi quod luctum, & maxorem non putabant viti? Ergo id, quod alii rectum opinantes, aegritudini se solent dedere. & id in turpe putantes aegritudinem repulerunt, ex quo intelligitur, non in natura sed in opinione esse aegritudinem. Contra dicitur: unior hae. Quis tam demens, ut sua voluntate moreret? nisi iura affit ad dolorem, cui quidem Crantor, inquit, nociter cedendum putat, premit enim, atque instat, nec resisti potest. Itaque Oileus ille apud Sophoclem, qui Telamonem antea de Ajax morte consolatus effect, 10 sic cum audisset de suo, fractus est, de cuius commutata mente sic dicitur:

*Nec vero tanta praeditus sapientia  
Ququam est, qui aliorum arumnam deitu allevant,  
Non eadem, cum fortuna mutata impetum  
Convocat, hade ut subita frangant sua  
Ut illa ad alios dicta, & praecipis exilant.*

Hae cum disputant, hoc itidem efficiere, naturae obfisti nullo modo posse, it tamen fuerunt, graviores aegritudines suscipi, quam natura cogat, quae est igitur amentia, ut nos quoque idem ab aliis requiramus? sed plures sunt causa suscipiendi doloris, primium illa opinio mali, quo vitio, atque persuaso aegritudo inlequitur necessario, deinde etiam gratum mortuis se facere, si graviter eos lugeant, arbitrantur, accedit superstitio multibris quaedam, existimant enim, diis immortalibus se facilius satisfacturos, si eorum plaga percussa, afflicti se, & stratos esse fateantur, sed haec inter se quam repugnant, plerique non vident laudant enim eos, qui a quo animo moriantur; qui alterius mortem a quo animo ferant eos putant vituperandos, quia fieri ullo modo possit, quod in amatorio sermone dici solet, ut quodam plus alterius diligat, quam se. Praclarum illud est, & si quis rectum quoque, & verum, ut eos, qui nobis carissimos esse debeant, atque ac nosmet ipsos amemus: 11 et vero plus, fieri nullo pacto potest, 12 ne optandum quidem est in amicitia, ut me ille plus, quam se, ego illum plus, quam me, perturbatio vitae, si ita sit, atque officiorum omnium, consequatur. Sed de hoc alias, nunc illud satis est, non attribuire ad amissionem amicorum, miseriam nosstram, ne illos plus, quam ipsi velint, si sentiant: plus certe, quam nosmet ipsos, diligimus, nam quodam iur, plerisque consolationibus nihil levati, adiunguntque, consolationes ipsos condire se miserios, 13 cum ad eos impetum suum fortuna converterit: utrumque dissolvitur, sunt enim ista non natura vitae, sed culpa, stultitia autem accusare quamvis copiose licet nam & qui non levantur, 14 ipsi ad miseriam invitant: & qui suos

1. Quod se classe hostium circumfusos viderent. Fabr. Cremonensis.   
 2. Sed iam subacta miserum ubi corpui. Ita & Euripidi satiricus, qui habet: *Νόν δ' αρεσλύς υμνί κρη κρητορυός.* Ex vest. codd. Expres. ad subactus. est in Fabr. in Vat. subactum. in alio quodam v. a. subactum. vulgo subactum.   
 3. Non rem ipsam atque causam fontem esse mororis. Sic est in omnibus mss. Pall. quinque Fab. Pich. Vat. al. Lat. non rem ipsam, causam atque fontem. nimis illeptae. Lamb. arbitratu suo; intelligi necesse est, opinionem, non rem ipsam, causam, an hoc est mss. sequi?   
 4. Philofoophi summi, neque dum tamen sapientium consecuti. Per vicat optimorum librorum sonpiratio, ut sic referberem, Pall. sec. tert. quint. Vat. nam Pall. quart. sedum. vulgo necdum.   
 5. Huic generi malorum non affigitur illa opinio. Elegantisissimam locutionem restatant nobis Pal. pr. secund. tert. in quibus, prior & posterior, non expungitur, tanquam a cu. pater. hz: in medio ad oculum restat, ut & in Vatic. sic Fab. dixit lib. 2. *San famitiaris animi sui affigunt, ipse sciam post; quaedam affigunt huic aegritudini; itidem sic tres Pall.   
 6. Quod cervis. & cornicibus vitam diuturnam. Recte coniunguntur vivaces alites: sicque habet opt. codex Fab. v. di etiam in mss. Fab. ubi hae verba ex Cicero ad oram adnotata fuerant, vulgo, cervis. & quidem ex Virgilio vivaces cervis novimus, videatur Plin. l. vii. cap. 48.*

7. Cum se in media kultitia, qua nihil est pejus, habere intelligant. Ermanus quibus ab omnibus alienis oculi corque dolent: per me certe h. c. locus restitutus est de Pal. secundo, confirmat jam me amplius, quod in quart. subactus, in quinto huius verbi neque vola neque vitigium restit sic locum post Tornebum restitimus. De Leg. libro iii cap. 5. Theophrastus v. d. sustulissimos ab Aristotele habitatis, m. sc. tu. in eo genere vivum. hoc quoque in Crepandis monuimus.   
 8. Id est turpe putantes. Hoc recte Victoris, s quoque cum vet. cod. Pall. pr. sec. quart. Vat. vulgo; dedit, in turpe putantes.   
 9. Cui quidem Crantor insister cedendum putat. Victor, adjuvat Pal. pr. alias, v. iter.   
 10. Si dum audisset de suo. Quod sane effect; di paravi in Crepandis non amen hoc loco haddato; qui addatu. cave proinde audias Pall. pr. quint. Fabr. fil. e. morantes.   
 11. An vero plus, fieri nullo pacto potest. Vulgo, ut vero plus. verum illud accertere me. s. iterum. Vict. Pall. quinque, Vatic.   
 12. Nec optandum quidem est in amicitia, ut me ille, quam se: ego illum plus, quam me. Sic restituitur hic orationis tractus, ex V. C. editione, Pall. quinque, Fabr. Vat. vulgo, ut me ille plus, quam se amicit.   
 13. Cum ad eos impetum suum fortuna converterit. Quinque Pall. omittunt V. s. s. s. s. s.   
 14. Ipsi ad miseriam invitant. Dolendum aliter quod vulgo habetur: & hoc edicunt Pall. quinque, Vat. Vict. s. s. s. s. s.

casualiter ferunt, atque ut auctores alii ipsi fuerunt, non sunt viciofiores, quam ferre plerique, qui avari avaros, gloriæ cupidos gloriosi reprehendunt. EST ENIM PROPRIVM stultitiam aliorum vitia cernere, oblivisci suorum. Sed nimirum hoc maximum est experimentum, cum contice ægritudine vetustate tolli, hanc vim 2 non esse in die positam, 3 sed in cogitatione diurna. nam si & eadem res est, & idem est homo: qui potest quidquam de dolore mutari, si neque de eo, propter quod dolet, quidquam est mutatum, neque de eo, qui dolet? cogitatio igitur diurna, nihil esse in te mali, dolori medetur, non ipsa diurnitas. Hic mihi afferunt mediocritates, quæ si naturales sunt, quid opus est consolatione? natura enim ipsa terminabit modum. sin opinabile, opinio tota tollatur. satis dictum esse arbitror, ægritudinem, esse opinionem mali præsentis, in qua opinione illud insit, ut ægritudinem suscipere oporteat. additur ad hanc definitionem à Zenone cetera, ut illa opinio præsentis mali sit recens. hoc autem verbum sic interpretatur, ut non totum illud recens esse velit, quod paulo ante acciderit, sed, quàm diu in illo opinio malo vitæ quædam insit, & vigeat, & habeat quandam viciditatem, tam diu appellatur recens: ut Artemisia illa, Mausoli, Caræ regis, uxor: quæ nobile illud Halicarnasi fecit sepulcrum. quàm diu vixit, vixit in luctu, eodemque etiam confecta contabuit. huic erat illa opinio quotidie recens: quæ tam denique non appellabatur recens, cum vetustate exaruit. Hæc igitur officia sunt consolationium, solere ægritudinem fundius, aut sedare, aut detrudere quàm plurimum, aut suppressimere, nec pati manare longius, 4 aut ad aliam traducere. Sunt, qui unum officium consolationis putent, malum illud omnino non esse, ut Cleanthi placet. sunt, qui non magnum malum, ut Peripatetici, sunt, qui abducunt à malis ad bona, ut Epicuri. sunt, qui satis putant ostendere, nihil inopinati accidisse, nihil mali. Chrypsus autem caput esse censet in consolando, detrudere illam opinionem 5 mœrenti, si se officio fungi putet iusto, atque debito: sunt etiam, qui hæc omnia genera consolandi colligunt, alius enim alio modo movetur. 6 ut ferè nos omnia in consolationem unam coniecimus: erat enim in timore animus, & omnis in eos tentabatur curatio. sed sumendum tempus est non minus in animorum morbis, quàm in corporum: ut Prometheus ille Æschyli: cui cum dictum esset,

Atque, Prometheus, te hoc tenere existimo,  
Medari posse rationem iracundia.

Respondit.

Si quidem qui tempus hanc medicinam admovent  
Non adgratescens vultus illi dat manus.

Erit igitur in consolationibus PRIMA medicina, docere aut nullum malum esse, aut admodum parvum: 7 ALTERA & de communi conditione vitæ, & proprie, si quid sit de ipsius, qui mœreat, disputandum: TERTIA, summam esse stultitiam frustra confici mœrentem, cum intelligas, nihil posse profici. nam Cleanthes quidem sapientem consolatur: qui consolatione non eget, nihil enim esse malum, quod turpe non sit, si lugenti persuaseris, non tu illi luctum, sed stultitiam detraxeris, alienum autem tempus docendi. & tamen non satis mihi videtur vidisse hoc Cleanthes, suscipi aliquando ægritudinem posse ex eo ipso, 8 quod esse summum malum Cleanthes ipse fateatur. quid enim dicemus? cum Socrates Alcibiadi persuasisset, ut accepimus, cum nihil hominis esse, nec quidquam inter Alcibiadem, summo loco natum, & quemvis bajulum interesse: cum cum se Alcibiades affligeret, lacrymansque Socrati supplex esset, ut sibi virtutem traderet, turpitudinemque depelleret; quid dicemus, Cleanthe? 9 tum in illa re, quæ ægritudine Alcibiadem afficiebat, mali nihil fuisse? quid? illa Lyconis, qualia sunt? qui ægritudinem sustinuit, parvis aut tam rebus moveri fortuna. Et corpus incommodum, non animi malis. quid ergo? illud, quod Alcibiades dolebat, non ex animi malis, vitæque constabat? Ad Epicuri consolationem satis est ante dictum. Ne illa quidem consolatio firmissima est, quamquam & usitata est, & sæpe prodest: NON TIMERE SOLI. Prodest hæc quidem, ut dixi, sed nec semper, nec omnibus. sunt enim, qui respuant: sed refert, quo modo adhibeatur, ut enim tulerit quique eorum, qui sapienter tulerunt, non quo quisque incommodo affectus sit, prædicandum est. 10 Chrypsii, ad veritatem firmissima est: ad tempus ægritudinis, difficiat: 11 magnum opus est, probare mœrenti, illum suo iudicio, & quod se ita putet oportere facere, mœrere. nimirum igitur, ut in causis non semper utimur eodem statu: (sic enim appellamus controversiarum genera) sed ad tempus, ad controversie naturam, ad personam accommodamus: 12 sic in ægritudine lenienda, quam quisque curationem recipere possit, videndum est, sed neicio quo pacto ab eo, 13 quod erat à te propositum, aberravit oratio. tu enim de sapiente qualiferas: cui aut malum videri nullum potest, quod vacet turpitudine: aut ita parvum malum, ut id obruatur sapientia, vix, appareat: qui nihil opinione affingat, assumatque ad ægritudinem: nec id putet esse rectum, se quàm maxime ex cruciati, luctuque confici: 14 quo pravium nihil esse possit. edocuit tamen ratio, ut mihi quidem videtur, eum hoc ipsum propriè 15 non quaereret hoc tempore, num quod esset malum, nisi quod idem dici turpe posset: tamen ut videremus, quidquid esset in ægritudine mali

Dddd 3

1. Sed non est hic maximum est experimentum.] Quinque Pall. cum Vatie. experimentum.  
2. Non esse in die positam.] Pall. quint. Vatie non esse in die positam.  
3. Non esse in cogitatione diurna. nam si eadem.] Scripsi ita plerisque nulli ductor nam diurna non d. verum. Pall. tert. quart. quint. Vatie can. ceterum omnes. Victorius tamen, nam & si eadem. al. d. non si eadem. Sic paulo post: cogitatio igitur diurna, nihil. Nam & ibi sic legendum sibi Pall. tert. quart. quint. Vatie. quatuor prim. diurna.  
4. Aut ad aliam traducere.] Pall. quart. quint. Vatie. ad aliam traducere. secund. ab illa raducere.  
5. Mœrenti si se officio.] Pall. quart. Vatie. mœrenti se officio. quint. mœrenti se.  
6. Si ferè nos omnia in consolationem unam coniecimus.] Valgarum locutionem non aulicam expungere, quod valde titubentissimam tunc rucur solus Pall. quint. & Victorius ed. no. ceteri, ut ferè (pr. vera) in consolatione: omnia in consolationem unam (pr. una) con. quart. si ferè ut in consolatione omnia in consolationem unam coniecimus. Vatie. vero: ut ferè nos in consolatione: ut ferè nos, & omni genus consolationis in consolationem unam coniecimus.  
7. Altera est de communi conditione vitæ, & proprie.] Victorius: altera est de comm. Pal. pr. eand. etiam ita proprie. Recte tamen Lamb. & præp. 2. si quid sit: nam sic repperi in diobus Pall. quart. quint.  
8. Quod esse summum malum Cleanthes ipse fateatur.] Sic Victorius, quem sequentur Lambinotus: & ita vet. cod. Pal. quart. Pith. nam Pal. quint.

Fatebatur. vulgò fateatur.  
9. Tum illa inter, qua ægritudine Alcibiadem affligebat.] Ita emendavi ex Pall. sec. tert. quint. Pith. Vat. cum alio in vet. cod. id etiam existere testentur alii: vulgò, nam ita in re. ita Pall. quart. cum nulla re.  
10. Chrypsii ad veritatem firmissima est.] Sequutus sum Victor. editionem, in qua deest vox rati: quod sic quoque repererim in Pall. tert. quart. etiam omitteretur in alio vet. codd. & Gryphi libro. Pall. pr. quint. Chrypsii auctoritas ad veritatem firmissima est.  
11. Magnum opus est, probare mœrenti.] Exceptio quinto Pall. omnes res. qui quatuor. Fabr. Vat. Gryph. Magnum opus est. sed illud rucur & lervat Victoriana.  
12. Sic in ægritudine lenienda, quam quisque curationem recipere possit, videndum est.] Senatus hic sum libros quatuor, vet. codd. Pall. quint. Fabr. Pith. etiam ductus sententia concinnitate: solutus vulgò, sic in ægritudine lenienda. nam quem quisque curationem recipere possit, videndum est.  
13. Quod erat à te propositum.] Mss. Pall. sec. quart. Fabr. quod erat ante prop.  
14. Quo pravium nihil esse possit.] Victor. Pall. quart. gratum: Pal. pr. pravium.  
15. Non quaereret hoc tempore, ne quidem ullum esse malum.] Pal. prim. ne quod esset malum. secund. tert. quart. quint. nam quod esset malum. Vatie. vet. cod. Lamb. numquid esset malum. Fabr. non turpi, quod esset malum.

in illi, id non naturale esse, sed voluntario iudicio, & opinionis errore contractum. tractatum est autem a nobis id genus ægritudinis, quod unum est omnium maximum, ut, eo sublato, reliquorum remedia ne magnopere querenda arbitremur. Sunt enim certa, quæ de paupertate, certa, quæ de vita inhonorata, & in gloria dici soleant, separatim certæ scholæ sunt de exilio, de interitu patriæ, de seruitute, de debilitate, de cæcitate, & de omni casu: in quo nomen poni solet calamitatis. hæc Græci in singulas scholæ, & in singulos libros dispartunt. *opus enim quatuor:* 1. quamquam plenæ disputationes delectationis sunt, & tamen, ut medici, toto corpore curando, minima octavi parti, si condoluit, medentur: sic philosophia, cum universam ægritudinem sustulit, tamen, si quis error aliunde exstitit, si paupertas in modum, si ignominia pupugit, si quid tenebratum obsudit exilium, aut eorum, quæ modo dixi, si quid exstitit: & si singularum rerum sunt propriæ consolationes: de quibus audies tu quidem, cum voles: sed ad eundem fontem revertendum est. *ægritudinem omnem procul abesse à sapiente*, quod inanis sit, quod frustra suscipiatur, quod non natura exortiaur, sed iudicio, sed opinione, sed quadam invitatione ad dolendum, cum id decreverimus ita fieri oportere. hoc detractio, quod totum

est voluntarium, ægritudo erit sublata illa mœrens: morlus tamen, & contractu nunc quædam animi relinquentur hanc dicant sanè naturalem, dum ægritudinis nomen ablit, grave, tætrum, fœditum: quod cum sapientia esse, atque, ut ita dicam, habitare nullo modo possit. Atqui sitpes sunt ægritudinis, quàm multa, quàm amara! 4. quæ, ipso trunco everso, omnes eligendæ sunt, & si necesse erit, singulis disputationibus, superest enim nobis hoc, cuiusmodi est orium. Sed ratio una omnium est ægritudinum, plura nomina, nam & invidere, ægritudinis est, & amulari, & obtriscere, & misereri, angere, lugere, necerere, ærumna effici, lamentari, sollicitari, dolere, in molesta esse amictari, desperare. hæc omnia definiunt Stoicis: eaque verba, quæ dixi, singularum rerum sunt, non, ut videntur, easdem res significant, sed aliquid differunt: quod alio loco fortasse tractabimus. hæc sunt illæ fibræ stirpium, quas in iudicio dixi, persequendæ, & omnes eligendæ, ne ulla unquam possit existere magnum opus, & difficile, quis negat? *quid autem peralarum, non idem verbum?* sed tamen id effecturam philosophia proficitur, nos modò curationem ejus recipiamus. Verum quidem hæc hæc, cetera, quotiescumque voletis, & hoc loco, & aliis, parata vobis erunt.

1. Separatim certæ scholæ sunt. Ejus illud autem, Palli quinque ac Fabr. jubentibus.

2. In quo nomen ponit calamitatis. Pal. quart. dicit, quæ impert.

3. Quamquam plenæ disputationes delectationis sunt. Melus certissima Turnebi emendatio ne cum Lambino paræ, sique aliis stare, quæm dubius aliorum concretionibus & ætationibus *συνολογῶν* vulgò editur, & quamquam plenæ disputationes sunt, delectationis: unde P. Manue quamquam plenæ disputationes sunt, delectationis. Palæ. quart. plenæ disputationes delectationis sunt. Variæ. in solentur ab omnibus divertere: quamquam plenæ disputationes, delectationis summa: tantum, quæ utinam

lectio pluribus se tueretur testibus.

4. Quæ ipsa trunco everso, omnes eligenda sunt. Quid debitemus de hac scripturâ, cum illam vind. cent. & resh. bene optinuit duo Palli, tert. quart. Pith. Fabr. nec ablatar quæ in quo, *ibidem* neque Variæ. in quo eligenda, vulgò *elidenda*, plura d. x. in Crepandis quod quod pagio post tert. Pal. pætherioses quoque legant: hæc sunt illæ fibræ stirpium, quas in iudicio dixi persequenda, & omnes eligenda. sic Fabr. Pith. dicitur hæc, non hæc, habent Pall. secund. tert. quart. nam quint. h. e. Variæ. unde conject. hæc. Addit denique Gullelmus, *et gratia sunt, est existeret*, nam legentibus, unde legentibus, quod vellatur.

M. TULLII CICERONIS

TVSCVLANARVM QVÆSTIONVM,

A D

M. B R V T V M.

-LIBER QVARTVS.

DE RELIQUIS ANIMI PERTVRBATIONIBVS.



UM multis locis nostrorum hominum ingenia, virtutesque Brute, soleo mirari, tum maxime his in studiis, quæ, serò admodum expetita, in hanc civitatem à Græcia transfulerunt. nam cum à primo urbis ortu, regis institutus, partim etiam legibus, auspiciis, caremoniarum comitiis, provocaciones, patrum consilium, equitum, peditumque descriptio, tota res militaris, divinitus esset constituta; tum progressio admirabilis, incredibilisque cursus ad omnium excellentiam factus est, dominata regio rep. liberata, nec verò hic locus est, ut de moribus, institutisque majorum, & disciplina, ac temperatione civitatis loquamur, aliis hæc locis satis accurate à nobis dicta sunt, maximeque in iis sex libris, 1. quos de rep. scripsimus. hoc autem loco

consideranti in hi studia doctrinæ, multa sanè occurrunt, 2. cur ea quoque arcessita aliunde, neque solum experita, sed etiam conservata, & culta videantur. erat enim illis pœnè in conspectu, præstantis sapientia, & nobilitate Pythagoras, qui fuit in Italia temporibus isdem, quibus L. Brutus patriam liberavit, præclarus auctor nobilitatis. Pythagoræ autem doctrina eorum longe, lateque, fuerit, permanavisse mihi videtur in hanc civitatem: idque cum conjectura probabile est, tum quibusdam etiam vestigiis indicatur. quis enim est, qui putet, cum floret in Italia, Græcia potentissimi, & maximis urbibus, ea, quæ magna dicta est, in hisque primùm ipsius Pythagoræ, deinde postea Pythagoreorum tantum nomen esset, nostrorum hominum ad eorum doctissimas voces, auris clausas fuisse? quin etiam arbitror, propter Pythagoreorum ad-

1. Quid de Rep. scripsimus. Melius simplici verbo Victor. Pal. secund. tert. quart. quint. Fabr. Pith. Variæ. quàm vulgò *scripsimus*.

2. Cur ea quoque arcessita aliunde. Prozetimus hoc ex Lambini & Pal. tert. Pith. vet. cod. Variæ. auctoritate, vulgatarum edd. acc. scripsit.



hic fons. Utamur tamen, in his perturbationibus describendis, Stoicorum definitionibus, & partitionibus: qui mihi videntur in hac quaestione versari acutissimè. Est igitur Zenonis hæc definitio, ut *perturbatio sit, quod natura illi dicit, adversa à recta ratione, contra naturam, animi commotio*. quidam brevius, I *PERTURBATIONEM*, esse appetitum vehementiorem: sed vehementiorem eum volunt esse, qui longius discesserit à naturæ constantia partem autem perturbationum volunt ex duobus opinatis bonis nasci. & ex duobus opinatis malis: ita esse quatuor: ex bonis 1. *LIBIDINEM* & *LÆTITIAM*: ut sit lætitia, præsentium bonorum: libido futurorum: ex malis *METUM*, & *ÆGRITUDINEM* nasci censent: metum, futuris: ægritudinem, præsentibus, quæ enim venientia metuuntur, eadem efficiunt ægritudine instantia. *LÆTITIA* autem, & *LIBIDO* in bonorum opinione versantur, cum 3. *LIBIDO* ad id, quod videtur bonum, injecta & inflammata rapiatur *LÆTITIA*, ut adepta iam aliquid concupitum, effertur, & gestat. *natura enim omnes ea, quæ bona videntur, sequuntur, sequunturque contraria*. Quamobrem simul objecta speciei cupiditiam est, quod bonum videtur, ad id adipiscendum impellit ipsa natura id cum constantem, prudenterque sit, eujusmodi appetitionem Stoici βούλησιν appellant, nos appellamus *VOLUNTATEM*. eam illi putant in solo esse sapiente, quam sic definiunt: *VOLUNTAS* est, quæ quid cum ratione desiderat, quæ autem ratione adversa, incitata est vehementius, ea libido est, vel cupiditas effrenata: quæ in omnibus stultis invenitur. itemque hæc incitata movetur, ut in bono simul aliquo, dupliciter id contigit. nam cum ratione animus movetur placidè, atque constantem, tum illud *GAUDIVM* dicitur, eam autem inaniter, & effuse animus exultat, tum illa *LÆTITIA* gestiens, vel nimia dici potest: quam ita definiunt, sine ratione, animi elationem. *quoniamque ut bona natura appetimus, sic à mali natura declinamus*: quæ declinatio si cum ratione fiet, *CAUTIO* appellatur, eaque intelligatur in solo esse sapiente: quæ autem sine ratione, & cum exanimatione humili, atque fracta, nominetur *METUS*. est igitur *METUS* ratione adversa cautio, præsentis autem mali, sapientis affectio, nulla est. & stulti autem ægritudo est ea, quæ afficiuntur in malis opinatis, animosque demittunt, & contrahunt, rationi non obtemperantes. itaque hæc prima definitio est, ut ægritudo sit animi, adversante ratione contractio. sic quatuor perturbationes sunt, tres constantiæ, quoniam ægritudini nulla constantia opponitur. Sed omnes perturbationes iudicio censent fieri, & opinione. Itaque eas definiunt præfatis, ut intelligatur non modo quam vitio: sed etiam quam in nostra sint potestate. *ESY GITVRA* *ÆGRITVDINO*, opinio recens mali præsentis, in quo demitti, contrahique animo rectum esse videatur. *LÆTITIA* opinio recens boni præsentis, in quo effertur rectum esse videatur. *METVS*, opinio impendentis mali, quod intolerabile esse videatur. *LIBIDO*, opinio venturi boni, quod si ex usu jam præfens esse, atque adesse, sed quæ iudicia, quasque opiniones perturbationum esse dixi, non in eis perturba-

tionem solam positas esse dicunt, verum illa etiam, quæ efficiuntur perturbationibus, ut ægritudo quasi morsum aliquem doloris efficiat, metus, recessum quendam animi, & fugam, lætitia profusam hilaritatem, libido effrenatam appetentiam, 7 opinionem autem, quam in omnibus definitionibus superiores inclusimus, volunt esse imbecillam assensionem. Sed singulis perturbationibus partem ejusdem generis plures subiciuntur: ut ægritudini, invidentia, (verendum est enim, decendi causa, verbo minus usitato: quoniam invidia non in eo, qui invidet, solum dicitur, sed etiam in eo, cui invidetur) emulatio, obtrectatio, misericordia, angor, luctus, aceror, ærumna, dolor, lamentatio, sollicitudo, molestia, afflictatio, desperatio, & si quæ sunt de genere eodem, sub metum autem subjecta sunt pigritia, pudor, terror, timor, pavor, exanimatio, conturbatio, formido, & Voluptati malevolentia lætans malo alieno, delectatio jactatio, & similia. Libidini, ira, excandescentia, odium, inimicitia, discordia, indignitas, desiderium, & cetera ejusmodi. hæc autem definiunt hoc modo. *INVIDENTIAM* esse dicunt ægritudinem susceptam propter alterius res secundas, quæ nihil noceant invidenti, nam si quis doleat ejus rebus secundas, à quo ipse lædatur, non rectè dicitur invidere: 10 ut, si Hectori Agamemnon qui autem, cui alterius commoda nihil noceant, tamen eum doleat his frui, is invidet prociò. *EMULATIO* autem dupliciter illa quidem dicitur, ut & in laude, & in vitio nomen hoc sit, nam & imitatio virtutis, emulatio dicitur: sed ea nihil hoc loco utitur: est enim laudis: & est emulatio ægritudo, si eo, quod concupierit, alius potiar, ipse careat. *OBTRECTATIO* autem est ea, quam intelligi zelotypiam volo, ægritudo ex eo, quod alter quomque potiar eo, quod ipse concupierit. *MISERICORDIA* est ægritudo ex misericordia alterius, injuria laborantis, nemo enim patricia, aut proditoris supplicio misericordia commovetur. *ANGOR*, est ægritudo prementis. *LVCTVS* ægritudo ex ejus, qui carus fuerit, interitum acerbo. *MORROR*, ægritudo flebilis. *ÆRVMNA*, ægritudo laboriosa. *DOLOR*, ægritudo crucians. *LAMENTATIO*, ægritudo cum ejulatu. *SOLLICITVDO*, ægritudo cum cogitatione. *MOLESTIA*, ægritudo permanens. *AFFLICTATIO*, ægritudo cum vexatione corporis. *DESPERATIO*, ægritudo sine ulla rerum expectatione meliorum. *Quæ autem subjecta sunt sub metu, ea sic definiunt: PIGRITIAM*, metum consequentis laboris. *TERROREM*, metum concutientem, ex quo fit, ut pudorem rubor, terrorem pallor, & tremor, & dentium crepitans consequatur: *TIMOREM*, metum mali appropinquantis: *PAVOREM*, metum mentem loco moventem, ex quo illud Ennius,

Tum pavor sapientiam omnem mihi ex animo expulsi.

*EXANIMATIONEM*, metum subsequenter, & quasi comitem pavoris: 11 *CONTRIBUTIONEM*, metum excutientem cogitatum. *FORMIDINEM*, metum permanentem. Voluptatis autem partes hoc modo describunt, ut malevolentia, sit voluptas ex malo alterius sine emolumento suo: *DELECTATIO*,

1. Perturbationem esse appetitum vehementiorem: sed vehementiorem.] Ut est in Pall. quinquè Fabr. Vat. Gryphii libro: editu Victorius, rejecto ante sed, verbo dicitur.

2. Eadem efficiunt ægritudine venientia. Germanissima lectio hæc est omnibus apicibus exhibita à Vaticano, ceterum est in Pall. tert. quart. Fabr. Pith. afficiunt ægritudinem: unde de conjectura annotat quocumque nostram seu. Vatic. lectionem, Gulielmii, vulgo putidius, efficiunt ægritudinem.

3. LIBIDO ad id, quod videtur, bonum injecta & inflammata.] Egregia emendatio Pall. tert. quart. quinq. Fabr. Pith. Vatic. injecta. Gulielmii, quia sic in duobus Gallicanis libris repererat, augurabatur inverte, sed nihil est injecti ad aliq. rectum est, de imperiosa cupiditate, quæ se altero quasi in hostem inject. vulgo, illud ex glossis.

4. Quoniamque ut bona natura.] Revocavi hoc ex editione Vici. Pall. primo, quarto, quinto, Vatic. in editis: quoniamque bona natura.

5. Est igitur METVS ratione adversa cautio.] Ita primò edidit Lamb. & ita legendam ex Pall. secund. ut supra paullo: quæ autem ratio ad-versa incitata est vehementius. alioquin Pall. prim. tert. quart. Pith. Vatic. ratione adversa. edit. ratio adversa.

6. Stulti autem ægritudo sit.] Pall. quinquè Vat. stulti autem.

7. Opinatem autem quam in omni.] Introdoxi, quod existabat in vercod. Gryphii libro, Pall. omnibus: Fabr. Gembl. Pith. alias opinionem.

8. Voluptati malevolentia.] Nescio quid velint Pal. quart. Vat. voluptati malevol.

9. Et cetera ejusmodi.] Vat. simedi: sicut ceteri modis pro ejujmodi.

10. Ut si Hectori Agamemnon.] Ut supra Titano: & ita duo optimi Libri Pal. quart. Pith.

11. CONTRIBUTIONEM metum excutientem cogitatum.] Fabr. excutientem. non invenio quomodo huc quadret.







nonnumquam hæc eadem vocabula ad frugalitatis nomen, tanquam ad caput, referre volumus. quod nisi eo nomine virtutes continerentur, si nunc quam illud ita peruligatum esset, ut jam proverbium locum obtineret, NOMINEM FRUGI OMNIA RECTA FACERET. quod idem cum Stoici de sapiente dicunt, nimis admirabiliter, nimisque magnifice dicere videntur. Ergo is, quisquis est, qui moderatione, & constantia quietus animo est, libique ipse placatus, ut nec a se fecit molestus, nec frangatur timore, nec sitienter quid expectans ardeat desiderio, nec a lacrimate futuri gemitus inquietat, ut EST SAPIENS quem quæritur, is est beatus: cui nihil humanarum rerum aut intolerabile ad demittendum inimum, aut nimis irabile ad effereendum videri potest. quid enim videatur ei magnum in rebus humanis, cui æternitas omnis, totiusque mundi nota sit magnitudo? nam quid aut in studiis humanis, aut in tam exigua brevitate vitæ magnum sapienti videri potest, qui semper animo hæc excubat. ut ei nihil improvilum accedere possit, nihil inopinatum, nihil omnino novum? atque ideò ita ærem in omnibus partibus ætem intendit, ut semper videat sedem sibi, ac locum sine molestia, atque angore vivendi, ut quemcumque casum fortuna invenerit, hunc apte & quiete ferat. quod qui facit, non ægritudine solum vacabit, sed etiam perturbacionibus reliquis omnibus. his autem vacans animus, perfecte atque absolute beatus efficitur. idemque concitatus, & abtractus ab integritate, certa ratione non constantiam solum amittit, verum etiam sanitatem. quocirca mollis, & enervata putanda est Peripateticorum ratio, & oratio, qui perturbans animos necesse esse dicunt. sed adhibent modum quandam, quem ultra progredi non oportet. Modum tu adhibes vitio? an vitium nullum est, non parere rationi? an ratio parum præcipit, nec bonum illud esse, quod aut cupias ardentius, aut adeptus efferas te insolenter? nec potro malum, quo aut oppressus jaceas, aut ne opprimere, mente vix confites? eaque omnia aut nimis tristitia, aut nimis læta errore fieri? qui si error stultis extenuetur dicit, ut cum res eadem maneat, aliter ferant inveterata, aliter recentia? sapientes ne astingant quædem omnino. etenim quis erit tandem modus stier? quæramus enim modum ægritudinis, in quo opera plurimum ponitur. ægritudine F. Rutilium fratris repuliam consulatus, scriptum apud Fannium est, sed tamen transisse noceret modum, quippe qui ob eam causam a vita recesserit. moderatus igitur ferre debuit. quid si, cum id ferret modicè, mors liberorum accessisset? nato esset ægritudo nova, sed ea modica: magna tamen facta esset accessio. Quid, si deinde dolores graves corporis, si bonorum amissio, si caritas, si exilium, si pro singulis malis ægritudines accederent? summa ea fieret, quæ non sustineretur. Qui modum igitur vitio quarit, similiter facit, ut si posse poterit eum, & qui se de Leucade præcipitaverit, sustinere se, cum velit. ut enim id non potest: sic animus perturbatus, & incitatus ne cohibere se potest, nec, quo loco vult, insisteret omnino. quæque crescentia permixta sunt, eadem sunt vitiosa nascuntur. ægritudo autem, ceteraque perturbaciones amplificata, eerte pestifera sunt. igitur etiam suscipite, continuo in magna pestis parte versantur. etenim ipsa se impellunt, ubi semel a ratione discessum est: ipsaque sibi imbecillitas indulget, in altumque prævehitur imprudens, necesse

perat locum confidendi, quamobrem nihil interest, ut utrum moderatas perturbaciones approbent, an moderatam injuriam; moderatam ignaviam, moderatam intemperantiam. qui enim vitis modum apponit, ut partem suscipit vitiorum. quod cum ipsum per se odium est, tum eo molestius, quia sunt in lubrico, & incitataque semel proclive labuntur, sustinerique nullo modo possunt. Quid? quod idem Peripatetici perturbaciones istas, quas nos exilispandas putamus, non modò naturales esse dicunt, sed etiam in utiliter à natura datis? quorum est talis oratio. Primum multis verbis iracundiam laudant: eorum fortitudinis esse dicunt, multoque & in hostem, & improbum civem vehementiores irationum impetus esse: leveis autem rationucitas eorum, qui ita cogitant: prolium relictum est hoc fieri: conveni dimittere pro legibus, pro libertate, pro patria. hæc nullam habent vim, nisi ira excanduit fortitudo. nec verò de bellatoribus solum disputant. imperia severiora nulla esse putant sine aliqua acerbitate iracundia: eorum denique non modò accolentem, sed ne delectentem quidem probant sine aculeis iracundiæ, quæ etiam si non adit, tamen verbis, atque motu simulandam arbitrantur, ut auditoris iram oratoris incendat affectio. vitium denique videri negant, qui ita fieri nesciat, eamque, quam lenitatem nos dicimus, velotio lenitudinis nomine appellant. nec verò solum hanc libidinem laudant (est enim ira, ut modò delinvi, ulciscendi libido) sed ipsum illud genus vel libidinis, vel cupiditatis ad summam utilitatem esse dicunt à natura datum: nihil enim quemquam, nisi quod libeat, præclare facere posse, notum ambulabat in publico Themistocles, quod solum capere non posset: quærentibusque respondebat, *Miltiades tropæum se è somno suscitari*, cui non sunt audita Demosthenis vigilia? qui dolere se agebat, si quando opificum antelucana videtur esset industria. philosophiæ denique ipsius principes numquam in suis studiis tantos progressus sine flagranti cupiditate facere potuissent. ultimas terras Iustitiam, Democritum, Platonem accepimus. ubi enim quæquid esset, quod discere posses, ei veniendum judicaverunt. num putamus hæc fieri sine summo cupiditatis ardore potuisse? Ipsam ægritudinem, quam nos ut tetram, & immanem belluam, fugiendam esse diximus, non sine magna utilitate à natura dicunt constitutam, qui homines castigacionibus, reprehensionibus, ignominia effici se in delicto dolerent. impunitas enim peccatorum data videtur eorum, qui & ignominiam, & infamiam ferunt sine dolore. morderi est melius conscientia. 6 ex quo est illud e vita ductum ab Afranio. nam cum dissolutus filius,

7 *Hæc me miserum,*

tum severus pater,

*Dummodo doleat aliquid, doleat quod lubet.*

Reliquas quoque partes ægritudinis, utilis esse dicunt, MISERICORDIAM ad opem ferendam, & calamitates hominum indigorum sublevandas: ipsum illud zmulatari, obtrahere, non esse inutile, cum aut se non idem videat consecutum, quod alium, aut alium idem, quod se: METUM verò si quis sustulisset, omnem vitæ diligentiam sublatam fore, quæ summa esset in eis, qui leges, qui magistratus, qui paupertatem, qui ignominiam, qui mortem, qui dolorem timerent. hæc tamen ita disputant, ut:

1. Nonnumquam illud ita peruligatum esse. pall. quatuor priores nonnumquam ita peruligatum illud esse. elegantius videtur. nonnumquam ita peruligatum esse.

2. Sapienter ne astingat quædem. videtur etiam & vet. cod. om. pall. pr. sec. cetera. quæ. v. c. sep. cetera ne astingat. pall. quæ. sapienter quædem ne astingat omnia.

3. Quis de Leucade præcipitaverit. vet. cod. quinquæ pall. v. c. Leucade.

4. Incitatusque semel proclive labatur. Bonjecerat hoc olim p. Lamb. matagelin pall. pr. quint. reliqui cum v. c. & Fab. semel proclive labatur.

inproclive:

5. Ut homines castigacionibus. Non aulam ejicere de homine, illique subtrahere de omni. quod exstat in quinque pall. Fab. v. c. ed. v. c. quod item se reatur vet. editionibus, hincque loco aptius.

6. Ex quo est illud e vita ductum ab Afranio. Non reperio ullum vestigium in nostris codicibus mentionis Lamb. ex quo est illud ferè dictum ab Afranio. pall. quint. cum v. c. v. c. Fab. item deie. ab.

7. Hæc me miserum. cum v. c. v. c. pater. Recte sic ed. dicitur. consensum nactus quinque pall. incepti post miserum, dicitur in nactus.

ut refecanda esse farentur, evelli penitus dicant nec posse, nec opus esse: ut in omnibus ferè rebus mediocritatem esse optimam existiment. quæ cum exponunt, nihil ne tibi videntur, an aliquid dicere? A Mihi verò dicere aliquid itaq; expecto, quid ad ista. M. Reperiam fortasse, sed illud antè, videine, quanta fuerit apud Academicos versanda? plane enim dicunt quod ad rem pertineat. Peripateticis respondetur à Stoicis, digladiantur illi, per me licet: cui nihil est necesse, nisi ubi sit illud, quod verissimum videatur, anquirere. quid est igitur, quod occurrat in hac quaestione, è qua possit attingi aliquid verissimum, quo longius mens humana progredi non potest? definitio perturbationis: qua rectè Zenonem usum putor. ita enim definit, ut perturbatio sit ad versatione, contra naturam, animi commotio: vel brevius, 2 ut perturbatio sit appetitus vehementior: vehementior autem intelligatur is, qui proclivissimè à naturæ constantia. Quid ad has definitiones possim dicere? argui hac pleraque sunt prudentes, ac utique differentium. illa quidem ex thaborum pompa, ardore animorum, ceterisque virtutum, an verò vir fortis, nisi stomachum acciperit, non potest totis esse? gladiatorum id quidem, quamquam in eis ipsis videmus sæpe constantiam, colloquantur, & congregiantur, queruntur, aliquid postulans, ut magis placati, quàm irati esse videantur. sed in illo genere sit sanè Pacidejanus aliquis hoc animo, ut narrat Lucilius,

*Quendam illum equidem, & vincam, sed querit, inquit,  
Veram illud credo fore, in os prius accipiam ipsa,  
Quam gladium in stomacho, & sura, ac pulmonibus, sibi,  
Cui hominem: iratus pugno: nec longius quidquam  
Nobis, quam dextra gladium dum accomodat alter?  
Uisque adeo studio, atque odio illius, esserit ira:*

Ac tunc hac gladiatoria iracundia videmus progredientem apud Homerum Ajacem multa cum hilaritate. cum depugnaturus esset cum Hectorè: cujus, ut arma sumit, ingreßio lenitiam attulit sociis, terrorem autè hostibus: ut ipsum Hectorem, quemadmodum est apud Homerum, toto pectore temptentem provocasse ad pugnam patenter. Atque hi collocuti inter se, priusquam manum conferebant, leniter & quietè nihil ne in ipsa quidem pugna iracundè rabioleve fecerunt. ego ne Torquatum quidem illum, qui hoc cognomen invenit, iratum existimo Gallo fortèque in detraxisse; nec Marcellum apud Clastidium idèò fortem fuisse, quia fuerit iratus. De Africano quidem, qui notior est nobis propter recentem memoriam, vel jurare possum, non illum iracundia tum inflammatum fuisse, cum in acie M. Halienu Peligum scuto protexerit, gladiumque hosti in pectus infixit. De L. Bruto fortasse dubitavi, an propter infinitum odium tyranni effrenatius in Arruntem invaserit. video enim utrumque comminus itè cecidisse congerio. Quid igitur huc adhiberis iram? an fortitudo, nisi insanire cœperit, impetus suorum non habet? quid? Herculem, quem in cœlum ita ipsa, quam vos iracundiam esse vultis, sustulit fortitudo, iratunne centes conflixit cum Erimantio apro, aut leone Nemeo? an etiam Theseus Marathonii tauri cornua com-

prehendit iratus? vide, ne fortitudo minime sit rabiosa, sique iracundia tota lenitate. 7 neque enim est ulla fortitudo, quæ rationis est expertis. Contemnentæ res sunt humanæ: negligenda mors est; paribiles & dolores, & labores puniendi. Hæc cum constituta sint iudicio, atque sententia, tum est robusta illa, & stabilis fortitudo: nisi forte quæ vehementer, acriter, animosè fiunt, iracundè fieri suspicamus. Mihi ne Scipio quidem ille, pontifex maximus, qui hoc Stoicorum verum esse declaravit, & numquam privatim esse sapientem, iratus videtur fuisse Ti. Graccho, cum eum consulens languentem reliquit, atque ipse privatus, ut si consul esset, qui temp. salvam esse vellet, se sequi iussit. Nescio, equid ipsi nos fortiter inieperimus: si quid fecimus, certe irati non fecimus. An est quidquam similis infantia, quàm ira? quam bene Ennius matrem dixit insaniam. Color, vox, oculi, spiritus, impotentia dictorum, atque factorum, quam partem habent sanitati? quid Achille Homericò fœdus? quid Agamemnone, in iurgio? nam Ajacem quidem ita ad furorem, mortemque perduxit. Non igitur desiderat fortitudo advocatam iracundiam. Satis est instructa, armata, parata per sese Nam isto modo quæ dem licet dicere utilem violentiam ad fortitudinem, utilem etiam demerentiam, quod & insaniam & ebriam multa faciunt sæpe vehementius. Semper Ajax fortis: fortissimus tamen in furore.

Nam factus fecit maximum, eum, Danaum indignantibus,  
Sumeram rem perfecit manus, & prælium restituit infantem.

Dicamus igitur utilem istam. 10 tracta definitionem fortitudinis. intelliges, eam stomacho non egere. Fortitudo est igitur, affectio animi, legi summæ in perpetuandis rebus obtemperans, vel conservatio stabilis iudicii in eis rebus, quæ formidolosa videntur, subeundis, & repellendis, vel scientia rerum formidolosarum, contrariarumque, an omnino negligendarum, conservans earum rerum stabile iudicium: vel brevius, ut Chrysippus. nam superiores definitiones erant Sphæri, hominis in primis bene definitis, ut putant Stoici; sunt enim omnino omnes ferè similes: sed declarant communis notiones alia magis alia. Quo modo igitur Chrysippus? Fortitudo est, inquit, scientia perferendarum rerum, vel affectio animi in patiendo, ac perferendo, summæ legi parens sine timore. 11 Quamvis licet insectemur istos, ut Carneades solebat. metuo, ne sibi philosophi sint. Quæ enim istarum definitionum non aperit notionem nostram, quam habemus omnes de fortitudine testam. atque involutam? quæ aperta, quis est, qui aut bellatori, aut imperatori, aut oratori quærat aliquid, neque eos existimet sine rabie quidquam fortiter facere posse? Quid? Stoici, qui omnes insipientes insanos esse dicunt, nonne ista colligunt? remove perturbationes, maxime quæ iracundiam; iam videbuntur monstra dicere. Nunc autem ira differunt, sic se dicunt, omnes insanos insanire, ut male oleret omne canum. At non semper. Commover Senties. Sic iracundus non semper iratus est Lacæse jū videbis furem. Quid? ista belatrix iracundia, cum domum rediit, qualis est cum uxore? cum liberis? cum familia? an tum quoque est

1. Nisi ubi sit illud quod verissimum videatur, anquirere. Ita legendum docuit in Crepundis: video jam existare in ed. Viç. in Vat. imò dandum à Viç. sic ed. dit Lamb. & ita ver. ejus cod. L. Liber Gryph. Pal. terr. acquirere vulg. inquirere.  
2. Perturbatio sit appetitus vehementior: vehementior a. Pal. Vat. sit appetitus vehementior auctum.  
3. Gladiatorem id quidem. Itidem ex Viç. sic edidit Lamb. exstatque in ver. cod. sic terr. Vat. vulg. gladiatorem.  
4. Congregiantur queruntur, aliquid postulans. Medio verbo, quod vulgatis abest. a. or. est ed. no Viç. eum quæque Pall. Fab.  
5. Sura ac pulmonibus sibi. Fab. Pall. quæque sura. Turn. lib. VII. c. 13. sibi a. Lamb. sura ac pulm.  
6. Cum in acie M. Halienu Peligum scuto protexerit. Cod. Vat. in acie

Mallennum Peligum se. pro. quo alludit Pall. quart. Mallennum: item ceteri cum Fab. alienum.  
7. Neque enim est ulla fortitudo, quæ rationis est expertis. Ita est in quinq; Pall. Fab. Vat. Viç. partim in quoque editione: nam solum est ante adha spernit. vulg. neque enim illa est fortitudo, quæ rationis est expertis est.  
8. Nonquam privatim esse sapientem. Recte hoc Lamb. cui secundas ferunt Pall. loc. terr. quart. Fab. Vac. aliis, non quam iratum esse.  
9. Privatim restituit infantem. Ejecti illud cum seu quom. suam quinq; Pall. Vat. ante restituit.  
10. Tracta definitionem. Pal. terr. et alia definitioni. Fab. rana d. fustione.  
11. Quamvis licet insectemur istos. Ita ver. cod. quinq; Pall. vulg. hinc tam insectemur.

est utilis? est igitur aliquid, quod perturbata mens melius possit facere, quam consistens? an quicquam potest sine perturbatione mentis irasci? bene igitur noscitur, cum omnia essent in morbis vitia, quod nullum erat iracundia foedius, iracundos solos, morbosos nominaverunt. Oratorem vero irasci minime deceat; a simulare non deceat. An tibi irasci tum videmur, tum quid in causis acris, & venementius dicimus? quid? eum in rebus transactis, & praeteritis orationes scribimus, num irati scribimus?

Et qui hoc animadvertis? Vincite.

Num aut egisse unquam iratum? Sopom, ut scripsisse existimamus iratum Accium? aguntur ista praclare & ab oratore quidem melius, si modo est orator, quam ab ullo huiusmodi: sed agantur leniter, & manere tranquilla. Libidinem vero laudare, cujus est libidinis? Themistoclem mihi & Demosthenem profertis: additis Pythagoram, Democritum, Platonem. Quid? vos studis, libidinem vocatis? quæ vel optimarum rerum, ut ea sunt, quæ profertis, sedata tamen, & tranquilla esse debent. Jam agritudinem laudare, unam rem maximè detestabilem, quorum est tandem philosophorum? At commodè dixit Afranius, Dummodo dolat aliquid, dolat quod libet.

Dixit enim de adolescente peralto, ac dissoluto: nos autem de constanti viro, ac sapienti quærimus. Et quidem ipsam illam iram centurio habeat, aut signifer, vel ceteri, de quibus dicit non necesse est, ne rhetorum aperiã mias mysteria. Utile est enim uti motu animi, qui uti ratione non potest, nos autem, ut testificor saepe, de sapiente quærimus. At etiam æmulati utile est, obrectare, miseri. Cur misereare potius, quam feras opem, si id facere possis? an sine misericordia liberales esse non possumus? non enim suscipere ipsi agritudines propter alios debemus: sed alios, si possumus levare agritudine. Obrectare vero alteri, aut illi vitiosa æmulatione, quæ rivalitatis simulis est, æmulari quid habet utilitatis, cum sit æmulantis, angustia bono, quod ipse non habeat: 3 obrectantis autem, angustia alieno bono, quod id etiam alius habeat? quis id approbare possit, agritudinem suscipere pro experientia: si quid habere velis? nam solum habere velle, summa demerita est. Me diocritates autem maiorum quis laudare recte possit? quis enim potest, in quo libido, cupiditasve sit, non libidinosus & cupidus esse? in quo ira, non iracundus? in quo angor, non anxius? in quo timor, non timidus? 4 libidinosus, cupidus & iracundus, & anxiosus, & timidus contemnas esse sapientem? 5 de cujus excellentia multa quidem dici quamvis suadet lateque possit: sed brevisissimè illo modo, sapientiam esse rerum divinarum, & humanarum scientiam, cognitionemque, quæ cuiusque reficit, ex quo efficitur, ut divina crearetur, humana omnia inferiora virtute ducat. In hæc tu igitur, tanquam in mare, quod est ventis subjectum, perturbationem cadere tibi dixisti videri? quod est, quod tantam gravitatem, constantiamque perturbet? an improvisum aliquid, aut repentinum? 6 quid potest accidere tale, & cui nihil quod

homini evenire possit? Nam quod ajunt nimia refectis oportere, naturalia relinqui: quid tandem potest esse naturale, quod idem nimium esse possit? sunt enim omnia ista ex errorum orta radicibus. 7 Quæ evellenda, & extrahenda penitus, non circumcidenda, nec amputanda sunt. Sed quoniam suspicor te non tam de sapiente, quam de te ipso quærere (illum enim putas omni perturbatione esse liberum, te vis) videamus, quanta sint, 8 quæ à philosophia remedia morbis animorum adhibeantur. est enim quadam medicina cerere: nec tam fuit hominum generi insensa, atque inimica natura, ut corporibus totte salutari, 9 animis nullam invenerit. De quibus hoc etiam est merita melius, quod corporum adjumenta adhibentur extrinsecus, animorum filus inclusi in his ipsis est. Sed quo major est in eis praesentia, & diviniore, 10 eo majore indigent diligentia. Et itaque bene adhuc vitatio cernit, quid optimum sit neglecta, multis implicatur erroribus. Ad te igitur mihi jam convertenda omnis oratio est, simulac enim quærere te de sapiente: quæris autem tortale de te. Earum igitur perturbationum, quæ exposui, varæ sunt curationes. nam neque omnis agritudo una ratione sedatur, alia est enim lugenti, alia miseranti, alia invidenti adhibenda medicina. est etiam in omnibus quatuor perturbationibus illa distinctio, utrum ad universam perturbationem, quæ est aspernatio rationis, aut appetitus vehementior: an ad singulas, ut ad merum, libidinem, reliquasque melius adhibeatur oratio, & utrum illudne non videatur agrè ferendum, ex quo suscepta sit agritudo, 12 an omnium rerum tollenda omnino agritudo: ut si quis agrè ferat. fe pauperem esse, idne disputes, paupertatem malum non esse: an hominem agrè ferre nihil oportere, nimium hoc melius: ne, si forte de paupertate non persuaseris, sit agritudini concedendum: agritudine autem sublata, propriis rationibus, quibus heri usi sumus, quodam modo etiam 13 paupertatis malum tollitur. Sed omnis ejusmodi perturbatio, animi placatione abluatur illa quidem, cum doceas, nec bonum illud esse, ex quo latitia, aut libido oriatur, nec malum, ex quo aut metus, aut agritudo: verumtamen hæc est certa, & propria sanatio: si doceas, ipsi perturbationes per se esse vitiosas, nec habere quicquam aut naturale, aut necessarium: ut ipsam agritudinem leniri videmus, cum obijcimus in ceteris vitiosissimam animi effeminatam, cumque eorum gravitatem, constantiamque laudamus, qui non turbulente humana patientur. quod quidem solet eis etiam accidere, qui illa mala esse censent, ferenda tamen æquo animo arbitrantur. putat aliquis esse voluptatem bonum: alius autem pecuniam: tamen & ille ab intemperantia, & hic ab avaritia vocat: potest. illa autem altera ratio, quæ simul & opinionem falsam tollit, & 14 agritudinem detrahit, est ea quidem utilior, sed raro proficit, 15 neque est ad vulgus adhibenda. Quædam autem sunt agritudines, quæ levare illa medicina nullo modo possit: ut si quis agrè ferat, nihil in se esse virtutis, nihil animi, nihil

nihil

1. Iracundus solus morbis nominaverunt. Fab. Var. maresis, quæ, ut puto, genit. a c. lect. o. Pal. quart. maresis.  
2. Simulare non deceat. Pal. tert. Vat. non dicit non prebo.  
3. Obrectantis autem angustia alieno bono. Sic edidit Vici. & post eum Lamb. repetentque. Ta. aug. Pal. lec. tert. quart.  
4. Libidinosus igitur cupidus & iracundus. Et cupidum ignorat quatuor Pal. Fab. Vat.  
5. De cuius excellentia multa quidem quamvis suadet lateque possit. Vat. dicit quamvis lateque possit, ceterum Pal. tert. quart. etiam possit.  
6. Quod potest accidere tali, et cui nihil quod homini evenire possit? Mal. hanc lectionem, cum quinque Pal. Vat. Vici. quamvis in lec. quænt amplius appendantur hæc: et utreque possit ut prameditarum sit, quam vulgarem colere lectionem ferdis plios oblitam: quid potest accidere tali? nisi nihil? sed cum est, quod homini evenire possit.  
7. Quæ evellenda & extrahenda penitus. Vat. quæ evellenda penitus. d. 10.

Pall. sec. quint. luxuriant: sens enim omnia ista nec ex naturalibus causis, sed ex errorum orta radicibus, inopit.  
8. Quæ à Philosophia remedia morbis animorum. Quinque Pall. Vat. quæmittunt præpositionem a.  
9. Animis nullam invenerit. Fab. Vat. animis nullis. quart. nulla.  
10. Et majore indigent diligentia. Pal. quarto or prioris, Vat. indiget.  
11. Itaque bene adhibenda ratio. Turn. ex conject. lib. vit. c. 8. Advers. reponi bene habita.  
12. An omnium rerum tollenda omnino agritudo. Perinacissimè pro hac lectione dimittit Lamb. eos in subsidium adveniant Pall. pr. lec. quart. reliquit cum Fab. Vat. ostendenda vel celebranda.  
13. Paupertatis nomen tollitur. Pall. lec. paupertatis nomen tollit.  
14. Et agritudinem detrahit. Pall. tert. distrahit.  
15. Neque est ad vulgus adhibenda. Sic cum Vici. Lamb. Pall. sec. repetent nam pro quoque etiam est ad vulgus add. licetque ferro quintam nam tollit.



nihil videam, quod putem conferendum, Quem Cæci-  
lius,

— *audem qui non summum putat,  
Aut stultum, aut avarum esse imperitum existimat:  
Cui in manu sit, quem esse damnum velis,  
1 Quam sapere, quam insaniere, quam in morbum injici,  
Quam vitia amari, & quem arcescere, quem capere.*

O præclaram emendaticam vitæ, præteritam: quæ amo-  
rem sagui, & levitatis auctorem, in concilio deorum  
collocandum putet. De comòdia loquor: & quæ, si hæc  
flagitia non probarentur, nulla esset omnino. 4 Quid  
aut ex tragedia princeps ille Argonautarum?

5 *Teus amor magis, quam honor servasti, gratia.*  
Quid ego? hic amor Mæcææ quanta miseriarum excu-  
sit incendia: atque ea tamen apud alium poetam patri di-  
cere audeat, te conjugem habuisse

*Illos, amor quem dederat, qui plus polles, potiorque est pa-  
tritur.*

Sed poetas ludere sinamus, quorum fabulis in hoc flagi-  
tio veritatem ipsam videmus Jovem. Ad in-gistros virtu-  
tis, philo-sophos venimus: qui amorem negant ut proprii esse,  
& in eo litigant cum Epicuro, non multum, ut opus me-  
fer, mentiente, quis est enim ille amor amicitia: cur ne-  
que desermem adolescentem quoque amas, neque sermo-  
miseri? mihi quidem hæc in Græcorum gymnasiis nata consue-  
tudo videtur: in quibus isti liberi & concessi sunt amo-  
res. Bene ergo Ennius,

*Flagitii principium est nudare inter ei vis corporis.*

6 Qui ait hoc fieri posse video, pudici, solliciti tamen, &  
anxi sunt: eoque magis, quod se ipsi continent, & coer-  
cent. Atque, ut muliebres amores omittam, quibus  
maximè licentiam natura concessit: quis aut de Ganymedis ra-  
pido dubitat, quid poetæ velint: aut non intelligit, quid a-  
pud Euripidem & loquatur, & cupiat Iasus? quid deni-  
que homines doctissimi, & summi poetæ de se ipsis, & car-  
minibus edant, & cantibus? fortis vir in sua re, cogni-  
tus, quæ de juvenum amore scribit Alcæus? nam Ana-  
creontis quidem tota poësis, est amoris. Maxime ve-  
ro omnium flagitiosissime amore Rlegium libicum, apparet ex  
scriptis. Atque horum omnium libidinotos esse amo-  
res videmus. Philo-sophi sumus exorti, & auctore qui-  
dem nostro Platone, quem non injuria Dicæarchus accu-  
sat, qui amoris auctoritatem tribueremus. Stoici verò &  
sapientum amatorum esse dicunt: & amorem ipsorum, conatum ami-  
nitia faciendæ ex pulcritudine speciei denuntiant, qui a quis cit in-  
terum natura sine sollicitudine, sine desiderio, sine cura,  
sine suspitione: sitiane, vacat enim omni libidine, hæc  
autem de libidine oratio est, sin autem est aliquis amor,  
ut est certe, qui nihil abicit, aut non multum ab infamia,  
quæ in Leucadia est:

*Si quidem sit quæquam deus, cui ego sum cura.*  
At dicit deis omnibus curandum, quemadmodum hic

frueretur voluptate amoris.

*Hæc me infelicem.*

Nihil veritas. Prohè & ille,

*Sanus es: qui temere lamentare!*

Sic infans videtur etiam iulis. At quas ita gaudias efficit?

*Te Apollo sancte, ser apoth, teque omnipotens Neptunus: in vo-  
co.*

*Visusque adeo venti.*

Mundum totum se ad amorem suum sublevandum con-  
versurum putat: Venere unam excludit, ut iniquam.

*Nam quid ego te appellem Venus?*

Es in pia libidine negat curare quidquam, quasi verò ipse  
non propter libidinem tanta flagitia & faciat, & dicat, Sic  
igitur affectio hæc adhibenda curatio est, ut & illud, quod  
cupiat, ostendat quam leve, quam contemnendum, quam  
nihil sit omnino, quam facile vel aliunde, vel alio modo  
perfici, vel omnino negligi possit. 7 Abducendus est  
etiam nonnumquam ad alia studia, sollicitudines, curas,  
negotia. *Luci denique mutatus es, tanquam agroti non con vale-  
scentes, sapere autem est.* 8 Etiam novo quodam amore ve-  
terem amorem tanquam clavo clavum ejiciendum putat:  
maxime autem admonendus, quantus sit futor amoris.  
omnibus enim ex animi perturbationibus est profectio nulla vehe-  
menter: ut, si jam ipsa illa aculeare nois, iturpa dico, &  
corruptelas, & adulteria, incesta denique, quorum om-  
nium aculeabilis est turpitudine: sed ut hæc omittas,  
perturbatio ipsa mentis in amore, facta per se est. nam  
ut illa præteream, quæ sunt furoris: hæc ipsa per sese  
quam habent levitatem, quæ videntur esse mediocritas?

— *inipera,*

*Suspitiones, inimicitia, inducia.*

*Bellum pax rursus, incerta hæc si tu possides.*

*Ratione curia facere, nihil plus agas,*

*Quam si des operam, ut curio ratione insanias.*

Hæc inconstantia, mutabilitasque mentis, quem non ipsa  
pravitare deterreat? est enim illud, quod in omni pertur-  
batione dicitur, demonstrandum, nullam esse nisi opinabi-  
lem, nisi judicio susceptam, nisi voluntariam, etenim  
si naturalis amor esset: 10 & amarent omnes, & semper a-  
marent, & idem amarent, neque alium pudor, alium cogi-  
tatio, alium satietas detereret. 11 Ita verò quæ quam  
diu perturbat animum, dubitationem infamæ non habet:  
cujus impulsu existit etiam inter fratres tale jurgium:

*Quis homo te exsuperavit unquam gentium impudentia?*

*Quis autem malitiae?*

Nosti quæ sequuntur, alternis enim versibus intorquentur  
inter fratres gravissimæ contumelias, ut facile appareat,  
At ei filios esse, ejus, qui meditatur poenam in fratrem  
novam,

*Mors mihi moles, majus miscendum malum,*

*Quis illius aculeum cor contundam & comprimam.*

12 Quæ igitur hæc erunt moles? audi Thyestem ipsum:

1. *Im-*

1. Quam sapere, quem insaniere. ) Ira Videri omninoque in istam Pall.  
quam Fab. Var. vulg. sentit.

2. Quam arcescere. ) Ita malui cum Lamb. ex vet. cod. ac quinque Pal.  
Var. sed idem omnes quoque quem expari, quem arcescere.

3. Quæ hæc flagitia non probarentur. ) Constante duo Pall. quart.  
quint. Fab. hæc flagitia non probarentur.

4. Quid sis te tragædia princeps ille Argonautarum? Sic restitendum  
est ex V. & Pal. quart. inclinante hoc Pal. tert. qui aet legit. qu. ut. verò  
pud. te tragædia princeps ille Argonautarum Iesum: quod probarem ab-  
sentie nomine Dicit vulg. quæ autem ex T. & g.

5. Teus amor magis quam honor servasti, gratia. ) Hoc scripti fiduciam  
edunt V. & quæque Pall. tom. Fabalians. Teus amor, magis quam  
honor servasti gratia. Excipiend.

6. Quis autem, quid fieri posse video. ) Reprehendi V. & scripturam  
quam video ex hanc quoque in quinque Pal. Fab. Var. vulg. fieri fieri

7. Abducendus est etiam nonnumquam. ) Sic edidit V. & rectè, cum  
quo faciunt Pal. quart. quint. Fab. Var.

8. Etiam novo quodam amore. ) Pal. tert. quart. Fab. utriusque idem amore.

9. Sed ut hæc omittas, perturbatio. ) Sic edidit V. & cui adfuerunt  
Pal. quinque ac Fab. in Var. tamen utriusque hæc omittas perturbatio.

10. Et amarent omnes, & semper amarent. ) idem amo. r. ut. Ve edidit  
V. & ex hanc in Pal. quart. Var. alius hæc tendenti & amarent omnes & a-  
marentur, & semper amarent.

11. Ita verò quæ quam diu perturbat animum. ) Restitui hoc idem ex  
editione V. & Pal. Fab. P. it. vulg. ut utriusque quamquam. quæ quam Lamb.  
secto. ut utriusque quamquam diu. ex hanc in Pal. pr. quart. meo animo multo con-  
cinnator.

12. Quæ igitur hæc erunt moles. ) Var. quæ igitur hæc erunt moles: hæc erunt  
moles hæc erunt moles. Var. quæ igitur hæc erunt moles: hæc erunt  
moles hæc erunt moles. Pal. pr. quart. quæ igitur hæc erunt moles: hæc erunt  
moles hæc erunt moles.

Plato ad Quæstionem in Cæciliis de rebus.  
6. Qui autem, quid fieri posse video. ) Reprehendi V. & scripturam  
quam video ex hanc quoque in quinque Pal. Fab. Var. vulg. fieri fieri

1 Impius hortatur me frater, 2 ut meos mala miser Mandatorem natos.

Porum viscera apponit: quid est enim, quod non progrediat eodem ira, quod furor? Itaque iratos proprie dicimus esse de potestate, id est, de consilio, de ratione, de mente horum enim potestas in totum animum esse debet. 3 his aut subtrahendi sunt ei, in quos impetum conantur facere, dum se ipsi colligant (quid est autem se ipsum colligere, nisi 4 dissipatas animi partes rursus in suum locum cogere?) aut rogandi orandique sunt, ut, si quam habent ulciscendi vim, differant in tempus aliud, dum deservelcat ira. Deservelcere autem certe significat ardorem animi invita ratione excitatum. Ex quo illud laudatur Archita; qui cum villico factus esset irator. Quo se modo, inquit, accepissim, nisi iratus essim? Ubi sunt ergo isti, qui iracundiam utilem dicunt? (Potest utilis esse infans?) Aut naturalem? an quidquam esse potest secundum naturam quod sit repugnante ratione? quo modo autem, si naturalis esset ira: aut alius alio magis iracundus esset: aut finem haberet prius, quam esset ulla ulciscendi libido: aut quemquam poeniteret. 7 quod fecisset per iram? ut Alexandrum regem videmus, qui cum interemisset Clytium, familiarem suum, vix a se manus abstinuit, tanta vis fuit poenitendi, quibus cognitis, quis est, qui dubitet, quin hic quoque motus animi, sit totus opinabilis, ac voluntarius? quis enim dubitavit, quin agrotationem animi, qualis est avaritia, gloria cupiditas, ex eo, quod magni aestimatur e res, ex qua animus agrotat, oritur? unde intelligi debet, perurbationem quoque omnem esse in opinione. Et, si fiducia id est, firma animi consilio, scientia quaedam est, & opinio gravis non temere assentiens; 9 metus quoque est diffidentia expectati, & impendentis mali. Et si spes, est expectatio boni: mali expectationem esse necesse est, metum. Ut igitur metus, sic reliquae perturbationes sunt in malo. Ergo ut constantia, scientia: sic perturbatio, erroris est. Qui autem natura dicuntur iracundi, aut misericordes, aut invidiosi, aut tales quid, si sunt constituti, quasi mala vilitudine animi: si sanabiles tamen, ut Socrates dicitur, cum multa in conventu vitia collegisset in eum Zopyrus, qui se

naturam eoque ex forma perspicere profitebatur, derisus est a ceteris, qui illa in Socrate vitia non agnoscerent; ab ipso autem Socrate sublevatus, 12 cum illa sibi ligna, sed ratione a se dejecta diceret. 13 Ergo ut optima quisque valitudine affectus, potest videri, ut natura, ad alium quem morbum proclivior: sic animus alius ad alia vitia propensor, qui autem non natura, sed culpa vitiosi esse dicuntur, eorum vitia constant & falsis opinionibus rerum bonarum, ac malorum, ut sit alius ad alios motus, perturbationesque proclivior, 14 inveteratio autem ut in corporibus agris depellitur, quam perturbatio: cituque repentinus eorum tumor sanatur, quam diuturna lippitudo depellitur. Sed cognita iam causa perturbationum, quae omnes oriuntur ex iudicis opinionibus & voluntatibus, sit jam huius disputationis modus. 15 Scire autem vos oportet, cognitis, quoad possunt ab homine cognosci, bonorum & malorum finibus, nihil a philosophia posse aut majus, aut utilius operari, quam haec, quae a nobis hoc quadriuo disputata sunt. morte enim contenta, & dolore ad patiendum levato, 16 adjuvamus sedationem agritudinis: qua nullum homini malum majus est. etsi enim omnis animi perturbatio gravis est, nec multum differat a mentia: tamen ita ceteros, cum sint in aliqua perturbatione aut metus, aut laetitiae, aut cupiditatis, commotus modo, & perturbatos dicere solemus, ac eos qui se agritudini dederunt, miseros, afflictos, ærumnosos, calamitosos, Itaque non fortuito factum videtur, sed à ratione propositum, ut separatim de agritudine, & de ceteris perturbationibus disputaret, in ea est enim fons miseriarum & caput. Sed & agritudinis, & reliquorum animi morborum una sanatio est: omnes opinabiles esse, & voluntarios, ea reque suscipi, quod ita rectum esse videatur. Hunc errorem, quasi radicem malorum omnium, stirpitus philosophi hinc extracturam pollicetur. Demus ergo nos hinc excolendos patientiurque nos faciat. 17 his enim malis insidentibus, non modo beati, sed ne sani quidem esse possumus, aut igitur negemus quidquam ratione confici, cum contra nihil sine ratione recte fieri possit: aut cum philosophia ex rationum collatione constat, ab ea si & boni, & beati volumus esse, omnia adjuvamenta, & auxilia petamus bene beateque vivendi.

M. TUL-

1. Impius hortatur me frater. Impius nesciunt quia que Pal.  
2. Ut meos mala miser Mandatorem natos. Turm. lib. VII. c. 18. & Lam. ex contextura mandem, ut male mandare, esset malis seu maxillis committere & poeniteret, hoc est devoratum seu comminatum ire, ut Lucret. lib. 2.  
Ne Sati nunc cum mala mandare adeptus. hæc illi.  
Sed hoc genus loquendi in Pal. quart. & Fab. æque est, habent enim mandare.  
3. Ha aut subtrahendi sunt ei. Repositum hoc ex ed. V. & Vat. Pal. Fab. Vat. impositum V. & Tu aut sunt subtrahendi ei. Pal. quint. ut autem subtrahendi sunt ei, vulg. loc. autem sunt subtrahendi, in qua.  
4. D si potas animi partes tuas in suum locum cogere. Pal. quinte ingo-  
tate.  
5. Qui iracundiam utilem dicunt? (Potest utilis esse infans?) aut natura-  
lim? Optoniam & vero proximam lect onem Vici. recipimus: Fabr.  
cod. potest utilis esse infans? aut naturalis quidquam est, & secundum naturam,  
quod per repugnat erat. Pal. quart. qui iracundiam ut lem dicunt potest utilis  
esse infans? aut naturalis hanc quæquam est? & ira Vat. unde quidam malit  
potest utilis esse infans? ac natu alie? aut quicquam esse secundum naturam  
quod sit repug. Pal. quint. potest utilis esse infans? an naturalis an potest quic-  
quam esse secundum naturam, quod sit repug. vulg. potest utilis esse infans? aut  
naturalis esse unde Man. conjectura irrepit sequiores editiones: ac natu-  
ralis est.  
6. Aut finem haberet prius, quam esset ulla ulciscendi lib. d. Potior ap-  
ud me omnium codicum consensus est, quam magnificæ editiones

Limb. clamantis omnino legendum priusquam esset ultra, ali ferendi libi-  
de addit opulenti locos, hæc qui non videtur, si nihil videtur favore, necesse est.  
Ponitur, inquam, & apud me quinquæ Pal. Vat. V. & ed. Gryph. lib. sic ex-  
hibentium autoritas.  
7. Quod fecisset per iram. Fab. Pal. sec. tert. quod fecisset per iram.  
8. Non temere assentiens. Quinquæ Pal. cum Vat. assentiens.  
9. Metus quoque est diffidentia. Pal. tert. quart. lib. optimi. diffidentia  
10. Aut tale aliquid, si sunt constituti quasi. Ita est in Pal. sec. tert.  
quart. quint. Vat. in si quod pro, et: unde Lamb. tamen: si sunt ita con-  
stituti, ut si sunt quomodo constituti.  
11. Sed nihil remanet. Pal. sec. tert. quart. Vat. sanabile est remanet.  
12. Cum illa sibi ligna sed. & c. Omnes libri tam Lamb. quam Pal. Vat.  
Gryph. & ed. Vici. quos apprehendere quam rogatis vulgi in interpolari-  
tis, cum illa sibi vitia inesse, sed in malis: quidam tamen ex conject. cum  
illa sibi ingentia.  
13. Ergo ut optima qui sunt valesit, ne affectus potest videri, ut natura ad  
al. Ita est in quinquæ Pal. Pr. Vat. vulg. potest videri, si, ne, aut nat.  
14. Invenit autem ut in corpore agris depellitur, quam perturba-  
tio. Vt Vici. edidit, sic repeti in Pall. pr. tert. quart. quint. Vat. alias: a-  
gritudo depellitur sit in animo quoque perturbatio.  
15. Scire autem vos oportet, cognitum quoad possunt ab homine. Sic pleriq;  
libri Pall. sec. tert. quint. Vat. alias nos, & pleriq;  
16. Adjuvamus sedationem agritudinis. Fab. sanationem.  
17. His enim malis insidentibus. Pal. optim. cod. insidentibus.  
t. 376

M. TULLII CICERONIS  
TUSCULANARVM QUÆSTIONVM,

AD

M. BRUTVM,

LIBER QUINTVS.

VIRTUTEM AD BEATE VIVENDVM SE  
IPSA ESSE CONTENTAM.

**U**IRTUS hic dies, Brute, finem faciet Tusculanarum disputationum: quo die est à nobis ea de re, quam tu ex omnibus maximè probas, disputatum, placere enim tibi admodum: sensi & ex eo libro, quem ad me accuratissime scripsisti, & ex multis sermonibus tuis, virtutem ad be-

atè vivendum se ipsa esse contentam. Quod etiam difficile est probatum, propter tam varia, & tam multa tormenta fortunæ: tale tamen est, ut elaborandum sit, quæ facilius probetur, nihil est enim omnium, quæ in philosophia tractantur, quod gravius, magnificentiusque dicatur. Nam, cum ea cauta impulset eos, qui primi se ad philosophia studium contulerunt, ut omnibus rebus posthabitis, totos se in optimo vitæ statu exquirere, non colerent: profecto spe beate vivendi tantam in eo studio curam, operamque posuerunt. Quod si ab iis inventa, & perfecta virtus est, & si præsidium ad beate vivendum in virtute satis est: quis est, qui non præclare & ab illis positam, & à nobis susceptam operam philosophandi arbitretur? In autem virtus subiecta sub variis, incertosque casus, famula fortunæ est, nec tantarum vitium est, ut se ipsa tueatur: vereor, ne non tam virtutis fiducia nitendum nobis ad spem beate vivendi, quam vota facienda videantur. Equidem eos casus, in quibus me fortuna vehementer exercuit, mecum ipse considerans, huic incipio sententia diffidere: interdum & humani generis imbecillitatem, fragilitatemque extimescere. Vereor enim, ne natura, cum corpora nobis infirma & diffuset, usque, & morbos insanabilis, & dolores intolerabilis adiunxisset, animos quoque dederit & corpo-

rum doloribus congruentis, & separatim suis angoribus & molestiis implicatos. Sed in hoc me ipse castigo, quod ex aliorum, 4 & ex nostris fortasse mollitiâ, non ex ipsa virtute, de virtutis robore existimo. ILLA enim, si modo est ulla virtus, quam dubitationem avoculus tuus, Brute sustulit: omnia, quæ cadere in hominem possunt, subter se habet: eaque despectis, casus contemnis humanos: culpaque omnisciens, præter se ipsam, nihil æquet ad se pertinere. Nos autem omnia adversa tum 5 venientia metu augentes, tum morose præsentia, rerum naturam, 6 quam errorem nostrum, damnare malimus. Sed & huius culpa, & ceterorum vitiorum, peccatorumque nostrorum omnia à philosophia petenda correctio est, cujus in sinum cum à primis temporibus ætatis nostra voluntas, 7 fugiumque nos compulisset, his gravissimis casibus in eundem portum, ex quo eramus egressi, magna jactati tempestate confugimus. O VITA philosophia dux, 6 virtutis indagatrix, 8 expultrixque vitiorum? quid non modo nos, sed omnino vita hominum sine te esse potuisset? tu urbes peperisti: tu dissipatos homines in societatem vitæ convocasti: tu eos inter se primo domiciliis, deinde conjugis, tum litterarum, & vocum communione junxisti: tu inventrix legum, tu magistra morum, & disciplina fuisisti, ad te contogimus: te opem petimus: tibi nos, 9 ut antea magna ex parte, sic nunc penitus, totosque tradimus. Est autem unus dies bene, 10 & ex præceptis tuis alius, peccanti immortalitati anteponendus. 11 Cujus igitur potius opibus utamur, quam tuis? quæ & vitæ tranquillitatem largita nobis es, & terrorem mortis sustulisti, 12 Ac philosophia quidem tantum abest, ut proinde,

E c e e ac

1. *Est & ex libris.* Intersectum & quod vulgè abest, Vict. Pall. Sect. tert. quart. quint.

2. *Quam ad me a curato suo scripsisti.* Pal. quart. quem ad me tu securus. ceter. Præter se, minus probè.

3. *Interdum & humani generis imbecillitatem.* Ita Vict. cum Pall. Sect. quart. Variis etiam.

4. *De ipsa se posse molliâ.* Securus est, & Vict. & Lamb. Nonimus: non præter illos Pal. pe. tert. quart. quint. Var. Fab. vulg. molliâ. sed in præsentia verba Gryphii lib. sic concepit: sed hoc me ipse castigo quod. Quod non omnino veteres, teste Lamb. habent. Non. in verbo castigo legit se habere in ipse castigo. Ceterum paullo post. Vitæ virtutem virtutem extimescere.

5. *Interdum metu augentes.* Fab. augentes.

6. *Quam errorem nostrum damnare malimus.* Quinque Pal. malimus.

7. *Interdumque nos compulset.* Lamb. ne videtur à Vict. accepisse, accepisset ad. iustificat. illud est præterea in Pall. quatuor, Fab. Vatic. vulgèque in omnibus in præterea: & in collectionem dicitur scilicet autem quædam Astro.

8. *Expultrixque vitiorum.* Fab. exultrix ita sic exultrare usurpat ut excoqueretur Ovid. dixit Fall. 14. vitium molliâ excepisse ignem. Et Virg. 1 Georg. vitium excepit ut per ignem ita videtur ipse Cicero in De Leg. Tam nihil melius in vestigio, quibus ex egressi immoique in te traxisti ad humanitatem & mirari sumus.

9. *De antea magna ex parte, sic nunc penitus totosque tradimus.* Fab. cod. in antea magna ex parte totos tradimus.

10. *Ex præceptis tuis alius peccanti immortalitati anteponendus.* Transtritur hoc communibus viribus Pall. quinque: ple Lamb. n. in posterione ed. mss. Suff. Vict. verè perit isti immortalitati anteponendus alius quidam cod. perpetuati & immo: calidali. ablorde.

11. *Cujus igitur potius opibus utamur, quam tuis?* Pal. sec. cuius igitur opibus magis utamur quam tuis?

12. *Ac philosophia quidem tantum abest, ut proinde, ac de hominum est vita merita laudetur: in à plerisque neglecta, & multa etiam in posterione.* Totam hanc vicem delectonem: ut est, refixi ex Vict. Pal. præsec. quart. quint. Var. nam in Fab. est: à plerisque neglecta, & plerisque etiam, vulgè plerisque neglecta. evanida sunt, cum sententia & elegantia detrimere.



ac de hominum est vita merita laudetur, ut à plerisque neglecta, à multis etiam vituperetur, 1 Vituperare et quicquam vitæ parentem, & hoc patricidio se inquinare audeat? & tam impiè ingratus esse, ut eam accuset, quam vereri deberet, etiam si minus percipere potuisset? Sed, ut opinor, hic error, & hæc indoctorum animis offusa caligo est, quod tam longè retrò respicere non possunt: nec eos, 2 à quibus vita hominum instructa primis sit, fuisse philosophos arbitrantur. Quam rem antiquissimam cum videamus, 3 nomen tamen confiteamur esse recens. Nam sapientiam quidem ipsam quis negare potest, non modò esse antiquam, verum etiam nominem? quæ divinaram, humanarumque rerum, tum initiorum, 4 caularamque, cujusque rei cognitione hoc pulcherrimum nomen apud antiquos assequabatur. Itaque & illos septem, qui à Græcis σοφοί, sapientes à nostris & habebantur, & nominabantur, & multis ante sæculis Lycurgum, cujus temporibus Homerus etiam fuisse ante hanc urbem conditam traditur, etiam heroicis ætatibus Ulysses, & Nestorem accepimus & fuisse, & habitos esse sapientis. Nec verò Atlas sustinere cælum, nec Prometheum affixum Caucaaso, nec Itellatum Cephæus cum uxore genero, filia traditur, nisi cælestium divina cognitionem eorum ad errorem fabulæ traduxisset. A quibus ducti deinceps omnes, qui in rerum contemplatione studia ponebāt, sapientes & habebantur, & nominabantur: idque eorum nomen usque ad Pythagoræ manavit ætatem: quem, ut scribit auditor Platonis Ponticus Heraclides, vir doctus in primis, Philonem ferunt venisse, eumque cum Leonte, principe Phlasiorum, doctè, & copiosè disseminasse quædam, cujus ingenium, & eloquentiam cum admiratus esset Leon, quæsiuisset ex eo, quæ maximè arte confideret. at illum artem quidem se scire nullam, sed esse philosophum admiratum Leontem novitatem nominis, quæsiuisset, quinam essent philosophi, & quid inter eos, & reliquos inter esset: Pythagoram autem respondisse, SIMILEM sibi videri vitam hominum, & mercatum eum, qui haberetur maximo ludorum apparatu totius Græciæ celebritate. nam ut illic alii corporibus exercitatis gloriæ, & nobilitatem coronæ petunt: 5 alii emendi, aut vendendi quæstu, & lucro ducerentur: esset autem quoddam genus eorum, idque vel maximè ingenium, qui nec placitum, nec lacrum quæterent, sed visendi causa venient, studiosèque perspicere, quid ageretur, & quo modò: item nos quasi in mercatus quandam celebritatem ex urbe aliqua, sic in hanc vitam ex alia vita, & natura profectos: alios gloriæ, servitæ, alios pecuniæ, rarios esse quosdam, imaginæque omnibus pronihilo habitis, rerum naturam studiosè inveniunt: hos se appellare sapientia studiosos, id est, philosophos: & ut illic liberalissimum esse, spectare, 7 nihil sibi acquirere, sic in vita longè omnibus studiis contemplationem rerum, cognitionemque præstare. Nec verò Pythagoras nominis solum inventor, sed rei eum etiam ipsam amplificator fuit. Qui cum post hanc Phlasiæ sermonem in Italiam venisset, exornavit eam Græciæ, quæ magna dicta est, & privatim, & publicè, præstantissimis & institutis, &

artibus. Cujus de disciplina aliud tempus fuerit fortasse dicendi. Sed ab antiqua philosophia usque ad Socratem, qui Archelaum Anaxagoræ discipulum, audierat, nunquam motusque tractatus, & unde omnia ortu ritus, quodve recederent: istudiolosque ab his iterum magnitudines, sint intervala, cursus acquirebantur, & cuncta cælestia. Socrates autem philosophiam devocavit in cælo, & in urbibus collocavit, 10 & in domos etiam introduxit, & coegit de vita, & moribus, rebusque bonis, & malis quarere. Cujus multiplex ratio disputandi, rerumque varietas, & ingenti magnitudo, Platonis memoria, & litteris consecrata, 11 plura genera effecit diffinitionum philosophorum, 12 E quibus nec id potissimum cõflectati sumus, quo Socratem usum arbitramur, ut nostram ipsi sententiam tegeremus, errore alios levaremus, & in omni disputatione, quod esset simillimum veri, quæreremus. Quem morem cum Carneades acutissimè copiosissimeque tenuisset, fecimus & alias sæpe, & nuper in Tusculano, ut ad eam consuetudinem disputarem. Et quæstidui quidem sermonem superioribus ad te perscripsum libris misimus: quinto autem die, cum eodem loco contedissemus, sic est propositum, de quo disputarem us. *A. Non rectè videtur ad beatè vivendum satè posse virtutem.* M. At hercule Bruto meo videtur: cujus ego iudicium, pace tua dixerim, longè antepono tuo. *A. Non dubito. Nec id nunc agitur, tu illum quantum ames; 13 sed de hoc, quod mihi dixi videri, quale sit: de quo à te disputari volo.* M. Nempe negas ad beatè vivendum satis posse virtutem? *A. Proliis nego, M. Quid? ad rectè, honestè laudabiliter, postremo ad bene vivendum satis est præsidium virtutis?* *A. Certe satis.* M. Potes igitur, aut qui malè vivat, non eum iustitiam dicere, aut, quem bene fateare, eum negare beatè vivere? *A. Quidni potissimum? nam etiam in tormentis rectè, honestè laudabiliter, & ob eam rem bene vivi potest, dum modo intelligas, quid nunc dicam bene: dico enim, constantè graviter, sapienter, fortiter. Hæc etiam in equalium conjunctione, quò vita non adspirat: beata. M. Quid igitur? solas beata vita, quæso, relinquatur extra otium, hincque careris, cum consansia, gravitas, fortitudo, sapientia reliquæque virtutes rapiantur ad tortorem, nullumque refulent nec supplicium, nec dolorem? *A. Tu, si quid es facturus, nova aliqua conquiras oportet. Ita me minime movent, non solum quia pervulgata sunt, sed multo magis, quia, tanquam levis quadam vira nihil valent in aqua, sic Socraticorum ista magis guttata, quam pota delecta est. Velut iste chorus virtutum, in equalium impostus, imagines constituit ante oculos eum amplissima dignitate, ut ad eas cursum perferatur, nec eas beata vita à se delectat passura videatur. quem autem animum ab ista prætura imaginibusque virtutum, ad rem, veritatemque traxeris, hoc nudum relinquatur, possitne quis beatus esse, quamdiu torqueatur. Quamobrem hoc nunc quæramus, virtutes autem noli vereri ne expositent, & querantur se à beata vita esse relictas. Si enim nulla virtus prudentia videtur, prudentia ipsa hoc videt, non omnes bonos esse etiam beatos:**

1. Vituperare quodquam vitæ parentem. Videlicet vituperare quicquam, inquam vitæ parentem, quod nulli sibi patre terra reperit.  
 2. A quibus vita hominum instructa primis sit. ] Sæc Victor editio, cuiusque quæstiones Pal. quartæ quæstiones, primò sit, ac præ à quibus primò vitæ hominum instructa sit, quintæ instructa primò sit, vult primò sit.  
 3. Nomen tamen confiteamur esse recens. ] Hoc malimus cum Videlicet & Pal. quintæ ita tamen non improbem scripturam pro nomen tamen esse confiteamur.  
 4. Causarumque cognoscere. ] Genuina lectio Videlicet primò, deinde Lamb. recepta: jam amplius in super vacuum comprobata à quatuor Pal. solus quart. pæculum abilectarumque cultus ut que Fab. Variæ. vult. T. d. tam ante cuique que excurbat.  
 5. Alii emendi, aut vendendi. ] Pall. sec. quart. alii emendi, alii vendendi.  
 6. Item nos quasi in mercatus quandam celebritatem. ] Non video cur hæc lectio Nonio producta, Lamb. deinde probata, rejicula quibusdam esse debeat: illi sicut fastidio suo parcant, suggero auctoritatem Fab. ac Variæ. nam certè vulgare non potui acquiescere: quæsi in mercatus quandam celebritatem exornari, quæ Pal. tamen quint. quæsi in mercatus quandam celebritatem.

7. Nihil acquirentem. ] Pal. quart. adquirentem.  
 8. Vnde amittitur virtus, quæ reciderent. ] Quidam Lamb. teste legi posse potari, reciderent, quod ex Fab. annotavit quoque Gulielm.  
 9. Intervalla, cursusque antiquiabantur. ] Ita citat Lang. in l. i. Offic. & habet quoque V. etiam quæsi multi cur non sequerentur, mirum mihi accidit: nam & sic tert. ac Vat. in quart. planè omni. Nam, quæsi requiritur, vulgusque videtur.  
 10. Etiam domos etiam introduxit. ] Pall. sec. quart. domibus, tert. domus.  
 11. Plura genera effecit diffinitionum. ] Dil. gebam in crepundis de diffinitionum, cujus me non dum potestere potest, ex Pal. sec. ac Pall. tert. quint. Fab. diffinitionum, quart. diffinitionum.  
 12. E quibus nec id potissimum cõflectati sumus. ] Satisfecit mihi & Cl. Grut. nostro hæc lectio, quam tamen ut sollicitatem, movere me poterant, septem m. & ed. Videlicet in quibus, censetur.  
 13. Sed de hoc, quod mihi dixi videri. ] Ita Videlicet quintæ Pall. Variæ, vulgus de abest.



quod Theophrastus sustinere non potuit. Nam cum struisset, verbera, tormenta, cruciatus, patriæ eversiones, exilia, orbitates magnam vim habere ad male, misereque vivendum, non est solus elate, & ample loqui, cum humiliter, demisseque sentiret. Quam bene, non queritur; constantem quidem certe, laque mihi placere non solet, consequentia reprehendere, cum parva concesseris. Hic autem, elegantissimus omnium philoſophorum, & eruditissimus, non magnopere reprehenditur, cum tria genera dicit bonorum: vexatur autem ab omnibus, primum in eo libro, quem scripsit de vita beata, in quo multa disputat, quamobrem is, qui torqueatur, qui crucietur, beatus esse non possit, in eo etiam putatur dicere, *in vitam, beatam vitam non adſeſſere*. Non usquam id quidem dicit omnino, sed, quæ dicit, idem valent. Possunt igitur, cui concesserim, in malis esse dolores corporis, in malis, naufragia fortunæ: huic suscenſere dicenti, non omnino bonos esse beatos, cum in omnibus bonos ea, quæ ille in malis numerat, cadere possint? vexatur idem Theophrastus, & libris, & scholis omnium philoſophorum, quod in Callisthene suo laudat illam sententiam,

*Vitam regis fortuna, non sapientia.*

Negat ab ullo philoſopho quidquam dictum esse languidius. recte id quidem: sed nihil intelligo dici potuisse constantius. Si enim tot sunt in corpore bona, tot extra corpus, in casu, atque fortuna: nonne consentaneum est, plus fortunam, quæ *domina rerum sit* & externarum, & ad corpus pertinentium, quam consilium, valere? an malum Epicurum imitari, qui multa præclare sæpe dicit: quam enim sibi constantem, convenienterque dicat, non laborat. *Laudat tenuem victum*. Philoſophi id quidem; sed si Socrates, aut Anuſthenes diceret, non is, qui si em bonorum voluptatem esse dixerit. Negat, *quemquam su eundem posse vivere, nisi idam honeste, sapienter, iusteque vivat*. Nihil gravius, nihil philoſophia dignius nisi idem hoc ipsum, honeste, sapienter, iuste, ad voluptatem referret. Quid melius, quam fortunam exiguam intervenire sapientibus, hoc sic dicit, qui, cum dolorem non modo maximum malum sed solum malum etiam dixerit, toto corpore opprimi possit doloribus acerrimis, tum cum maxime contra fortunam gloriatur? quod idem melioribus etiam verbis Metrodorus. *Occupavi, inquit, te fortuna, atque cepi: omnesque aditus tuos interclusi, ut ad me adspirare non posses*. Præclare, si Aristoteli Chius, aut si Stoicus Zeno diceret, qui, *nisi quod turpe esset, nihil malum diceret*. Tu verò, Metrodore, qui omne bonum in visceribus, medullisque condideris; & defineris, summum bonum firma corporis affectione, explorataque spe contineri fortunæ aditus interclusisti? quo modo? isto enim bono jam exspoliari potes. Atqui his capiuntur imperiti: & propter huiusmodi sententias, istorum hominum est multo rudo. Acute autem disputantis illud est, non quid quisque dicat, sed quid cuique dicendum sit, videre. Velut in ea ipsa sententia, quam in hac disputatione suscepimus, *omne bonos semper beatos volumus esse*. 2. Quid dicam bonos, peripicuum est. omnibus enim virtutibus instructos, & ornatos, cum sapientibus tum viros bonos dicimus. Videamus, qui dicendi sint beati, æquidem hos existimo, qui sint in bonis, nullo adjuncto malo. Neque ulla alia huic verbe, cum beatum dicimus,

3. subjecta notio est, nisi, secretis malis omnibus, cumulata bonorum complexio. Hanc assequi virtus, si quid quidem præter ipsam boni est, non potest adiri. enim malorum, 4. si mala illa dicimus, turba quedam, paupertas, ignobilitas, humilitas, solitudo, 5. amissio suorum, gravis dolores corporis, perdita valetudo, debilitas, cæcitas, interitus patriæ, exsilium, servitus. 6. Denique in his tot, & tantis, atque etiam quæ plura possunt accidere, potest esse sapiens. nam hæc casus importat, qui in sapientem potest incurrere. at si ea mala sunt, quis potest præstare, sapientem semper beatum fore, cum vel in omnibus his uno tempore esse possit? non igitur facile concedo neque Bruto meo, neque communibus magistris, neque veteribus illis, Aristoteli, Speusippo, Xenocrati, Polemoni, ut cum ea, quæ supra enumeravi, in malis numerent, 7. idem dicant semper beatum esse sapientem. 7. quod situlus hie delecta insignis, & pulcher, Pythagora, Socrate, Platone dignissimus, inducunt animum, illa quorum splendore capiuntur, vitæ, valetudinem, pulchritudinem, divitias, honores, opes contemners, eaque, quæ his contraria sunt, pro nihilo ducere. Tum poterunt clarissima voce proficere, tibi que fortunæ impetu, nec multitudinis opinione, nec dolore, neque paupertate terreti, omniaque sibi in se esse posita, neque esse quidquam extra suam potestatem, quod ducant in bonis. Neque hunc & hæc loqui, quæ sunt magnificam, & alti viri, & eadem, quæ vulgus, in mans, & bonis numerat, concedi ullo modo potest. quæ gloria commotus Epicurus exoritur. Cui etiam, si quis placere, videtur semper sapiens beatus. Hic dignitate huius sententiæ capitur. sed numquam id diceret, hie se audiret, quid est enim, quod minus conveniat, quam ut is, qui vel tumulum, vel solum malum dolorem esse dicat, Quam hoc suave est, tum cum dolore crucietur, dictum esse sapientem? Non igitur ex singulis vocibus, philoſophi spectandi sum, sed ex perpèruiate, atque constantia. A. Adducis me ut tibi assentiar. Sed tua quoque vide ne desideretur constantia. M. Quoniam modo? A. Quia legimus nuper quantum de sinibus. In eo mihi videbare, contra Catonem disserens, hoc velle ostendere, quod mihi quidem probatur, inter Zenonem, & Peripateticos nihil præter verborum novitatem interesse, Quod si ita est, quid est causa, quin, si Zenonis rationi consentaneum sit, latis magnam vim in virtute esse ad beatè vivendum, liceat idem Peripateticis dicere? rem enim opinor spectari oportere, non verba. M. Tu quidem, tu bellis obſignatis agis mecum: & testificaris, quid dixerim aliquando, aut scriperim. Cum aliis isto modo, quæ legibus impositis disputam. Nos in diem vivimus: quodcumque nostris animos probabilitate percussit, id dicimus itaque soli sumus liberi. verumtamen, quoniam de constantia paulo ante diximus, non ego hoc loco id querendum puto, verumne sit, quod Zenoni placuerit, quodque ejus auditori, Aristoni, bonum esse solum, quod honestum esset: sed, si ita esset, tum ut hoc totum, beatè vivere, in una virtute poneret. Quare demus hoc sane Bruto, ut sit beatus semper sapiens, quam sibi conveniat, ipse viderit. Gloria quidem huius sententiæ quis est illo viro dignior? nos tamen teneamus, ut sit idem beatissimus, etiam Zeno Citieus, advena quidam, & ignobilis, verborum opifex,

1. In attam istam vitam non adſeſſere. Non usquam id. Quod conjecturam in crepundis asserere. hic legendum esse ex hære jam compendioso in Vac & lib. Metceris, ut Ovid. Metam. l. ix. v. 5. p. restituit, & omnino purissima videtur lectio: nam libri varii variant. alii non sciendere. Fab. utinger.

2. Quid dicam bonos, peripicuum est. In mala, cum V. c. quinque Pal. Fab. & alio quodam cod. licet ab proſuctore damnatur, prævalgetur dicitur.

3. Subjecta notio est. Pal. text. pr. subjuncta.

4. Si mala illa dicimus. Vet. cod. & sic recte Lamb. Pall. sec. text. Var. vulg. dicimus.

5. Anusio fueram. Quid sui essent pro conatibus meis in Crependis. Hic verò mirè Gulielm. cogitatio expuncto Tō suum glossam præ hoc natio spuram reponere, in vac.

6. Denique in his tot & tantis, assequi enim quæ plura possunt accidere. Lamb. certissimè, ut a conſuetudine ductus legit, ad quæ etiam plura possunt accidere. Pal. amen fecer. Vac. etiam etiam plura possunt accide. Quart. assequi etiam quæ plura possunt accide. Fab. etiam etiam plura possunt accide.

7. Quid situlus hie delecta insignis. Hoc ingesserunt Pal. quart. qu. ut. & Vac. vulg. quæ expuncta.

8. Si ita esset, tum ut hoc totum. Vac. delect. Tō suum.

opifex, infinuasse se in antiquam philosophiam videatur. Huius sententia gravitas à Platoni auctoritate repetatur. apud quem sepe hæc oratio usurpata est ut nihil præter virtutem diceretur bonum; velut in Gorgia Socrates, cum esset ex eo quæsitum, Archelaum Perdicæ filium, qui tum fortunatissimus haberetur, nonne beatum putaret? *Haud scio*, inquit, & nunquam enim cum eo collocatus sum. 2. *Amis tu* aliter id scite non potes? nullo modo. Tu igitur ne de Peria:um quidem rege n agno potes dicere, beatus ne sit? an ego possum, cum ignorem, 3. quam sit doctus, quam vir bonus? Quid? tu in eo vitam beatam beatam putas? Ita profusus existimo, bonos, beatos: improbos, miseros. miser ergo Archelaus? certe, si iniustus. Videtur enim omnem hic beatam vitam in una virtute ponere? Quid verò in epi aphio? quo modo idem? *Nam in viro* inquit, *ex seorsu apta sunt omnia, que ad beatè vivendū ferunt, nec suspensa aliorum, aut bona casu aut contrario penite ex alterius eveniunt.* & errare coguntur: hinc optime vivendi ratio comparata est. *Hic est ille moderatus, hic ferus, hic sapiens, hic & prudentibus & caducibus tum reliqui commodu, tum maxime liberi paribus & obediēt præcipio illi veteri.*

Neque enim letabitur unquam, nec morietur nimis, *Quod semper in se ipso omnino sibi reponit sua.* Et hoc igitur Platonis quasi quodam sancto, augustoque fonte nostra omnis manabit oratio. 4. unde igitur rectius ortum possimus, quam à communi parente natura? quæ quidquid genuit, non modo animal, sed etiam quod ita ortum esset è terra, ut stirpibus suis niteretur, in suo quodque genere perfectum esse voluit. Itaque & arbores, & vitæ, & ea, quæ sunt humiliora, neque se tollere à terra altius possunt: alia semper virent: alia hieme nudata, verò tempore tepefacta frondecunt: neque est illud, quod non ita vigeat interiore quodam motu, 5. & suis in quoque seminibus inclusis, ut aut flores, aut fruges fundat, aut bacas: omniaque in omnibus, quantum in ipsis sit, nulla vilimpediente, perfecta sūt. Facilius verò etiam in bestiis, quòd his sensus à natura est datus, vis ipsius nature perspicui potest. Namque alias bestias nantis, aquarum incolæ esse voluit: alias, volucres, exlofrui libero. serpentis quædam: quasdam esse gradientis. earum ipsarum partim solivagæ, partim congregatæ: immaneis alias, quasdam autem cicores, nonnullas abditas, teratocetis atque earum quæque suum tenens munus, cum in disparis animantis vitam transire non possit, manet in lege nature. & ut bestias aliud alii præcipui à natura datum est, quod suum quoque retinet, nec discedit ab eo: sic homini multo quodam præstantioris: *effi præstantia debent ea dicit, quæ habent aliquam comparationem.* Humanus autem animus, decerpius ex mente divina, cum alio nullo, nisi cum ipso deo, si hoc fas est dictu, comparari potest. Hic

igitur, si est excutatus, & si ejus acies ita curata est, ut ne excaretur erroribus: sit perfecta mens, id est, absoluta ratio. 7. quod est idem virtus. Et, si omne bonum est, cui nihil deest, & quod in suo genere expletum, atque cumulatum est, idque virtutis est proprium: certe omnes virtutis compotes, beati sunt. Et hoc quidem mihi cum Bruto convenit, item cum Aristotele, Xenocrate, Speusippo, Polemone. Sed mihi videntur etiam beatissimi. quid enim deest ad beatè vivendum ei, qui confidit suis bonis? 8. aut, qui diffidit, beatus esse quis potest? At diffidat necesse est, qui bona dividit tripartito. Quia enim poterit aut corporis firmitate, aut fortunæ stabilitate considerare? atqui, *nisi stabile & fixo & permanente bono beatus esse nemo potest.* Quid ergo ejusmodi istorum est? 9. ut mihi Laconis illud dictum in hos cadere videatur: qui gloriantur cuidam mercatori, quòd multas navis in omnem oram maritumam dimisisset. 10. *Non sunt optabili quidem ista,* inquit, *videntibus apta fortuna.* An dubium est, quin nihil sit habendum 11. in eo genere, quo vita beata complectitur, si id possit amitti? 12. nihil enim inter alere, nihil existimari, nihil cadere debet eorum, in quibus vita beata consistit, nam qui timebit, 13. ne quid ex his deperdat, beatus esse non poterit volumus eam, cum qui beatus sit, tutum esse, inexpugnabilem, sapientem, atque munium, non ut parvo metu prædurus sit, sed ut nullo. Ut enim innocens is dicitur, non qui leviter nocet, sed qui nihil nocet: sic sine metu is habendus est 14. non qui parva metuit, sed qui omnino metu vacat: quæ est enim alia fortitudo, nisi animi affectio cum in adveniendo periculo, & in labore ac dolore patiens, tutum procul ab omni metu? Atque hæc certe non ita se haberent, nisi omne bonum in una honestate consisteret. Qui autem illum maxime optatam, & expeditam securitatem (securitatem autem nunc appello, vacuitatem ægritudinis, in qua vita beata posita est) habere quisquam potest, cui aut ad sit, aut deesse possit multitudo malorum? qui autem poterit esse celsus, & erectus, & ea, quæ homini accidere possunt, omnia parva ducens, qualem sapientem esse volumus, nisi omnia sibi in se posita censebit? an Lacedæmonii Philippo mimitanti per litteras, se omnia quæ conarentur prohibitorum, quæ viverent, *nisi se esset etiam vort prohibitorum:* vir is, quem quærimus, non multo facilius tali animo reperietur, quam civitas universa? quid ad hanc fortitudinem, d. qua loquimur, temperantia adjoineda, quæ sit moderatrix omnium commotionum? quid potest ad beatè vivendum deesse ei, quem fortitudo ab ægritudine, & à metu vindicet: temperantia tum à libidine avocet, tum insolenti alacritate gellire non sinat? Hæc efficere virtutem ostēderem, nisi superioribus diebus essent explicata. Atque cum perturbationes animi, miseram: sedationes autem, vitam efficiant beatam: duplexque ratio perturbationis sit, quod ægritudo, & metus, in malis opinatis: in bonorum

Eccc 3

autem

1. Nequam enim cum eo collocatus sum. Ita quatuor Pal. Var. Fab. vel antea, vol. simpli et verbo *locutus*, contentum est.

2. Amis tu in alio. Pal. quinque Fab. delect illa verba *Amis tu?*

3. Quis si dicitur, quod in viro? Ita Vict. ed. & quinque Pal. item Fab. pericula alia hæc in edd. vulgaribus corrupturam ignorem, quam *si hanc?*

4. Unde igitur rectius videtur posse. Absone quibusdam, ceretè mihi refero quo pacto approba videtur duorum optimorum librorum, tertium quædam *videtur* igitur *viri rectius.*

5. In sua in qua se ferunt bus in se. Hoc rectè Lamb. & ita Pal. ten. quæ, paululum decl. nar. & sua quoque in semine bus. tom Fab. Var. G. pp. l. ber. vulg. sua quoque semine in se. Pal. autem sec. in sua quoque semine bus.

6. Ut in cæcæris er. oribus. Hoc quia conspexi in quinque Pal. dein esse competeri in Fab. Var. adm. huius, ac. etur.

7. Quod est idem virtus. Sic habetur in ed. Vict. quinque Pal. Fabr. Var. vulg. quæ est idem, quod virtus.

8. Aut qui si huiusmodi esse quæ parati? Hæc omnia ignorantur ab Fab. & Pall. cc.

9. *De mihi Tacem illud illud in hoc cadere videatur.* Nescio quid velint Pal. præquint Fab. exhibentes, in se cadere. quod ne collector, minimo defraudarem, annotare libuit.

10. *Non sunt optabili quidem ista, inquit.* Concine hoc ita Vict. cum Pal. sec. tert. quart. Var. Fab. ceteroquin, *Non sunt optabili ista quidem ista inquit.*

11. *In eo genere, quo vita beata complectitur.* Quin non intellexerunt, aut ad suas normas Grammaticas exegerunt, corruerunt hunc locum rectè ergo à Dion. Lamb. notis suo redonatus; & sic habetur in Pall. tert. quart. quint. Fab. nec sperno Vat. in quo, *genere, quo vita, vulgo, quæ vita h. comp.*

12. *Nihil enim inter alere.* Quid appellen eos nescio, qui Vict. ed. castigatissimam & terribilissimam posteriores, aut fastidierunt, aut neglexerunt in quâ & hic locus ingenio tuo rectus, in alio ad verbe correctoræ genio depravatus ac intervetus remanet, ut & in Pal. præ. tert. quart. quint. in Fab. est *erretur*, vulgo *inter alere*.

13. *Ne quid ex his deperdat.* Fabr. *disperdat.*

14. *Non qui parva metuit.* Ita quoque rectè Vict. cum Pall. quinque, vulg. *non qui parva metuit.*

errore, latentia gestiens, et libidoque versetur: eum omnia cum consilio, & ratione pugnent: his tu tam gravibus concitationibus, tamque ipsis inter se dissentientibus, atque distractis, quem vacuum, solutum, liberum videris hunc dubitabis beatum dicere? atqui sapiens semper ita affectus est. semper igitur sapiens beatus est. atqui etiam omnino bonum, iustabile est: quod autem iustabile, id prae dicandum, & prae se ferendum: quod tale autem, id etiam gloriosum; si vero gloriosum, certe laudabile: quod autem laudabile, profecto etiam honestum: quod bonum igitur, id honestum. At quae isti bona numerant, ne ipsi quidem honesta dicant, solum igitur bonum, quod honestum, ex quo efficitur, honestate una vitam consistere beatam. Non tunc igitur ea bona dicenda, nec habenda, quibus abundantem licet esse miserum. An dubitas, quin praeterea salutudine viribus, forma, accerimus, integerrimisque sensibus, adde etiam, si libet, pernecitatem, & vellocitatem, da divitias, honores, imperia, opes, gloriam, si fuerit is, qui haec habet, iniustus, intemperans, timidus, hebeti ingenio, atque nullo: dubitabisne eum miserum dicere? qualia igitur ista bona sunt, quae qui habeat, miserum esse possit? videamus, ne, ut aceruus ex sui generis gravis, sic beata vita ex sui similibus partibus effici debeat. Quod si ita est: ex bonis, quae sola honesta sunt, efficiendum est beatum, ea mixta ex dissimilibus si erunt: honestum ex his effici nihil poterit, quo detracto, quid poterit beatum intelligi? etenim quidquid est, quod bonum sit, id expetendum est: quod autem expetendum, id certe approbandum: quod vero approbaris, id gratum acceptumque habendum. ergo vitam dignitas ei tribuenda est, quod si ita est: laudabile sit necesse est. bonum igitur omne laudabile, ex quo efficitur, ut, quod sit honestum, id sit solum bonum. Quod si ita tenebimus: multa erunt, quae nobis bona dicenda sunt. Omitto divitias: quas, cum quisvis, quamvis indignus, habere possit, in bonis non numero, quod enim est bonum, id non quovis habere potest. Omitto nobilitatem, famamque popularem, stultorum, improborumque contentu excitatam. Haec, quae sunt minima, tamen bona dicantur necesse est: candidi dentes, venusti oculi, color laevis, & ea, quae Anticlea laudat Ulyssii pedes abluens, levitudo orationis, mollitudo corporis, ea si bona ducemus, quid erit in philosophi gravitate, quam in vulgi opinione stultorumque turba, quod dicatur, aut gravius, aut grandius? At enim ea dem Stoici praecipua, vel producta dicunt, quae bona isti dicunt illi quidem sed his vitam beatam complevi negant: hi autem sine his esse nullam putant: aut, si sit beata, beatissimam certe negant. Nos autem volumus beatissimam: idque nobis Socratica illa conclusione confirmatur. Sic enim princeps ille philosophiae diserebat. *Qualis est, quae animi affectus esset, solum esse hominem: qualis autem ipse homo esset, solum esse orationem: orationem autem facta similia, facta vitam. Affilius autem animi in bono viro laudabile, & 3 vita igitur laudabile boni viri & honesta. Ergo, quoniam laudabile, ex quibus bonorum beatam vitam esse, concluditur. Etenim, pro aeternum, atque hominum fidem, parumne cognitam est superioribus nostris disputationibus, an delecta-*

tionis, & otii consumendi causa locuti sumus, sapientem ab omni concitatione animi, quam perturbatorem voco, semper vacare? semper in animo esse placidissimam pacem? vir igitur temperans, constans, sine metu, sine aegritudine, sine alacritate ulla, sine libidine nonne beatus? At semper sapiens talis: semper igitur beatus. Jam vero qui potest vir bonus non ad id, quod laudabile sit, omnia referre, quae agit, quaeque sentit? referret autem omnia ad beatam vivendum. beata igitur vita laudabile, nec quidquam sine virtute laudabile. beata igitur vita virtute consistit. Atque hoc sic etiam concluditur. Nec in misera vita quidquam est praedicabile, aut gloriandum: nec in ea, quae nec misera sit, nec beata. Et est in aliqua vita praedicabile aliquid, aut gloriandum, ac prae se ferendum: ut Epaminondas;

*Consilium nostrum laus est, attonsa Laconum: ut Africanus,*

*A sole exoriente, supra 6 Maasi paludes, Nemo est qui factis aquis perire queat.*

Quod si beata vita: glorianda, & praese ferenda est, nihil est enim aliud, quod praedicandum, & praese ferendum sit. Quibus potius, intelligi quid sequatur: & quidem, nisi ea vita beata est quae est eadem honesta: sit aliud necesse est melius vita beata. quod est enim honestum, certe tacebunt esse melius. ita erit beata vita melius aliquid, quo quid potest dici perverius? quid; cum fatentur satis magnam vim esse in virtus ad miseram vitam, nonne fatendum est, eandem vim in virtute esse ad beatam vitam? contrarium enim contraria sunt consequentia. Quo loco quaro, quomodo vim habeat libra illa Critolai: qui cum in alteram lancem animi bona imponat, in alteram corporis, & externa: tantum propendere illam boni lancem putat, ut terram, & maria deprimat? Quid ergo aut hoc prohibet, aut etiam Xenocratem illum gravissimum philosophum, exaggerantem tantopere virtutem, extenuantem cetera, & abiciens in virtute non beatam modo vitam, sed etiam beatissimam ponere? quod quidem nihil sit, virtutum intentus coniequitur, nam in quem cadit aegritudo, in eundem metum cadere necesse est, est enim metus futura aegritudinis sollicita expectatio. In quem autem metus, in eundem formido, timiditas, pavor, ignavia. Ergo si virtutem vincatur interdum, nec putat ad se praecipuum illud Aetrei pertinere,

*Proinde ita parent sese vita, ut vici nesciant.*

Hic autem vincetur, ut dixi: nec modo vincetur, sed etiam terretur. *11. At nos virtutem semper liberam volumus, semper iustitiam. Quae nihil sunt, sociata virtus est. Atqui si in virtute satis est praedicandum, satis est etiam ad beatam. satis est enim certe in virtute, ut fortiter vivamus. si fortiter, etiam ut magno animo, & quidem ut nulla tecumquam terreamur, semperque simus invicti. Sequitur, ut nihil peniteat, nihil deat, nihil obstat. Ergo omnia proluenter, absolute, prosperet. igitur beate. Satis autem ad fortiter vivendum virtus potest satis ergo etiam ad beatam. Etenim si stultitia, etiam adepta est quod concupivit, numquam se tamen satis consecutam putat: sic sapientia*

1. *Libidoque versetur: cum omnia* ] Ex V. & ed. hae retraxi & Pal. quinque. Var. alioquin versetur: cum hac omnia.

2. *Quae Anticlea laudat.* ] Hoc nomen omnes codd. praefertunt, tum pal. tum in quos V. & adhibet editioni suae. nec si in Homero non est, continet quoque ex Cicero monumentis ex se habendum. vulg. *Anticlea* ceterum: Septenturium trochaicum ex veteri poeta hinc constituit Goh.

*Levitudo orationis, mollitudo corporis.*

3. *Vita igitur laudabile boni viri & honesta. Ergo quoniam.* ] Et distinctionem & lectionem V. & quae cum facit quinque pal. Fab. Vat. lequitur sum. vulg. *boni viri & honesta ergo quoniam.* &c.

4. *Et tunc consumendi causa locuti sumus.* ] pal. sec. nescit tunc consumendi. nihil respicit glossam.

5. *Sine alacritate nulla* ] Bab. alacritate.

6. *Maasi paludes.* ] pal. pr. quart. *maasides*, vnde non in epere cum Her. Columna in Ennium *Maasides* placet, sicut 8.

7. *Qui factis aquis perire queat.* ] Ita scripsi, plurimis libris scriptis: nam in Toletano, pal. quart. Vat. pro vocabulum me dicitur. *quis perire* vero potius, ex ed. Venet. V. & pal. sec. tert. quart. Vat.

8. *Eandem vim in virtute esse ad beatam vitam.* ] Tres pal. priores, *vim virtutem esse*, quart. *eandem vim esse ad beatam vitam.*

9. *Virtutem, extenuantem cetera.* ] Demipicopolam & auctoritate pal. quinque ac Vat. in quo praeterea *saure* epet. sed in quart. pro *extenuantem*, *extenuantem*.

10. *Ut idem virtutem interdum, nec putat.* ] Et si illud supervacuum post interitum, necesse est. ubi quatuor pal. Fab. Vat. denique ed. V. & c.

11. *At nos virtutem semper.* ] pal. sec. tert. quart. *At nos autem virtus* V. & c. *et autem virtus.*





loquentis origo, quæ vita, qui interitus, quæque ex illo in aliud vicissitudo, atque mutatio: unde terra, & quibus librata ponderibus, & quibus cavernis maria sustinent: in qua omnis delata gravitate medium mundi locum semper expectant, qui est idem in finibus in rotando. Hæc tractantur animo & nocte & dies cogitanti 2 existit illa à deo Delphis præcepta cognitio, 3 ut ipsa se mens agnoscat, consensumque cum divina mente se sentiat ex quo insatiabili gaudio compleatur ipsa enim cogitatio de vi, & natura deorum, 4 studium incendit illius æternitatis imitanda, neque se in brevitate vitæ collocatam putat, cum rerum causas atque ex aliis aptas, & necessitate nexas videt. Quibus ab æterno tempore fluentibus in æternum, ratio tamen, mens, que moderatur. Hæc ille intuens, atque suspiciens, vel potius omnes partes, orasque circumspiciens, quanta rursus animi tranquillitate humana, & ceteriorum consideret? hinc illa cognitio virtutis existit: efflorescunt genera partesque virtutum: invenitur, quid sit, quod natura sceleris extremum in bonis, quod in malis ultimum, quo referenda sint officia, 5 quæ degenere vitæ ratio diligenda. Quibus & talibus rebus exquisitis hoc vel maxime efficitur, 6 quod hac dispositione agimus, ut virtus ad beatè vivendum, sit se ipsa contenta. Sequitur tertia, quæ per omnes partes sapientia manat, & funditur, quæ tunc definit genera dispartit, sequentia adiungit, perfectæ concludit, vera & falsa dijudicat, discernendi ratio, & scientia. Ex qua cum summa utilitas existit ad res ponderandas, tum maxime ingenue delectatio, & digna sapientia. Sed hæc osti. Transit idem iste sapiens ad tempus vivendum, quid eo possit esse præstantius, cum continet præsentia utilitatem civium cernat, iustitia nihil in suam præmum inde deriveret, reliquis utatur, 7 tam variisque virtutibus? adijungit fructum amicitiarum: in quo doctus positum est cum consilium omnium vitæ, consentiens, & præconspiras, tum summa iucunditas & quotidianus cultus, atque victu. Quid hæc tandem vita desiderat, quo sit beatior? 8 cui res referatur, & tantisque gaudiis, fortuna ipsa cedat necesse est? Quod si gaudere talibus bonis animi, id est virtutibus, beatum est, omnesque sapientes his gaudiis perficiuntur: omnes eos confiteri beatos esse necesse est. A. Etiamne in cruciatu, atque tormentis? M. An tu me in viola putabas aut in rosa dicere? An Epicuro, qui tantummodo induit personam philodotici, & sibi ipse hoc nomen inscripsit, dicere licebit: quod quidem, ut habet se res, me tamen plaudente dici nullum sapientem esse tempus, etsi uratur, torqueatur, secetur, quis possit exclamare: *Quam pronihila puto!* cum præsertim omne malum dolore dehiat, bonum voluptate; hæc nostra honesta, turpia irideat dicatque, nos in vobis occupatos, inane sonos funderet, neque quidquam ad nos pertinere, nisi quod aut læve, aut asperum in corpore sentitur. Huic ergo, ut dixi, non multum differenti à iudicio ferarum, obliuisci licebit sui? & tum fortunam

contemnere, cum sit omne & bonum ejus, & malum in potestate fortunæ; tum dicere, se beatum in summo cruciatu, atque tormentis, cum constituerit non modo summum malum esse dolorem, sed etiam solum? 9 Nec verò illa sibi remedia comparavit ad tolerandum dolorem, firmitatem animi, turpitudinis verecundiam, exercitationem, consuetudinemque patiendi, præcepta fortitudinis, duritiam vitalem; sed una se dicit recordatione ac quiete ceterarum voluptatum: ut si quis a stans, cum vim caloris non facit patiatur, recordari velit, se aliquando in Arpinati nostro gelidis fluminibus circumfusum fuisse: non enim video, quo modo sedare possint mala præsentia præteritæ voluptates. sed cum is dicat semper beatum esse sapientem: cui dicere hoc, si sibi conitare vellet, non liceret: quidnam faciendum est iis, qui nihil expeteant, nihil in bonis ducendum, quod honestate careat, existimant? me quidem auctore, etiam Peripatetici, veteresque Academici balbutere desinant aliquando, aperteque & clara voce audeant dicere, beatam vitam in Phalaridis taurum descensuram. Sint enim tria genera bonorum, ut iam à laqueis Stoicorum, quibus usum me pluribus, quam soleo, intellego, recedamus; si autem illa genera bonorum, dum corporis, & externa jaceant humi, & tantummodo, quia sumenda sunt, appellentur bona: alia autem illa divina, longe, lateque se pandant, cœlumque contingant, ut, ea qui adeptus sit, cur eum beatum modo, & non beatissimum etiam dixerim? dolorem verò sapiens extorqueat? is enim huius maxime sententiæ repugnat. Nam contra morem nostram, atque nostrorum, contraque agritudinem, & reliquas animi perturbationes satis esse videtur superiorum dierum disputationibus armatis, & paratis, dolor esse videtur acerrimus virtuti adversarius. is ardenteis facies intemat: is fortitudinem, magnitudinem animi, patientiam se debilitaturum minatur. Huic igitur succumbet virtus? huic beata sapientis, & constantis viri vita ceuet? quam turpe? o dii boni! Pueri Spartiæ non ingemiscunt verberum dolore laniati. Adolescentium greges Laedæone vidimus ipsi incredibili contentione certantibus pugnis, calcibus, unguibus, 10 morsu denique ut exanimarentur, priusquam se victos scirentur. Quæ barbari India vastior, aut agrestior? in ea tamen gente primum il, qui sapientes habentur, nudi ætatem agunt, & Caucafi niveis, hiemalemque vim perferunt sine dolore: 11 cumque ad flammam se applicaverint, sine gemitu aduruntur. Mulieres verò in India, 12 cum est cujusvis eorum vir mortuus, in certamen, iudiciumque veniunt, quam plurimum ille dilexerit, plures enim singulis solent esse nuptæ. Quæ est virtus, ea læta, prosequentibus suis, unâ cum vito in rogam imponitur: illa victa, nocte discedit. *Namquam naturam nos vinceret: est enim ea semper intus hæc.* Sed nos umbra, deliciis, otio, languore, desidiosa animam infecimus: opinionibus, 13 maloque more delintum mollivimus. Ægyptiorum morem quis ignorat?

Ecce 5 quo-

1. Quibus certum maria sustinent. Ita quoque com Victorio Lamb. Pall. prim. quart. Fabr. secundus verò, quart. Vatic. sustinentis vulgòs sustinentur.  
 2. Existit illa à Deo Delphis præcepta cognitio. Pall. tert. quart. & Fabr. illa de Delphis præcepta: n. hi t. a. dei pro glossa liquet: vel omnino legendum illa præcepta cognoscit.  
 3. Ut ipsa se mens agnoscat. Debeatur hæc quoque lectio P. Victorio: quam nudo ratam reddiderunt Pall. quatuor priores, Fabr. Gembl. Mart. Vatic. vulgò: cuiusque sententiæ sententiæ sententiæ.  
 4. Quod non inveniuntur in ætate immutanda. Quinque Pall. Fabr. videntur.  
 5. Quæ degenere vitæ ratio diligenda. Palat. sec. tert. quart. quint. Fabr. Gembl. Mart. vulgò diligenda.  
 6. Quod hac dispositione agimus. Bene hæc lectionem afferit Schottus Nodorum lib. 2. cap. 20. refertque ad facerum formulam à Pontifice olim pronuntiatam solitam hæc age: ea quoque existat in edit. V. & Pall. sec. tert. quart. Fabr. vulgò: ag tamur.  
 7. Tam variisque virtutibus. Victorii editio in Palat. sec. tert. quart. Quint. pr. tamquam variis virtutibus vulgò: sui tamque variis.

8. Cui res referatur et tantisque gaudiis. Ita malò cum Victorio, quin quoque Palat. ipsoque Lamb. Vaticanus tamen; cui res referatur. Pall. tert. quart. Vaticanus res referatur: cui res referatur.  
 9. Nec verò illa sibi remedia comparavit. Ita Victorio quoque Pall. Fabr. vulgò, hæc verò illa.  
 10. Morsu denique ut exanimarentur. Sic Victorio editio cum vulg. plene conspiciantur: sed in omnibus nulli est cum exanimarentur.  
 11. Cumque ad flammam se applicaverint. Victorio lectionem ut Palat. secundus, quart. quint. exp. effem & G. yphi libris aliisque vet. cod. ac Vatic. applicaverint: vulgò ad normam Dioboliarum Grammaticulorum, appl. arunt.  
 12. Cum est cujusvis eorum vir mortuus. Repert. istud in Palatin. sec. quart. Item Victorio: ed. inclinat. Palat. tert. quint. Vatic. cum est eorum eorum.  
 13. Maloque more delintum. Nihil novandum ex libro; sed tantummodo vitæ sitatem an madverendam: Palatin. secundus delintum nescimus. tert. delintum: quam in ora habet quoque Gryph. sed in ætate delintum.



quorum imbutæ mentes gravitatis erroribus, quamvis car-  
 mificinam prius subierint, quam ibim, aut aspidem, aut fe-  
 lem, aut canem, aut crocodilum violent: quorum etiam si  
 imprudentes quippiam fecerint, poenam nullam reculent.  
 De hominibus loquor. quid *bestia*? non frigus, non fa-  
 mem, non mentivagos, atque silvestres cursus, lustratio-  
 nesque patiuntur? non pro suo partu ita propugnant, ut  
 vulnera excipiant? nullos impetus, nullos ictus reformi-  
 dent? omitto, quæ perferant, quæque patiantur ambitioni,  
 honoris causa: 2 laudis studiosi, gloriæ gratia: a amore in-  
 centi, cupiditatis. plena vita exemplorum est. Sed adhibeat  
 oratio modum, & redeat illuc, unde deflexit. Dabit, dabit,  
 inquam, se in tormenta vita beata; nec iustitiam, tempe-  
 rantiam, in primisque fortitudinem, & magnitudinem ani-  
 mi, patientia profecuta, cum tortoris os viderit, consiliet:  
 virtutibusque omnibus sine ullo animi terrore ad crucia-  
 tum profectis, resistet extra foreis, (ut antè dixi) limenque  
 carceris, quid enim ea cædius quid deformius sola relicta,  
 comitatu palcherissimo segregata? quod tamen fieri nullo  
 pacto potest. nec enim virtutes sine beata vita colare possunt, nec  
 illa sine virtutibus. Itaque eam te versari non sinit. eumque  
 sapient ad quemcumque ipsæ dolorem, cruciatumque du-  
 centur. sapientis est enim proprium nihil, quod poenitere  
 possit, facere nihil invidiosum, splendide, constantiter graviter,  
 honestè omnia; nihil ita expectare, quasi certò futurum:  
 nihil, cum acciderit, admirari, ut inopinatum, ac novum  
 accidisse videatur: omnia ad suum arbitrium referre: suis  
 stare iudiciis. Quo quid sit beatus, mihi certè in mentem  
 venire non potest. Stoicorum quidem facilis conclusio est.  
 Qui cum finem bonorum esse senserint, congruere naturæ,  
 eumque ea convenienter vivere: cum id sit in sapiente si-  
 tum; non officio solium verum etiam potestate: sequatur  
 necesse est ut cuius in potestate summum bonum, in eius-  
 dem vita beata sit. Ita sit temper vita beata sapientis. Ha-  
 bet, quæ fortissimè de beata vita dici putem, & quo modo  
 nunc est, nisi quid tu melius attuleris, etiam verissimè. A.  
 Melius quidem asserere nihil possum: sed à te impetratum  
 libenter ut, nisi molestum sit, quoniam te nulla vincula im-  
 pediant, & melius certe disciplinæ, libæque ex omnibus,  
 quodcumque te max. me specie verit. tis. movet, quod pau-  
 autè Peripateticos, veteremque Academiam hortari vide-  
 bare, ut sine retractatione liberè dicere auderent, sapien-  
 tem esse semper beatissimos, id velim audire, quem ad mo-  
 dum his putes consentaneum esse id dicere. multa enim à  
 te contra istam sententiam dicta sunt, & Stoicorum ratione  
 conclusa. M. Uratur igitur liberrate; qua nobis solis in  
 philosophia licet uti; quorum oratio nihil ipsa iudicat, sed  
 habetur in omnibus partibus, ut ab aliis possit ipsa per sese, nul-

lius auctoritate adjuncta iudicari. & quoniam videris hoc  
 velle, ut, quæcumque dissentientium philosophorum sen-  
 tentia sit de finibus, tamen virtus satis habeat ad vitam  
 beatam præsidium, quod quidem Carneadem disputare solli-  
 tum accepimus: sed is, ut contra Stoicos, quos studiosissi-  
 me semper se fellebat, & contra quorum disciplinam inge-  
 nium eius exarserat: nos illud quidem cum pace agemus,  
 si enim Stoici sineis honorum rectè posuerunt, confecta res  
 est: nec esse est semper beatum esse sapientem. Sed quæ-  
 ramus unamquamque reliquorum sententiam, si fieri potest,  
 ut hoc præclarum quatuor decreverit beatæ vitæ possit omnium  
 sententiis, & disciplinis convenire. 7 Sunt autem hæc de  
 finibus, ut opinor, retentæ, defensionque sententiæ: pri-  
 mam simplicem quatuor: *Nihil bonum, nisi honestum*, ut Stoi-  
 ci: *Nihil bonum, nisi voluptatem*, ut Epicurus: 8 *Nihil bonum,  
 nisi vacuitatem*, ut Hieronymus: *Nihil bonum, nisi natura pri-  
 ma boni aut omnibus, aut max. mis frui*, ut Carneades contra  
 Stoi. os diserebat. Hæc igitur simplicia: illa mixta: tria gene-  
 ra honorum, maxima animi, secunda corporis, externa  
 tertia, ut Peripatetici, nec multo veteres Academici secus.  
 10 Voluptatem cum honestate Dinomachus, & Callipho  
 copulavit. Indolentiam autem honestati Peripateticus  
 Diodorus adiunxit. Hæc sunt sententiæ, quæ stabilitatis  
 aliquid habent. Nam Aristophis, Pyrrhonis, Herilli, non-  
 nullorumque aliorum evanuerunt. Hi quid possint obtri-  
 nere, videamus, omissis Stoicis: quorum satis videor  
 defendisse sententiam. Et Peripateticorum quidem explica-  
 ta causa est: præter Theophrastum, & si qui illum secuti,  
 imbecillius horrent dolorem, & reformidant. Reliquis  
 quidem licet scire id quod ferè faciunt, ut gravitatem,  
 dignitatemque virtutis exaggerent. Quam cum ad coelum  
 extulerint, quod facere eloquentes homines copiosè so-  
 lent: 12 reliqua ex collatione faciliè est contereie, atque  
 contemnere. nec enim licet iis, qui laudem cum dolore pe-  
 tendam esse dicunt, negare, eos esse beatos, qui illam ad-  
 epti sunt. Quamquam enim sint in quibusdam malis, 13 ta-  
 men hoc nomen beati longè & late patet. Nam ut quæ-  
 stiuosa mercatura, fructuosa aratio dicitur, non si altera  
 semper omni damno, altera omnis tempestatis calamitate  
 semper vacet: 14 sed si multo maiore ex parte existat in  
 utraq; felicitas: sic vita, non solum si undique referata  
 bonis est, sed si multo maiore, & graviore ex parte bona  
 propendent, beata rectè dici potest. 15 Sequetur igitur bo-  
 norum ratione vel ad supplicium beata vita virtutem,  
 cumque descendit in taurum, Aristotele, Xenocrate Speu-  
 sippo, Polemone auctoribus, nec eam minimis blandi-  
 mentis corrupta deseret. eadem Calliphontis erit, Diodo-  
 rique sententia: quorum uterque honestatem sic comple-

ctus,

1. Non frigus, non famem, non mentivagos, atque silvestres cursus. Ita  
 miss. perique & ed. tio V. Stori; qui tamen h. t. cap. 16. Variarom,  
 noiat in suo libro legi: non mentivagos atque silvestres cursus. vulgo: Non  
 frigus, Palat. sec. quart. non frigus, non famem, etc. Paulò post quo-  
 que legitur, non preserptor: vulgo: non preserptor: ubi tamen illi  
 b. n. terum: non p. a. no.  
 2. Laude studiosi, gloriæ gratia. Cum præcesserit causa: non vide-  
 tur hic quoque iterari: debere: ergo rectè Lamb. quinque Palat. Fabr.  
 Vate. gratia.  
 3. Magnitudinem autem patientia profecuta. Melius sic quinque Pala-  
 nam tantulum demorat quæ: profecuta. reicribillans Gryphi, liber,  
 Vate. vulgo: patientiam profecuta.  
 4. Ita frivolis ita semper sapientia. Accepit & ed. d. sic Lamb. à Vi-  
 stor. o & melius omni: no sit in Pall. primo. tertio, quinto, ac Fabr.  
 vulgo: ita frivolis ita beata.  
 5. Sed à te impetrari liberrate ut. Q. od longè melius, sferat ex edit.  
 Victor. i; al. o vet. cod. Palat. quart. Vate. c. in Palat. tert. Fabr. est: ate  
 impetrari: ut liberrate. Gryphano vero, & Palat. fac. sed à te impetrari  
 liberrate. no gò: sed à te impetrare liberrate: ut lib. vulgo.  
 6. Utitur et sic disciplina. Palat. secundus, quartus, illius certe disci-  
 plina.  
 7. Sane autem hoc de finibus, retente defensionque sententia. Pal. secund  
 quint. sunt autem hæc de finibus: & sic temper, ut & in Vate. patet hæc,

quæ Palat. quint. Fabr. h. sic infra cap. 31. hæc sunt sententia. La Pala-  
 tin. quint. Vatican.  
 8. Nihil bonum nisi vacuitatem, ut Hieronymus. Abs est omnibus in fl.  
 Palat. Fabr. Te d. loria. quod primo adjecte Afulana ed. t. o, teste Victo-  
 rio lib. i. cap. 18. Variat.  
 9. Nihil bonum nisi natura prima boni aut omnibus. Gulielmum ex conjecturâ,  
 nisi natura primæ boni  
 10. Voluptatem cum honestate Dinomachus & Callipho copulavit. Ita Vi-  
 stor. i & Lamb. nitidic. onter. Palat. quinque Fab. Gembl. Mart. Fabr.  
 vulgo: Dinomachus.  
 11. Licet patere id quod fieri facinus. Auctores provocabulo id sunt  
 cod. omnes nostri. Vate. Victor. ique ed. t. o.  
 12. Res quæ ex collatione faciliè est contereie. Duo Pal. sec. quart. res  
 quæ ex collatione: nec o quam bonè.  
 13. Tamen hoc nomen beati longè & late patet. Palat. sec. quart. longè  
 lateque patet. Vate. longè late patet.  
 14. Sed si multo maiore ex parte existat in utraque felicitas. Sic malus  
 partum cum Lamb. no; part. m. com. V. stor. o & Palat. prim. sec. tert.  
 quart. Vate. can. vulgo: maiore ex parte existat.  
 15. Sequitur igitur bonorum ratione vel ad supplicium beata vita virtutem.  
 V. indicavi. S. horros legendum: habent quæque Pal. pr. quint. Fabr.  
 Pall. sec. tert. quart. bonorum. tæu. simo dicerem ne: vulgo, bonorum.

Aitur, ut omnia, quae sine ea sint, longè, & retro ponenda  
 censent. Reliqui habere se videntur angustius: enatant tam-  
 en; Epicurus, Hieronymus, & si quis alius, 1 qui disertum  
 illum Carneadem curent defendere, nemo est enim, qui  
 eorum bonorum animum putet esse iudicem eumque con-  
 docefaciat, ut ea, quae bona malaue videantur possit conte-  
 mneret. 2 Nam quae tibi Epicuri videtur, eadem erit Hiero-  
 nympi, & Carneadis causa, & haec eorum reliquorum.  
 quis enim parum est contra mortem, aut dolorem paratus?  
 ordiamur ab eo, si placet, quem mollem voluptarium dicitur.  
 Quid? is tibi mortemne videtur, an dolorem timere?  
 qui eum diem, quo moritur, beatum appellat, maximisque  
 doloribus affectus. eos ipsos inventorum suorum memora-  
 tia, & recordatione conturbat. ne hac sic agit, ut ex tem-  
 pore quas si effugere videatur. 3 de morte enim ista sentit,  
 ut, dissoluto animante, sensum existencium putet: quod  
 autem sensu careat nihil ad nos id iudicet pertinere. Item  
 de dolore certa haec quae sequatur? 4 quorum magnitu-  
 dinem brevitatem coniolatur, longinquitatem lenitate, quid  
 tandem? isti grandiloqui contra haec duo, 5 quae maxime  
 angunt, melius se habent, quam Epicurus? an ad cetera,  
 quae mala putantur, non & Epicurus, & reliqui philoso-  
 phi satis parati videntur? quis non paupertatem extime-  
 scit? neque tamen quisquam philosophorum. Hic vero  
 ipse quam parvo esse contentus? nemo de tenui vichu plu-  
 ra dixit. etenim quae res pecunia cupiditatem afferunt, ut  
 amor, ut ambitio, ut quotidianis suavitibus corporis sup-  
 petant: cum procul ab iis omnibus rebus absit, cum pecu-  
 niam magno opere desideret, vel potius curet omnino? an  
 Scythae Anacharsis potuit pro nihilo pecuniam ducere:  
 6 nostrates philosophi facere non poterunt? Illius episto-  
 la fertur his verbis, *Anacharsis Hannoni salutem. 7 Mibi ami-  
 bus est, Scythicum tegmen: calicamentum, solorum callum: cu-  
 bile, terra, & pulpamentum, fames: lacte casto carne vescor. Qua-  
 re ut ad quietum me licet venias. Maueria autem ista, 9 qui-  
 bus est delictatus, vel caribus tuis, vel dei immortalibus dona.*  
 Omnes terè philosophi omnium disciplinarum nisi quos a  
 recta ratione natura vitiosa detorsisset, eodem hoc animo  
 esse poterunt. Socrates, in pompa cum magna vis aut  
 argentea ferretur, *Quam multa non desid. 10* inquit. Xe-  
 noerates, cum legati ab Alexandro quinquaginta ei talenta  
 attulissent, quae erat pecunia temporibus illis, Athenis

praesertim, maxima: 10 abduxit legatos ad cenam in Aca-  
 demiam: his apposuit tantum, quod satis esset nullo appa-  
 ratu. Cum post die rogarent eum, cui numerari iuberet:  
*Quid? vos besterna,* inquit. *cenula non intellexistis, me pecunia non  
 egere? 11* quod cum tristioris vidisset, xxx. minas accepit,  
 ne aspernari regis liberalitatem videretur. At vero Dioge-  
 nes liberius, ut Cynicus, Alexandro roganti, ut diceret,  
 12 si quis opus esset, 13 *Nam quidem paululum,* inquit. *à sole,  
 offecerat videlicet apicanti.* Et hic quidem disputare sole-  
 bar, quanto regem Persarum vita, fortunaque superaret *sibi  
 nihil deesse: illi nihil sat iungam fore. se epus voluptates non desi-  
 derare quibus numquam satia: ille possit: suis eum consequi nullo  
 modo posse.* Vides, credo, ut Epicurus cupiditatum genera di-  
 viderit non minus fortasse subtiliter, utiliter tamen: partim  
 esse naturales, & necessarias: partim naturales & non ne-  
 cessarias: partim neutrum: necessarias satiari posse pænè  
 nihilo: divitias enim naturae parabileis esse. Secundum autem  
 genus cupiditatum, 14 nec ad potendum difficile esse  
 censet, nec vero ad carendum. Tertias, quod essent planè in-  
 anes neque necessitate modo sed ne naturam quidem attinge-  
 rent, funditus ejiciendas putavit. Hoc loco multa ab Epicu-  
 reis disputantur, 15 eaque voluptates singulatim exten-  
 nuantur: quarum genera non contemnunt: quarum tam-  
 en opiam, nam & obicenas voluptates, de quibus multa  
 ab illis habetur oratio, faciles, communes, in medio sitas  
 esse dicunt: easque si natura requirat, non genere, aut lo-  
 co, aut ordine, sed forma atque figura meriendas putant: ab-  
 itaque abstinere minimè esse difficile, si aut validudo, aut  
 officium, aut fama possit: omninoque genus hoc volu-  
 ptatum optabile esse, si non obstit: prodesse numquam.  
 Totumque hoc de voluptate sic ille praecipit, ut volupta-  
 tem ipsam per se, quia voluptas sit, semper optandam, ex-  
 petendamque putet: eademque ratione dolorem ob id  
 ipsum, quia dolor sit, semper esse fugiendum. itaque hac  
 usum compensationem sapientem, ut voluptatem fugiat, si  
 ea majorem dolorem effectura sit: & dolorem suscipiat  
 majorem efficientem voluptatem: omniaque jucunda  
 quam sensu corporis iudicentur, ad animum referri tamen.  
 Quocirca corpus gauderetam diu, dum praesentem sentiret  
 voluptatem, animum & praesentem percipere pariter cum  
 corpore, & prospicere venientem, nec praeteritam praeter-  
 fluere sinere. 16 ita perpetuas, & contextas voluptates in

1. Qui deservit illum Carneadem esse defendere. Pœnè recepti in tex-  
 tum lectorem Pall. tert. quart. quatin. Fabr. deservum & carnicem & li-  
 quidè repentinè tum; nec parat. C. Grotius noitè alter scriptis-  
 se Tullium.  
 2. Non quae tibi Epicuri videtur. Pall. sec. quart. Fabr. Vatic. Nam quod  
 tibi Epicurus.  
 3. Democritum ista sentit. Sic Pall. quatuor. Var. V. & vulgò: ita  
 sentit, quoniam ista sentit.  
 4. Quorum magnitudo & non brevitatem suspiratur, longinquitatem lenitate.  
 Invenit ex Victorio eru. 7. lenitate. & ex Var. C. Pal. qu. nro. indicavit  
 hoc quoque ex membr. Longobardic. s. And. Schott. quamquam  
 eum deprehendat (necesse verbo utat) natiare lib. cap. 20. Nod.  
 vulgò lenitate.  
 5. Quae maxime angunt. Vatic. quae haec maxime angunt. Pall. sec. quart.  
 quae maxime angunt.  
 6. Nostates philosophi facere non poterunt. Ita ferè omnes Lambini  
 libri & Pall. or. quint. Vatican. al. si poterunt, ac Mawzio non au-  
 sculto emovendi verbum ferre, tanquam otiosum, contra: utibus o-  
 mnia bus libris mss. tam Pall. quam Lambinians, denique Gulielmian-  
 ni, praesertim cum n. h. delectoris aut dehonefiamenti (ut idem ille  
 argumenti pavitur autor C. coronianus.  
 7. Mibi amibus est Scythum tegmen. Dandum haec ita emendaverat  
 ediditque Victorius, quem nemo ex posterioribus (considerate fuit d  
 hominum pertinacem invidiam, & in ydam pertinaciam) in egre-  
 hac re m. ratos. sed sic Pall. qu. atuoor: quinc in h. amilium est h. y-  
 diam regni. Fabr. Vat. sic Plaut. *Interam exterasi*, Mohe. ubi plura  
 i. Helvetus Palmerius vulgò: amibus est: potidè.  
 8. Pœnè tantum sentit. Lamb. ex conjectura Palmerium, quod in solo  
 Pall. secundo reperit.  
 9. Quis ut delictatus. Sic omnes editiones & libri mss. in vet. codi-

alio quibus delictatus est, quod probat Lamb. vel, quibus delictatus: vel,  
 quibus delictatus est, quia Graecè scripsum, δὲ οὐκ ἐστὶν οὐδὲ πῦρ.  
 10. Abduxit legatos ad cenam in Academiam. Disphetat sane haec a-  
 liis lecto: mihi genoinis omnibus modis videretur addicentibus & ad-  
 ducentibus eam Pall. tert. quart. quinc. al. o. ver. eod. Fab. Vat. & quis  
 neget abducere ad cenam esse Latinum? abduxit ergo recosantes. Donat.  
 ad Aedei. Tarent. *Quo minus volentes sed abducimus invites.* vulgò addu-  
 xit: aut aliunde ex hospite abduxit: secum: quod est abducere. Te-  
 rent. Eon. act. 3. sc.  
 11. Nam quidem paululum. Invenit hanc lectionem ut prohibiti-  
 mam ex Pal. sec. nec procul deerat quart. quod exhibens. prim. quum.  
 vulgò quae. quid autem huius quod agat, novit humaniores.  
 12. Quae si quis opus esset. Pall. prim. tert. quinc. Fabr. gnotant. 7. sibi.  
 Vat. v. eod. quart. Vat. h. quod opus esset, pro quibus. quod mihi om-  
 nium maxime alluobit ut et am admistrum.  
 13. Nam quidem paululum, inquit, à sole offecerat. Ita Victorius &  
 Lambini. ed. deunt: & ita est quoque in Pal. prim. tert. quart. quinc.  
 Vatican. nam Fabr. à sole abse. dr. vulgò, à sole abse: unde non ab-  
 surdè Gulielmius: à sole abse. h. quia apud Platonem in Alexandro  
 μισροὶ δὲ οὐκ ἔστιν οὐδὲ πῦρ.  
 14. Nec ad potendum à difficile esse censet. Invenit esse, quod vulgò suo  
 loco abest. V. C. Grot. edit. Pall. sec. quart. quinc.  
 15. Epus voluptates singulatim extenuantibus. Alii sibi sibi quod ex-  
 rat in vet. cod. edit. V. C. Pall. pr. quart. vulgò sigillatim. nostrum des-  
 fendunt. Lamb. Pal. tert. quinc. Vatican.  
 16. Ita perpetuas & contextas voluptates in sapientis sine fangit. In Pal.  
 quart. invenit in locis scriptis aut. continet.

in sapiente fore semper, 1 cum expectatio speratarum voluptatum, perceptarum memoria iungeretur. Atque iis similia, ad victum etiam transferuntur, extenuantur magnificentia, & sumptus epularum, quod parvo cultu natura contenta sit. Etenim quis hoc non videt, *desiderium esse condari omnia?* Darius in fuga, cum aquam turbidam, & cada-veribus inquinatam bibisset, *negavit unquam se bibisse jucundius.* Numquam videlicet sitiens biberat. Nec elarius Ptolemaeus ederat: cui cum peragranti Aegyptum, comitibus non consecutis, cibarius in casa panis datus esset, nihil visum esse illo pane jucundius. Socratem ferunt, cum usque ad vesperum contentius ambularet, *quasitumque esset ex eo, quare id faceret: respondisse se, quo melius cenares opsonare ambulando famorem.* Quid? 2 victum Lacedaemoniorum in phiditis nonne videmus? ubi cum tyrannus cenavisset Dionysius, *negavit se iure illo nigro, 3 quod cenae caput erat, delectatum.* Tum is, qui illa coxerat, *4 minime mirum; condimenta enim deservunt.* Quae tandem, inquit ille: *labor in venatu, sudor, curfus ab Eurota, fames, sitis.* his enim rebus Lacedaemoniorum epulae coniunguntur. Atque hoc non ex hominum more solum, sed etiam ex bestium intelligi potest, quae, ut quidvis obiectum est, 5 quod modo à natura non sit alienum, eo contenti non quaerunt amplius. Civitates quaedam universae, more docta, parsimonia delectantur, ut de Lacedaemoniis paullo ante diximus. Persiarum à Xenophonte visus exponitur: quos negat ad panem adhibere quidquam, praeter nasturtium. Quamquam, si quaedam etiam suaviora natura desideret, quam multa ex terra, arboribusque gignuntur, cum copia facili, 6 tum suavitate praestantia? adde siccitatem, quae consequitur hanc continentiam in victu, adde integritatem validitatis. Confer sudantis, ructantis, refertos epulis, tanquam optimos boves: tum intelliges, qui voluptatem maxime sequantur, eos minime consecui: *jucunditatem videtur esse in desiderio, non in satietate.* Timotheum, clarum hominem Athenis, & principem civitatis, ferunt, cum cenavisset apud Platonem, eoque convivio admodum delectatus esset, vidissetque eum postridie, dixisse: *Vestris quidem cenae non solum in praesentia, sed etiam postero die jucunda sunt.* Quid, quod ne mente quidem recte uti possimus, multo cibo, & portione completi? est praecleara epistola Platonis ad Dionis propinquos: in qua scriptum est his ferè verbis, *Quo cum venissem, zeta illa beata, quae ferebatur, 8 plena Italicarum, Syracusarumque mensurarum, nullo modo mihi placuit, hu in die satiarum fieri, nec unquam permovere solum: ceteraque, quae comitantur huic vite, 9 in qua sapiens nemo efficitur unquam, moderatus vero multo minus.* Quae enim natura tam mirabiliter temperari potest? quo modo igitur jucunda vita potest esse, à qua absit prudentia? absit moderatio? ex quo Sardanapali opulentissi-

mi Syrix Regis error agnoscitur, qui incidi iussit in busto:

*Hac habeo, quae edi, quaque exsaturata libido*

*Hausit: at illa jacet multa & praedara reliqua.*

Quid aliud, inquit Aristoteles, in bono, non in regno sperare solent? hac habere se mortuum dicit, quae ne vivus quidem diutius habebat, quam fruebatur. Cur igitur diutius desiderentur? aut ubi paupertas beatos esse non finit? Siquis credo, tabulis ludis. Si quis est, qui his delectetur, nonne melius tenues homines fruuntur, quam illi, qui his abundant? est enim eorum omnium rerum tota nostra in urbe summa in publico copia. Quae qui privati habent, nec tam multa, & ratio videtur, 11 cum in sua rura venerunt. Quos tamen pungit aliquid, cum illa unde habuunt, recordantur, 12 Dies deficiet, si velim paupertatis causam defendere, aperta enim res est & quotidie nos ipsa natura admovet, quam paucis, quam parvis rebus egeat, quam vilius. Num igitur ignobilitas, aut humilitas, aut etiam popularis offensio, sapientem beatum esse prohibebit? vide, ne plus commendatio in vulgus, & hac, quae expectitur gloria molestia habeat, quam voluptatis. Leviculus sane nosse Demosthenes, qui illo sulcuro delectari se dicebat, aquam ferentis muliercula, ut mos in Graecia est, insulstantisque alteri, *hic est ille Demosthenes.* Quid hoc levius? At quantus orator? sed apud alios loqui videlicet didicerat, non multum ipse secum. Intelligendum est igitur, nec gloriam popularem 13 ipsam per se expectendam nec ignobilitatem eximendam. *Veni Athenas, inquit Democritus, 14 neque me ququam agnovit.* Constantem hominem, & gravem, qui gloriatur, 15 à gloria se assisse. Antibicines, inquit, qui sibi utuntur, tuo, non multitudinis arbitrio, cautos, numerosque moderantur: *vir sapiens, multo arte majore praeditus, non quid verissimum sit, sed quid velit vulgus, exquiret? an quid quam stultius, quam quos singulos, sicut operarios, barbarosque contemnas, eos aliquid putare esse universos? ille vero nostras ambitiones, levitatesque contemnet, honoresque populi, etiam ultra delatos, repudiabit: nos autem eos nescimus, ante quam poenitere cepit, contemnere.* Est apud Heraclitum physicum de principe Ephesiorum Hermodoro, universos ait Ephesios esse morte multandos, quod cum civitate expellerent Hermodoro, ita locuti sunt: 16 *Nemo de nobis unquam excellit, si qua exstitit, alio in loco, & apud alios sit.* An hoc non ita si omni in populo? nonne omnem exsuperantiam virtutis odentur? quid? Aristides (malo enim Graecorum, quam nostra proferre) nonne ob eam causam expulsi est patria, quod praeter modum iustus esset? Quare is igitur molestus vacant, qui nihil omnino cum populo contrahunt? *quid est enim dulcius otio literato? iis dico literis, quibus infinitatem rerum, atque naturae & in hoc ipso mundo caelum, terrae, maria cognoscimus. Contempto igitur honore, contenta*

1. Cum expectatio speratarum voluptatum, perceptarum memoria iungeretur. Antiochus summam hanc scripturam edidit: Victorios, neque improbat Lambinus, mavult tamen; cum expectatio speratarum, perceptarum memoria iungitur seò, cum perceptarum memoria iungitur, sed non est necesse inveni lib. 8. itas exordii orationes: ut edimas habent quocumque Palat. tert. quart. Fabr. Vatican. vulgo; cum expectationi speratarum, perceptarum memoria iungeretur. Pal. sec. cum expectatione sperata.

2. *Ubi cum Lacedaemoniorum in Phiditis nonne videmus?* Quinque Pal. Vatic. Fabr. al. Ph. lxxv.

3. *Quod cenae caput erat.* Pal. sec. quart. rapuerat tert. caperat. non intelligo.

4. *Minime mirum; condimenta enim deservunt.* Rectius sic quinque Pal. Vat. edit. Victor. u. vulgo. in omni mirum inguit.

5. *Quo cum venissem, zeta illa beata, quae ferebatur, plena Italicarum, Syracusarumque mensurarum.* Palat. quinque quomodo. Vatic. quod à natura non sit a.

6. *Ceteraque, quae comitantur huic vite.* Lambinus & Gulielmus ex conjectura praesenti.

7. *Non solum in praesentia.* Fabr. praesenti.

8. *Plena Italicarum, Syracusarumque mensurarum.* Non Syracusarum, vulgo editi Vict. praesentia Pal. tert. quart. Fabr. Vatic.

9. *In qua nemo sapiens efficitur unquam.* Assensum praebu Lambino impellente vis praereca tribus Palat. Fabr. Vat. can. at Pal. quart. afficitur. vulgo afficitur.

10. *Nistra in urbe summa in publico copia.* Expungunt prius in, Palat. tert. quart. quint. & videtur omnino supervacuum.

11. *Cum in sua rura venerunt.* Sic quatuor Pal. (nam in quinto hae omnia sunt) & Fabr. vulgo venerunt.

12. *Dies deficiet.* Palat. tert. Vatic. deficiat. alii ex conjectura, Dies me deficiet.

13. *Ipsam per se expectendam.* Inveni alterum se ex mss. Pall. quatuor.

14. *Neque me ququam agnovit.* Recte Lambinus & veras codices ignorat: si ibi, quod neque in Palat. prim. tert. agnoscitur. Vide Victor. lib. XIX. c. 22. Palat. quart. neque me ququam ibi ignorat.

15. *A gloria efficitur.* Ita verè duo cod. in Lamb. monique in Crispandis: sic Ov. d. 10. *Nec Chanu asari ubi sic* Curtius: pluribus eorum omnibus assu si fore tuum lib. 111. vulgo abia sit.

16. *Nemo de nobis unquam excellit; si qua exstitit.* Ita recte accuratissimus Victorius, neque aliter Pal. sec. quart. quint. Vatic. vulgo: sed si qua est.



videtur, nos ut videremus, effecerit? 2. quid ergo aut Homero ad delectationem animi, ac voluptatem, aut cuiquam docto defuisse unquam arbitramur? 3. aut, ni ita se res haberet, Anaxagoras, ut hic ipse Democritus, agros, & patrimonia sua reliquissent; huic discendi, quærendique 3. divinæ delectationi toto se animo dedissent? Itaque augurem Tiresiam, quem sapientem fingunt poætæ, nunquam inducant deplorantem cecitatem suam: at verò Polyphemum Homerus cum immanem, ferumque finisisset, cum arietem etiam colloquentem facit, ejusque laudare fortunas, quod, quæ vellet, ingredi posset, 4. & quæ vellet, attingere. Rectè hic quidem, nihilo enim erat ipse Cyclops quam aries ille, prudenter. In surditate verò quidnam esse mali? erat surdus M. Cæcilius: sed aliud molestius, quod male audiebat, etiamsi, ut mihi videbatur, injuria, 5. Epicurei nostri Græcè ferè nesciunt, nec Græci Latine, ergo hi in illorum, & illi in horum sermone turdi; omnesque id nos in his linguis, quas non intelligimus, quæ sunt innumerabiles, surdi profectò sumus. At vocem citharædi non audiunt: ne sit idem quidem serratum, cum acuitur: 6. aut grunnitum, cum jugulatur suis: nec, cum quiescere volunt, fremitum murmurantis maris. Et, si cantus eos forte delectant, primum cogitare debent, antequam hi sint inveni, multos beatè vixisse sapientis, deinde multo majorem percipi posse legendis his, quam audiendis, voluptatem. Tum, ut paullo ante cæcos ad aurium traducebamus voluptatem, sic licet surdos ad oculos, etenim qui secum loqui poterit, sermonem alterius non requirit. 7. Congerantur in unum omnia, ut idem oculis, & auribus captus sit: prematur etiam doloribus acerrimis corporis: qui primum per se ipsi plerumque conficiunt hominem: si forte longinquitate producti vehementius tamen torquent, quam ut causa sit, cur ferantur: quid est tandem, nisi boni, quod liboremus? potius enim præstò, est, quoniam mors ibidem est, æternum nihil sentienti receptaculum. Theodorus Lyfimacho mortem minuantem: *Magnum verò*, inquit, *effecisti, si canaridum vim consecutus es.* Paulus Periz deprecanti, ne in triumpho duceretur, 8. *In tua id quidem potestate est.* Multa primo die, cum de ipsa morte

quæ reseremus: non pauca etiam postero, cum ageretur de dolore, sunt dicta de morte: quæ qui recorderetur, haud sanè periculum est, ne non mortem sui optandam, aut certe non timendam putet. Mihi quidem in vita, servanda videtur illa lex, quæ in Græcorum convivis obtinetur: *Aus bibas, inquit, aut abbas.* Et rectè. Aut enim fruatur aliquis pariter cum aliis voluptate potandi: aut, ne sobrius in violentiam vinolentorum incidat, ante discedat: sic injuria fortunæ, quas ferre nequeas, 9. defugiendo relinquas. Hac eadem, quæ Epicurus, totidem verbis dicit & Hieronymus. 10. *Quod si in philosophi, quorum ea sententia est, ut virtus per se ipsa nihil valeat, 11. omneque quod honestum nos, & laudabile esse dicimus, id illi casum quiddam, 12. & inani vocis sono decoratum esse dicant: & tamen semper beatum centent esse sapientem: 13. quid tandem à Socrate & Platone profectus philosophis faciendum putes? quorum alii tantum præstantiam in bonis animi esse dicunt, 14. ut ab his corporis externa oblerent: alii autem hæc ne bona quidem ducunt; in animo reponunt omnia. Quorum controversiam solebat tanquam honorarius arbiter, judicare Carneades, nam cum, quæcumque bona Peripateticis eadem Stoicis commoda viderentur, neque tamen Peripateticis plus tribuerent divitiis, bonæ validudini, ceteris rebus generis ejusdem, quam Stoicis: cum ea, re, non ponderarentur: 15. causam esse desiderandi negabat. Quare hunc locum ceterarum disciplinarum philosophi quemadmodum obtinere possint, ipsi viderint. Mihi tamen gratum est, quod de sapientium perpetua bene vivendi facultate dignum quiddam philosophorum voce profiterentur. Sed quoniam manè est eundem, has quinque dierum disputationes memoria comprehendamus. Equidem me etiam conscripturn arbitror: ubi enim melius uti possumus hoc, cuiusmodi est, otio? d. Butumque nostrum hos libros alteros quinque mittemus: à quo non modo impulsus sumus 16. ad philosophascriptiones verum etiam lacessit. In quo quantum ceteris prætorum sumus, non facili dixerimus: nostris quidem acerbissimis doloribus, variisque, & undique circumfusis molestiis alia nulla potuit inveniri levatio.*

M. TULLI-

1. *Quid ergo aut Homero delectationem animi.* Valgò: *Homero ad delectationem animi.* Fab. item Pall. secund. quart. quint. delectationem animi aut voluptatem aut cuiquam.  
2. *Aut ut ita se haberet.* Pall. tert. aut nuda se res haberet, quart. aut nuda se res haberet.  
3. *Divina à li desenti esse se animo dedissent.* Sic quinq. Pall. & Fab. & quinq. hri Lamb. no quod magis probat, quem vulgò dicit esse.  
4. *Et quæ vellet attingere.* Quodam, ut monet Lamb. ex quæ vellet attingere. Fabr. Gembl. Mart. Pall. sec. quinq. ex quem vellet attingere Pall. quart. quart. quæ vellet attingere. alii attingere, quale in ex. ex. m. l. Quidam in Crepundis.  
5. *Epicurei nostri Græcè ferè nesciunt.* Infulsius nobis vulgò: *Græci ferè nesciunt.* In hanc elegantiam debemus Pall. tert. quart. Fabric. Gembl. Vatic.  
6. *Aut grunnitum, cum jugulatur suis.* Cum Victor. consentient m. l. Soffridi. Vat. Gembl. vulgò sunt.  
7. *Congerantur in unum omnia.* Ind. tavi in Crepundis, exhiberi à Fabric. an. l. con. g. n. d. Vat. n. oc. con. g. n. d. in unum.  
8. *In tua id quidem potestate est.* Revocavi, ex. t. a. vulgata hæc, in tuas, inquit, potestatem Victor. Pall. pr. tert. quart. quint. Va-

tic. Fabr. Pallat. secund. id in tua quidem potestate est.  
9. *Defugiendo relinquas.* Pallat. secund. Fabr. diff. g.  
10. *Quod si in philosophi quorum.* Seq. uti sumus Lamb. à prim. sec. quart. Vat. amplius in: aut; vulgò, quod si in Philosophi.  
11. *Omneque quod honestum nos & laudabile esse dicimus.* In fin. sunt copulam quæ Victor. Pall. pr. sec. quart. quint. Fabr. Vanc. neque nobis omittendam. ceterum Pall. sec. quart. quint. al. ver. eod. dicimus. Pallat. pr. dicimus.  
12. *Inani vocis sono decoratum esse.* Alii inani, sed illud servant Pall. sec. quart. quint. Vat. denique Gembl. ip. a. no. edic. o. Vict.  
13. *Quid tandem à Socrate & Platone profectus Philosophi.* Hoc maluit quia sic in Vat. o. hocque olim Guilielmus; sed ex quo l. b. o. non addit: quippe notat. p. p. s. l. à. Socrate, d. d. d. p. p. s. l. malim tamen profectus, ut semper nos Cicero loqui consuevit.  
14. *Ut alius corporis externa oblerent.* Sic reperit in Pall. quinq. Fabr. Gembl. Mart. vulgò inepitè: oblerentur.  
15. *Causam esse desiderandi negabat.* Sic Victorius, Pall. prim. tert. quint. Gembl. Mart. Vatic. at Pall. sec. quart. desideranti Fabr. diff. r. d. vulgò & p. d. d.  
16. *Ad Philosophascriptiones.* Elegantius hoc in Pall. sec. quart. Vtrichian. Gembl. alias Philosophicas.